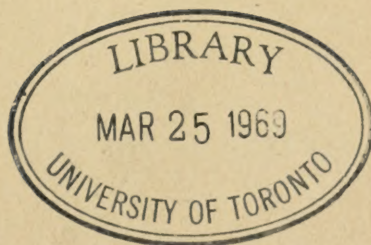
SEB. SPISY J. NERUDY

BÁSNICKÉ SPISY

XII

LIBRARY
MAR 25 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

SEBRANÉ SPISY
JANA NERUDY

POŘÁDÁ

IGNÁT HERRMANN.

DÍL XII.

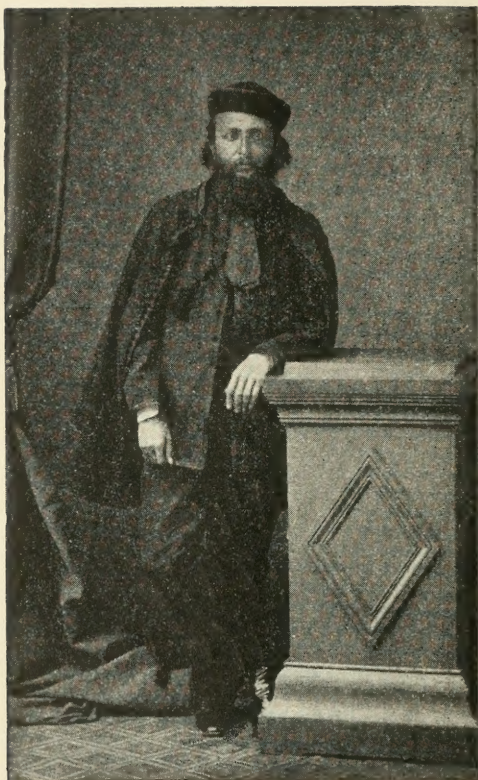
BÁSNICKÉ SPISY.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1898.

Jan Neruda
za svého pobytu v Paříži r. 1863.

(Désiré Lágriffe, photopraphe 13. Boult des Capucines.

BÁSNICKÉ SPISY

JANA NERUDY.

S UVODEM OD JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1898.

Tisk Aloisa Wiesnera v Praze.

O poesii Jana Nerudy.

*

Hřbitovní kvítí.

Knihy veršů.

Písně kosmické.

Ballady a romance.

Prosté motivy.

Zpěvy páteční.

Poslední básně.

Roj epigramů.

Oprava. Ve svazku XI. (Divadelní hry) státi má na straně 109. („Já to nejsem") správně: Dle *Schückingovy* novelly (místo: dle Schneckingovy).

*

Poznamenání. Ježto obsahy všech knih básnických přidány pro jasný přehled na *konec* tohoto dílu, budiž při vazbě jeho odvržen obsah, připojený původně ke *Hřbitovnímu kvítí* (sešit 1.3).

O POESII JANA NERUDY.

Zvláštní jest, že v letech sedmdesátých a osmdesátých, kdy jméno Jana Nerudy jako feuilletonisty „Národních listů", duchaplného causeura a cestopisce bylo neobyčejně popularní ve všech vrstvách národa, kdy s dychtivostí se čekalo na každý feuilleton, jehož okřídlené jiskry brzy se rozlétly celou vlastí a kolovaly z úst k ústům, Jan Neruda, poeta, byl stále nedoceněn a zneuznáván. Jakoby jedna činnost bránila druhé. Neruda básník byl stále odstrkován, a přece by samotné „Knihy veršů" stačily i ve větších literaturách a poměrech jiných pojistiti každému jméno a váhu vynikajícího básníka. Trochu byl tímto nepoměrem vinen i auktor sám: nedral se nikdy do popředí se svými verši, tak že teprve po „Balladách a romancích" a hlavně po „Písních kosmických" a „Prostých motivech" — tedy v stáří již pro poetickou tvorbu značně pokročilém, — začlo si širší obecenstvo všímati též více Nerudy b á s n í k a. A přece přiznati musí každý, že v básních Nerudových jest pravé jeho umělecké těžiště, již proto, že básníkem byl Neruda z r o z e n a žurnalistou že se teprve s t a l sběhem poměrů a okolností. Že žurnalista zůstal tak dlouho svěží, jest ovšem zase jen zásluha poetova, ale jisto jest, že b á s n í k dosti a často trpěl pod těmito zvrácenými poměry.

Ještě jedno stojí za povšimnutí a nutí ku přemýšlení. Druhé vydání „Knih veršů" nese datum 1873, „Kosmické písně" datum 1878. V básnické činnosti Nerudově je tu patrná sta-

gnace. Čím byla zaviněna? Patrně hlavně nepřízní doby. ale možná dost, že i vnitřními poměry básníka, posud neobjasněnými. Až dojde pragmatický životopis Nerudův ze svědomitého péra Boh. Čermáka v „Květech" postupně uveřejňovaný k této periodě života jeho, snad se osvětlí přece aspoň do jisté míry tato záhada. Ale dnes je tu a tíží nás. Maně vzpomínáme, že i v poetické činnosti Adolfa Heyduka, věrného Nerudova soudruha od počátku „májového" sdružení, je analogická pausa. My, kteří jsme v oněch letech s ostychem, jehož nynější mláď nezná, vystupovali na veřejnost, dobře jsme si toho všimli. Nejednou zdálo se nám, jakoby Neruda i Heyduk se odmlčeli na dobro.

A tu po roce 1878 náhle nové žně veršů, plnějších a sytějších a i formalně dokonalejších! Stalo se tu patrně nějaké obrození. Za staršími mistry stála již nová generace, která se kupila v „Lumíru", Hálkem a Nerudou nedávno znova založeném. A práce je vždy plodná. I starší začali reagovati a u Nerudy, který patrně cítil, že po neočekávané smrti Hálkově spadl jemu poetický primat do klína, neslo to žeň zvlášť bohatou. Tak máme po II. vydání „Knih veršů" (1873) roku 1878 „Písně kosmické", které byly na Parnasse českém hotovou událostí, roku 1883 klassické dnes „Ballady a romance", r. 1886 „Prosté motivy". Že „Zpěvy páteční" nemohly korunovati plně tuto činnost, zavinila jen dlouhá choroba a smrt básníkova.

Bylo již nejednou naznačeno, jako by byl Hálek v rychlém svém a vítězném pochodu k popularnosti Nerudovi poněkud překážel a jej aspoň jako poetu zastiňoval. Rozhodně pravdou jest, že byl Hálek poeta Nerudy daleko popularnější a že Neruda právě při své přísné autokritice to vycifoval. A přirozeno jest, že chvilkově disgustován obrátil se více ku prose, kde neměl té doby soupeře, zvláště ne v prose feuilletonu, causerie a cestopisu.

Tato popularnost Hálkova nijak však nesouhlasila se stránkou uměleckou v tvoření obou básníků. Bylať zajisté, jak patrno, ryze látková. Položme vedle sebe Hálkovy „Večerní písně“, první to stopu jeho popularity, a „Hřbitovní kvítí“, a vmysleme se do situace čtenářstva oněch dob. Srovnejme ballady Hálkovy s Nerudovými z téže doby, kdy měl Hálek v očích čtenáře prostšího a naivního přirozeně primat. A prostá a naivní byla tenkrát většina čtenářstva. A postupme i k byronicky nadchnutým epickým skladbám Hálkovým a položme vedle nich hluboce reflektující skladby Nerudovy, vše analysující a přesně vymezující, a pochopíme brzy, že větší oblibenost Hálkova byla snadno pochopitelna. Stejné je to při dramatických zápasech obou. Hálek opanoval kothurn v duchu Shakespearově a to s rozhodným, aspoň zevnějším, úspěchem; Neruda se spokojil s veselohrou a brzy i to pole opustil a koncentroval se docela na prosu a oblíbený feuilleton.

Roku 1883 postavil se Neruda redigováním „Poetických besed“ v čelo celého básnického hnutí novějšího, postavil se na místo, které mu jen příslušelo právem a držel je přes všecky úspěchy mladších, jimž vždy v své ryzí velkomyslnosti a spravedlnosti rád zatleskal, až do své, pro všecky předčasné smrti.

Bylo nutno předeslati těchto několik chronologických poznámek. Jsou nejlepším důkazem, že pravda časem, někdy ovšem tempem poněkud pomalým, vždycky zvítězí. Nepřipadá nám ani vlasku ubírati velké vloze a práci Halkově a významu jejímu u nás v letech oněch — chceme jen říci, že vědomí, jak velký básník v Nerudovi nám zhasnul, klestilo si do širších vrstev národa cestu zvolna, ale za to bezpečně. Dnes není tajemstvím, že poetický odkaz Nerudův řadíme k svým velkým básnickým pokladům, že vedle Kollára, Čelakovského, Máchy a Erbena jest místo jeho vždy

u nás pevné, že on jest naším národním klassikem. jedním ze stěžejních sloupů naší nové poesie.

Neruda vždy spěl daleko před svou dobou. Ale je také přirozeno a nesčetnými doklady u nás i jinde dokázáno, že takový zářící let vždycky se trestá a odpykati musí v očích duševně línějších a pohodlnějších současníků. Vezměme hned jen „Hřbitovní kvítí“. Toto veskrze skepsí otrávené kvítí bylo rozhodně předčasné v době poesie vlastenecké a v ovzduší všeobecné reakce duševní. Nerozumělo a nemohlo se ani rozuměti jeho blasfemiím a jeho břitkému sarkasmu, jeho negaci, jeho ryze individualní trpkosti. A jděme dále. „Kosmické písně“ měly rozhodně na poměry naše pěkný úspěch zevnější — ale ptám se, kolik čtenářů z let 1878—79 pojalo je v celém jich významu? A je možno, že klassické, ve všem tak přístupné a ryze české „Ballady a romance“ nebyly okamžitě rozprodány a znova a znova tištěny, jak by byly právem zasluhovaly? A stihl lepší osud tklivé a tak všem přístupné „Prosté motivy“? Věru ani ne otázka: „Kdo čte v Čechách?“ ale „Jak se čte v Čechách“, není tak docela přepjatá a zbytečná. Co ušlo českému čtenářstvu finessy a krásy v těchto knihách?! A ušlo rozhodně, nebyly vycítěny a oceněny dle zásluhy. Rvavý náš život veřejný zaplavil i tyto vzácné květy, nanesl na ně nové a nové spousty hlíny a štěrku zjevů efemerních. Zanikly jako jiné publikace v první době po svém objevení bez hlubší stopy. Dnes pomalu se ta hlína a ten prach střásají. Mělkost a bezobsažnost četných efemerních zjevů dnešních ukazuje sama, co ryzího jádra, co živné šťávy jest uloženo v básnických sbírkách Nerudových pro generace příští, dá Bůh, že vnímavější a uznalejší. Neruda se toho nedočkal. Patrně cítil v duši své nepochopení a jen zvolna připisoval číslo po čísle k svému nejvzácnějšímu cyklu „Zpěvů pátečních“, psaných skutečně krví srdce člověka a umělce hluboce zkoušeného a ztrpčeného. přes to však národ svůj vždy větší, vždy horouc-

nější láskou objímajícího. Důkazem toho jest malá báseň — ale ryzí jako rubín stuhlé krve, „Laska“, — jejíž rukopis Roudničti chovají v městském archivu jako vzácnou památku.

V prvním vydaní „Hřbitovního kvítí“ z r. 1858 čteme na str. 32. malou básnickou apostrofu Erbenovy „Kytice“. Je důležitá velice, ukazuje, jak tenkráte již Neruda byl si plně vědom hlavního základu svého básnického poslání. Hlásí se k Erbenovi, ale slepě v stopách jeho jíti nemohl; bránila tomu sama jeho individualita daleko komplikovanější a modernější, studiem cizích směrů a proudů prosycená a vyzralá. Ale české jádro zůstalo netknuté a udrželo se, ano řekněme, že během času se jen více vybavovalo z cizího obalu, jejž utvořila erudice a sčetlost. V prvním vydání „Knih veršů“ jsou již pokusy, v nichž Neruda přímo s Erbenem, ovšem se stanoviska svého, rivalisoval. „Jeník“, „Mrtvá nevěsta“ a hlavně „Matka“ a „Rubáš“ jsou toho pádnými a přesvědčivými doklady. Ať čtenář znova je přečte a srovná. V jiných kusech se hlásí studium cizích vzorů, jako v překrásné indické legendě „Žena“ nebo v balladách „Se srdcem rekovým“ nebo v silné básni „V zemi Mokha“. Ale vedle těch jsou již zde čísla, v kterých není Neruda pod žádným vlivem, kde jest ryze svůj a která jsou a budou vždy státi na prvním místě jeho činnosti poetické. „Slaměný vínek“, „Dědova mísa“, „Průvod“, „Oběšenec“, „O třech kolech“ a „Poslední ballada z roku 2000 a ještě několik“ jsou kusy klassické svou originalností, podstatou, pravdivostí a duchem ryze národním. Tohle jest specificky Nerudův genre. Rozšířil i prohloubil a formálně přiozdobil i ten v lecčems později, ale základní tón jest šťastně udeřen, epický živel zasnouben lyrickému s virtuosností překvapující, moderní a socialní ballada česká je stvořena bez cizích vzorů. Básník i umělec vědomě pracovali spolu — trochu quantitativně málo, namítne snad leckdo, ale tomu lze odpověděti nejlépe slovy Nerudovými, která prý pronesl jednou

k svému nakladateli, když jej žádal o druhou serii „Ballad a romancí“: „Ale, můj milý, což si myslíte, že jsou to hrušky?“

Na výbornost a vysokou uměleckou cenu ballad Nerudových ukázal případně professor Ed. Albert ve své studii uveřejněné loni ve „Světozoru“, pojednávající o národním duchu v nové poesii naší. Musil bych sem klásti vše, co tam vysloveno, řádek za řádkou, tak jest to pravdivé, trefné a nové. Já bych vedle všeho toho kladl hlavní váhu na věci dvě, první na ryzí národní tón, druhé na ethickou stránku těchto skládání Nerudových.

Volím slovo prosté,
chci tu báji vypravovat,
z úst jak lidu roste

napsal si Neruda v čelo nových epických básní. Ovšem slovo prosté, ale ve volbě toho slova, v jeho nalezení a umístění bylo právě velké Nerudovo umění. Formami uměle stavěnými, kombinací rýmů, hříčkami slohovými Neruda nikdy se neblýskal. Forem uzavřených, pevných, jako sonetu atd. jeho celá činnost vůbec nevykazuje. Jeho verš jest volný, v čtyř- neb dvouverší se nenucené pohybující a i při sloce větších rozměrů, hlavně v balladě komplikovanější, jsou základní prvky slok těch opět co možná jednoduché. V dikci místy se ozývá jakási drsnost, ale proň je charakteristická. Je patrně posledním zbytkem práce, skutečné práce umělecké. Bývala druhdy i větší v první periodě jeho tvoření, mizela časem rostoucí veršovnickou routinou, ale stopy její jsou i v „Pátečních zpěvech“, v mistrově díle posledním. Řeč trochu drsná, která se nebojí hiatu a nahodilého seskupení tvrdších zvuků, jen když z výhně tvůrčí zachrání si čistý odlitek myšlenky, jest zvláštností Nerudovou. Není to snad nedbalost v pilování formy. Nikdo právě nebyl v této příčině tak úzkostlivý jako Neruda, ale patří to k celku jeho fysiognomie, dodává to myšlence ostřejšího ještě reliefu. Nejedno by řekl básník novější školy hladčeji

a elegantněji, sotva však případněji a plněji. V tomto přihrocování základní myšlenky v ostré závěrečné pointy bylo Nerudovo mistrovství od počátku a právě na takových místech, kde hleděl k plnému vystihnutí základní své ideje, neohlížel se někdy příliš úzkostlivě po rythmu nebo rýmu.

Ryzí národní tón postřehnut je hned v „Balladě horské“. Úsečnost její hlavně v dialogu úvodním mezi dítětem a babičkou jest pravé rozluštění vejce Kolumbova. Osmi verši víme skoro všecko. Ale nevíme ještě to hlavní. Dítě chce někomu uleviti v bolestech. Myslíte, matce as neb sestře? Chyba lávky! Je právě Velký pátek, před oltářem v božím hrobě chudého horského kostelíku leží umučené tělo Spasitelovo. Soucit dítěte vzkypí v krásnou apostrofu:

Potírám Tva svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý —
kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičku Tvou bodat úpal více.“

Rozluštění je krátké:

jak to duše dětská snila,
vůle boží vyplnila.

Podnes mají v horské vísce obraz Trpitele,
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele,
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle.

Tohle jest, dokázati malými prostředky něco velkého. Pětadvacíti verši napsat skutečnou báseň plnou ducha národního a plnou hluboké symboliky zároveň s velkou ethickou myšlenkou základní! V symbolice si právě Neruda čím dále do let tím více liboval. A přirozeně, protože byl duch hloubavý, jemuž se za jednou ideou otvíraly jiné a jiné v nedohledných perspektivách. Zrýmovati pouhou balladickou látku pro pouhý její děj, jak dělali to staří, mu více nestačilo. Pěkný toho doklad máme, jak se k látce často vrátil, když ji byl myšlenkově prohloubil. Vezměte balladu „Se srdcem

rekovým“ z Knih veršů. Je to dobrá ballada, jakých psali němečtí romantikové od Uhlanda až k Strachowitzovi celé stohy. Nechci ji ani srovnávati s uvedeným již Strachowitzem, nad jehož spracování, celkem mnohomluvné, vyniká Nerudovo stručností a břitkostí, ano i větší malebností obrazů, ukáži jen, jak Neruda vrátil se k látce, vyhledav v ní jádro ryze myšlenkové, symbolické. Báseň jest v „Zpěvech pátečních“ a nadepsána „Za srdcem!“. Duchaplně aplikován jest zde základní motiv básně, ono vržení srdce králova, zde ovšem srdce básníkova, do víru boje, a jako se věrný Douglas ani v smrti od srdce králova neodloučil, tak i básník praví svému lidu, který si má vysekati jeho srdce, jeho dobré české srdce:

ráď byl bych při vás do skonání světa!

Ať čtenář si laskavě přečte a srovná obě básně. — Symbolickými jsou skoro všecky poslední ballady Nerudovy. Některé více, některé méně, ale všecky jsou plny hlubokých vztahů myšlenkových s mravní ideou na dně. V některých motivech se jeví i jistá rafinovanost a něco, co bylo Nerudovi cizí, řekl bych až vyumělkovanost, kdyby slova toho se vůbec neužívalo s příhanou. Mně je na př. rafinovaností — ač právě Satana výborně charakterisující — přání ďáblovo, který chce, aby Ježíš se musil dívati na muka své vlastní matky pod křížem, a to že teprva bude pravou cenou lidského vykoupení. Něco, při čemž mráz po zádech běží, je takové přibroušení pointy v „Romanci helgolandské“, a rafinovanost přímo ďábelská jest v slovech oběšenců v „Balladě zimní“, jimiž provázejí své různé dary, čarodějníku je snášejíce. Vůbec je tato „Ballada zimní“ velký skvost českých ballad, ano velký skvost v klenotnici naší poesie. Pravý Callot, jako je „Ballada dětská“ pravý Dürer:

Malá Smrtka, sama dítě,
na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tilko.

v ručkách drží hravé sítě,
jako k honbě na motyly.
A ty ruce jako hůlky,
žluté jako z vosku celko,
místo oček modré důlky.

A vedle toho plastické groteskně-bizarrní vylíčení společnosti oběšenců v „Balladě zimní“:

První jako pes je černý,
kde ramena, tu kolena,
brada věky neholena;
druhý s hlavou rozsochatou,
s nohou dřevem podepjatou,
třetí — pán bůh budiž s námi! —
cely nahý — v očích ledy,
po tváři je jiním šedý
a po těle střechýl samý.

Všimněte si té vložky „pán bůh budiž s námi!“ jaký v ní vysloven úžas v duchu a tónu ryze národním, ona není zde pouhým klínkem k vůli rýmu, a je-li, pak je ten klínek mistrně zasazen, nebo připravuje ano stupňuje úžas čtenářův s účinností neobyčejnou.

Tím jsme se octli u malířské stránky Nerudova genia básnického. Jak zjevno, uměl to, ale svým způsobem, stručně, lapidárně, snad i poněkud hranatě, trochu jako Rethel ve svých kresbách „Rej smrti“, ale byl při tom každým coulem velkým umělcem. Některá jeho epitheta jsou skvostná svou rázovitostí a silou malující. Jedno, dvě slova a postava jest s celým reliefem i svým celým ovzduším před vámi jako z žuly vytesaná. A při tom ta neobyčejná soucitnost! Zázrak: směstnati celý román nešťastné lásky do šestnácti veršů, a máte: „Balladu starou — starou!“ A co tu zmůže jako v „Horské balladě“ místo dlouhého vypravování bystrým, v duchu národním pointovaným dialogem! Jaké mistrovství u vyvršení dojmu v řádcích:

Po vodě se dáme spolu,
zastavíme mlýnská kola,
aby mladý mlynář věděl,
kdo ho před soud boží volá.

jak hluboce němou touto obžalobou k srdci sahající, zrovna jako cynismem překypující vykrystalování pointy v starší balladě „O třech kolech“:

„Ne? nu tedy na pozoru,
sic vás k čtvrtým vdavkám svedu!“
„„Budiž tedy, aspoň k peklu
o třech kolech nepojedu!““

Viděli jsme, jak Neruda čeří hladinu citů, jak hluboce se zarývá v problémy duševní a nadsmyslné, jak malebné i groteskní ovládá se stejnou virtuosností — ukažme, že v rámci poměrně malém, jaký ballada a romance poskytují, ovládal vítězně i nejtěžší obor pravých umělců — humor. Je to vždy velký dar, míti humor, ale větší umění jest, nestati se při tom banalním a trivialním. Neruda vznášel se tu vždycky „nad vodami“. Tak s výše, tak souvereně pustil ten zlatý paprsek humoru leckdy trochu satirou přiostřený, a vždy to dělal s velkou pohodou, která právě svědčí o jeho svrchované jistotě. Vezměte jeho „Romanci o Karlu IV.“ A humor je zde snouben s vážnou a hlubokou pravdou, prosycenou opět symbolikou netušené hloubky. Ne jen ta protihra s vínem zprvu trpkým a později dále lahodnějším, ale ten hluboký smysl za ní, když srovnáme jej s výrokem císařovým:

Však jaká země — taký lid!
vás kdyby učit chtěli všichni svatí,
zda všimnou si jich Češi paličatí —
buď svatý rád, když není bit!
Jak bych zde mlátil otep slámy!
Nechť chci, co chci, za krátký čas
se všechno jinak zvrtne zas —
mám já to bídu s vámi!

A pak to rozluštění:

„„Nu, vidiš, králi: tak náš lid
Má duši zvláštní — trochu drsná zdá se —
však kvete po svém, v osobité kráse“ —
Teď přerušil svůj náhle klid
hned rozveselen Vilhartice —
„„ach, přibliž k tomu lidu hled
a přitiskneš svůj k němu ret
a neodtrhneš více!““

Stejné vyznění zde na poli humoru, jako v básni „Za srdcem“

rád byl bych při vás do skonání světa!

To jsou věty lapidarní, jimiž by měly být odchovávány nové generace naše.

Humor Nerudův prokmitá nejvíce v zpracování starých látek biblických. Zde mi připadá Neruda jako starý nizozemský mistr, který známé udaje biblické zcela po svém zpracovává. Nestará se mnoho o barvu lokalní, chce udati pouze svou myšlenku a své pojímání legendy neb báje. Ale to je vždy velice originalní. Již Albert poukázal v studii zmíněné k této zálibě. Ovšem křivdil by Nerudovi velice, kdo by myslil, že snad úmyslem jeho bylo ironisovati tyto posvátné děje. Nikoli, on je pojímal jen s celou ryzí naivností starých tradic a vystížení tohoto archaismu bylo mu jediným uměleckým idealem při tom. Vzpomínám na obraz hollandské školy, představující narození panny Marie. V tom shonu a ruchu kolem matky a dítěte má dosti místa kočka na podlaze mlsně mísu vylizující. Neruda nepřehlíd ani tu kočku. Pravý genrista. Ale i do této naivně jaksi jesličkově vyřezané scenerie dovedl Neruda vložiti po svém spusobu hluboký symbol všelidský. — Vezměte jeho „Balladu tříkrálovou“. Tři králové jdou se poklonit Jezulátku. Látka prastará a tolikrát spracovaná. Ale s jakou finessou vložena zde do ní hlavní myšlenka theosofická!

a k poslední mé cestě skalní ku Golgatě
Vás tří se nedostaví žádný — dím to svatosvatě! —

A po této všelidské, hluboké větě, zas ten ryze prostonárodní humor:

Král řečník s čela korunu si honem k uchu šoupnul,
rád řek by něco, neví co, a zdá se mu, že zhloupnul.

To jest jediné svého druhu v naší poesii! Seriosnost srdcervoucí a humor svrchovaný padly si tu v objetí. Neznám tak hned v literaturách případu analogického!

Sem patří „Ballada štědrovečerní“, „Ballada rajská“, „Ballada o duši Karla Borovského“ a „Ballada o svatbě v Kanaan“, které rozebral již Albert stejně důmyslně jako vnímavě a kamž čtenáře odkazuji.

Z kruhu tohoto se vymyká docela „Ballada májová“. Tónem ryze národním je sestrou „Ballady staré — staré“, ale výsledek jest opačný. Jest jako první i jako „Ballada horská“ čerpána naskrze z lidových zvěstí, a zdá se mi, že má i svou předchůdkyni ve starší básni z „Knih veršů“. Tam se nazývá „Kdož jí poví“. Nechť čtenář srovná laskavě oba varianty jedné myšlenky. Tu i tam hádá dívka na svou budoucnost. V starší básni padne zaklínačce sám statný hoch v náruč ve chvíli právě kritické. V básni data novějšího spokojí se dívka s tím, co je:

Je vás ve vsi trochu mnoho —
zbyl jen hajných synek chudý
a ten je jak liška rudý;
sivé oči jako liška,
tělo vychrtlé jak tříštka
a je —“
„Dej mi tedy toho!“

Tím se loučíme s Nerudovou epikou, bez odporu vedle Erbenovy nejráznější a nejoriginalnější v celé české poesii. Víme a cítíme, že jsme jen v hlavních kon-

turách se dotkli jejích bodu stěžejních, v čem je Neruda původní a velký a vždycky náš a ryze umělecký.

Lyrika Nerudova byla zahájena, jak známo, „Hřbitovním kvítím". Vyšlo nákladem Bellmanovým r. 1858. Nebylo pochopeno a nebylo oceněno dle zásluhy. Naopak neposloužilo valně Nerudově básnické pověsti v kruzích širších. Naznačili jsme v úvodě již příčiny toho poněkud. Pisatel těchto řádků ví z vlastní zkušenosti, jak bylo „Hřbitovní kvítí" proskribováno ještě po dvacíti letech — tam, kde by toho byl nejméně očekával. A přece má „Hřbitovní kvítí" pro rozvoj české poesie reflektivní význam mnohem větší než na př. Hálkovy „Večerní písně" pro rozvoj lyriky citové. A právě tato důležitost jeho, dnes již ovšem ryze historicko-literarní, přiměla vydavatelstvo „Sebraných spisů Nerudových", aby pojalo dílko to v celém rozsahu do sbírky souborné, ač by toho snad básník sám nebyl učinil. Nám krátce „záleží" na této publikaci, ona má dnes svou historickou důležitost. Nechceme říci, že by bez „Hřbitovního kvítí" nemohla česká lyrika reflektivní existovati, ale klidně pravíme, že ono bylo prvním stupněm k ní, a to stupněm na počátek neobyčejně smělým. Vysvětlujeme si i stanovisko Nerudovo, které dost jasně označil v úvodním slově k prvnímu vydání „Knih veršů". Je tak výmluvné, že je sem opisujeme v plném znění:

„V obsahu knihy mé najde čtenář také oddíl „Lístky hřbitovního kvítí" nadepsaný. Mnohostranně kaceřované „Hřbitovní kvítí" mělo před desíti lety zvláštní úkol svůj, jemuž tenkrát alespoň z části také dostálo. Do rámce nynější sbírky by se zajisté nehodilo a čtenář najde zde tedy jen úryvky z něho, místy doplněné, místy zjinačené."

Přes toto ohražení mistrovo otiskujeme v tomto vydání „Hřbitovní kvítí" v rozsahu plném. Stojíme dojati před Nerudovou autokritikou, před přísností, s jakou vybíral a seřaďoval

čísla jednotlivá do nové sbírky a jak je novými čísly své lyriky doplňoval.*)

Jen úctou musí nás naplniti vzhledem k době přísné stanovisko básníkovo. Že ho nesdílíme, je snad prohřeškem proti jeho vůli a intenci, ale tohoto prohřešku se dopouštíme rádi v myšlence, že obecenstvo, které nemá přístupu k prvnímu, dnes úplně rozebranému vydání „Hřbitovního kvítí“, uvítá s povděkem nové jeho a plné otištění. Přirozeně, aby se básně neopakovaly, jsou jinde pominuty; chronologický pořad převládal v našem spořádání.

Proč lpíme tak na prvním vydání „Hřbitovního kvítí“? Básník sám obdařen vzácnou autokritikou po letech rozpoznal dobře, co tu nezralého a kde tu přestřeleno a vymýtil všecky tyto kusy bezohledně. Přiznáváme, že jsou kusy tyto i formalně slabší než jiná čísla jeho lyriky, ale jsou při všem tak ryze intimní, ryze Nerudovská, pro básníka a jeho dobu a ovzduší tak charakteristická, že se od nich odloučiti nemůžeme. Znamenají právě v této své subjektivnosti příliš mnoho pro celý rozvoj naší lyriky, zejmena reflektivní, že pominutí jich bylo by hříchem. Jsou literarním datem. Jsou jako pták bouřlivák, jenž křičí a hýká do noci a větru, ale nesmí utonouti v moři zapomnění. Vybírati ze svého materialu může si básník sám, jak za dobré uzná, ale kniha jednou tištěná jest majetkem všeobecným. Neruda by nebyl celý bez „Hřbitovního kvítí“ a proto je sem klademe — ne z pouhé piety, která sbírá každý drobet milované bytosti — ale z prosté literarní nutnosti a potřeby. Je důležito, ano nutno říci: Takhle kolem let šedesátých někdo myslil a cítil v době

*) Celkem z 59 čísel puvodního „Hřbitovního kvítí“ pojato jest do „Knih veršů“ pod záhlaví „Lístky hřbitovního kvítí“ pouze čísel 25, jeden kus vzat je do veršů časových a příležitých, dva do knihy veršů výpravných. Třicet a jeden kus Neruda z původního vydání „Hřbitovního kvítí“ vyloučil.

tupe reakce, takto se zrcadlila duše vynikajícího jedince v davu: spěl před ním daleko svou skepsí, svou ironií, ale stál nad ním svým čistě lidským citem, svými humánními, národními i uměleckými aspiracemi.

Do cukrování a sladké něhy dosavádní lyriky erotické a vlastenecké padla drsná píseň Nerudova kovovým zvukem. To bylo rozhodně něco nového a neslýchaného — u nás. U sousedů zpíval podobně Heine a jestliže se řeklo, že Hálek vzal včele Heineovské žihadlo, můžeme říci opět o Nerudovi, že jí vzal všecko, vzal i křídla i sladké uspávavé bzučení a že jí nechal jedině žihadlo, které ještě přibrousil a naostřil. Ale já bych ani neviděl velkou příbuznost mezi Nerudou a Heinem. Neruda je mnohem vážnější a přísnější. Heine při veliké vloze lyrické hlavně v oboru písně, která Nerudovi rozhodně scházela, dělá většinou přece jen dojem roztomilého „gamina“. Je-li Neruda někomu kongenialní z moderních lyriků, pak jest to ruský Někrasov. Tomu jest Neruda mnohem bližší svou hořkostí a trpkostí, svou přísnou vážností v sujetech socialních a národních. Dělati šprýmy z pomyslů velkých a svatých, nebylo nikdy prací Nerudovou, o to jest výš nad Heinem, třeba neměl jeho brillantnosti, hudebnosti a lehkosti formální. Neruda hledal a viděl jen hořkou pravdu životní ležeti na dně všeho a té stal se hlasatelem, on ty lesklé slupiny odstíral jednu po druhé, aby se dodělal trpkého jádra, nehýřil v jejich barvách, ostřím své analyse byl hned u centra každé záhady a řekl krátce, místy i suše a drsně, co objevil. Kdo se probere jeho lyrikou, uvidí, jak pomalu změkla jeho tuhost a jak místo hořkosti nastoupila tichá elegie a mužná, svých cílů i své ceny vědomá resignace. Ale bojů to stálo a jisté mnohých, neveselých, pravých zkušeností životních. Tak to bylo i s jeho láskou k vlasti. V „Časových verších“ a v „Popěvkách k vlasti“ vidíte jasně, jak se stále škorpí se svou láskou, je nespokojen ustavičně, kárá, vytýká, napomíná, trestá ironií a sarkasmem. To se

později utiší a zkonejší a zbude jen láska ryzí a hluboká, jak ji vyslovil v celé řadě básní, které jsou modlitbami a které v „Zpěvech pátečních“ dostoupiti měly a také částečně dostoupily vrchole síly a krásy.

„Tys jako kytka z krajin tropických,“ volá, „o mé spaní, o můj mladý sen a o můj rozum mne připravíš.“ „Jen mne kopej, milko, jen mne trýzni, tím mne milovati Tebe ještě více naučíš.“ Jak měkce a mužně při tom zní již jeho „Poslání na Slovensko“, jak se zarývá do srdce krátká, ve své úsečnosti mistrná elegie „Na pešťské Kalvariji“, jedna z nejkrásnějších básní Nerudových a českých vůbec. Elegie pak „Ve východní záři“ zní již akcenty přímo věšteckými, u Nerudy posud docela nezvyklými. Jest patrně s „Pešťskou Kalvarií“ předzvěstí budoucích „Zpěvů pátečních“.

Intimní lyrika Nerudova točí se kol vztahů srdci jeho nejbližších. Máme tu cyklus „Otci“, plný mužného, vzdorného, sebevědomého citu, jednotlivá čísla jsou překrásná, až se čtoucímu, kdo podobné situace sám prožil, bolestí hrdlo stahuje. Kusy jako „Dále, chaso pomahačská, přibiju si sám ty hřeby“ aneb „Já ležel na rov natažen“, jsou znamenity svou výmluvnou lapidarní stručností a silou. A v bolu největším opět Čech zahovoří, spouštějí rakev otcovu do hrobu:

> „Nemá se snad otčenášek
> předříkávat pouze česky?“

Cyklus „Matičce“ je dávno u nás popularní a zvlášť úvodní jeho perlička. Ale jiné kusy jsou ještě hlubší a měkčí v něm.

> Neslyšel jsem Tě zpívat . . .
> Zakoupila's místo . . .
> Tys šla a v naší světničce . . .

I doslov, psaný na asijském Burghurlu, nevymizí více z paměti, svou prostotou, srdce jímající měkkostí, něžností právě dětinnou. To jest zase jiný Neruda; cykly tyto jsou

nejlepši odpovědí na domnělý a dlouho předstíraný a vytýkaný mu cynismus. Verše tyto vedle oněch vlasteneckých z druhé pozdější periody činnosti jeho pověděly těm, kdo u nás čtli, že Neruda má velké a opravdu zlaté srdce, a ti, kdo to věřili, jistě nebyli nikdy ve své víře sklamáni. Jeho drsnost byla jen jeho krunýřem před styky s lidmi a skutečností dotěrnou. V jádru byl dobrý, o jeho privatní dobročinnosti mohly by se psáti kroniky, ale to patří na jinou stránku jeho biografie.

Zvláštní jest Nerudova poesie erotická. Docela jiná než byla u Čelakovského a Hálka, u Kollára a Jablonského. Zde bych řekl, že Neruda rád si trochu zakoketuje. Cit jeho nevyzní skoro nikde plně admirativně. Řekl bych, že jest si vědom i v lásce stále své převahy muže zralého a myslícího, a že kritika vlastních citů a ještě více strach, nezdáti se sentimentalním nebo banalním, honí jej k ironii a pouští sprchu na vnitřní vždy se zmahající požár. „Nebes pomsta teprv později přijít měla,“ praví již v jedné z nejprvnějších básní svých milostných. Snad i vědomí, že v poměrech, v nichž musil žíti, nemůže uvésti svou lásku k vytouženému krbu, přispívalo svou hřivnou k tomu, že po krátkém horování nastoupila v svá práva neuprosná analysa a kritika:

„Neznám věčně žíznit, v nouzi neunavit,
věčné naděje své v sypký písek stavit
s osudem psát na led úmluvu;
nejsem dítě více, bych snad sílu bájil,
že bych věčně obstál, věčně život hájil
vise na kořenu v bezednu.

A výsledek nemohl býti jiný než:

„Raděj bych však po ulicích žebral,
raděj kletby lidstva na se kopil,
nežli bych snad u sobectví podlém
lásku svoji v bídy blátě ztopil.“

Ostatní vztahy milostné byly pak již rázu rozhodně efemerního. Daly sem tam podnět k mnohému duchaplnému i procítěnému verši; nalezáme je v cyklu označeném písmeny N* N*. Ba ještě v „Prostých motivech“ mihne se nám opozděný profil ženský „Teréza à Gesu“ a vedle toho nejeden hluboký a přesvědčující vzdech za láskou buď ztracenou nebo bezúspěšnou.

Mimo tyto cykly jest Nerudova poesie lyrická objektivnějšího rázu a chýlí se čím dále tím více k genru a drobné perokresbě. „Elegické hříčky“ a hlavně cyklus „Z kraje“ jsou předzvěstí „Prostých motivů“. Zvláště v posledním jsou některé kusy pravé perly tiché kontemplativní lyriky. „Stará chatrč“ anebo „U studánky“, která si našla později trefný pendant v příšerně námi již oceněné „Balladě staré — staré“, jsou čísla prvního řádu naladěním i koncisností v provedení. „Loretánské zvonky“, „Starý dům“ by měla právem býti čísla všech anthologií. V lyrice ryze osobní ozvala se resignace mohutností velikou ještě ve skladbách „Našel jsem se!“ a „Vším jsem byl rád“ — v první bolestně a dravě, v druhé s lehkým nádechem humoru, který nesetřel ještě slzu s brv, co se začíná usmívati. Však najdeme tóny analogické ještě v „Prostých motivech“.

Místo zcela výlučné zaujímají v tvorbě Nerudově „Písně kosmické“. Dosáhly úspěchu u nás na onen čas neobyčejného, ač pochybuji, že by je všichni zažili, kdo je čtli, a že je všichni čtli, kdo je koupili. Mně bylo vždy podivné, jak právě tyto, celkem přece jen těžké skladby (až na několik málo výjimek), našly většího úspěchu než mnohem přístupnější a umělecky též dokonalejší „Ballady a romance“. V „Kosmických písních“ jsou čísla velkého důmyslu, velké originalnosti, ale celek neujde výtce poesie programové. Je to básněno víc hlavou než srdcem, to je patrno po prvním přečtení. Vzácné detaily, myšlenkové vztahy a finessy, duchaplné aperçue, to vše teprve po delším studiu může býti plně oceněno a zažito. Proč některé ty věci

látkově tak nepusobí, vystihnul též Albert ve své námi již uvedené studii a tam čtenáře odkazujeme. Jedno jest podivu hodné: jak zpracoval Neruda některé sujety tónem a duchem prostonárodním, tak hluboce se vžil do krás a zvláštností poesie národní, že její obraty a obrazy se zdarem aplikoval u předmětů a idejí, jímž na oko zdají se býti co nejvzdálenější. Látky tyto skoro všecky vyzývají ke spracování buď kontemplativnímu s didaktickým nádechem, nebo hymnickému. Neruda bál se patrně fráse i jednotvárnosti, hledal též i zde něco nového a tak stvořil tyto veršované feuilletony o hvězdách a živobytí kosmickém. Abstrakci přemohl humorem a vtipem, byť i někdy násilným, ale konečně přece neušel tónu hymnickému, který látkám tohoto druhu nejlépe svědčí. „Poeto Světe! co jsi aeon prožil“, „Měsíc mrtev“, „Oblaky Země jsou synové tkliví“, „Promluvme sobě spolu“, „Přijdou dnové, léta, věky, věků věky“, „Aj, tamhle dřímavých jiskerek“, „Až planety sklesnou k slunci zpět“, — toť řada skutečných, úchvatných hymnů kosmických, jimiž se poesie česká vždy bude vychloubati. Vedle nich jest několik čísel intimního tepla jako ta čarovná píseň „Zelená hvězdo v zenitu“ a jí sourodá „Po nebi hvězdic je rozseto“ a některá čísla přísně didaktická, ale oné vyšší didaktiky, která se ozve jen zřídka, ale pak přesvědčivě mluví v sentencích vyhráněných. „Vzhůru již hlavu, národe“, „Kdo měkkým je, ten bídně mře!“, „Jak lvové bijem o mříže“, jsou takové básně didaktické, které se vždy líbily a jež lze si věru zapamatovati pro život. U třetí kategorie „písní kosmických“ jest přes všecku duchaplnost a obratnost básníkovu nepoměr mezi látkou a formou patrný, kazajka žertu a ironie zdá se nám trochu těsná pro tyto neobsáhlé rozměry kosmu a těles nebeských, a patří k tomu všecko umění i Nerudovo, chtít vystihnouti vykasanou suknicí popěvkovou, nač je řasnatá říza hymny a ódy sama dost těsná. Ovšem to jest pisatele náhled ryze subjektivní: snad právě

jiným budou se tato čísla lépe zamlouvati pro neobyčejný jejich ráz a rozhodně velké poetické umění, s jakým jsou provedena, i pro naprostou originalitu své koncepce.

„Prostými motivy“ podal nám Neruda svůj intimní denník básnický z let 1879—1882. Druhé, rozmnožené vydání vyšlo r. 1888 a obsahuje 51 kratších obrázků citových, náladových a genrových. Co do hloubky, prostoty a ducha, jenž jimi vane, stojí knížečka těsně vedle „Romancí a ballad“. Nerudou je tu vyhráněna individualita básnická do nejtenší nitky, v plné síle, třeba se hlásilo neodbytné stáří a třeba se elegie podzimku drala do popředí i v intonacích jarních motivů. Jsou to věci rozkošné, třeba většinou vážné, až bolestné. Žert vázne na rtu a zní místy s příchutí pelyňkovou:

„Mé vlasy a vousy jsou chvějná chmýř,
jak moly bych kolem byl zplašil,
a kdybych se potkal — já vyhnu se,
jen abych se nepoprášil.“

„Kde jsem se to octnul“ s překrásným dětským motivem, jest ryze Nerudovské, jako závěrečná pointa básně: „Já zanevřel na svět a v samotu“. V své prostotě hluboce jímavých jest jich celá řada, sem tam reminiscence ze studií písní národních působí kouzelně krásně a jest vždy udána na pravém místě.

„Ba já cítim, že má duše
někde je už v limbu branách —
pán Ježíš mně postůj v hlavách,
andělové po všech stranách!“

přeje si básník v letní siestě. Mistrovským kusem přírodní symboliky jest báseň o bouřce „Náš kraj se ženil dnes . . .“

„V podzimních“ se obzor stále víc a více zasmušuje. „Já hnal se pestrým, luzným za motýlem“ ukazuje k předtuchám a meditacím hřbitovním. Nevyrovnaně krásná jest „Pojď — pojď!“, k ní druží se dojemná „Tak zvolna — tak smutně,

tak sám a sám" s pointou dvou bílých rukou za loďkou básní kovou se zvedajících, a čím dále ke konci, tím přibývá perel, ale jsou to perly černé s leskem slz, perly, které porodily dlouhé noci v chorobě strávené.

„Starý strom a starý člověk
má tak málo spaní."

Všecka čísla závěrečná dýší smutkem až nakažlivým, bez sentimentalnosti jsou prostě bolestná, jako každý konec, ale ta bolest je ryzí a pravá, prožitá, neumělkovaná. Ona přesvědčuje každým dechem.

„Řekla vlna k sestře vlně"

je resumé celé tragiky lidských bolestí. Lampička v okně chorobného ukazuje smrti, aby nezbloudila na své cestě.

Tak jsme opět u motivů hřbitovních. S těmi začal před lety mladý poeta, když vyjel a

Byl pevný koráb to a hrdě vzneslý,
dub stežeň jeho, boky jako z žuly,
a rovno cestu svou si mořem brázdil,
nechť vlny orkanem se rozedmuly.

Čarovný kruh jeho poesie jest uzavřen. Ale jaká práce umělecká a národní mezi těmito prvními a posledními motivy hřbitovními! Jaký život mezi touto dvojí náladou na počátku a konci dráhy, takými žněmi bohaté! Kdyby mohl si býti každý plně vědom dosahu svého díla, bylo by snad míň elegie v posledních zpěvech básníků, ale tím snad právě bychom přišli o nejlepší, co napsali. Avšak veškerá poesie Nerudova nevyzněla tak naprosto bolestně a elegicky. Hotovil cyklus, který by byl poslední metou jeho uměleckých a vlasteneckých snah a plným výrazem jeho charakteru — žel, jen trosky zbyly, ale každá je dílo. Těch deset „Zpěvů pátečních" jest pravou korunou Nerudovy poesie.

I z těchto desíti kusů můžeme souditi na celek — zbývající torso ukazuje podstatné rysy jeho výmluvně a určitě. Měl to býti cyklus vlastenecké lyriky vyššího stylu, cyklus, v němž vyzněti měla celá individualita básníkova plnými, k celku své činnosti stále z hloubky se sbírajícími, mohutnícími akkordy. Tón elegie a hymny by byl převládal. Slavnostní šero jako v chrámu gotickém malovanými okny tlumené anebo ještě lépe posvátný šer českého zadumaného hvozdu v podjeseni, mělo býti naladěním celkovým aspoň v první části díla. Hluboká, jako zkamenělá bolest nad osudem národa, vyslovující se pomalu a zvolna po dlouhých meditacích, bez nářků zženštilých a apostrof blasfemických, ale za to drtící, těžká, plna ticha před bouří, ležeti měla a leží částečně na celém cyklu. A vše objato a vysloveno s nesmírnou láskou k té ubohé zemi a k tomu nešťastnému lidu v ní, s láskou očištěnou všeho sobeckého rmutu, s láskou bez fráse a bombastu, s láskou vyzkoušeného muže a při tom s horoucností prvního milence. Matka sedmibolestná s tou srdcervoucí pointou:

„Hle, matka Vlast — syn Národ v jejím klínu“

jakoby sama kaměněla bolestí, ten kus upřímné osobní zpovědi v obou kusech „Anděl strážce“ a „Ecce homo“, kde auktor vyznává, že jedině láska k vlasti zachovala jej čistým a nepotřísněným, báječně krásná „V zemi kalicha“, kde účinně zpracován motiv o Kristu v lesní kapli mši sloužícím, s tou duchaplnou aplikací na „zem trpkou, jižto hrdý kámen hor jako kalichem by kol do kola vroubí“; tak přesvědčivá, duchaplná, rázná „Za srdcem“ s tím radostným vyznáním:

„To moje jest (rozuměj české dobré srdce), nechť
soudí bůh sám v nebesích!
Zda jindy duše moje blahem výskla,
leč když tvé, lide, líce samý nach a smích
a zdali slza jindy do oka mi vtryskla,
než když tě ruka vraha bídně tiskla?“

ta prosté naivní „Ukolébavka vánoční“, kam zaléhá dojemné ohlas starých písních církevních v řádcích:

„za tvé o bratřích naučení
svět vezme tě zas do mučení“

mohutná, vskutku lví síly plna „Ve lví stopě“, jedna z nejdůmyslnějších koncepcí Nerudových — zda to nejsou akcenty poesie nové, netušené, silné, ve všem naprosto originalní a překvapující? Jaká invence v básni „Ve lví stopě“! Jen jednou šel krajinou lev a ona posud trne pod vlivem jeho majestátu.

„Snad cítiš, kraj jak po něm ztrnul v hrůze.“

A jak se chápe básník nadhozeného motivu:

„Jak necítil bych! Vždyť jsem z české země!“

I u nás tak:

„Jen jednou krajem tím šel národ lev,
jen jednou, před dávnem hřměl jeho řev,
a sama země sloucha s zatajeným dechem,
zda hrůzný hrom ten nevrátí se echem,
a co kde dýše, choulí se v své skrýši
a s chvěním cítí: Jsme zde ve lví říši!“

O „Lásce“ jsme již se jinde zmínili:

„Všecko jsem vyplakal, zase se osvěžil,
tebe bych, národe, tebe bych nepřežil!“

Taková láska nemůže ovšem strnouti v zoufalé bolesti. Taková láska je nutně silná a činorodá. Myslím si, že měla kniha Nerudova míti vlastně cykly dva: první opravdové, vážné, hluboké „Zpěvy páteční“, jejichž velebné intonace zaznívají k nám z kusů posud rozebraných, druhý zpěvy klidu a mužné síly, čerpané právě z této lásky k vlasti a národu. Zpěvy bílé soboty, plné slavnostní veleby a jásavého triumfu. Tomu nasvědčují dva kusy, z nichž jeden jsme položili v čelo, druhý na konec cyklu zbylého. Báseň na konci je více rázu povzbuzujícího, ve formě chansony Bérangerské, ale plna jemných odstínů a de-

tailů, obratu trefných a nových při veškeré své časovosti a příležitosti. Nazývá se „Jen dál!“. Ta v čele nadepsána jest „Moje barva červená a bílá“ a jest jedním z nejvzácnějších čísel Nerudovy gallerie. Na motiv tak sevšednělý stkáti takovou řadu případných obrazů, pohrávati s nimi v gradaci tak účinné, dovede jen mistr prvního řádu. Básník pozoruje ve větru vztýčený prapor našich barev. To vlání, klesání, vznášení se, zdouvání, míchání obou barev červené a bílé jest šťastně vystiženo nestejností rythmickou, která zde schválně a bravurně je provedena. Krátký řádek sleduje na delší verš a obráceně. Je v tom kus vědomě vypočítaného efektu. A nyní přijde na řadu symbolika barev tónem ryze Erbenovským vyznívající:

„Ta jedna stránka jak když anděl nám ji pěje
a psána brkem z bělostného jeho křídla,
však druhá psána již zas rudým ďábla perem
a namočeným v kouřná pekel vřídla.“

Z barev přejde básník duchaplně na barvu našich vin a končí stálým stupňováním.

„A pakli lidstvo po zemi se hlubným mořem vlní,
Čech bílý, rudý korál buď, jenž moře vzdorně plní,
a pakli lidstvo výší se jak alpstvo nad tou zemí,
Čech buď Mont blanc a Mont rosa a zvýšen nade všemi,
a pakli lidstvo podobá se nebes hvězdné tváři,
Čech buď v ní bílou jitřenkou a rudým Marsem září!“

Myslím, že zde poesie Nerudova dostoupila jednoho ze svých vrcholů nejvíce zářivých.

„Buď v Čechách bílý den a plno růží kolem!“

volá básník na konci, obě naše barvy v poslední metamorfose bílá a červená — den a růže. Pravý to kontrast nazírání na vlast v jiné básni, kde bylo

„dno v černých tmách a povrch v šedém kouři.“

Tento kontrast mezi vlastí dolorosou. ušlapanou a trpící ku vlasti radostné a vítězící měl býti překlenut, vyrovnán a zdůvodněn. Snad jen dvě čísla tvoří zde začátek přechodu, ona znamenitá „Ve lví stopě“ a „Láska“. Myslím jen, že z lásky a z vědomí síly vlastní lze vzkřísiti i světy zapadlé a ztroskotané. Ta čísla, která měla státi mezi tím, nám scházejí. Byla by musela uzrávati pomalu v duši básníkově, jako pomalu rostla i tato. Léta 1881, 1883, 1886, 1887 jsou etapy vzniku těchto vzácných kusů. Vidíme, jak si dával Neruda v pravém slova smyslu „záležet“ na těchto skladbách, cítil, že v nich jest celý a přece zase nový v jiné obměně své. Prchl sarkasmus, ztichla ironie, zbyla jen těžká, dusivá bolest a pevné vědomí síly národní, horoucí, stále rostoucí láska k otčině a z těch měl vzrůsti konečný triumf a vykoupení. Nebylo dopřáno mistrovi dokonati svůj cyklus poslední, ale čtenář probíraje dojat listy jeho, cítí, že kráčí „ve lví stopě“.*)

Jaroslav Vrchlický

---

*) Na konec zařadila redakce všecky verše Nerudovy, které se našly porůznu v časopisech a nebyly do jednotlivých sbírek pojaty, jeho epigrammy a některé kusy příležitostné a osobní, pokud jich autentičnost mohla býti přesně zjištěna. Zařaďovati je v cykly knih starších nezdálo se nám vhodné, aby utkvělá již rázovitost těchto nebyla bez vědomí a vůle básníkovy porušena.

HŘBITOVNÍ KVÍTÍ.

Der hat's wahrhaftig als Poet
Nicht hoch hinausgetrieben,
In dessen Liedern mehr nicht steht
Als er hineingeschrieben.

Em. Geibel.

Památce

časně zemřelého přítele svého,

nezapomenutelnému

ANTONÍNU TOLLMANNOVI

věnuje

básník.

Na pahorku leží pole chudé —
ostrov v časův proudu — málo znáno,
jako skříně skvostné na poklady
čtyrmi bílými zdmi obehnáno.

Vrata jako zámek zrezavělý,
povrch zbořené a spustlé sady —
nesáhne zde ovšem žádná drzá
ruka uložené na poklady.

Noha spěla má k těm chudým rovům,
poutcova jak k hrobu spasitele,
bych zřel místo, čtvrtá zim kde stlala
sabatový šat svůj na přítele.

———

Zelená se tráva po hřbitově.
Snad jí nasilo zde ptactvo zpěvné?
Naděje spíš že to pohrobené
zase vzešly, by snad bylo zjevné.

Červená se kvítí po hřbitově.
Snad ho sázela zde lidská ruka?
Ba spíš myslím, že to pohrobená
láska jest i její drahá muka.

Však i zažloutlé zde bejlí hnusné
porodila v bolu země pustá, —
aj ta podoba zlých vášní jistě,
ta z tvých prsou, bratře, nevyrůstá.

Ticho — jako ráno v dálném poli,
kdesi jenom o kov hruda zvoní, —
aj to stařec, — opřen o lopatu
k zemi shrblá záda pracně kloní.

„Nevíš, kde zde přítel leží?“ — „Čím byl?“
„Čím měl býti, blázne, — člověkem!“
„A jak umřel?“ — „Puklo mu jen srdce,
že mu oplatila lásku nevděkem!“

„A kdy skonal?“ — „Není dávno tomu!“
„Kde by asi ležel, nevím víc;
neboť věřte, kterým srdce puklo,
že jich leží tuto na tisíc.“

Porodila rosa kvítek malý
po zářivém slunci prahnoucí,
duch tvůj jarý zrodil idealy,
mile čistou myslí vanoucí.

Zahrálo si slunce ranním květem,
a již kvítek slabou hlavu kloní, —
a tvé oko nad zbořeným světem
idealův hořkou slzu roní.

Co květ toužil, přece vyplněno —
políbením slunce uvadnul —
tobě osud dal však jiné věno —
snové prchli, ty jsi uchřadnul.

Byl jsi chud — však bujní tvoji snové
nasypali po cestách tvých zlato;
však že zlato sypali ti snové,
nedal svět ti ani chleba za to.

Nebyl's krásným — chtěl's však dobyti si
od dívčiny marné věrnou lásku;
přišel jiný, pustil jsi se v závod,
pustil jsi se v závod — prohrál's sázku.

Zval tě osud k nešťastníkův kvasu; —
sotva vyřknul slova neblahá,
(abys slušně obstál při hostině)
počal svlíkat tebe do naha.

Upletl i věnec krásný z blínu,
položil ho tobě na čelo,
pak tě v sál uvedl, nad nímž slovo
„bída“ v hadův kruhu šumělo.

Kolem stolu živé kostry stály,
stolem jim zde hlad byl mořivý,
hudba k tomu kvasu skočnou hrála —
nešťastných to stenot jízlivý.

A když přesycen byl's lahůdkami
umdlen plesem tmavé do noci,
tu tě uložili v měkké lože,
v lože, kteréž sloulo „nemocí“.

Líhávali na jednom jsme loži,
a tys horlil pro mou netečnost,
kdežto bažit po tvých idealech
vadila mně pouhá skutečnost.

A ta skutečnost již shromáždila
tisícerých v krátkém žití bolů,
srdce vadne, brzo, nejspíš brzo
poležíme sobě opět spolu.

Denn alle Poesie ist tiefes Klagen,
Ist des gefangnen Adlers Flügelschlagen,
Ein Wächteraufschrei bei des Morgens Grauen,
Sie stirbt, wenn wir des Lichts Erfüllung schauen.
— — — — — — — — — — — — —
Wenn diese Erde einst ihr Pfingstfest feiert,
Dann singt die Poesie ihr letztes Lied.

Alfred Meissner.

I.

Jaký bujný ples na živém stromu!
každý lístek k jinému lne pólu,
o Dušičkách ale všechny dole
kolem stromu leží klidně spolu.

Bujná zeleň z jara v listech stkví se,
života jarého obraz věrný,
o Dušičkách ale dávno vryla
na každý list smrt svůj obraz černý.

II.

O Dušičkách na hřbitově větřík
vesele si s lidmi zahrává,
radostí snad, že to množství lidstva
pro hřbitov už zase dozrává.

Náhlý vánek oči tobě klíží,
snad to matčin prach tě uspává,
neb co upomínka na hry dětské
bratrův popel s tebou pohrává!

III.

O dušičkách ročně konají se
u zemřelých drahých návštěvy,
a kdo nezná živých žádných přátel,
u mrtvých tu sobě uleví. —

Skvostná krypta světly ozářená,
kolem lůza v čilém hemžení,
vždyť tu paní černě přioděná
grošem platí jejich modlení. —

U šachty zas malý hošík s sestrou
menší klečí jako přikován,
vždyť zde někde pod tou spustlou hlinou
otec jejich leží pochován.

Ze dvou kusů dřeva shnilé rakve
neuměle křížek zrobili,
a — by hříčku měla dětská mysl —
lojové kus svíce dobyli.

IV.

Nač zde sklonných vrbin u ohradě
dóm ten pyšný jesti vzbudován?
Snad že nový sad na mrtvých sadě
národa svěcencům věnován?

O ten stan si pýcha vzbudovala,
tlíti lakota chce pospolu,
žene zdi, by čistou zachovala
dávno znečistěnou mrtvolu!

Však i chudoba ta povždy kletá
v smrti věrnou značí rodinu. —
hrobník klna v dlouhou šachtu metá
zlopověstnou bídnou chudinu.

V.

Bleskosvodům společenských bouří,
mučedníkům našich osudů,
v směšnou odplatu pak bratří zdarma
ustelou společnou pod hrudu.

O kéž byste místo toho lidu
v šachtu stlali jeho chudobu,
nezaslouženou tu jeho bídu,
bolestnou tu hladu porobu.

VI.

Mnozí chválili, že zpívám o chudobě,
že mou píseň soucit pravý znamená, —
lehko zpívá pouta, sám kdo u porobě,
koho chladně zeď tu střeží kamenná.

Znám ten věčný boj, jenž před svítáním začne,
který neukončí se snad za šera,
v kolébce jejž budí žití ráno lačné,
který v žití přešlém nemře z večera.

Boj ten denní o chléb s brannou skutečností,
lup kde vítězi píď změří dítěte,
doufání vždy nové v milost budoucnosti,
naději smrt náhlou v plném rozkvětě.

Z věnce, který z ideí si mladost svila,
každý den v hrob lístek umí pohřbíti,
dnové, lístky sprchnou — hlína déšť ten vpila —
živil's se, bys mohl jednou umříti.

VII.

Z šedých mračen déšť se hustý lije,
po dláždění voda proudem teče,
ulicemi prázdnými tu města
vojenský se pohřeb truchle vleče.

Černý vůz s tím bílým křížem táhne
s hlavami svislými čtvero koní; —
mrtvý v suchu — vozka však promoklý
rozmrzele spřež svou k spěchu honí.

Na vozíku kříž a lesklá lebka,
v jejíž oční důlky had se vrývá;
a za lebkou lesklou, dutou, prázdnou,
prázdné čáko lidem „s bohem!“ kývá.

Buben potažený černým suknem
trudně odměřeným taktem zvučí,
k tomu z bratrů, již ho sprovázejí,
každý mrzutě si kletbu bručí.

„Arci stejně se nám zvede, až nám
místo rakve dají otep slámy, —
však by bez nás také cíle dojel,
také chuďas bez nás došel jámy!“

———

VIII.

Nebe šíré obléklo šat šedý,
jakby před kostelem kajíc stálo,
své „memento mori“ v čele nesouc
za staré se hříchy lidstva kálo.

Nebe pláče — nevěstu jak ženich
mrtvou, ztuhlou v slzách vřelých topí,
či jak kněz snad budoucnosti poupě —
mrtvou pannu — svatou vodou kropí.

Nekropí to kněz snad mrtvou pannu,
aniž z hříchů by se nebe kálo, —
déšť to vlažný v kyprou zem se vpíjí,
bychom neměli snad chleba málo!

IX.

Za mřížemi rovy v stejné řadě,
perly na šňůře jak nehezké,
a snad skutečně to uložené
perly pro království nebeské.

Pak by mříže kolem hrobů byly
řešato dle mého mínění,
aby perel dle jich velikosti
lehčí někdys bylo dělení.

X.

Tichý růvek leží pozapadlý,
vůkol země suchá již se sbořila:
dávno rakev spadla na trup svadlý,
dávno země trup ten v popel změnila.

Oj tu hádě na tré rozdělené —
zdrhlé věčnosti znak v zem se potácí:
tu zas dřevo kříže opuchřené
div že mrtvých již se dechem neskácí.

Splítej lýkem hebkým kvítí ladné, —
sotva pouvážeš, kvítka zpráchněla —
Věčnost! Víra! — Věnec zdaž nesvadne,
kterýž spletla nám zde ruka umělá?

Souhvězdí nás vede jedno luzné
po života různolící planině;
blahý's poutče! bludičky co svůzné
konečně-li s tebou v jámě nezhyne.

—

XI.

Na hřbitově drobné hoše
za maminkou prozpěvuje,
bezstarostně po náhrobcích
lehkou nohou poskakuje.

„Ó zlé dítě! slezeš dolů?!
Nech ty v pánu dřímající,
ať nepřijdou v noci k loži
dusiti tě nebožtíci!“

Hoše slouchá poděšené,
bázlivě se vůkol zhlíží,
po trávníku opatrně
za maminkou dál se plíží. —

Pověry ty lidu svaté,
jsou to myslí pouhé vidy?
Či snad uctivost to k zašlým? —
Nebo pocit vlastní bídy?

———

XII.

Stojí ostrov pustý pokraj moře,
na něm v hrobích otcův dávné mravy,
časův bouřná vlna každodenně
hrob z nich jeden v bezdné lůno splaví.

Kolem hrobů pestrá moudrost otcův,
pestří opeřenci polétají,
a ty runy po náhrobcích lidem
celý svět a celou dobu tají.

Ve kostnici věkem oplísnělé
myšlénky se zbledlé ubytují, — —
ba se schovávají, že jich ztráty,
a to právem, vnuci nelitují.

XIII.

Valí proud se světem bystrý, ostrý,
nekonečna jeho rovná cesta,
jeho pískem zbořená jsou města,
jeho kalem národův jsou kostry.

Vlnek třpyt jsou zhaslých sluncí světla,
zhaslých sluncí dávno zašlých časů —
vlnek lesk, — toť vlna spláchla krásu,
krásu, která po staletí kvetla.

Proud ten — *čas!* — jenž nezná břehův okovy!
Jen zde onde uzříš jako páru
ostrov plynout nad propastí zmaru, —
dávných myšlének to hřbitovy.

XIV.

Když jsem zpívával co malé dítě
s matkou zbožnou umučení páně,
všechny muky srdce procítilo,
a v mé oko vstoupla slza maně.

Matka chválila své hodné dítě,
sama plačíc syna konejšila,
srdce usedavé k srdci tiskla,
slzí tok svou láskou utišila.

A když zrostl jsem a spatřil muže
v člověčenstva slávě, v plné kráse,
když jsem pochopil to vykoupení, —
byl bych radostí pak zplakal zase.

Radostí že byl bych plakal — mnohý
neměl za hodné mne dítě více, —
děje lidstva mne pak konejšily,
že-tě marně mnohým rozžeh' svíce.

XV.

Mezi hroby dva se červi potkali.
„Odkud, bratře?“ — „Z lebky básníkovy.“
„Toť nám bratr, co tam viděl, poví.“
„Pouhý mozek — pranic krásného. — ?
Odkud ty?“ — „Já z lebky učencovy:
nezbylo i tu nic jasného.“

„Myslím bratře, že ti geniové,
jsou jak ona pod sklenicí svíce;
posvítí-li jiným se tmou brojícím,
nezbyde jí samé nic pak více.“

XVI.

Přede mnou tu leží lebka rozpoltěná,
oko svaté runy lebky čítá,
a má mysl z črtů zapletených
živý obraz žití sobě splítá.

Onu runu láska vryla, zášť snad tuto,
onu blaho, tu snad neštěstí,
a zdaž ty, jež činí cesty kratší,
stopy přemýšlení nevěstí?

Tak jak v paměť obraz mrtvoly se vrývá,
ryje mysl v lebku znamení, —
vidíš brachu, moh's mít lebku hladší,
méně jen, ach méně myšlení!

XVII.

Neplač, neplač, brachu, nenaříkej,
že je záhad v světě k znavení,
jenom pít a jíst se pilně zvykej,
v hrobě času dost prý k strávení.

A až umřeš, budeš zbaven všeho,
tělo v prach se moudře rozpadne,
a co zde ti bylo záhadného,
zůstane ti pak i záhadné.

Jakou však tvá mysl píseň bude,
zpívá s tebou celý tvůj i čas,
která lež tě hnětla, hnėsti bude
v jiné formě jiné lidi zas.

XVIII.

Mnoho bolů v tomto světě,
mnohý vzdech se zachvěje,
mnohý blázen, co ho hněte,
v dumné písni zapěje.

Mnoho skořep v širém moři,
mnohá z nich i v chorobě,
však jen jedna ze slz tvoří
perlu v stkvoucí údobě.

XIX

Jsem-li syn neb cizím Apollinu,
tou mou mysl lehkou nermoutí,
aniž úsudek snad pohanlivý
někdy čelo moje posmoutí.

Jesti, myslím, poesie první
podíl každého už dítěte,
jeho okem, mysli jeho chůvou,
první učitelkou ve světě.

A ta milá dáma poesie
je jak vůbec všechny dívčiny,
věčné nevěrnosti věčně věrná,
a když prchne, povždy bez viny.

A kdo dívkám věří — stará píseň!
píše „věřím“ v řeku plynoucí,
po pavučinách se k nebi souká,
v sítě chytá stíny hynoucí.

XX.

Však znám ten lid, jenž nožem pitvy hnusné
si chleb a slávu potem dobývá,
snad zpěv můj klada na své váhy nuzné,
již znak mu svého soudu v čelo vyrývá.

On z pýlu motýlův si vápno pálí,
kdy trámů třeba, les si cizí skotí,
kdy písek váží, jasný pramen kalí,
kdy kámen láme, sousedův dům shrotí.

XXI.

Zlato chtít snad pozlacovat,
slunce svící osvěcovat,
duhu barvou domalovat,
sopku ohněm podpalovat,
démantův chtít tvrdost zvýšit,
oblakův chtít rychlost spíšit,
toť by bylo rozumnější
nežli tvoje, pěvče Erbene,
písně chtít snad písní opěvovat,

XXII.

Nalykav se prachu z lidské hlíny,
pojav hrobův živou myšlénku,
darmo sháním s oka charé stíny,
klesám zemdlen v krypty výklenku.

Spánek na oko se zmdlené sklání,
jako mlha pláni zaplaví, —
mlhu slunce v rosu rozehání, —
mysl tvoří ve snu postavy. —

Přede mnou se zastkví obraz jasný,
z démantův jak záře setkaný,
vystupuje z něho jinoch krásný,
duševním kýms kouzlem nadaný.

V řasách volných přeskvostného rouna
hraje sterá barva měňavá,
tak jak v rouše prý chameleona
s barvou svou květ každý zahrává.

„Kdož jsi? — Pravda? — Či tě sen můj bájí?“ —
„Mne co mocnost věčné proměny
bratři tvoji smrtí nazývají. —
Sleduj mne jen, spáči zmámený!“

Mimovolně noha moje vstane,
spěchám divy uzřít žádaje,
až duch před náhrobkem jakýms stane,
bych si nápis četl, kývaje.

‚Aj zde odpočívá poezije,
byla, kvetla, svadla, setlela!‘ —
„V tom se, brachu, leda žert kýs kryje,
poezije že by zemřela? —

A což lyry zvuk by přeznít mělo?“
Pokleknout mně dal bůh znamení: —
z nitra země v ucho mocně znělo
kyklopických kladiv bušení.

———

XXIII.

Poezije žila, dokud každý
snům svým víc než pravdě uvěřil,
dokud věci nám teď malicherné
obrovským měřítkem vyměřil.

Dokud bájím věřil zastaralým,
ježto zrodil zpráchnivělý věk,
dokud v palmách dryádky se kryly,
a ne sago z našich polívek.

XXIV.

Posud písně lásky rozkvétají,
posud plynou v proudu časovém,
chováť láska mnoho neznámého,
nevysvětleného v lůně svém.

Láska zalétá k nám jak to ptáče
z krajův neznámých, jih rodících,
písně jeho — zvonkův cinkot ranní,
k životu novému budících.

Co kdy jinoch myslel, děva snila,
co kdy nervem chvělo některým,
uskutečněno mní v lásky době —
chvějeť mocně tělem veškerým.

XXV.

Lehko nyní zamilovanému,
co se chuďas dříve navzdychal,
a než rýmy svedl přece k čemu,
jako kovář ohně nadmychal!

Otcové nám dávno přezpívali
lásku všelikým už způsobem,
a ty písně pěkně napísali,
než se seznámili se hrobem.

Synu, kdy pocítíš lásky tísně,
nepotřebně ohně nedmychej,
čti jen otcův přecitlivé písně,
a k těm písním sobě zavzdychej.

XXVI.

Co jest láska? Divná smíšenina
z citů časně mládí šálících,
lék to pro rychlejší živobytí
z bejlí ostře v prsou pálících.

Z přátelství, jež pojí nerozlučně
v štěstí, v strasti prsa blahorodá, —
jistý pud pak, zvyk i mnoho dělá,
pak snad soupeřů též náhlá shoda.

Aby nevymřelo člověčenstvo,
kdy se osud zvrátí větrnatý,
tvoří příroda ty sličné tváře,
sličné tváře, a ty — pěkné šaty.

XXVII.

„Povždy znova pochybuju,
je-li cudna, je-li čista,
nezřím-li jí, kde ji hledám,
již má nedůvěra jista.

Jak to přijde, u ní víra,
u mne nedůvěra v kvap?“
Klidně přítel odpovídá:
„Pro to, že jsi špatný chlap!“

XXVIII.

Láska shořela jak tenká svíce,
která ve průvanu zaplála,
řek' jsem jí, že necítím nic více,
ona hloupě pro to plakala.

Zaštkála, že obecně již ví se,
že jsem u jiných již býval dareba,
pravila, že jistě utopí se,
že jí více žití netřeba.

Rozběhla se a já osel za ní,
moh' jsem klidně zůstat seděti,
o utopení že ani zdání,
moh' jsem tenkráte již věděti.

—

XXIX.

Blázny jsem si dělal z hezké děvy,
nazpíval jsem o lásce jí mnoho,
a když věřila v mé lživé zpěvy,
měl jsem nevinnou svou radost z toho.

Však ti blázni, již mne těšívali,
jsou teď starší a jsou zcela jiní,
a že blázni lásku pochovali,
zbláznil bych se s chutí sám už nyní.

XXX.

Po mém pohřbu křepčili,
hudba skočnou hrála,
matka jídlem, nápojem
hosti častovala.

Druhý den se dělili
o mých zámkův devět,
že jsem málo zůstavil,
nadělali klevet.

„Komu že mou bývalou
milenku dá máma?“ —
„O tu já se nestarám,
postará se sama.“

XXXI.

Krásný obraz manželů dvou svorných!
Jak dvě vrby v jedné vlně obraz svorně koupají,
stejnou rosu pijí, v stejném slunci žijí,
v stejném vánku lístky lehké houpají.

Jsou jak lilje dvě na jednom keři:
stejně pučí, stejně kvetou, stejně stářím klesají,
ve své sněhobílé barvě lesky
barev duhových všech chovají.

Teskno však, kde dvojspřež divá táhne,
jeden líně jde a druhý skáče,
jeden v pravo, druhý v levo tíhne,
jeden zpívá si, kdy druhý pláče.

XXXII.

V krásném vodojemu vlnky
obraz hvězdný houpají,
po trávníčku lehké nožky
každé noci stoupají.

— Doňo Anno, doňo krásná,
což ty vlny šeptají?
Zdaž se po manželi starém,
krásná doňo, neptají? —

„Kmetovi již třeba spánku,
aby mnohý dožil den, —
mlada jsem a nepokojný
mám já ještě v noci sen.

Bych mu nerušila spánek,
pudí mne to z lože ven,
a don Fernan, krásný, mladý,
ten má se mnou stejný sen!“

XXXIII.

Černý vuz se padlým sněhem
kolotavě plouží,
kolo vrzá, v stálém pláči
dál a dál se krouží.

Na pokryvce ovetšelé
věnec z myrthy leží,
od věnce pak bílá stuha
letmo s vozem běží.

„Koho vezeš? děvče? hocha?
dej mu pánbůh nebe."
„Starou pannu!" — „Ah to jiná!
nechť ji v zemi zebe!"

Černý vůz se padlým sněhem
kolotavě plouží, —
ještě hana tèsnou rakev
staré panně ouží.

XXXIV.

Mnohé srdce milovalo,
láskou blaze kvetlo, —
jenže z jara dchnutí mrazu
bílý zvonek zhnětlo.

Hrůzné nemilosrdenství
srdce v poušť vyvrhlo,
a když v bolu churavělo,
smích si z něho strhlo.

XXXV.

Pláče hošík otrhaný:
‚Přec se jednou seberu,
tatínkovi, kde ho najdu,
notně holí vyperu.‘

„Kdož tvůj otec?“ ‚Nač se ptáte —
otec můj je velký pán,
odejel nám, dávno tomu,
když mi dával marcipán.‘

„A kam odjel?“ ‚Ach což já vím —
odejel mil na tisíc,
o maminku nedbá více,
má prý mam těch ještě víc.‘

XXXVI.

Nad rovečkem malým živá kostra sedí
krásná to kdys žena ve želu:
ležiť radovánek bez otce zde dítě, –
mělať matka mnoho manželů.

Manželů, již z líci sotva porozkvetlých
růže nevinnosti slíbali,
a když lístky seschlé v bláto opadaly
ještě v smíchu po nich šlapali.

Nesuď nebohé té, dokud neslouchal jsi,
jakou osud zpíval píseň jí,
jinde bajadér snad zas by v svatých chrámích
hanba její došla zšlechtění.

XXXVII.

Nevinnost jest bylina jak vodní,
s větrem po vlnách jenž bludných plove,
jejíž kořen s vlnou narozený
samovraždně rybku k hodům zove.

Lehko vězni nevinnost zachovat,
lehko hlupci býti beze hříchu,
lehko tomu být i beze hříchu,
kdo nepoznal hříchův mocnou pýchu.

XXXVIII.

Nad rovečkem svírá prkno šedé
malou bytost časně zchřadnulou,
vůkol věncem zdobí lilje bledé
posestřenou lilji zvadnulou.

Pozdravení vane matce truhla; —
neplač, bouř že květ tvůj sklátila:
dechl mráz a jasná vlna ztuhla,
než se v řece lidstva skalila.

Anděl nevinnosti krystaly ty sbírá,
zahřeje je vlastních prsou v hlubinách,
stkvějí se, kde sama smrť jen zmírá,
perly rosní po nebeských květinách.

XXXIX.

Co jest země? Mocná báně
z kostí vetchých, z popele,
velký hřbitov, tvor kde všaký
druhu tělem ustele.

Báně povrch zlatostkvělá
hvězdy bílé podoba,
uvnitř dech a světlo mroucí,
teskná smrti poroba.

Bytost jakás klamná příkrov
skvostný na báň prostřela,
jaký as se děvě dává,
kdy co poupě zemřela.

XL.

Humor jesti kvítko stobarevné,
vzejde v krušných dobách lidstva žití
tak jak podlé krásné báje vzešlo
z krve, ze slz páně pestré kvítí.

Krásná doba dokud humor nebyl!
Nestávalo touhy ani smutku,
neb kde smích se hledá, výsměch líhne,
musel žal dřív být a chyba v skutku.

Humor jesti rosou lidstva žízni. —
nesmějiť se jenom šílení!
často výsměch chybu ponapravil,
často udusil vtip kvílení.

XLI.

Smutným náhle oko nevěstino,
smutným celé družstvo svatební,
potkají-li lidé zveselení
průvod černý — průvod pohřební.

Malý žal ti oko dříve jasné
dobu blaha náhle zakalí,
tak jak kapka jedu čistou studni,
celé město morem zahalí.

Voníš k růži, avšak v okamžení
nepomníš už růže příznivé,
na bolest však, trn-li tebe píchl,
zpomínají jízvy ošklivé.

XLII.

Co jest slza? Skvostná karbunkule
v noci světlem divným zářící,
a svou září charé noční stíny
i jich dusné strachy mařící.

Co jest slza? Kapka rosy chladné,
jakou palčivý blín nasází,
kapka ta jak vlna v okeanu
celé nebe sama obrazí.

Co jest slza? Mléčná nebes střída,
stříbra zář to modrem ztopená,
tisícerých chová v sobě světel,
tisícerých světel bez jmena.

XLIII.

Smutek promění nám v sněžné lady
náhle myšlénkové krásné světy,
a dá za to — leckdy ovšem vhod nám —
bezovocné, chudé, ledné květy.

Slza v smutku, — dešť to vlažný, jarní,
holou zemi mění v živé sady,
a z té půdy poslzené vzrostou
květů myšlénkových jarní vnady.

XLIV.

Na vršiku dům stál bláznů. —
Panna tudy chodila,
chytili ji, aby bláznům
leccos k vůli rodila.

Na stůl si ji posadili,
pod sklenici vklopili,
aby pěkně přibývala,
notně pod ní topili.

Panna arci churavěla,
panna arci skonala;
radosť *tu* však blázni měli,
pannou že jim zůstala.

Bravo, páni literáti,
dejte pozor na ženské,
byť i písemnictví pošlo —
jen když bude panenské!

XLV.

Nad blázincem věž se štíhlá vzpíná,
jako pomoc s nebes dálných vzývá,
či jak nade rovem spustlým leckdy
matkobijce ruka vyschlá čnívá.

Což ti za živa zde pohrobení,
což jsou matkobijci mezi nimi? —
Ovšem! — Chtěli nad věhlasnou matku,
nad přírodu býti moudřejšími.

XLVI.

Z Kateřinek dlouhý tah se,
černý tah se vleče —
co se vleče
neuteče.

Přece blázni jsou též moudří,
moudrého cos mají,
moudrého co mají? —
Umírají.

XLVII.

V vlasti jsem a přece divná tužba
svírá prsa těsným okovem,
stoupám místa od dětinství milá,
a přec nejsem zde víc domovem.

Cizé tváře, cizé chladné zvyky,
cizé citům zvuky kolem znějí,
že bych zaplakal si v domě vlastním
píseň tužby — toužnou Odysseji!

XLVIII

Otce, matku, lásku oželíme,
jsou-li pohrobeni zemí svatou,
hůř však, dokud trapná nejistota
budoucí nám hrozí teprv ztrátou.

U matčina lože s bratry stojím,
chudák dlouho nám už postonává,
darmo tážem se, zdaž naděje nám,
zdaž snad sirotkům nám dokonává.

U matčina lože doktor starý,
neví nic a moudře hlavou kývá:
„Neumře-li, buďte bez starosti,
zůstane vám jistě dlouho živa.“

XLIX.

Upřímně se bratři zpovídejme,
upřímně si sdělme svoje hříchy,
vyznejme, že co nám škodí, jesti —
příliš dobrá vůle, málo pýchy.

Každý dál chce letět, nežli může,
slabého být celku silná půle,
a ten kámen, přes nějž klopýtáme —
málo pýchy, příliš dobrá vůle.

Vlastní ceny žádný dobře nezná,
kde má mluvit, tam je mdlý a tichý,
a kde mluví, tam mu zase vadí —
příliš dobrá vůle, málo pýchy.

L.

Milost! — Můž'-li slavík jemný mnohým
krásnějšího slova zapěti?
muže-li však noční šedá sova
hrůznějšího také úpěti? — —

Strom bych žití svého v zemi vsadil,
krví vřelou denně zalíval,
tlukotem jej srdce okopával,
aby s časem stejně prospíval:

a kdy prsou hrany vyzváněji,
že jsem smrt si pracně vydobyl,
ze dřeva bych zestárlého sobě
motyku a prkna vyrobil:

motykou a prkny připravil si
jámu, lůžko, jež mne pohostí —
o kéž vichr jámu sám zavěje —
jiných žádných nechci milostí!

LI.

Strom květ nese, dokud neuchřadne,
lilje voní, dokud neuvadne,
hvězda svítí, dokud nezapadne,
sopka pálí, dokud nevychladne,
sníh se bělí, než se v vodu shlukne, —
pěvec zpívá, než mu slabá struna,
nebo srdce v úzkých prsou pukne.

Blaha dáno, že až k přesycení,
strastí dáno, že až k nesnesení,
však to přejde, až se ve hrob svinu,
vždyť si také jednou odpočinu.
Na rozcestí roste pěkné kvítí:
„Že nemusí píseň věčně žíti.“

LII.

Shlížela se vrba u potoku,
skalilo se oko bystrých toků —
nedbá o mne žádný, ba pražádný,
nedbám o žádného, v srdci chladný.

Vítám led, jenž kol hrudi se klade,
vždyť i led má svoje něžné kvítí; —
pěknýmť bodlák v růžovém i sadě, —
proč by nemohl též své trní míti?

OBSAH.

Čísla hvězdičkou označená pojata byla Nerudou do **Knih veršu** pod záhlaví L í s t k y h ř b i t o v n í h o k v í t í: čísla s dvěmi hvězdičkami zařaděna byla tamtéž v K n i h u v e r š u v y p r a v n ý c h (pod názvy v závorkách uvedenými): číslo XLVII. pak bylo pojato v knihu veršů č a s o v ý c h a p ř í l e ž i t ý c h na první místo Č e s k ý c h v e r š ů.

Strana

Oprava.

Poznámka pod čarou v úvodu (O poesii Jana Nerudy) na str. XVI. má zníti takto: Celkem z 59 čísel původního „Hřbitovního kvítí“ pojato jest do Knih veršů pod záhlaví „Lístky hřbitovního kvítí“ pouze čísel **26**, jeden kus vzat je do veršů časových a příležitých, čtyři do knihy veršů výpravných. Dvacet osm kusů Neruda z původního vydání „Hřbitovního kvítí“ vyloučil.

KNIHÝ VERŠŮ.

Věnuju svému drahému příteli

DRU. KARLU SLADKOVSKÉMU.

Proslov psaný k vydání prvnímu.

Poměry literárního našeho života a požadavky, jaké vůbec mladý národní život náš činí na každého píšícího, nedovolují posud, aby se jednotlivec volně rozvinul tak, jak by sobě přál, jak by za poměrů jiných snad i mohl. Co sobě spisovatel dráhu svou nastupující vytknul za úkol jediného desitiletí činnosti své, rozšíří se pozdější nutností náhle na úkol celého života. Přece však má spisovatel snad právo, aby po uplynutí jisté řady let přál sobě jasně poznat, zda něco a co vůbec již vykonal v směru jistém, a před veřejnost aby sobě přál předstoupit s celistvým obrazem činnosti své. Přesvědčení takové mne přimělo, abych uspořádal tuto sbírku prací svých veršovaných. Učinil jsem to s autokritikou co možná přísnou (pokud alespoň sám na posouzení prací svých dostačím), i ponechávám úsudku jiných a nestrannějších, jednal-li jsem ve všem dobře.

Připojuju jedinou ještě poznámku. V obsahu knihy mé najde čtenář také oddíl „Lístky Hřbitovního Kvítí“ nadepsaný. Mnohostranně kaceřované „Hřbitovní Kvítí“ mělo před desíti lety zvláštní úkol svůj, jemuž tenkrát alespoň z části také dostálo. Do rámce nynější sbírky by se zajisté nehodilo a čtenář najde zde tedy jen úryvky z něho, místy doplněné, místy zjinačené.*

V Praze, dne 12. srpna 1867.

J. N.

Proslov k vydání druhému.

Úspěch, jakému se posud těšily mé „Knihy veršů“, přiměl nakladatelstvo, aby upravilo vydání druhé. Připojil jsem k obsahu dřívějšímu něco veršů dalších.

V Praze, dne 22. října 1872.

J. N.

---

* Redakce odkazuje tuto čtenáře k úvodu Jaroslava Vrchlického (O poesii Jana Nerudy), str. XV.

KNIHA VERŠU VÝPRAVNÝCH.

Divoký zvuk.

I.

Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou —
cigáni ukončili hudbu svou.
Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí —
cigáni jinam zase zaměří.
„Hej, hoši, počkejte! — jen ještě jednou!“
a než cigáni ku oknům pohlednou
a než se po hlase kdo otočí,
muž mladý, bledý z domu vyskočí.
„Kdo to?“ muž vysoký se ptá.
„To je ten Čech, jenž nedávno zde hrál,
jejž každý mistrem houslí býti prál —“
cigánka mladá zašeptá.
On oddechne si zhluboka —
„Poslední csárdás zahraj ještě jednou,
cigánská chaso divoká!“
A ruce s houslemi se zase zvednou
a ruka pevněj struny obejme,
že každou strunu nové chvění jme,

a černá šíj se v lásce k houslím kloní —
a zas už divý csárdás vzduchem zvoní.
Tak zvolna píseň bolná započala,
jak by bol její teprv vyzrával,
tak mocný žal tou písní zahrával,
jak píseň by všech srdcí žalost znala
a po kapkách krev horkou z nich si ssála.
Hned zklamaného srdce doufání,
hned šťastných lidí náhlé zoufání,
hned zmučené bolestným smíchem tváře
a lásky smrť — poslední žití záře;
hned jak se sama šťastná láska mučí
a zas jak slavík mladé písním učí —
tak vše to plně, silně písní plyne,
až náhlý vzdech — a s vzdechem píseň zhyne.
Okamžik pomlčí — a náhlý vzkřek
a píseň divoce zas vzduchem letí,
jak po léta když zadržený vztek
své orgie, svou pomstu strašnou světí.
Myšlének běsných v písni celý svět! —
Hoj divokého koně vzteklý let,
jenž pohrdá tou pevnou puszty zemí
a jemuž oblak dát jen může lemy!
Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou —
cigáni ukončili hudbu svou.
Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí —
cigáni jinam zase zaměří.
A za nimi ten bledý, mladý muž,
jak by ho tóny divným kouzlem vedly —

a tváře bledé jak by více bledly
a oči slabé jak by mřely už.
A když se tlupa zastaví,
hrou zase až se unaví,
tu slyšet smutné volání —
„Ten csárdás ještě, cigáni!“
A den se chýlí, žití pán,
cigáni spějou ve svůj stan,
mladíka kouzlo pohání —
„Můj csárdás ještě, cigáni!“

II.

Cigán a puszta — oba stejně němi,
jak skamenělý král ve živé zemi,
a v bujném kraji dva by strmé ledy!
Cigán a puszta, oba pohozeni,
i jejich radosť — květ jen smutný, hnědý,
a v těžké bolesti přec narozený!
Co jediná jen známka života
divoký oheň okem šlehotá,
a jak se jiskry v oku kmitají,
cigánův ohně pusztou litají.
Jak tmavé listí oranžův žár svírá,
noc v pustě svírá oheň cigánův,
jenž lehounkých a hnědých ze stanův
v noc černou plamenné jak oko zírá.
Viz, jak tam divoce ten plamen žíří,
své rudé světlo kolem sebe šíří
a ve vzduch hází jisker záplavy;
kol ohně vysoké cigánův postavy,
své truchlé pusztě nad psa věrnější,
podivný stín ve šerou pusztu hází;

stín ten jak hádě po zemi se plazí,
až s čirou tmou — svou matkou — v jedno splyne
jen malý skok — a světlo tmou zas hyne.
a noc se stává ještě černější.
A jaký život, jaká bujná řava!
Zde bystrá noha v tanci divém skáče
a zvučná struna k tomu písně pláče,
tam zemi holou holá kryje hlava;
zde zase kolem ohně starci sedí
a zamyšleni v plamen tiše hledí;
tam opět děti s tváří živou, hnědou
svá bujná kola mrtvou pusztou vedou
a noze po trávě si skočit velí,
pod níž snad kosti zvražděných se bělí! —
„Hej, Čechu, zanech hry a pojď k nám v kolo!
Co hraješ, může být, že všechno pěkné,
však každý cigán upřímně ti řekne.
že tvoje hra je dobrou hrou jen v polo.
Tvá hra — vždyť člověk by se rozplakal,
jen samý bol a při tom beze vzteku;
to cigán jiných má pro smutek léků,
když bol ho trýznil, tanec zaskákal.
Zpomínej na matku a na otce,
jak nouzí, bídou byli stísněni,
že k chudobě je svedly nemoce.
že pro chudobu byli plísněni,
pak divoce tvá píseň zavěstí —
jak? — nepoznal's jich? — holé neštěstí!
Snad jsi měl bratra, jenž ti zemřel záhy,
snad sestru, kteréž mladosť ukradli,
snad světem štván jsi byl co hošík nahý,
snad záhy lásky doby ovadly —
to všechno ne? — Nuž, zůstaň mezi námi,

buď bídným člověkem, buď cigánem,
buď cigánem, hoď holí za pánem
a staň se věrných bratrů soudruh chámý!
Až seznáš krásnou naši svobodu
a pro ni mnohou težkou nehodu
konečně lehce snést se naučíš,
až poznáš vše, co lidské srdce bolí,
až jako zvěř štván budeš parným polem,
až každou bolesť nad tím umučíš,
že žiješ mezi žalářem a kolem,
až smyčec bude žebráckou ti holí,
pak housle tvoje písně zapějou,
že srdce v prsou lidem rozchvějou
a každý bezdech hře tvé slouchat bude!
Svou píseň cigán z pomsty jiným hude,
a darmo se jí, kdo ji slyší, vzpírá!
Tak mocně píseň naše dojímá,
že každý za cigána zapláče,
když chvějící se ruka struny svírá,
že pán jak cigán sprostý zaskáče
a žebráka cigána objímá!“

III.

Zavál teď vichr, až se plamen sehnul
a povyskočiv v divoké ty tváře
moc celou vrhnul plamenné své záře; —
však víc v ty tváře oheň nenakreslí,
než divoké sny puszty v ně už vnesly,
ba ani plamen ten, jenž v nich už stuhnul! —
Zas zavál vichr mrazný, ledový,
jak z mrtvých pole byl by k pusztě vzletl,
by náhle ruch a píseň v stanech zhnětl! —

vše umlklo a vše se mrazem třese
a vichr mrazný dál se pusztou nese —
snad jinde zvěsť svou smutnou dopoví!
„Toť jak by smrť zde byla na nás sáhla!
Což všechna píseň nám už v hrdle zpráhla?
Hej, Janko, udeř znovu na cimbál —“
Zvuk zahučel a letěl v tichou dál
tak chvatně, jak by prodlít zde se bál —
a za ním druhý v chvatném dospěchu.
Cigán se starý mladě vypíná,
divokou píseň kvapem počíná,
divokou píseň — sobě k posměchu!

„Hochu, starý hochu,
kde jsou vlasy černé,
proč se třesou, hochu,
staré ruce věrné?
Hochu, starý hochu,
slepý jsi a hluchý,
sešel jsi už, hochu,
jsi jak ptáče suchý!“ —
‚Jakž by vlasy černé
barvu dochovaly,
když je dobří lidé
slinou poplivali!
Tolik v životě mém
ztraceného blaha,
že se ruka třese,
když po něčem sahá;
tolikkrát se lidé
jinak ukázali,
že se konečně mé
oči podvázaly.

Přezdívek tak mnoho
lidmi hromaděno,
že přeslechnu teď už
vlasní svoje jmeno.
Bojím se už všeho,
uzavřel se v sobě,
seschnul, jako ptáče
seschne v zimní době! – –

„Tak, Janko! — udeř v cimbál ještě jednou,
nechť hoši kolem ohně sobě ssednou,
ty vypravuj nějakou pověsť krásnou,
by letěl čas, než naše ohně zhasnou!“
A znovu zas se cimbál rozzvučí
a tajuplně pusztou zahučí,
snad zalehal kdes do klenutých hrobů
a mrtvou budil, dávno mrtvou dobu.
„„Žil jednou cigán — však za dávných časů,
snad tenkrát nebyl ještě cigánem,
nebloudil světem lehkým se stanem,
nepouštěl cizinou svých truchlých hlasů.
On ještě rodnou, krásnou zemí stoupal,
on ještě ve svatých se vodách koupal
a v žilách proudila mu klidná krev
neb život jeho byl jen klidný zpěv.
Ba tenkrát cigán jasně v svět se díval,
a když svou píseň z prsou plných zpíval,
nebylo v písni jara bolestného,
nebylo podzimku v ní žalostného.
Aj tenkrát cigán směl i umírat,
vždyť neodešli bratři ode hrobu
a nemusili hrob ten zapírat

a ulehli si podlé v slední dobu.
Ba směli z hrobu prachu nalákat — — " "
„Dost, Janko, dost! chceš děti rozplakat?
Dost, milý Janko, dnes to věru nejde —
Žeť pak nám radosť vždycky mžikem přejde!" —
Ba přešla radosť! — Vše už ulehlo
i plamen už se v popel uschoval,
na nebi měsíc k horám vesloval,
jen nebe hvězd svých více rozžehlo.
Ve stanech mnohé mužné, tmavé oko
se zahledělo v nebe převysoko,
jak čísti by v něm chtělo smutný sen,
pouť jakou novou dá as nový den.

IV.

Zas slunce v posled zemi políbilo
a zaplálo ve záři jasné, svaté,
jak před oltářem by se zaslíbilo:
po modrém, hlubném nebi světlo hyne
a jasný obláček jak z vlny zlaté
za sluncem ku západu zlehka plyne.
Zem těžce vzdychá! větřík poskočil
a k houštinám se lesním zatočil,
kde ve větvích se rozložil na chvíli;
teď šeptá list a teď už větev celá,
už celá houština se rozechvěla
a večerní svou píseň zapět pílí.
Však slyš! v to krásné, milé šumění
teď náhle tón za tónem cizí plyne
a tóny podivná se píseň vine —
toť musí člověka být umění! —

Na kraji puszty tiché, přerozsáhlé,
jak v mírné písni vykřiknutí náhlé
se náhle zraku strmá výše jeví;
po skále mechy, známky starých časů,
a tmavá houšť co síla mladých vlasů.
Na skalním kraji bledý jinoch sedí,
a zamyšlen v tu dálnou pusztu hledí —
kam zadíval se, sám snad ani neví!
Své housle rukou obejmuty maje
naslouchá večernímu šepotání
a v šepot větví milou píseň hraje,
že zazní v houšť jak ptačí klokotání.
Ba zdá se věru, vánky lehounké
že vložily se v struny tenounké,
že větřík šeptný strunou zahrává
a její píseň s větrem dozrává
jak radostí, že vše v té přírodě
je s lidským srdcem divné ve shodě.
Teď umlkává už ten větřík milý
a také píseň ku konci už pílí —
a větřík dále pusztou pospíšil
a zpěv se housli vzdechem utišil.
Muž mladý housle lokty obemknul,
jak by to dívka milovaná byla,
a struny ke rtům vřele přitisknul,
jak ve strunách by také srdce bila.
„Ó housle mé, ty vaše milé zvuky
mých citů stříbrné jsou, jasné zvony,
a nejtajnější mého srdce tluky
naleznou ve vás sbratřené své tóny!
Třesoucích prstů slabé přitisknutí —
a bolestná se píseň vzduchem třese,
zas silné ruky náhlé obemknutí —

a vítězná se píseň vzduchem nese!
Když přitisknu vás k tváři, housle milé,
zdá se, že myšlénky si sám ukrádám,
že ducha svého v píseň dumnou vpřádám,
že přišla svaté zpovědi už chvíle.
Jak divně vždy to na mne působí,
kdy zpěvným slovem se tak zpovídám
a myšlénky své jako osoby
mně divné mimo sebe uhlídám!
Tu měří oči moje nedůvěrné,
jak dlouhé jsou těch osob stíny černé,
a srdce cítí, co vystouplo z něho,
že vykoupeno, že víc není jeho.
A štěstí ještě, že v té přírodě
je s lidským srdcem všechno ve shodě,
že příroda se nám zas zpovídá,
v nás myšlének svých obraz uhlídá.
Když slavík v háji píseň klokotá,
má zpěvná struna za ním šepotá;
když proudy vod svou píseň zahučí,
má zpěvná struna se jí naučí;
když vichr píseň mocnou zašumí,
ptám se své struny, zdaž jí neumí;
když bouř svou písní hory roztřese,
ptám se své struny, zdaž jí nesnese.“

V.

Noc kráčí pusztou, puszta sotva dýše
a divoké své sny si spřádá tiše.
Ve hloubi tmavých nebes, převysoko
měsíc se houpá jako oko bílé,
jak by se spánek kradl v nebes oko;

a že je hlídač měsíc ospalý,
i hvězdičky se mlhou zakalí
a měří v dřímotě své dlouhé míle.
Jen obláčkové, bůh ví odkud hnáni
a dlouhou poutí k sněhu vybledlí,
si kolem měsíce tam usedli;
po chvilkách některý z nich vyskočí
a kolem měsíce se zatočí
a tvář mu lehkou rouškou pozaclání.
Na pusztě bílá zář jak jíní leží,
jak bílý plášť, v němž ani záhyba —
jen když se oblak nebem kolíbá,
lehounký stín po spící pusztě běží. —
Jaký to stín, jenž tamo pusztou kráčí,
že sotva zrak mu, noci klamán, stačí?
Jak sloupec mlhy letí v hravém spěchu —
už zanesen až k patě strmé skály,
a spěchá k výši, spěchá bez oddechu —
sem tam se mezi stromy zakmitá,
jak by si stíny stromů spících hrály —
už dospěl výš — tam světlá záplava —
a v světle stane dívčí postava,
jak v skalách růže přes noc rozvitá.
Ba je to růže, puszty krásná růže!
Měsíce lhostejná ta bledá záře
se dívá v cigánčiny mladé tváře,
tak krásné, jak jen puszta rodit může.
Jak puszty hnědý květ jsou tmavé líce
a hebké, jak by byly sammetové,
jak jižní rudá krev jsou mladí rtové,
jak černý měsíc tmavé oko plane
a v něm jak hvězd zas jisker na tisíce —
bůh chraň to srdce, v něž jen jedna skane!

V měsíce plné záři tiše stojí —
vše mrtvo, ba i zář se zatřást bojí.
A asi o krok dál na kraji skalném
muž mladý v zamyšlení dumném sedí,
ku výši tmavomodré tiše hledí,
jak myšlénkou by kotvil v světě dálném.
Cigánka mladá přistupuje blíže
a celá postava se kloní níže,
až rudý ret a tváře tmavé, hnědé
se přitiskly ku muže tváři bledé.

Ona:

„Ty's ještě zde, a hvězd už mnoho zašlo
a měsíc svými stříbrnými vesly
postoupil v dál — už naše ohně sklesly —
ty's zde, což srdce novou bolesť našlo?“

On:

„Já zahleděl se maně do nebe
a myslil, drahá, právě na tebe!
Ó skloň se, Almo, blíž si přisednu,
a místo abych hleděl do nebe,
do hloubi očí tvých si nahlédnu —
já žiju sen, když žiju bez tebe.
Tvé velké, černé oko s mocným plamem svým
jsouc nyní blaho mé — dřív bylo žalem mým,
v noc proměnilo často mnohý mladý den
a v noci v prsa kladlo těžký černý sen!
Z těch snů jsem jeden, druhých živější
a nad vše hrůzy mnohem divější
si pamatoval — ku strasti snad sobě! —

Tvé oko bylo černým jezerem,
v němž slunce kmit bojuje se šerem,
až přemožen se zemdlen zkonejší
a v hloubi zhyne v bezedném jak hrobě.
Kol břehu vlnky mocně šplouchaly,
jak srdcem krev, když černá vznikla zášť,
a ku výši svou pěnu stříkaly,
že břeh jak ve pohřební vhalen plášť.
As na krok od břehu, jak k posměchu
sluníčko hrálo lesklém ve mechu,
mech vroubil porozkvetlý krásný kraj,
tak krásný jak by zaslíbencův ráj!
Po břehu jsem se truchliv procházel
a vlnek kmit svým zrakem sprovázel
a zahleděl se v černých vod těch smutný klín. —
V tom vlny ztichly — jsou jak hladká zrcadla,
jsou tichy — jak by v srdci zášť už uvadla —
a na dně jejich spatřím bledý muže stín!
Hned spřádám z myšlének svých tenkou nit
a vrhnu do vln umělou svou síť.
Než třikrát jsem si z hloubi oddechnul,
stín bledý v náruč svou jsem obemknul.
Měl jsem hned hrob, v něm složen muž ten bledý,
však než jsem zase hlavu pozvednul,
už z jezera ni slabé, malé sledy
však nad hrobem, v němž stín můj bledý spočívá,
tvé oko plálo jako lampa zářivá.
Teď ovšem oko tvé mně jinak zářivá,
jak slunce, když své děti v sadech zahřívá,
a v oku světlo plesá, hvězd svit neznaných,
k novému plesu rej jak hostí sezvaných
ach nejsou hosté hvězdy, ni mát zářivá,
toť blaho lásky mně teď srdce rozhřívá.

a pakli písně mé k němotě umučí,
žas němé srdce moje zpívat naučí."

Ona:

„Tvá bledá tvář a truchlivý tvůj hlas
i v prsou mých vzbudily nový čas!
Dřív noha má si pusztou lítala,
a ruka hravá věnce splítala,
teď noha často po pokoji prahne
a ruka často na srdce si sáhne.
Dřív širý svět jsem měla za nebe
a vše v něm sloužilo mně ku radosti,
radosti vždy jsem měla do sytosti,
vždyť jsem ji měla sama ze sebe —
teď často bolesť vlastní bez viny
jak tráva z rána rosu setřásám,
a zas jak dítě bez vší příčiny
si divoké své písně zajásám!
Ty's zanechal svých přátel, domovu
a vyměnil's to s naší svobodou
a počal's nyní žíti poznovu,
to s puszty syny, s puszty přírodou.
Ty's přišel k nám a přišel's s milenkou —
u nás jsi jinak strunu naladil,
a struna tvá se stala cigánkou
a cigánku jsi sobě přivnadil.
Máš milenky, jsou cigánky to dvě
a obě vroucně ku svým prsoum vineš,
ty líbáš, tiskneš obě střídavě —
opustí-li tě jedna, bídně zhyneš!
Kéž mohu všechny tóny přivolat,
jež ve přírodě krásné, zvučné leží,

jež se slavíkem po planině běží,
jež orel z prsou vyrve hrdinských,
když těžko černým mrakům odolat;
kéž mohu zlovit v světě celém zvuky,
šum lesu, bouře hlas i srdcí tluky,
hlas mužů, zvuky prsou dětinských,
a všechnu radosť, ba i všechnu tíseň —
bych ve překrásnou spojila to pásku
a věnčila tím milenku tvou — píseň!
Pak odměnila by tvou vroucí lásku
a píseň milenka by byla věrná
a vděčná — já jak — puszty dcera černá.“ —

VI.

Po náměstí lid se krouží
jako v mořských skalách vlny,
a nad lidem vzduch zahučí
jako dravcův křiku plný.

Po náměstí černý lid se
krouží jako v moři víry —
všudy v kole černé oči,
černý vlas a černé kníry.

Nejbujněji ale lid ten
kolem středu místa jásá,
ku csárdási kde zahrála
divoká cigánská chasa.

„Zahráli jste dobře, starý,
zde máš zlato, poděl chasu,
a ty děvo, pohleď v oči,
pozdvihni tu dlouhou řasu.

Csárdásem jsou moje žíly
jako vínem v rozechvění,
nuže — pojď sem, růže černá,
dám ti za to políbení!“

Velká česť to od magnáta,
vždyť cigánka polonahá,
velká česť, že magnát v zlatě
po té plané růži sahá.

Magnát děvče k sobě vine,
jeho dech jí v tváře pálí —
náhlý vzkřek a magnát zlatý
už se sražen v prachu válí.

Rychle ze země se vzchopí
jak oř skleslý zase vzskočí,
divě zajiskřejí kolem
rozohněné černé oči.

„Chopte se mně toho chlapa,
jenžto bije pána svého,
svažte ruce, rozbijte mu
o hlavu ty housle jeho!

Svažte také cigánku tu,
vezte oba k mému zámku,
však tam jeho žárlivosti
vykopáme divnou jamku!“

VII.

V městě Pešti před divadlem
jako k velké poradě
stojí muži, ženy, děti,
rob i šlechtic v hromadě.

Je zde ticho, města hluk se
dál a dále vzdaluje,
a tím tichem teskná struna
cigánova žaluje.

„Hej to csárdás, jaký sotva
z nás zas někdo uslyší —“
zašeptnou si nahlas ženy —
„Ticho!“ — vše se utiší.

Je to csárdás? — vždyť to zní jak
zoufalého stýskání!
Je to píseň? — což je písní
šíleného výskání?

Zdá se věru, že ty housle
jsou spíš srdce uvadlé,
na nich struny — prsou žíly
přervané a vychladlé,

že je mozek k dávným písním
v šílenosti napíná,
a když nechtí mladě zaznít,
že až hrůza proklíná.

Každý tón se zdá být hrobem —
v jednom lůžko mladosti,
v druhém láska, rozum — v třetím —
šíleného radosti!

Divná píseň, divný hudec,
divný šat ten servaný,
divný obličej ten mrtvý,
tajnou runou prorvaný! —

Zvuky houslí táhlejší vždy
jako k věčné žalobě,
tišší vždy a mřely — mřely,
skonaly jak v chorobě.

Kolem ticho, tón doznívá
v každých prsou potají,
náhlý jásot — dary k nohoum
cigánovým lítají.

Vida cigán! — hrdý žebrák!
proč těch darů nezdvihá? —
Skok a skok a davem lidstva
žebrák cigán ubíhá!

VIII.

Nad Neziderským jezerem
je nebe jako černý zvon,
z nějž jako umíráčka ston:
že den počíná večerem.

To Neziderské jezero
už den a noc burácí —
bouř hrozí nové ve šero —
zdaž se dnes vykrvácí!
Snad nikdy nezřel's v pusztě takou bouř! —
Mrak za mrakem se k vodě snižuje,
blesk za bleskem se v vlnách křižuje
a vichr vztekle do vln bílých pere,
že vlna po skalách se k výši dere
a k mrakům letí — bílý, lehký kouř!
Teď vložil vichr se v ty strmé skály
a hýká tam, jak by se skály smály;
teď zase šlehá dešť v ty vlny zemdlené
tak chladný, že by zimničné i čelo
se jeho mrtvým ledem bídně chvělo
a oheň smyl se s tváře šílené.
Ba šílené! — Zdaž není šílení,
když bouře taká mezi skalou pláče
a kámen, vlna v divém kvílení,
že v bouři muž ten po břehu si skáče?
Své housle v ruce v kostru vyzáblé —
divější písně než ta bouře hraje
a k skokům nutí tělo zeslablé.
Vlas hustý šílených co prapor vlaje
a oko s bleskem po vlnách se kmitá
a s vlnou po skalách ta noha lítá.
Ba zdá se věru, že se vložila
bouř celá do houslí těch zvučících,
že každá struna štěstí přežila
a zlosť svou hlásá v tónech skučících! —
Ty Neziderské vody zemdlené
tři dni, tři noci bouřily,
a nešťastné ty oči šílené
se ještě nezamhouřily.

Když na chvíli se bouř snad utiší –
„Můj csárdás ještě!“ – bouř ho vyslyší.
A noha v ustavičném plesání,
jak neznala by, co je klesání,
a housle v ustavičné smutné hře,
jak neznaly by, že též smutek mře! — —
Už třetí noc se k svému konci chýlí
a bouř se zponenáhla utišuje
a chladný vítr skály osušuje
a vlna bílá uspati se pílí.
„Snad myslíš, že si tiše nyní sednu?
Můj csárdás ještě! — tichým nebudu,
a takovou ti píseň zahudu,
že jistě tebe k tanci zase zvednu!“
Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
a ticho zas — tři struny hudci pukly.
Smích divoký a housle k skále letí —
a náhlý ston a píseň mír svůj světí,
už poslední i její povzdech zesne.
Teď rychlý nazpět jeden krok
a zase náhlý k předu skok
a vzkřiknutí a tělo k zemi sklesne! —
Tak tiše vlnky malé šplouchaly
a bublinky se šerem mihaly,
a když zasvitla první rána záře,
zasvitla v umrlcovy siné tváře.

———

Kolovrátek

Noc jasná přikrývá kraj tichý, němý,
a měsíc plný lije pršek skvělý
na sníh, jenž tuhým mrazem zkamenělý
teď zkamenělou v spánku kryje zemi.
Tak tiše mrzne, že tě sluch tvůj klame
a mníš, že kolem bájné slyšíš znění,
mníš slyšet, sníh jak světla pršky láme,
mníš slyšet spících stromů klidné snění.
Už dávno stromy větve stinné odstrojily,
podzimních větrů písní v spánek ukojily
a ku výši teď trčí větve nahé
jak žebřící o jaro nové, blahé.
A na větvích se sněhy hvězdné zavěsily,
snad oblakům by — kolébce své — blíže byly!
Tak tuho mrzne, vzduch že pružný, plynný,
se svraštil v drobné, leskné křišťály,
jež v lehkém letu táhlou píseň zvoní;
tak tuho mrzne, krok že spěšný zlíní,
a hlava dřímajíc se k prsoum kloní
a sstydlá krev se spánkem ošálí.

Však den má černé, noc pak stíny jasné
a jako léto luznou květnici,

má zase zima teplou světnici
a uzounké v ní žití milokrásné. — —
Dům v sněhu, v domě okna září,
jak náhlá radosť v umučené tváři
či jak by tichou nocí zářice
svit zahanbiti chtěla měsíce.
A v teplé světnici krb černý stojí,
v něm plamen vesele si zašlehá,
snad radostí, žeť s tuhým mrazem v boji,
jenž tuze v okna malá nalehá.
A jak teď mráz ve okna mocně dýše,
dech ostrý něžné květy v okno píše.
Ba kde jen člověk s přírodou je v boji,
tam vzrostou květy, třeba květy ledné,
a sotva v boji člověk poustojí,
květ za květem zas zachází a bledne! —
Jak živo zde! Koléčka lítají
a tenká niť se kolovratem točí
a skrytě zalítnou si mladé oči,
když mladá ústa leccos šeptají.
A jako v okně květ své minuty
a venku nahý dub své čítá věky,
tak jsou zde ve kruh milý sepnuty
vybledlá kadeř s mladistvými vděky.
A vše se rozesmálo v bujném veselí —
ba vše, až na tu babičku snad v posteli . . .
Ba věru nevím, až nám přejde zima,
až jara dech zas všechno ozlatí,
zdaž se ten starý kmen, jenž ztuhlý dřímá,
zas mladým, novým listím ošatí! —
„Jak je mi volno, jako v velký svátek,
ach prosím, jinam mne teď přeložte —
či raděj posaďte a dobře obložte

a přineste mně ten můj kolovrátek. —
Jak? teprv osmá by to měla býti?
Jak daleko je ještě do devíti! —
Nuž, pojď sem, milý, starý kolovrátku,
už, starý, také lecjak bídně stojíš
a skoro zatočiti se už bojíš —
vždyť oba odpočneme si po krátku!
Tak divně vypadá to prázdné vřeteno
nuž dodrž ještě na několik nití,
ať mají nití aspoň na zašití,
mám na rubáš už dávno spředeno.
Kde na hřbitově pradědové moji leží,
tam kořeny se lípy rozložily,
peň vyhnaly ku výši silny, svěži;
však když se mrtví kolem rozmnožili,
tu hrobník podsekával kořeny,
že k uvadnutí byly zmořeny,
a z dřeva lípy mně pak na památku
též vzali dřevo k tomu kolovrátku.
Já byla tenkrát skoro děťátko
a když jsem první nitě dovedla,
co osiřelé malé děvčátko
jsem otci v rubáš nitky zapředla.
Ach smutku bylo tenkrát ovšem dosti,
vsak dětský smutek! — déšť to májový
a pojednou se změní na radosti,
jež každým ránem zas se obnoví.
A mně se zdá, jen dítě nevinné
že každou radosť z plna užívá,
kdo starším, tomu vždy se rozplyne,
když v pravo v levo se tak zadívá. —
Mou radosť sotva někdo vypoví
tu velkou radosť, když má hravá píle

i bratříčkovi spředla na košile!
vždyť radosť má jen v bratru zkvítala —
on byl jak slaďounký květ červnový,
já jako včelka za ním litala.
Ba naše srdce stříbrné jak zvonky,
jak by je v jedno spjaly drahé sponky!
My žili jak dvě zrnka v jednom klásku
a jak dva skřivánkové v jednom poli —
ach, bože, ještě jednou takou lásku! —
O neblahý ten, jenž se z mládí musí
odloučit od těch, které miloval,
jak dlouho, než-li přežije svůj žal,
než cizí svět a cizí srdce zkusí!
Můj bratr písně svoje zakopal
po místech, kde si se sestřičkou hrál,
pak v cizině si po nich zatoužil —
ach jaký div, že se mně usoužil!
On byl jak z klece uprchlé to ptáče,
jež truchlivě kdes po polích si skáče
a z hladu neznaného hlínu zobe,
jak by si zaklepalo na svém hrobě.
Už na podzim se zase ke mně vrátil —
chod nejistý a bledé vpadlé tváře,
zrak jak by nikdy nebyl poznal záře,
tak chřadnul, vadnul jako strůmek v sadě,
když větší stromy nechají jej v chladě —
a dobré bylo, bůh že život zkrátil.
Má radosť mně tak náhle vybledla —
já jsem ji bratru v rubáš zapředla.
Vy víte, kde teď nebožátko leží,
vždyť vaše bába v každý den tam běží!
Ba bylo jiné kvítko než můj vnouček,
jenž v ústech dýmku celý den mít musí

a přece ví ten nedorostlý klouček,
že mne to starou bábu vždycky dusí.
Nuž, kuř si na poli, můj milý hochu,
to víš, že stará ráda bručí trochu!
Já jako z vody tenkrát vyrůstala
a loučila se s hrou a dítětem,
pojednou seznámena se světem
už z dítěte se pěkná panna stala.
Ach jsou to divné doby, předivné,
svět zcela nový v srdci oživne!
Ač panna dítěte je moudřejší,
přec každé slovo slyší příkřejší
a dřív-li smělá, je pak nesmělá
a čítá noci, které probděla. —
My tenkrát přástky svoje počínaly
u staré kovářky tam pod rybníkem —
té stařenky jste více nepoznaly —
a jejím bylo to už starým zvykem,
že při přástkách nám pilně povídala
a povídáním si nás vyhlídala.
K počátku vypravovala, jak za nedávných časů
zde u nás panna žila, známa pro svou krásu,
však — bohužel! — že krásnou věděla
a víc než přástvy — hochů hleděla.
Tu přišel jakýs mladík z ciziny
a všímal si té pěkné dívčiny,
a nechodila dlouho pod věncem,
svést dala se tím cizím mládencem.
Tam venku před okny, kde bílá záře
měsíce chvilkou po rybníce běží,
tam umyla prý svoje hříšné tváře
a posud prý tam někde na dnu leží.
Když vypravovala, my blíž si sesedly

a věru div byl, co jsme v strachu napředly.
Teď ovšem děvčata méň znají přásti
a více nožkama při tanci třásti,
při přástkách jazyk mladý pilně brousí
a v cizím prádle vlastní vyperou si.
Děd můj měl pravdu, když nám prorokoval
(on přes sto let se zdráv a silen choval),
až budou nejvíc straky po kostele lítat,
že pánbůh na nás nejhorší bič bude splítat!
On myslil strakou pestré oděvy
a pravil, z nás že toho žádný nedožije —
a v skutku každý, jenž ho znal, už hnije,
jen já jsem až k té bídě dožila,
já, která nejméň po tom toužila
a dávno přála si už úlevy.
Ba zdaž by modliti se každá neměla,
by stromy stojící kol kostela,
své větve sehnuly až ku zemi
a zakryly je těmi větvemi!
Jen se, ty vnučko, mně tak neusmívej
a lepší úctu k slovům starých mívej!
Ta radosť, až přec bába v zemi bude!
Teď věčné kázaní a chyby všude —
no neplač — — neplač, když ti povídám! —
Tu holku já jen proto ráda mám,
že celý den si zpívá jak to ptáče,
jež z jara poprvé ve větvích skáče.
Važ si svých písní a když nakládáš
vždy dobře s nimi, tož si uspřádáš
z nich mnohou radosť pro celinké živobytí;
chraň si je v srdci jako v skřínce léčné kvítí,
vždyť muži jimi smutek vyhojíš
a dítě své si k spánku ukojíš.

Jak mnohý zpívá ne snad radostí,
ba by umenšil svojí žalosti! —
Jen radu ještě! — Lehké mužské chásce
se vyhýbej — i hravé, liché lásce!
Tu pravou lásku větřík přiveje,
ba právě tak, jako to tvá píseň učí,
že travička se sama naseje.
Nemožno každému snad ptáku zpívat,
nemožno při každém snad v lásce dlívat
a lichá láska — ta tě věru zmučí!
Snad vyplakala bys svých očí záři
a krása odmokla by z tvojich tváří.
Až matka tvá se s tebou rozžehná,
ať pod věncem tě ještě zažehná! —
Při přástkách jsem já hocha poznala,
on nosíval mně pěkně svité kytky
a krásné pentle, na nich průpovídky,
bych si je dala kolem kužele —
já jsem mu srdce svoje zadala
a měla hodného tak manžele,
že láska naše nikdy nevybledla.
Vám všem, mé děti, plínky jsem pak předla —
i dvěma rubáš — ach ba také jemu —
až umru, položte mne, děti, k němu,
ať dostane se lásky bílé lebce!
Snad už mám nití pro svůj rubáš dosti —
kde jste, mé děti? — — Do uší smrt šepce!
Nuž modlete se — bába vám už zesne —
ach — modlete se, bůh mne hříchů sprostí —
staň, bože, vůle tvá se přesvatá! —"
A nazpět bába na své lože sklesne —
hodiny hrknou — bije devátá.

O Šimonu Lomnickém.

I.

Byl pozdní podzim, doba umírání,
to doba smutných vidů, divných slechů,
kdy myšlénka se v srdci teplém chrání,
by neutuhla v mrazném zimním dechu.
Aj hora zpustlá teď a hlína holá
a hnědá jako rozkopané hroby,
a němý obraz hory žalně volá
ty duše květův z jarní zašlé doby.
Z hor vichr — ledový jak ženská pýcha
a ostrý, zlých jak posměch — v kraje věje
a pere v les, až každá haluz vzdychá
a každý list se svadlý třesně chvěje. —
Však za nedlouho háj se ve smrť vesní
a zbude lístek leda osamělý,
jak pamětník té krásné, loňské vesny,
jak národ starý, v zvycích zkamenělý.
List červená se studem, sláb že zmírá,
a červená se, by snad sklamal děti, —
on spadne, — divý vichr lístky sbírá
a v běsném spěchu s nimi k proudu letí.
Co sen, co den teď lístek s řekou plove,
to s řekou, jež dřív jarní písně pěla,

a teď svou vodu čeří vlnky v nové
jak by se před svým vlastním chladem chvěla.
Však nechť si podzim mráz a smrt zde seje,
vždyť kolo lidských dějin dále spěje; —
nechť zmdlená hlava do hrobu se kloní
vždyť umřít musíme, — co je nám po ní! —

II.

Jak divno, když se večer k zemi sklání,
a k dílně dějův, k lidnatému městu,
tu chytrý k hloupým radovánkám hledá cestu,
a hloupý v moudrém, rodinném se kruhu chrání.
A řeka, jež se z rána odmlčela —
ten němý věštec — nově zahučela:
vždyť zvěsty svoje v noční klid teď šumí,
snad měšťák přírodě teď spíše porozumí.
Již vítr večerní zde vlnky smutí,
a večerní nám nese zpomínání;
že s zpomínáním též zapomenutí,
to jediné nám slabou hlavu chrání. —
Již skoro tma a most je osamělý,
zde onde jenom uzříš ještě chůdce —
aj, což jste, lidé milí, zapomněli
dát malý peníz pro starého hudce?
Ten chudas posud na mostě zde sedí,
a hlavu kloní, k černé zemi hledí,
a ruka jeho, ač se stářím chvěje,
přec struně lahodí a struna pěje.
Však jímá podivně starcova podoba,
jak na nynější věk zašlosti žaloba.
Ten bílý vlas, ten slabý hlas,
ta stará krev — podzimní čas,

a v obličeji známé štěstí hroby —
ten hudec viděl jistě lepši doby!
Po strunách zpěvných smyčec hudce bloudí,
a divuplné písně ze strun loudí,
tím divnější, že žádný — žádný neví,
proč píseň mocně každé srdce jímá,
že celé srdce v strunách kusých dřímá,
že zmařený se život v písni jeví.
Zpěv oř je raněný, je růže tklivá,
to růže, krví lidskou zbrocená,
je z srdce krev to — ovšem vlažná, živá,
však smutkem dlouhým dávno skrocená.
A pěvec podivnou svou píseň hude. —
„že srdcí málo, dost však lidí všude,"
a dále píseň strunami se vine, —
„že mnohé krásné ráno v smutný den rozplyne."
a tón se v tónu třesným zvukem míhá —
„že dnové zvolna, rychle rok ubíhá!"

III.

Proč jsi tu strunu, starče, zaklínal,
by vzdech se její v skřeky přepínal?
vždyť není srdcem, které v prsou žije,
a stálý snáší žal a stále bije!
Teď struna praskla — ruce slabé, svislé
víc struny nedrží u písní porotě,
a najdou-li se ještě dobré mysle
daň neplatí víc hudci, platí slepotě.
Ba slepým chuďas! Vyřknul jsem ta slova,
a s nimi veliké to neštěstí,
jež bájné světy ve svém lůně chová,
snad světy nejmocnějších bolestí.

O hrůzná moc, jež v hlavě slepce hostí
a v tváře ryje známky dětinskosti,
již mysl stává se jak dětská bludná,
a každá myšlénka — bludička svůdná.
O věčná noc a poloviční žití,
v něž jenom měsíc bledý mrtvě svítí
a slepci slouží, jak ta mrtvola,
jež hrá dle báje živým do kola.
Však hůř, kdo z mládí seznal živé světlo,
a ví, že opadá, co dříve květlo,
a ví, že noc se s dnem, zim s jarem střídá,
že v zlatě šťastný jde a v hadrech bída!
On v snech svých podlé barev kroky řídí,
a oko mrtvé divné světlo vidí,
však když se zrak ten vnitřní otevírá,
pak zří svět taký, že mu srdce svírá!

IV.

Co as se v zraku vnitřním hudce kmitá,
že se ta bílá, stará hlava třese
jak palma v poušti, jež se ještě zmítá,
když bouř se dál zas k jiným pouštím nese?
Vybledlý, svadlý ret se v šeptu hýbá
snad v modlitbě své mrtvé písně líbá? —
O taký úsměch kde se kol rtů chvěje,
tam nešťastník se sobě nebo světu směje! —
„O dávné písně, mrtve děti moje,
vy děti nerozumu, bídy nahé,
vy krátkých blah a dlouhých smutků zdroje,
mně hrůzné tak a přece zas tak drahé!
Zrak váš se mrtvě v oko mé upírá,
jak v sloup obrácen přízračně se leskne.

a mně jím v prsou úzko tak a teskně,
jak otci, syn jejž zmíraje proklíná. —
I já byl mlád a mladá krev má vřela,
jak míza, kdy ji jaro k výši žene.
a mladá krev má s rozumem se přela,
že šťastným jen se modře nebe klene.
Blud, kterýž rozum v důmyslu vymýtil,
ten krev zas v žhavý, mocný pal roznítil:
kdy rozum smál se pýše lesklých havů,
tu cit zas věřil zmámenému zraku;
kdy rozum smál se zděděnému znaku,
tu zrak můj v znaku viděl synův slávu.
Krev mladá bujně, přec však měrně bije,
a srdce z citů měrné písně vije.
I já jsem pěl a prsa měl jsem tužná,
co srdce cítilo, to vypět chtělo;
však srdce cítilo, že píseň jeho služná, —
že v jiných službě písně svoje mělo.
Aj píseň služná, sotva že tu vzniká,
již peklu nesmíru jest zapsána,
a v srdci pěvce samovražedníka
již dýka trčí, kletbou popsána.
Trest stejný, jednomu-li píseň slouží,
či času svému zalíbit se touží.
Já zpíval malých lidí velké zlosti,
a chyby jejich byly zpěvův ctnosti,
já zpíval mocně slabých lidí slávu
a věncem zdobili mou za to hlavu,
však lidé, kteří vavřín ke mně nesli,
než donesli, již nicotou svou sklesli! —
Když jedni padnou, druhým sláva vzejde,
tu ovšem druhým zpívat lehko nejde,
a já jsem klesnul, jakže klesne mnohý,

když místo jednoho má mnohé bohy. -
Když sám se zničíš, lide nadávají,
jak bys je bůh ví čím byl urazil,
ba často lidé kmetu vytýkají,
že jinoch sama sebe pokazil.
O mnohá uplynula smutná léta,
a stojím zde ten známý slepec chudý,
a nově zase teď má píseň zkvétá,
a nově starý zpěv se v prsou budí! —
Teď místo dnu — stín věčné noci chmarý,
a hlava bílá jak ta hora sněžná,
a krok jen z lože na ty černé máry, —
a píseň mladá zas a dětsky něžná.
Však dost mne svět ten divný namučil,
než sama sebe znát mne naučil!
Teď ohněm lidské lásky svadlé srdce hřeju,
a jen co lidského, to v písni svojí pěju,
a teprv nyní, to má píseň cítí,
jsem pěvcem pravým, jakým měl jsem býti!
Je ovšem těžká cesta s hory dolů,
a v lehkých písních tíže vlastních bolů,
však když tak divné tóny strunou skáčou,
prý lidé často nad mou písní pláčou."

V.

Z tmavého nebe chladný vítr duje,
a s chladným větrem bledý měsíc pluje.
Nač as se plavec bledý v bezdno ponořil,
snad aby noční tmu, s tmou slunce pokořil?
Vždyť v noční době lidé nejspíš umírají,
a chudoby je mnoho v krásném světě,

a každá noc si žebráky své zhněte,
zdaž chudým hromnici a lampu dají? —
Těm nebohým co lampa měsíc svítí
a svitem svým je svatým obnese,
a z čela nebohého nehne se,
dokud je v těle ještě jiskra žití.
Pak klidně dál zas světem širým chodí,
a lesky hedvábné své v svatých vodách brodí,
a připutuje-li kde ku hřbitovu,
pokropí tiché spáče květných rovů! —

Co as ten svit měsíce znamená,
že v okně nízkém mocně plamená,
až okno září jasně mrtvou nocí
jak okno kostelní posvátné o vánoci?
A co as měsíc ve komůrce vidí,
že neunaven oknem do vnitř slídí!

Komůrka malá, čtyry holé stěny,
zde stůl, tam lože —
můj milý bože!
komůrku popsat nevděčná je snaha,
vždyť chudoba je všude stejně naha!

Na lůžku slepý stařec odpočívá,
a spí, — tvář usměvava je a tkliva, —
sen kouzlí starci milé podoby,
tak známé jemu krasší od doby.
A mladistvě zas srdce v prsou buší —
on vidí mládí své a žití dlouhé,
že nedozří ku konci oko pouhé; —
však délka ta! — vždyť hoch ji obemkne,
a bušení pták křídlem přehluší!

VI.

Náš život? — Pohádka, jak lid ji zpívá
hned orlův smělý let, hned lilje tklivá,
a povždy stejným slovem počíná,
a obraz za obrazem mysl honí,
až vše se v známý, stejný konec skloní,
a zmdlená hlava sklesne do klína.
Tak sporé v pohádce té chvíle klidné,
že člověk sotva zpět se poohlídne!
Však v sněhu věčném sopka plamená,
a v poušti oasa se zelená,
a v tmavé doby kvapícího žití
nám sen co večernice svatá svítí.
Sen vylichvaří, pokoutník jak smělý
si z malé práce velké úroky,
a známé jsou ty divné úskoky,
kterými splítá v věnec život celý. —

Sen kouzlí spícímu teď starci dětství krásu,
jak podzim jara obraz přivolává,
jak ve večerního nám slunce jasu
též obraz ranního zas slunce plává.
On, slepý stařec sní, že je zas dítě,
a hlava lehká že a čílko jasné,
a modré očko pochopuje hbitě,
že svět je divný, v něm však mnoho krásné.
Nemluvně malé květ je na lučině,
jejž slunce zář a rosa pěstuje
a k přirovnání tenké k pavučině,
jež s prvním větrem dále odpluje.
A v pršcích teplého se slunce houpá,
a v zápachu se vonné růže koupá; —
tím zná, že slunce mocně plamená,

a z poupěte, jež se tu zelená,
že rozvine se růže červená.
To dítě nezná, den že s dnem se pojí,
vždyť každý den mu celým životem,
jenž z večera se spánkem poukojí; —
a co se děje, vše se děje dnes,
a spojen život pestrým zámotem
zdá být se rusálek mu hravý ples.
A třeba slabá nožka ještě klesá,
přec v reji rusálek již milých plesá,
vždyť dlouho dost se dítě padat učí,
a stojí-li, již krokem zas se mučí.

Však sotva rozmnoží se zašlí dnové,
tu místo her zas nastupují snové,
budoucí den již žádá svoje plány,
v nichž to, co není, rozbijí své stany.
Kdy mysl s tělem v mladý doubek sroste,
tu v mocné tužby přejdou plány prosté,
a jinoch tvoří sama ze sebe
si nových cest nového do nebe. —
Ty cesty vedou v nebe převysoko,
že nedozří tam starce slabé oko,
a jako nebe velké, nekonečné,
chce jinoch velkou slávu, jmeno věčné.
Však co se z tužeb takých vyvine?
Jak mnohý sen zas ránem rozplyne,
jak první sníh, jenž, nežli dopadne,
se v chladnou vodu, mlhu rozpadne?
A kolik těch, již darmo nežili
a dlouhou poutí došli ku cíli?
Ten první zapomene na štěstí
na prázdné sny při plném snídání,

ten druhý v poušť zabloudí na scestí,
a žízeň krví vlastní zahání,
pak třetí, čtvrtý — možná, že ti poví,
jak ukrutny jsou muky Sisyfovy.
Tu cestu vzhůru nalézt není snadné,
a kdo ji našel, často zase spadne.
Vždyť kdo chce chrámy lidstvu stavět směle
a proti lži být nejslavnějším rváčem,
aj toho často místo stavitele,
zlý osud učiní jen pomahačem.
Muž ovšem hledí později střízlivě,
co z pěkných snů těch ještě na živě,
a třeba srdce v prsou až se třese, —
vždyť svět to dí, že muž vše mužně snese!
A proč by nesnes'? — Dávno pochovali
ti dobří lidé dobu svatební,
kde ještě les, květ, láska těšívaly:
ty květy svili věnce v pohřební,
ze stromů rakví pěkných nadělali
a lásku do rakve pak uschovali. —
Čas dál se černou nocí k ránu valí
a s časem plyne sen ten lehký spolu,
a stařec vidí, jak se mládí vzdálí,
jak z jihu kráčí k lednatému polu.
Zde bílé hory k výši postupují,
že jich v své výši měsíc nepřehlídne,
a ledy věčné starce obstupují, —
on cítí, v žilách svraštělých jak krev mu stydne;
však srdce starce mírné přec a klidné,
ač přísná smrt zde kolem spočívá,
ač místo květův hory pokrývá
ta sněhu poušť vždy stejně zářivá.
A možná, že to srdce ještě plesá.

když hora starci sníh svůj na šíj hází,
když zmdlená hlava k prsoum chladným klesá,
a divný mráz se po všech údech plazí.
A větší klid se srdcem rozprostírá,
čím tužší mráz ty svadlé údy svírá, —
a srdce po práci si odpočívá,
jak potok, v podzim když svůj zpěv dozpívá. —
Již ráno zde, a vichr od hor věje
a vše se před tím dechem smutným chvěje,
tak chladným, krev jak v žilách mrtvoly;
tam pere v les, zde letí po poli,
pod krokem jeho ztuhlá země praští
a dechem jeho vlna v led se vraští.
To nebe vysoké se k zemi sneslo,
jak by svou mhlu co příkrov k zemi neslo,
a mhlou to krásné slunce rudě plane
jak oko do krve až uplakané.

Jeník.

Kolem lásky rozmarina —
žlutá rozmarina.

I.

Naposled už zvony při mši zazvonily,
naposled se lidé zbožně poklonili.
Jedni poklekali ještě po hřbitovu,
druzí pospíchali polem ku domovu —
a ten mysliveček v kamizolce šedé
černooké děvče polní cestou vede. —
„Lituju tě věru, milý můj Jeníčku,
poradím ti dobře, dej na velkou svíčku!“
„„Svěcená ta svíčka ovšem plamem hoří,
ale moje srdce větší plamen moří:
svěcená ta svíčka ovšem mnoho platí,
ale moje bolesť víc se nevytratí!
Černooké děvče se *mnou* chodívalo,
se *mnou* za ruce se polem vodívalo.
Cestičku jsem zoral, dělal jsem ji užší,
abych blíž se tisknul k milované duši;
drobné kamení jsem na cestičku házel,
abych pomaloučku děvče doprovázel:
ztratila se láska drobném ve kamení —
však mně nebohému pomoci víc není!““

II.

Trouby hrajou, chasa výská,
myslivec si vesel zpívá —
dveřmi tvář se bledá dívá,
jak když k smrti se jí stýská.
„Hrejte, páni, lenit nechci,
dá se vám sic do trub plíseň,
zahrejte mi, vesele chci
černým očím zpívat píseň! —
Když jsi plela len,
měla's krásný sen —
jedna láska z hlavy vyšla,
druhá do srdce zas přišla —
byl to krásný sen!“
Trouby znějí — „Do kola!“
myslivec zas zavolá.
Bledá tvář se nedívá,
z venku ale zaznívá
píseň jako v umírání,
jak by srdce šlo tam spát.
„„Škoda toho milování,
že netrvá do skonání,
škoda nastokrát!““

III.

Měsíc zašel, byl už k tomu čas,
zejtra se nám časně zase vrátí —
kdo as řekne, když se láska tratí,
že mu láska přijde zejtra zas? —
Nestůj, hochu, při okénku,
nevolej už svou milenku,

popřej černým očím spánek:
tvoje doby veselé
ulitly tak jak skřivánek
z bílého by jetele! —
„Moje milá Bětuška,
s věnečkem ve hlavě,
byla jak ta beruška
při zelené trávě.
Roztomilé dívčiny
velké černé oči
jak ty černé maliny,
když je rosa smočí!
Černé oči, tvrdě spíte,
o mé lásce víc nevíte!
černé oči jako trny,
nejste více bez poskvrny —
proč jste lásce výhost daly,
když jste srdce ubodaly?"

IV.

„V polním co dešti je krápějí,
po cestičce je mých šlápějí —
kolik je kostelů ve světě,
tolikkrát byl jsem u děvčete!
Kolik je ve světě klášterů,
tolikkrát šel jsem k ní k večeru
kolik je po kraji kapliček,
tolik mně dávala hubiček!
Kdybych byl klíče měl od nebe,
nebyl bych z rána šel od tebe,
nebyl bych lásku si pochoval,
byl bych tě matičce dochoval!

Na hřbitov lásku svou ponesu,
na hřbitov, černých tam do lesů.
Vejdu tam malými dvířkami,
zavřeny dvěma jsou klikami —
jedna je pro panny bez věnce,
druhá pro sklamané mládence.
Zaleskne tolik se slziček,
kolik je po hrobích traviček.
Zlaté ty po nebi hvězdičky
napláčou studené rosičky:
zelenou kytku že nasázel,
žlutý že rozmarin vycházel!“

V.

Letí deštík po poli
za ním stíny lehce —
„Ach, že širý mne ten svět
více těšit nechce!

Nač bych sadem chodila,
když už stínu nemá,
nač bych cestu šlapala,
když už pro mne němá!

Růže moje vybledlá
s tváře opadává —
druhý mne už opustil,
první postonává!

Nepatřím víc matičce,
nepatřím víc sobě —
nevinnost má v kolíbce,
mladosť má už v hrobě!“

VI.

„Kdo to klepe v pozdní noci,
jde snad kněz nám ku pomoci?“
„„Vy mne po tak krátkém času
neznáte už podlé hlasu!
Milá vašeho jsem syna,
jeho smrtí jsem já vinna.
Život jsem mu otrávila,
o mladosť ho připravila.
Musel se až k smrti soužit,
jdu mu ku hodince sloužit.““
„Mého syna vražednice,
nemám místa pro vinnice!“
„„„Pusť ji ke mně, matko milá,
snad už hříchy svoje smyla.
Pověz ty mně, moje milá,
čím jsi hříchy svoje myla?“““
„„Slzami jsem si je myla,
přec jsem žalu nepozbyla!““
„„„Pověz, až mé srdce stane,
jaký tělo šat dostane!“““
„„Bílý rubáš jsem ti šila,
slzami jej vybílila.““
„„„Pověz, jakou poctíš truhlou
pak tu hlavu moji ztuhlou?“““
„„Na barvu si myslím jasnou,
že jsi ztratil mladosť krásnou,
a na truhlu bílé věnce,
jak se sluší pro mládence;
hnědé trny, růže bílé,
že's byl sklamán od své milé!
Až se budeš s zemí snoubit,

počnou pěkné písně troubit,
počnou troubit písně tvoje,
bude pukat srdce moje!““

VII.

Zlehka probudit ho zkusí —
„Zbuď se, těžký sen tě dusí!“
„„Těžký sen? Já spal tak lehce,
že se ani vstávat nechce!““
„Vidíš-li mne, ty můj milý?
tvoje oči jsou tak bíly!“
„„Bílé oči? To je zdání,
jsou tak bíly po vyspání!
Dej mně vodu, žízeň trýzní,
rty se lepí krutou žízní.““
„Nepij vody — divné znění,
jak když padá na kamení!“
„„Divné máš, má milá, zdání,
to tak vždycky po vyspání!““
„Což se ti tvůj dech už tratí?“
„„To se chvilkami jen krátí,
někdy dlouhý, někdy krátký,
jako u písničky řádky!““
„Mám ti polštář dát snad výše,
když se ti tak ztěžka dýše?“ —
Bílé oči hledí na ni
a z těch očí — věčné spaní;
půlnoc byla, půlnoc bila,
milá s mrtvým sama byla.

Mrtvá nevěsta.

Mrtva, ale jak by živa,
jenom z očí smrť se dívá
sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
zaplakaly, pokropili. —
První noc na marách leží:
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
přítelkyně přivolila,
která od dětství s ní žila,
přítelkyně, děvče svěží.
Do lampičky olej vlila
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíži,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala
strážná dívka už-už spala.
Půlnoc čerstvě dozněla,
dívčina se zachvěla
a jak stěna náhle zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, sestro milá?"
„„Jsem, ach jsem o družko moje!""
„A co tíží srdce tvoje?"
„„Že jsem svatby nedožila,
že nemožno mezi vámi,
s mládenci a družičkami
do kola se zatočiti,
do syta se vytančiti!"" —

Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

Druhou noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
ženich sám si nyní zvolil,
jenž s ní od dětství už žil.

Oleje si v lampu dolil,
modlitby své rozložil. —
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
spánku moc ho upoutala.

Ještě zvon snad nedozněl,
strážce se už pozachvěl,
jeho tvář jak stěna zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, moje milá?"
„„Jsem, ach jsem, o nebe moje!""
„A co tíží srdce tvoje?"

„„Že jsem svatby nepřežila,
že jsem dříve mřít musila,
než jsem lásky zakusila,
že nemožno aspoň k roku
ženou býti po tvém boku!““

Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

Třetí noc na marách leží:
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
matka sama přivolila,
která v lásce s ní vždy žila.

Do lampičky olej vlila,
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
matička už skorem spala.

Půlnoc čerstvě dozněla,
matička se zachvěla
a jak stěna náhle zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, dcero milá?“
„„Jsem, ach jsem, matičko moje!““
„A co tíží srdce tvoje?“

„„Že jsem zbůhdarma tak žila,
že zlá smrt mne dříve zmohla,
než jsem rovna býti s váma,
než jsem potěšit se sama,
sama matkou býti mohla!““

Matka.

Pod vodou měl ji sedm let
a měla s ním dvě děti,
pak řekl Vodník: „Můžeš teď
zas domov uviděti.

Déle se však tam nezdržuj
než tři dni a tři noci.
sic zde tvé děti zardousím
a umrou bez pomoci.

Déle se mně tam nezdržuj,
to žádám ještě jednou,
sic vlny ze dna děti tvé
jak mrtvý leknín zvednou!“ —

Plynula noc a plynul den,
co zas je navrácena,
co s ní se těší družka zas
i matka skormoucená.

V noci ji matka uspává
přemnohou průpovědí
a ve dne s družkou zpívají
kde kterou píseň vědí.

Plynula noc a plyne den
a plyne noc již třetí:
„Již musím od vás, volají
mne moje drobné děti.

Musím již od vás, ku kapli
jdu zbavit vší se tíže,
o matko, dejte ruku svou
a požehnání kříže!“

Rychle se matce vytrhla
a dveřmi rychle kráčí:
„Kam, družko drahá, v spěchu tak,
že sotva dech ti stačí?“

Ona však kolem okénka
dál dále rychle kráčí,
a matka za ní z komůrky:
„Nenech mne, dcero, v pláči!“

Sklesla před Panny obrazem:
„Mou matku starou chrani! —“
a doma matka modlí se:
„Ach dceři cestu brani!“

Se zdi se Panna sklonila
zázračném u zjevení:
„Víc nepůjdeš již k muži zpět,
sic přijdeš o spasení.

Pro tebe více muže tam
ni dětí více není,
a půjdeš-li tam přece zpět
ty dojdeš zatracení!“

Oko se slzou zalívá
a srdce smutkem puká:
„Ach Panno, k dětem půjdu zas
přes všechna pekel muka!

Rci mně, o Panno, kdyby v tom
i věčná byla vina,
zda byla bys kdy mohla *ty*
snad opustiti syna?“

Rubáš.

Jasno v horách, jasno v dole,
paní obchází si pole.

„Což na jednom živobytí!
ze lnu může rubáš býti;

košilička dlouhá, bílá,
ráda bych ji muži šila.“

Paní ví, čím srdce vadne,
ví, čím v těle krev vychladne.

Slunce jak by vyhořelo,
podzim přišel, leto mřelo.

V letě manžel postonává,
v podzim manžel dokonává.

„Nebudeš mne míti více,
pojď sem k loži, rozžži svíce.

Svět se kolem se mnou točí,
zatlač, paní, kalné oči.

Nemohu-li více žíti,
pokojně chci v hrobě shníti.

Z hedbáví mně rubáš uší,
jak se spravedlivým sluší.

Třeba dokonal já v pátek,
nepálej jej do mše v svátek.

Neupřádej ve sobotu,
ať nepošleš na mne slotu,

nemohl bych shnít pak v hrobě,
smrt bys předla sama sobě.“

Zvoní zvony na vše strany,
zvoní, zvoní troje hrany.

Zvoní, zvoní na vše strany:
Hladem chudí — jedem páni.

Mračno v horách, mračno v dole —
„Obohacím svaté pole.“

Paní vrašti bílé čelo:
„Nač by hedbáví být mělo?

Což s rubášem za novotu!
Upředeme ve sobotu. —

hotovi jsme do mše v svátek, —
aj — proč zemřel manžel v pátek!“

Dlouho, pane, nežli tobě
zroste kvítí na tvém hrobě;

dlouho, nežli tráva zroste —
a již k svatbě jedou hosté!

Jedou hosté, prach se zdvíhá —
„Strojte hody, čas ubíhá!

Ať se čistotou vše bělí,
jizba, dům i dvůr můj celý!

Aj, zde ještě lenost vaše
nechá zbytky od rubáše.

Což nám babské do povídky —
do plamenu s těmi zbytky!“

Než se paní k ohni sehne,
žhavý plamen ven vyšlehne.

Letí domem divá paní,
letí rudý plamen za ní.

A než v poplach zvony bijí,
plamen věnec svůj dovíjí;

a než k pomoci se brali,
černé kosti vyhrabali;

a než hosté se tu sjeli,
místo svatby — pohřeb měli.

———

Nestálí druhové.

Bílý oblázku ty podél břehu,
jindy zastavuješ vlny v běhu,
že tvé bílé líce hravě máčí,
že se kolem tebe hravě stáčí,
že ti pěkné báje šepotají,
o matičce že ti povídají, —
jindy tak — však dnes jsi bledý, suchý,
dnes jsi osamělý, němý, hluchý.
„Ano, ano, tak to bývá v světě,
jediný den přátelství že zhněte!
Podlé toho, jak se přítel chová,
objeví se duše přítelova;
v zájmech vlastních jak se chová všude,
poznáš také, jakým k tobě bude.
Jedna matka nás vše uplodila,
jedna hora nás vše porodila;
oblázek mne, jejž teď vlastní tíže
k životu ustálenému víže,
drobný písek, jenž tu na dnu leží,
i tu vlnu, jež zde přes něj běží.
Dlouho žil jsem s pokrevenci svými,
až jsem seznal, že jsou vrtkavými.

Přišel včera mladík podél břehu,
v tváři plamen, v oku jakous něhu:
dlouho, dlouho na břehu zde seděl,
dlouho, dlouho v druhou stranu hleděl.
Náhle vyskočí a zařve zlostně,
dojmuloť ho jaksi přežalostně,
že dle vody kráčel druhou stranou
pěkný mladík s přerozkošnou pannou.
Jako sokol střelhbitou rychlostí
ku lodičce kvapil v divém běhu,
srazil kopnutím ji náhle s břehu,
že až bolně zaskřípěl břeh zlostí:
jeho vesla mocně zafičela,
že se voda zlostí rozsyčela;
jeho sochor mocně na dno sklesl,
že se písek zlostně k výši vznesl.
Včera zlostní, dnes zas zcela jiní —
smutno, že i k pomstě jsou tak líní!
Včera loďky hlavní nepřátelé —
dnes se loďka houpá k moři směle,
voda sama dál ji zakolíbá; —
včera mládce hlavní nepřátelé —
na břehu dnes mládec tiše dřímá,
písek nohy jeho obejímá,
vlna ve modrá ho ústa líbá!“

Žena.

Legenda indická.

I.

Zabloudil kdys Ráma. Noc se kvapně blíží.
Ráma hledá nocleh v brahminově chýži.
Brahmin statný muž je, žena pouhé dítko:
v stínu statna dubu na proutečku kvítko.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, spatří hospodáře
ženu bijícího v mladé, krásné tváře.
„Čím se provinila hospodyně moje,
proč ji biješ, vždyť to předce žena tvoje!“
„„Mladá žena, pane, dcerou svého muže,
s ní jak s dítětem svým manžel jednat může,
s ní jak otec jednat s přísnou láskou musí, —
proviní-li se mu, ať to trestem zkusí.
Rozbila mně jednu ze tří nádob svatých,
zděděných po otcích, upomínkou spiatých,
a že zkazila mně památku mou trojí,
za to, pane, trestám ženu dceru svoji!““

II.

Uplynula léta do věčnosti klína,
vzpomněl sobě Râma zase na brahmina.
Na cestu se vybral. — Noc se kvapně blíží.
Râma zavítá zas v brahminově chýži.
Brahmin statný muž je, žena matka zdatná,
vedlé statečného dubu lípa statná.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, vidí hospodáře
v prosbě hladícího ženy pěkné tváře.
„Odpusť, ženo, odpusť laskavě již činu,
jenom překvapení má v tom činu vinu,
jenom překvapení z náhlého tak bolu,
odpusť činu, žijme dále svorně spolu.“ —
„„Čím se provinila hospodyně moje?
a proč prosíš, vždyť to jenom žena tvoje?““ —
„Matka dětí mých je sestrou svého muže,
s ní jak se sestrou svou manžel jednat může,
s ní jak bratr jednat v přímé lásce musí,
proviní-li se mu, ať jen slovem zkusí.
Rozbila mně jednu ze dvou nádob svatých,
sděděných po otci, upomínkou spiatých,
rozhorlil jsem se a mrštil po ní růží —
neslušno bít sestru rozumnému muži.“

III.

Po dlouhých pak létech opět bohův synu
připadlo zajíti sobě ku brahminu.
Na cestu se vybral. Noc se kvapně blíží,
Râma již zavítá v brahminovu chýži.

Muž i žena k zemi staré hlavy sklání,
jak když přede větrem vrba vrbu chrání.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, slyší oba lkáti.
„Co vás, drazí moji mohlo rozplakati?“
„„Neštěstí zastihlo ženu moji zlatou,
rozbila poslední nádobu mou svatou!““
„A proč nekáráš zas přísným slovem vinu?“
„„Stáří činí, pane, velký rozdíl v činu!
Starému je muži žena matkou pravou,
cítí jejím srdcem, myslí její hlavou.
A kdo na matku by zbujnou rukou sáhnul,
zasluhuje, v poušti aby žízní zpráhnul!““

V zemi Mokha.

„Jeť bytost lidská božstvu na úkor,
a chcem-li žíti, spasí nás jen vzdor!
Dřív brali bohové si v oběť člověka,
teď se již chtíčů jejich Mokha neleká,
roh posměchu si na terč zavěsíme
a hříčkou krvelačnost uhasíme:
aj země Mokha, nejkrásnější v světě,
již stejně krásně pro nás všechny květe!

Nuž na kamenný terč zavěste roh,
a pod terč budiž dán obětní hoch,
žně šťastně hojné na bozích již vykupte!
Vy kouzelníci otce střelce obstupte,
a obstupte ho s tasenými noži,
že chybí-li, sám bude oběť boží,
neb mezi námi nesmí žít ni chvíli,
kdo proti bohům nemá mužné síly!“

Kmet umlk', lidstva rozstoupil se dav,
a kněz, roh modlitební s prsou sňav,
malého hošíka již pod terč postaví.
„Již sestřel datli hochu svému se hlavy!“

„„Již sestřel!“ hlučí tisíceré hlasy,
a kněží posvěcené nože tasí,
a slunce zahrá s nožů modrým leskem,
že odlesk dlouhým zlatí střelce bleskem.

Hoch vidí odraz světla, slunce zář
mu vekouzlila úsměv v mladou tvář.
Ten úsměv v otci pocit žalný probudil —
hle jak tu tiše stojí, jak se zatrudil; —
však zas se sbírá, k osudnému luku
již vznáší odhodlanou opět ruku,
již míří, spustí. — šíp jde v plné čelo —
a knězův nůž se ztápí v střelce tělo!

Prorazil vzduchem děsný matčin vzkřik,
zatřásl vzduchem zlostný lidstva ryk,
však s výše kmet tu mečem soudným pokyne
a děsný lidstva ryk v pláč matčin rozplyne.
„Žní počátek zvěstujte všem k radosti —
však zbabělcovy poušť nechť bělí kosti:
ni mrtev nesmí u nás dlít na chvíli,
kdo proti bohům nemá mužné síly!“

Jeptiška.

Svit mdlý a šedý, první rána zář,
v jeptišky mladé bledou hledí tvář.
Jak lilje z mramoru by vykvetlá,
ta žena aj se k soše Panny vine;
zrak její temným, žhavým ohněm plá —
hned touhou sálá, hned zas touhou hyne.
Hle blíž a blíže k bílé soše line,
a v náruživém žhoucím zanícení
svůj náhle v kámen tiskne chvějný ret —
děsné políbení!
Pod ohněm rtu jen mrtvě mrazný led!
Divoce jako uštknuta by vzskočí —
bolestný šlehne hled z jí mladých očí — —
Však již zas hlavu mladou k zemi níží,
jak pod hříchův by velkých trapnou tíží —
a již zas k soše klesá její noha,
zas znovu k Panně z kamene se vine,
zas znovu touhou plá a touhou hyne.
a bolně, žaložalně zavzléká:
„Ty's milovati mohla sama boha,
nech milovat mne aspoň člověka!“

— —

Se srdcem rekovým.

Král Robert zemřel. Jeho srdce vzal
rek Douglas, jak byl král mu rozkázal.

A věrně řídě se tímž rozkazem
vez' srdce královo u Svatou zem.

Když loď již spatřila španělský břeh,
o bitvě křesťan s Maury došel slech.

Tu Douglas ku královu srdci prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

— ‚Hoj' — velel by — ‚již taste družný meč,
kde čestná seč, tam také Skotův seč!' —"

A již se Douglas vřadil v křesťan šik,
a bujný, radostný ho vítal křik.

Rek Douglas obořil se v Maurův tem,
že proudy krve vpíjely se v zem,

že na zem, pevnou dříve jako mlat,
jen s nebezpečím vojín nohu klaď.

A Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

— ‚Hoj' — zvolal by — ‚toť rozkošný je ples,
snad plavem krve mořem do nebes!

Však obuv je nám v plavbě na obtíž,
nuž svrhněm ji a plavme směle blíž!' —"

I svrhnul obuv, za ním jeho tem,
a pevně zas se opírali v zem,

a pevně zase křesťanský stál voj
a znovu kvetl bujný zase boj.

Však nových nepřátel hle táhne mrak,
že nepřelítl by ho orla zrak,

a křesťanův tak skrovný houfec jen —
o bídný, přebídný to bude den!

Tu Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

— ‚Hoj' — zvolal by — ‚hoj, hoši, dále v před
a zasekněm se v samý Maurův střed!' —"

I mrštil skříň se srdcem v Maurův střed:
„Jak's vždy nás vedl, veď nás naposled!" —

Boj skončen. — Druhý vzešel žalu den,
u skříně Douglas mrtev nalezen.

Dobrovolník.

„Hudbu novou, pivo nové,
ať se hoši veselí,
zpijou-li se, vyspějí se
ve vojenské posteli!“
Divně, divě zveselení
sedí hoši pospolu,
hulákají, proklínají,
perou džbánkem do stolu.
Divná, zběsilá to radosť,
strojena jak pro lháře,
jenom chvilkou leckde skane
pravdy slza přes tváře.
Nebylo by věru divu,
kdyby více tropili,
vždyť dnes sobě na ztracenou
volnosť bujně připili!
„Hudbu novou, pivo nové —
nemáš chuti ku vojně?
hochu bledý, hledíš jako
ve zoufalství pokojně.
Ztýraný a otrhaný,
prací vyschlý, znavený —
připij sobě, budeš mdlob svých
jedním douškem zbavený!

Miluješ snad? — jakžpak může
chudý myslet na lásku —
vyrazíš se — vykonáme
světem malou procházku!"
Mlčky bledý hoch se zase
k němé zemi zahledí,
jakby kámen měl mu říci,
o čem lidé nevědí.
„„Matičko má, nemohu už
práce více zastati,
matičko má drahá — drahá —
musíš sama zůstati!
Hladová jsi, matičko má,
a tvůj syn je v chorobě —
snad se ujmou žebravé mé
matičky pak v sirobě.
Dokud syn tě starou živí,
žádný chleba nepodá —
syn už churav, tobě ale
ještě krev svou zaprodá!""
Verbíř hocha pozoruje,
vidí slzu kanoucí,
vidí tvář se znovu rdící,
oko znovu planoucí.
„Novou píseň hrajte, hoši,
ať mu hlavu napraví!
zde je zlato — nuže, připij! —"
„„Nuže, bratře, na zdraví!""

Slaměný vínek.

Před mrzutým soudcem děvče stojí,
studem, strachem oči k zemi klopí,
vyhaslé má oči, bledé tváře,
na rtech hřích a v tvářích hříchu stopy.

Soudce pokračuje: „Pověz nyní,
co ta stébla asi znamenají;
skrývala's je na prsou svých — jisto,
že cos zvláštního ta stébla tají!“ —

Děvčeti se náhle oči zrosí —
„Ovšem, že cos tají — ty můj bože —
dalo mně tři stébla na památku
troje slzami provlhlé lože.

První stéblo, zde to žluté, dlouhé,
líhávalo se mnou na otepi,
když umíral v náruči mé slabé
hladem nebohý můj otec slepý.

Druhé rudší, kratší vzato z lože,
na němž bratr u vězení zchřadl;
drahý bratr živil mne i sebe,
měli hlad jsme a — můj bratr kradl.

Třetí nejkratší a nejbělejší,
jediná to památka mně zbyla
z lože, na němž, matka beznadějná,
mrtvé jsem své dítě porodila.““ —

Skočme, hochu!

„Vítr hvízdá chladné písně,
trochu chladné — hej co škodí,
aspoň se to při té bídě
přece v taktu světem chodí!

S nebe déšť se ledný lije,
že mne to až v kosti mrazí,
hej co škodí, — pěkných šatů,
kterých nemám, nepokazí!

Půda pode nohou skluzká,
noha klesá — eh, což z toho,
beztoho, zda k předu, nazpět —
všechno jedno, bludná noho!

Proč mne jen tam nenechali
aspoň týden ještě sedět,
nepotřeboval jsem dnes už
o smrti své dcerky zvědět,

Hej, co škodí, hej co škodí,
zapomenu snad i na ni,
jako na svou hezkou ženu,
když ji vzali k sobě páni.

Hej, jak se ty vlnky točí,
hvízdej, větře, chladný hochu,
most je nízký, hvízdej, hvízdej,
skočíme si s nimi trochu!“

Před fortnou milosrdných.

„Nech hochu, nech — zde lávka — jenom chvili!
Můj život sice chvatem k hrobu píli,
však kdo se naposled již na svět dívá,
snad přece nějaká mu chvíle zbývá.
Já sice po odpočinku již práhnu,
 však tato fortna děsně vábivá
 mne nevypustí více za živa —
jen chvilku ještě, na zvonec než sáhnu!

Už dobíhají moje staré síly!
chléb pro rodinu žádá velkou píli,
a pracoval jsem, jak jen otec může,
vždyť ruka má, hle, mozol, kost a kůže!
Ty ještě neznáš, milý hochu blahý,
 ty ještě neznáš, seznáš teprve,
 až rozpracuješ ruce do krve,
že lidský život jest až příliš drahý.

Dej mně svou ruku, milý dobrý hochu,
ty's jediný měl pro mne chvíle trochu,
aj otec pro synáčka život sází,
syn sotva otce k smrti doprovází!

Ach odpusť starci, že si stýskat zkusí!
  Vím — nejednali ke mně nevděčně,
  a loučili se se mnou srdečně,
a také vím, že — vydělávat musí.

Ty's jediný vždy slouchal děda hlasu,
ostatní neměli chudáci času!
Dej dědu čelo, ty můj hochu zlatý,
ne rty! — vždyť starcův dech je jedovatý —
a jedno políbení na tvé líce,
  už je to políbení poslední —
  a ještě jednou na mne pohledni, —
teď, hochu, zazvoň, — nemám síly více."

— —

Dědova mísa.

V kamnech praská, dědek každou chvíli
svadlé ruce sobě zahřívá,
kolo vrčí, syn si s prací pílí,
nádobu si z dřeva vyrývá.

Kolečko si divnou píseň šumí,
vnoučeti se očka kmitají —
„Hlele, co náš táta všecko umí,
jak mu tříšťky z rukou lítají!

Dřevo ukradl jsi v panském lese —
komu děláš z něho koryto?“
„„Dědovi; — již se mu ruka třese,
nádobí už všechno rozbito.““

„Nauč mne to!“ — „„Vida toho kluka,
nač by tvá to ruka uměla?!““
„Až se tobě třásti bude ruka,
koryto ti synek udělá!“

V kamnech praská, dědek shrben pláče,
zvadlé ruce syn mu zulíbá,
kolo mlčí, vnouče kolem skáče —
„Táto, proč se kolo nehýbá?“

Při balletu.

Divadlem zašlehla
mocná, skvostná záře,
veselá v něm hudba,
veselé v něm tváře.

Lidé radujou se
hlučně jásajíce,
že tak krásně tančí
mladá tanečnice.

Rychle jako vichr
tančí tanečnice,
že už sotva stačí
mladé její plíce.

Směle jako kamzík
skáče tanečnice
věčný, věčný úsměch
vtištěn v její líce.

Takové usmání
v lících rozpučilo,
že by bolesti se
srdce rozkočilo.

Tak se zvykly tváře
zřejmé na radosti,
že by člověk rád v ně
veklel trochu zlosti.

Lidé radujou se
hlučně jásajíce —
náhlý vzkřek a v prachu
leží tanečnice.

Nemůž' vstát a bolesť
slabé tělo svírá,
ale úsměch ještě
tváře obestírá.

Odnášejí lidé
mladou tanečnici,
ale za plat úsměch
ještě v její líci!

Jako do skoku.

Zaluskal si prstem,
zatočil si džbánem,
zavejsknul a myslí,
že je světa pánem.
Klobouk na stranu a ruku do boku,
je mu lehko, lehko — jako do skoku!

„Jdi už domů, nemámť
více piva, hochu!“
„„Však ho bude, nahni
jenom soudek trochu,
trochu na stranu a klínek do boku,
vždyť mi lehko, lehko — jako do skoku!““

„A čím splatíš dluhy?“
„„Vždyť mám chatrč svoji;
chatrčka ta malá
jako já se strojí:
střechu na stranu a kládu do boku,
je nám lehko, lehko — jako do skoku!““

Propil vše, co přines',
propil chatrč k tomu,
vracel se co žebrák
kolem mlýna domů —
klobouk na stranu a ruku do boku,
bylo mu tak lehko — jako do skoku!

—

Oběšenec.

„Oj! to divně nade krovem hučí!
bouř se vzpírá v šedých skalinách?
pláč to snad? či vichr bolně skučí?
co to hýká v pustých roklinách?

Modlete se děti — poklekněte!
Jistě že se někdo oběsil.
Meluzina úpí, naslechněte —
tak by divý vichor neběsil.“

Dvé robátek útlé ruce zdvíhá,
plachá ústa píseň zachvějí.
Hu tu rána! — blesk se v blesku mihá —
dvéře lítnou z vetchých veřejí —

A na prahu chlapec uděšený,
oči v sloup a ret má zsinalý;
„„Otec — na jabloni — oběšený!““
Klesá — děs mu mysl pokalí.

Dále svítí blesky v hromův víru,
sotva že se křížem požehnáš;
nevinňátka pějí v blahém míru
za hříšného otce „Otče náš!“

O třech kolech.

Za tabulí u plného
pytlák Joza vesel sedí,
na šenkýřku, hezkou vdovu,
jak by zamilován hledí.

„Ale ženo, vámť se daří!
rozkvítáte jako růže!“
„„Vidte? Vždyť jsem pochovala
třetího teprve muže!““

„Třetího! — Však povídají,
že jste jim vždy udělala!“ —
„„Nu jen potud, abych sama
dříve v hrob si neustlala!

První klekl před oltářem
dřív než já při svatbě naší —
mohu-liž já za to, že to
muži dříve smrt přináší?!

Druhý umyl po hostině
ruce sobě v vodě živé,
kdo dřív béře vody živé,
známo, že též umře dříve.

Třetí za svatební noci
usnul dřív než já jsem spala —
to přináší smrť dřívější! —
tak — no tak jsem udělala!“ “

„Eh což! však bych se vás nebál!
Vdova tří a přec jak růže!“
„„A což myslíte, že bych já
čtvrtého se bála muže?“ “

„Ne? nu tedy na pozoru,
sic vás k čtvrtým vdavkám svedu!“
„„Budiž tedy, aspoň k peklu
o třech kolech nepojedu!“ “

Poslední ballada z roku dva tisíce a ještě několik.

Pro poslední krádež, která vůbec
ve světě zde byla spáchána,
poslední se sešli biřicové,
poslední lavice zchystána.

Poslední tu stojí soudce přísný,
strážce posledního zákona,
aby holí za krádež dal ztrestat
nejposlednějšího barona.

Baron, potomek to slavných předků,
třese se jak vetchá osyka;
předkové se nebáli ni mečů,
potomek už pro hůl naříká.

„Milý bratře, strážce stanov přísných,
milosrdně na mne pohledni,
nechci krást už, odpustiž mně bití,
vždyť jsem baron — a to poslední!“

Soudce naslouchá a hlavou kývá,
pak se milostivě usměje:
„Barona si dáme *pod* lavici,
na lavici jenom zloděje!“

Ask.*

Ask, první člověk, stvořen byl už chvíli
a nižší bohové se hněvali,
když mlčky na Aska se dívali. —
„Proč, pane, nevybíral's s větší pílí,
proč ze dřeva jsi Aska urobil;
proč neztopil's ho ve své krásné záři,
vždyť výraz dal's i zvěře němé tváři,
když jsi ji pestrou barvou ozdobil?!"
Bůh Odin trochu klobouk pošinul
a jediným svým okem pokynul.
„Hej ticho, hoši! nebo do vás peru!
Což z toho, jakou látku sobě beru?
Já nechal v špalku všechnu jarní šťávu,
ta bude věčným jarem k výši stoupat
a za ovocem hned zas síla poupat
ověnčí Askových potomků hlavu.

---

* Dle nordické pověsti byl Ask, první člověk, utvořen ze dřeva. — Bůh Odin kreslí se co jednooký stařec s kloboukem na hlavě — symbol to moudrosti.

Ta míza nedá nikdy pokoje,
vždy znovu bude člověk zase zkvítat
a nových jar zas nové výboje
ve věčný věnec věčně sobě splítat.
Však Ask pak sobě omaluje sám
ty výrazu teď prázdné, mrtvé tváře
a v oku zkušenosti vzplane záře
že vzroste z toho strach i závisť nám!“

Allegorije.

Když tvořil bůh a stvořil umění,
tu přišla Hudba hořkou se zlobou,
a počla s vášní mluvit, s žalobou:
„O bože, utiš moje kvílení!
Proč jsi v můj kalich všechnu hořkost slil!
tak mnoho hořkosti! tak malá nádobka!
Toť jinak Básnictví si obmyslil —
jsem vedlé něho sprostá chudobka!
Básnictví vložil's lidstvu do kolébky,
Básnictví vzrůstá s každým člověkem
a jako podlé skal mech měkký, hebký,
tak vzrůst svůj řídí podlé lidské lebky,
vždy okamžiku jesti přiměřené
a vždy se v lásce znovu utuží.
Mně splácí lidstvo jenom nevděkem
a staví Básnictví mne v podruží.
Když posílám své děti opeřené,
jen někdy člověk zlý a nadutý
je přijímá, však jindy mrzutý
je odmršťuje a v svém zlolání
zas od sebe v svět širý zahání.
Nežádám více lásky pro sebe,
však pomstu, pomstu žádám od tebe!“ —

„„Nuž budiž!"" odvětil se smíchem bůh.
„„Jdi spokojena, navštiv lidi zase,
nechť v příhodném neb nepříhodném čase
vždy otevřen ti má být lidí sluch!
Hned k pláči, k smíchu hned je donutíš,
hned rozraduješ, hned zas rozsmutíš,
a můžeš pomstu svou v tom vyhledávat,
že, když tvá bujnosť nejvíc toho ztropí,
přec hříčka člověk nikdy nepochopí,
co může jím tak podivně zahrávat!"" —
A od těch dob je Hudba povždy lživá
a tím se posměchem teď lidem mstívá:
při těchže zvucích, při nichž Evropan
roztoužením a bolem hořce pláče,
že radostí až dětinskou zas skáče
Falklandských smutných ledů truchlý pán!...

Legenda o chudobě.

Pěti mudrcům dal Chudobu, svou dceru,
otec Osud; zetě vybral dobře věru:

vdal ji za vojáka, kněze, obchodníka,
za mudrce z pariů i za rolníka.

Pyšně nesli hlavu u mladistvém květu:
„Třeba chudi, přece prospějeme světu!“

A když dožili si lidská svoje leta,
povolal je Osud před soud všeho světa:

„Každý nechť vystoupí, k otázce odvětí:
čím že byl jest světu v Chudoby objetí?“

Vystoupili čtyři. Hlavy k prsoum sklesly —
o svatbě se byly přec tak pyšně nesly!

„Nemohl jsem platit učitelův zvěsty,
byl jsem prázdný rybník podél lidstva cesty.

Sbíral jsem jen vlastní zkumné mysli zvěsty,
zas jak rybník v lese, vzdálen lidstva cesty:

slunce, hvězdy přišly, zář i bouř v mně žila,
poutníka však vlna moje nesvlažila!“

Kněz tak dí, a voják vystupuje na to:
„Chtěl jsem osvobodit, otroctvím co spjato,

chtěl jsem vymstít všechno, co kdy lidstvo hnětlo,
povalit v prach, co kdy lidstvu bralo světlo.

Neměl jsem však zbraní — smáli se mně, smáli,
jako hadu, jemuž zuby vylámali.“

Rolník na to: „V bidném živobytí boji
drobně utratil jsem všechnu moudrost svoji

za chléb, sůl a olej, za lék pro nemoce —
lidstvu byl jsem stromem suchým, bez ovoce.“

Obchodník pak: „Chtěl jsem spojit světa konec —
byl jsem ptákem, jemuž křídla srazil honec.“ —

„A ty, pario,“ dí Osud, „jak ty s ženou?
Stojíš jediný zde s hlavou povznešenou!“

Paria tu stojí s hlavou povznešenou:
„Děkuji ti, pane, ženu za vznešenou!

Sotva se mne dotkla prostým svojím květem
poznávám svět celý, nevšimnut jsa světem.“

KNIHA VERŠŮ LYRICKÝCH A SMÍŠENÝCH.

Otci.

Vzduchem hučí to a zvoní,
bouří to a hřímá,
táhnouť zvony ze všech konců
do starého Říma.

Velké, malé zvony hučí
mocně černou nocí,
ve snu slyším je, jak letí
tichou Velkonocí.

Cítím, jak ty mocné zvuky
moje srdce budí,
jak se srdce rozzvonilo
v třesoucí se hrudi.

Rozzvonilo jak za dávných,
jak za dětských časů,
když jsem ještě rozumíval
kovovému hlasu.

A teď zase srdce zvučí
hučí, porozumí,
v rozechvělé pobožnosti
v chorus zvonů šumí.

Letí s sebou, šumí s sebou,
celé rozechvělé,
jak by putovalo k Římu
ve kovovém těle.

Skáče, jako v dětském těle
dětské srdce skáče — —
bože, zvuk ten k smrti smutný,
kdož to, bože, pláče?

Jaký zvonův šumem zvoní
zvonek pronikavý? —
jeho zvuk jak smrtná trýzeň,
jako uhel žhavý!

Zvonku truchlé naříkání
v srdce náhle padne,
že mu zápal horký, žhavý
náhle v ledy zchladne.

Znám tě, znám tě, zvonku pláče,
znám tvé naříkání,
vždyť jsi předrahému otci
zvonil k umírání!

Vždyť tvůj pláč mně srdcem mojím
věčně, věčně zvoní,
vždyť i v radovánkách náhle
moji hlavu skloní!

Vždyť mne ze dne vzvoníš v noci,
z noci vzbudíš ke dni —
zvonil's otci ku hodince
a to ku poslední!

Těch žhavých zvuků umíráčka,
těch nikdy nezapomenu,
vždyť jsem je nehty vryl v svá prsa
a čelem vtlačil ve stěnu.

Vždyť jsem je vdychal ve své plíce
a posud mne tam dusily,
že i mé písně umíráčkem
v svět krásný zvonit musily.

Otec pomalu umírá
jako naděj zmírající,
ret se hýbe, jak by přece
ještě nechtěl „s bohem!“ říci.

Brzo, brzo dojde míru,
o bolesti snad už neví,
ale syn — ten si až zoufá,
že mu bol dán bez úlevy.

V prsa prázdná bůh sám ví co
by se ještě smutku shluklo,
ale srdce přeplněné
malou kapkou už by puklo.

K zemi hledí oko suché,
oko v uhel rozohněné,
čelo rozpálené, horké
tlačí se ku mrtvé stěně.

Oko uhel, čelo plamen
a ta stěna je tak chladna —
bože, což mně neuleví
žádná slza? žádná — žádná?

Dále, chaso pomáhačská,
přibiju si sám ty hřeby!
Nemohu si sám zavříti
dvéře k ztracenému nebi?

Jediný mne milovával —
a vy pomáhat teď chcete? —
Kdo si lásku pochovává,
může sám stát v šírém světě!

Nad hlubokým, tmavým hrobem
černá rakev se tu vznáší —
ach tak černá, že mně černosť
všechno světlo z oka plaší.

Že mně rozum rozplašila,
až ta hlava k prsoum sklesla,
až ta lebka kolotá se
jako loďka beze vesla.

Byla by mne umučila
snad ta nekonečná muka.
štěstí moje, že mne náhle
vyrušila cizí ruka.

Štěstí moje, že tak náhle
slova ruší sen můj těžký:
„Nemá se snad otčenášek
předříkávat pouze česky?“

—

Otce zde už pochovali
v tmavou hlínu přehluboko —
posud žádná, — žádná slza.
posud jako troud mé oko.

Posud ani jedna horká
slza neskanula k hrobu.
aby vykouzlila kvítek
nade rovem v jarní dobu.

Prsa by se rozskočila,
rozskočilo by se čelo —
což ni k jedné slze nemůž'
rozkvést moje mladé tělo?

Ve mdlobě se hlava náhle
k přítelovým prsoum sklání —
„Aj proč jste se nevyplakal —
máte to jen z přemáhání.“

Mne to už zase, otče můj,
ku hrobu tvému pudí,
a u hrobu ta pýcha zlá
se v nás zas obou budí.

Jsme blízko zas i daleko,
jak jsme si vždycky stáli,
zas rozpínáme ruce své,
bychom se neobjali.

Jsme blízko zas, však v oči zas
druh druhu nepohledí,
zas velká láska pojí nás —
a dělí nás zas ledy.

—

Milovali jsme se, otče,
jak se milovat jen může,
ctili jsme se, drahý otče,
muž jak může ctíti muže.

A přec stála jakás síla
příkré pýchy mezi námi,
že jsme žili, jako žijou
dobří ale chladní známí.

Často o samotě náruč
toužebně jsme rozepjali,
a když jsme se sešli — chladně
proti sobě zas jsme stáli.

—

Já ležel na rov nalažen
a holý rov jsem líbal,
a zdálo se mi, jako by
se rov ten holý hýbal.

A tisknul jsem vždy znovu zas
ku hlíně ret horoucí
a při líbání cítil jsem
tam dole srdce tlouci.

—

Kéž dobudu si jmena věčného,
kéž vydobudu všechnu světa slávu,
bych nesmrtelností pak ověnčil,
o otče drahý, syna tvého hlavu!

Byl's jedním z těch, jimž svět náš věnem dal,
by pro život se o den oloupili,
a za ten hřích, že žít a cítit chtí,
se vlastní krví bídně vykoupili.

Tvůj život pestrý byl a bohatý
a přemnohé jsi přežil utrpení,
a když si páni spánkem hověli,
budilo chudáka tě kuropění.

A práce celé jaké ovoce? —
Že zaplatil's si místo vlastním v hrobě!
Kde jiným po radostech oddech dán,
tam po otroctví mír zakoupil's sobě.

Nad hrobem strmí prostý, černý kříž
a čtoucím ochotně tvé praví jméno —
tak bude kříž ten sedm let tam stát —
pak bude také jméno zapomněno.

Matičce.

Proto mně drahá tak
milá má matička,
že je tak malička,
že je tak chudička.

A kdyby byla snad
chudší než oblázek,
přec bych ji v srdci svém
choval co obrázek.

A kdyby byla snad
svázána v uzlíčku,
přec bych ji miloval
tu drahou matičku.

Ze všeho jediná
zbyla's mně, matičko,
vychladlé zemi jak
podzimní sluníčko.

Podzimní sluníčko
neslní, nepálí,
přece se zatřesem,
když se nám zakalí.

—

Dí matka: „Ty prý písničky
tak často na mne skládáš,
to není hezké, tím mne jen
do lidských úst zas vkládáš.“

Ty nevíš, drahá matičko,
co se mým písním dívá:
k nim nikdo nápěv neskládá
a nikdo je nezpívá.

Písnička, při níž pláčeme,
je jiným lidem něma,
a kdybych složil tisíc jich —
vždyť mluví jen k nám dvěma!

—

V sobě jen a mlčky nesu,
nechť zakusím čehokoli,
zamlčím i matce drahé,
co mne těší, co mne bolí.

Jak to přijde, matičko má,
že přec všechno uhodnete —
když mně srdce v těle plesá,
zrak že jasně pozvednete?

Jak to přijde, matičko má,
že tak všechno uhodnete, —
když mně srdce v těle pláče,
že si v koutek zasednete?

—

Má matka někdy čítává
ve starém planetáři:
„Brzy a náhle dokonáš!“
s prorockou káže tváří.

A denně za mne říkává
svůj růženec klokočí
a hořké řinou slzy se
z těch starých věrných očí.

—

Znáš, matko drahá, překrásnou tu báji
o zlatém slunci a o matce jeho,
jež každé noci na klíně svém sešlém
kolíbá ve sen syna zemdleného?

Vždyť chuďas dost a dost se naputuje,
vždyť po dny celé světem bloudit musí,
dost šedých chmur a hradu, mračen tmavých,
ba skoro tolik, co zde člověk zkusí.

Co kmet si lehne a co jinoch vstane
a s novou silou po novém plá nebi, — —
o matko, matko! vždyť's jak anděl dobra
mám toho jak to slunko zapotřebí!

—

Nic nemáš víc, vše dala's mně,
co bůh v Tvé ruce skládal,
a přece bych já nevděčník
vždy víc a více žádal!

Dej ještě bílé vlasy své
na rubáš svému synu,
by ještě v hrobě spočíval
jako by ve Tvém klínu!

—

Už přišel, matičko, Tvůj zimní čas,
Tvé ruce jsou jak stromu větve v jíní,
jak mrazu vzdech je stříbrný kdys hlas,
a co kdy jarého, je stuhlé nyní.

Nuž vezmi vlasy mé a utkej šat,
snad zahřeje, co dávno uvadlo,
snad zahřeje ta chladná prsa Tvoje; —
na roucho to co šperk a spínadlo
dám mladobujné teplé srdce svoje.

—

Neslyšel jsem Tě zazpívat,
myslím, že už přes tři leta,
což je i po mariánských,
což je po všem zpěvu veta?

„Moji smyslové jsou, synu,
dřímotou už obetkáni;
večerní jsem odzpívala —
a teď čekám na klekání.“

—

Zakoupila's místo,
otcova kde hlava
na sedmé již léto
věčný sen vyspává.

Hrob ten otcův, matčin,
mým též hrobem bude,
povedeme spolu
hospodářství chudé.

Malý domek z hlíny,
vlhké čtyry stěny,
v něm však lásky, že jí
v šírém světě není.

—

Dozpěv.

Ty's šla a v naší světničce
teď žiju samu sobě —
ach matko, zlatá matko má,
jak je Ti dole v hrobě?

Ta naše malá světnička
se děsně, prázdně šíří,
o její klenby tlukou se
myšlenky netopýři.

Já sedím schoulen u lože
se chvějícíma rtoma —
ven musím, ven — tam do světa,
mně je tak zima doma!

—

(Psáno na asijském Burghurlu.)

Což nemá blaha více ani hoře,
ta krásná zem, to širé, bouřné moře?

Mne nevábí nic dále v svět,
mně všude je tak jedno,
mne nevábí nic k vlasti zpět —
tam doma je tak ledno!

Však ne! — Když první kvítek na hrobě se třese,
když první skřivan nad hřbitov se vznese,
tu přec bych náhle doma býti chtěl,
bych utrh' kvítko, zachvěl se — a šel!

Anně.

(R. 1856.)

Co já zde pěju v bájném lásky dómu,
to pěju Tobě, — svému idolu,
a Tobě jen a více nikomu
lze porozuměti snad mému bolu.
Či stává mezi mnou a kýmsi pásky,
že porozuměl by kdo hloubce tísni,
a pohrobené za živa mé lásky
labutí písni? — Labutí písni!
Aj uzřel-li kdo, když k umírání
se labuť vrací v jasna* samotu?
A slyšel-li, kdy v bolném klokotání
svou dlouhou, děsnou plaší němotu?
Kdy zmdlenou hlavu ku hladině kloní,
a chladné vlně lásku vřelou pěje,
a perutí svou umíráčkem zvoní
a poslední se akord v hrdle chvěje? — —
Jak labuť pílí v klidnou samotu,
když žití zesláblý už proud se v srdciouží,
tak duše má svůj bol, svou tesknotu
jen samojediné v Tvá prsa vylít touží:

* Jasno, slovensky — jezero.

jak labuť zmírajíc se v rodných vlnách koupá,
tak duše zpěvů mých se po Tvých vnadách houpá,
a k perlám vnad. jichž svit mé srdce často ukojil,
bych aspoň jednu perlu — perlu písni — připojil.
Nechť lyra má už ledajakou bude,
a peruť zpěvů mých už v dlouhé sirobě.
to aspoň píseň s perlou míti bude,
že zplozena je rovněž v kruté chorobě.

I.

„Budiž světlo!“ šumí mrtvou nocí —
divný jas jsem spatřil kolem sebe,
zřel jsem hvězdu, zřel jsem, Anno, Tebe,
v Tobě, Anno, zřel jsem celé nebe.

Však mé oko slabé zvyklé bylo
bezduchové noci, barev němotě:
tu mne nebohého vášní v lesknotě
nově osud vrhnul v náruč slepotě.

—

Vzhůru o hvězdu v hru zbujnou s nebem!
Nechť i ohněm shoří bledé líce,
nechť i prsa puknou v divém letu —
titanský zvěst nebyl báj mi více.

Že jsem nezápasil o Tebe sám jeden,
rozjařila jenom má se mysl smělá,
šťastnější Titanův dobyl jsem si hvězdy —
nebes pomsta teprv později přijít měla.

—

V kotouči jsme kolem plesajících
první lásky doby zažili,
ze plesu se luzně mihajících
ples si svého srdce vážili.

Láska má se v krvi rozprouděné
víc a více v purpur zbarvila,
z tonů svůzně šumných opojené
čarovnou kolébku uvila.

Kolíbám se výš a výše
v drahé, nadpozemské říše —
mijeli tu blaha dnové
létaví jak jarní snové.

—

Ty's mně byla milá melodie
k písni duši tužbou plnící,
jíž mne peruť s vzduchem vlnící
vznesla v říše světův harmonie.

Kolem mne tu dštilo blahých tonu
na zem zvučným pádem znějící,
z tonu slastných, však i z bolných stonů
vzešel květův kruh se chvějící.

Dál a dál se kruh ten luzný volní,
sladkou růži má i Christi lacrimae,
a ten bledý zvonek lilje polní
něžnou zvoní píseň lásky mé.

—

Vysoká mně byla's píseň lásky,
píseň písní, píseň Saloma!
Blahý já, že zřel jsem božskou krásu
smrtelnýma svýma zrakoma!

Hlava Tvá je oltář lásky stkvoucí,
vlasy hedvábná jsou opona,
čelo z mramoru to nejbělšího
nejčistější mysli záclona.

Obočí je milé houští, v jakém
zpěvný stan svůj slavík zarazí,
oko Tvoje nad jezero jasné
čistěj celé nebe obrazí.

Líce Tvoje sníh jsou nově padlý,
červánkovou září politý,
ústa jsou jak klenot korálový,
kolem perel vkusně ovitý.

Chůze Tvá je proutek dýmu z myrrhy,
po poušti tu větrem plynoucí —
ach, jakž může dát Tvůj obraz věrný,
komu barvou — slovo hynoucí!

—

Jak si květy s sluncem pohrávají,
po vlnách se světla houpajíce,
tak si prsa naše s blahem hrála,
v milý lásky klam se potápíce.

Jak si děti v křečovité přízni
šeptmo jakous báji povídají,
tak i my jsme v zlaté době znali
o věčnosti lásky pěknou báji.

II.

Mého ducha bujné horování
často u Tebe se zchladilo,
Tvému chladnému zas počínání
buráceni moje vadilo.

Dáme-li led s ohněm dohromady,
taje led a voda brž se hárá:
obdivuji — ne snad styku vnady —
však že nestala se z lásky — pára.

—

Nevím, co mně lásku dobylo:
Krása ne, ni krásná taká slova,
jaká snilci dívkám šeptají:
chytřejších snad řečí forma nová?
vždyť se po těch dívky neptají!

To mou mysl často zlobilo. —
Z rozebírání těch rmutných stránek
smutná nejistota vybředla,
kolem mnohých tichých radovánek
černou síť si svoji upředla.

—

Neznám věčně žíznit, v nouzi neunavit,
věčně naděje své v sypký písek stavit,
s osudem psát na led úmluvu.

Nejsem dítě více, bych snad sílu bájil,
že bych věčně obstál, věčně život hájil,
vise na kořenu v bezednu.

—

Dalo nebe bratry, dalo lásku,
byl jsem věru spokojen tak s nebem;
však to milé nebe zapomnělo
zaopatřit bělejším mne chlebem.

Těžko jesti s blahem loučiti se,
kde se vylučuji vlastním činem,
mnohem krutější však loučení se,
kde je vina na osudu líném.

Raděj bych však po ulicích žebral,
raděj kletby lidstva na se kopil,
nežli bych snad u sobectví podlém
lásku svoji v bídy blátě ztopil.

—

Srdce mé jak struna vetchá puká,
naladěná k lyře ducha mého,
na níž divokrásné melodie
sněhobílá hrála Tvoje ruka.

—

N* N*

Mně jest jako otci v zoufalství,
o lásko moje mladá,
jenž nad dítětem v kolébce
bolestně ruce skládá.

Co měl kdys, zas mu odňato,
a strach se v prsou množí,
že nejmilejší poupě své
ku starším v kryptu vloží.

—

Kdo může oko zarositi bolem,
když úsměv, květ a blaho všude kolem?

Kdož může násilně si vzbudit tíseň,
když duši táhne jarní zase píseň?

Kdož může zazlít, že jsem, jarem zmámen,
vyšlehnout nechal živé lásky plamen?

—

Ben Akiba věhlasný děl:
„Aj vše zde bylo jednou již!“
Ben Akibo, ty's hlava ctná,
nemůžeš za to, lež že díš!

To vše zde bylo ovšem již!
Byl již tak měkký, černý vlas,
byl již tak korálový ret,
i byl tak stříbrozvučný hlas!

To vše zde bylo ovšem již!
Aj byla již tak hebká tvář,
a mnohé oko patřilo
již v takou divnou oka zář!

Však s báječným tím kouzlem zde
v tom souladu — o slyš mne, slyš,
Ben Akibo, ty's hlava ctná,
nemůžeš za to, lež že díš!

Jako perleť lesklá, zrcadelná
skví se krásná matička má Praha,
vždyť v ní roste, v ní se rozpaluje
ach tak mnohá, mnohá perla drahá.

Mám se věru za prvního muže,
duch můj žije u nádherném plesu:
vždyť z těch drahých perel nejskvostnější
co svůj šperk na hrdém srdci nesu!

Elegické hříčky.

Již se ta zima milená
za krátko dokrvácí
a v rozloučenou její vzdech
divoce zaburácí.
O pojďte, vichry, k prsoum mým,
ať mrazem srdce skojím —
já se těch krásných jarních dnů
jak všeho štěstí bojím!

—

Kdo už více jar těch přežil,
ví, jak jaro uplyne
a že jaro, léto, jeseň
mžikem v zimě zahyne.
Kdo už mnohé jaro přežil,
blahu více nevěří,
lehko při novém zas jaru
na své srdce zanevří.

—

Vichr nade krovem hučí,
truchle, bolně hýká,
zoufale, jak zdravý člověk,
jenž se umřít zvyká.
Nevím, proč se při těch zvucích
prsa moje ouží,
co mne ve vzdechu tom bolí
a co mne v něm souží.

—

Nevím, proč ta země posud
v těžkých snech svých mešká,
že jen leckde prohlíd' kvítek,
na něm slza těžká.
Nevím, zdaž mně nějaký sen
také oči svíral,
vím však, že jsem náhle s tváře
velkou slzu stíral.

—

Tak divně jaro počínává —
mrak po nebi se plazí
a celá příroda si vzdychá,
že to až v duši mrazí!
Ba i ty větry z krajů dálných
jen písně smrti nesou
a v každých prsou ozvěny se
pašijních písní třesou.

—

Pašijní píseň, perlo lidstva bolu,
srdce slzo, v duši ceděná,
když tvé zvuky v prsa naše skanou,
vzplápolá v nich bolest plamenná.

Prsa celá ve srdce se zouží,
hlavou víří divé hučení,
smrt se blíží, člověk volí zhynout,
umřít třeba v strašném zmučení!

—

Zas bude parno jarní zrát
a v máji nové květy kvést,
ve květech nové vánky hrát
a jiné dívky věnce plést.
Zas mnohý hoch ve lásky čas
z těch věnců jeden dostane
a z mnohých věnců suchý zas
jen lístek v knize zůstane.

—

Nevím mám-li milovat,
nevím, mám-li zpívat,
nebo, k jaru lhostejný,
v zašlý čas se dívat.
Na své lásky lichou pouť,
na své mládí těžké –
vzpomínkou se umořit
též by bylo hezké!

—

Byl jednou mládec, miloval,
a miloval jich více,
že všechny šťastně miloval,
vybledly jeho líce.
Tak přišlo léto s jesení
a přišlo jara hrání,
však mládec žehral s jarem už
a měl se k umírání.

—

Rychle hlava myslí,
rychle srdce bije,
tužba rychle zraje,
člověk rychle žije.
Náhle u nového
člověk jara stojí,
neví, proč se třese,
neví, proč se bojí.

—

Za ty krásné city
jichž mé srdce chová,
nedostalo světem
víc než holá slova.
Za všechno to zlato,
co ho v širém světě,
v srdci jaro citů
více nerozkvete!

—

Nový život jaro lije
v žíly bujně napnuté,
znova výbojně v svět hledí
mnohé šíje nahnuté!
A než květy zvadnou, mnohým
stláno pro věk ve mechu —
nade rovem v příštím jaru
vzrostou květy k posměchu.

—

Ležím v bujném, pestrém drnu,
větřík běží travou,
modrým květem vedle hlavy,
bílým nade hlavou.

Běží po vrcholcích stromů,
v spěchu sadem duje,
za ním pod stromy se zvolna
pohřeb pohybuje. — —

To nesli pramlaďounké
ku hrobu kolem žití,
snad teprv poznávalo,
jak jaro v srdce svítí.
Snad bylo jak ten skřivan,
jenž jarem teprv vrácen
a po první hned písni
zlým krahujem byl zchvácen.

Kolem cesty staré stromy
lidem soucit hlásaly,
na vůz černý s lesklou rosou
bílé květy střásaly.
Bílé květy divný tanec
na vozíku skákaly,
a ti lidé k jejich tanci
truchlou píseň plakali.

—

Psal jsem v pošmourné své písně
svoje city zprahlé
a tu v okno zaskočilo
jarní slunko náhlé.
Rozsypalo po papíru
a po péře zlato
a já píšu jasný konec
k truchlým písním za to.

—

O těš se z jara, třeba by
tvá prsa prach jen kryla
a v srdci — žití hodinách —
jen samá půlnoc bila!
Nechť každý květ ti mluvou svou
„Smrt nesu s sebou!“ řekne,
kdo sám kdys kvetl, tomu je
i zahynutí pěkné.

—

Led zmizel, řeka volna zase
ku modrým dálkám spěje
a každá vlna radostí se,
že pocestuje, chvěje.
Já musil prchnout ode břehů,
k nimž chvění vln mne táhlo,
to toužení po modré dálce
až ku srdci mi sáhlo!

—

Řekněte mně, větrové vy,
odkud veslujete,
že mne jako v pozdravení
v čelo celujete?
Plni jste vy divných šeptů,
plni divné vůně,
přišli jste snad z krajů oněch,
k nimž mé srdce stůně?

—

V krátku přijdou horcí dnové,
přijde život líný,

budou milejší nad slunce
tmavé jeho stíny.
V chladné trávě, v palných snech svých
zas se povyválím,
mysle, jak as rok zas žití
marně prozahálím!

Loretánské zvonky.

Což, Loretánské zvonky,
vám v srdce nemůž' tíseň,
že vždy jste pohotově
svou zapět sladkou píseň?

Již v srdéčku mém mladém
se někdy bolest chvěla,
když stará vaše srdce
zas s chutí novou pěla!

—

Dřív více písní znaly
ty Loretánské zvony,
teď jenom jednu zvoní
a brzo bude po ní.

Už jednotvarným zvukem
se mdle teď pouspává —
tak se to srdci stává,
když k smrti doklepává.

—

Co dítě jsem je slýchal
ty Loretánské zvuky
a srdéčko mé chtělo
v svět šírý nést své tluky.

Co muž je nyní slyším
a k prsoum jsem si sáhnul —
rád bych to velké srdce
zas ve srdéčko stáhnul!

———

Z kraje.

Podřimlo i moje srdce.

Ve polední palné záři
leží háj tichounký, tichý.
List se skrývá v stínu listu,
strom se skrývá v stínu stromu,
list i strom tichounce dřímá.
Ba i ptáček ustal v pění —
ticho — ticho — a v tom tichu
jako dětské ve kolébce,
nad niž závoj zlatý rozstřen,
podřimlo i moje srdce.

—

Bázliv v proud se blaha dívám.

Divocí jsou hoši v kole,
bujny jsou ty jejich holky —
v každé noze jarní síla,
v každé tváři jarní růže,
v každé ruce jarní chvění,
každé oko náruživé!

Tichý měšťák nezávidím
venkovanům toho blaha,
ano těším se i z něho!
Tiše zpívám píseň s sebou —
teskně zní však v mojí lebce,
je mně, jak bych ani hoden
nebyl podobného blaha,
je mně, jak bych vržen na břeh
smutně zřel ve proudy živé,
bázliv v proud se blaha díval!

—

Jen ty tony scházející.

Chudák starý kolovrátek,
jeho hlas už přeskakuje,
chvilku hlučí, chvilku mlčí,
jako by se dech mu krátil.
Divno, že ta bujná chasa,
zpívající, výskající
přece celou píseň slyší,
a že v sluch můj unavený
jen ty němé, bolné tony,
jen ty tony scházející
jako vzdechy zalehají!

—

Hochu, malý hochu.

Hochu, malý hochu
s buclatou tou tváří,
s přizrzlým tím vlasem,
s lesknoucím tím okem!

Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespatřil!
V jedné ruce koláč,
v druhé ruce chleba,
dásně v plné práci,
a to od bílého
rána do večera,
to v košilce v síni,
to když po zahradě
v sukynce se touláš.
Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespatřil!
Jenom někdy není
koláč v pravé ruce,
za to ale se v ní
bílá lžička blýští.
Ještě jsem tě nikdy,
hošíčku můj drahý,
zahálet nespatřil!
Jenom někdy chvilkou
dáseň odpočívá,
když se na mne, hochu,
jako kvítko směješ,
když se tváře tvoje
jako růže šíří
a když rtíky tvými
malé zoubky svítí.

—

Kdož jí poví.

Srdéčko jí mladé bolí —
kdož jí poví, kdož jí poví,
zdaž ten hoch, na nějž si myslí,
zdaž si také myslí na ni! —
Ve svatvečer po večeři
vyšla tiše ze světnice,
tiše ku krbu přistoupla.
Krb dnes nadchnut věštčím duchem,
dnes se děvče pravdy doví;
bude-li v něm oheň vidět,
všechen statek její shoří,
bude-li v něm hudbu slyšet,
nechť si rychle věno strojí,
uslyší-li modlícího,
nechť se k smrti připravuje.
„Jmeno boží! — Pověz ty mně,
jaký soud mne očekává!“
Bázlivě se nyní shýbá —
slouchá — slouchá, jak bezdechá
ruku k srdci přitiskuje.
Aj tu z krbu jak by kroky,
krátký šramot a zas ticho —
krátké ticho — — ty můj bože —
vždyť to hlas je modlícího,
vždyť to hlas je rozechvělý,
třesoucí se otčenášek!
K smrti zbledla — nazpět skočí —
nemůž' dál, neb náhle mužská
silná páž ji obejímá.
Ohlídne se — leží v rukou

hocha, na nějž stále myslí,
k němuž její srdce stůně.
„O srdnatá čarodějko!
vždyť to já jsem otčenášek
modlil se zde nahlas za to,
že jsem konečně tě našel
o samotě, beze svědků!“

—

Vyletěl skřivánek z pole.

Vyletěl skřivánek z pole,
teskně volá, zmaten lítá,
že byl z hnízda vyplašen.
Nestrachuj se, milý ptáčku,
ti dva lidé dobří věru
sotva hnízdu ublíží.
Měkounké si sami hnízdo
vedlé tvého, milý ptáčku,
pro svou lásku vyhlídli. —

—

Což jsi zpěv svůj zakopala.

„Sestřičko má roztomilá,
což jsi zpěv svůj zakopala?
Jindy jsi už od svítání
do soumraku zpívávala,
jako ten skřivánek v poli.
Což ti láska písně vzala?“
„„Nevzala, o ne, sestřičko,
snad by ještě přidávala?

Kterou mohu ale zpívat
nyní píseň? kterou — když má
hoch můj tak dlouhánské jmeno,
že mně v žádnou píseň nejde!“ “

—

Stará chatrč.

Stará chatrč, na ní stříška,
pozapadlá, vetchá, vlhká,
na ní mech a v mechu tráva,
jako na prastarém hrobě.
Věru bych se sotva divil,
kdyby náhle z vlhké stříšky
vyrost' kříž jak nade hrobem;
věru bych se sotva divil,
kdyby náhle na té stříšce
klečela babička stará
žehnající, modlící se
za nějaké tiché srdce,
jež tam dole dávno mrtvo.

—

U studánky.

U studánky stojí děvče,
mladé jako strůmek mladý,
bledé, jako rubáš z kmentu.
A na nebi bílý měsíc,
kolem něho vodní kolo,
jak by ze studánky hleděl.

„Povídala matička má,
že se dítky z vody rodí,
ze studánek vylézají.
Dobře tedy vykonáno,
že jsem to své malé děcko
v studánku zas uschovala!“

Ohlasy italských národních písní.

Koho miluju? Aj jmeno toho
dosti čitelně mám v srdci psáno!
Hlásilo se čtenářů už mnoho,
nikomu však přečíst není dáno;
až však přijde ten můj drahý taky,
však já zbystřím pak už jeho zraky!

—

Vy nechcete, bych za ním chodila?
Jen kdyby nebyl krásný, ach tak krásný,
jen kdyby nebyl jako perla v zlatě,
jen kdyby nebyl jako slunce jasný,
jen kdyby neměl překrásnou zahrádku
v svých mladých prsou plně rozvitou,
a kdyby nedával mně každodenně
z ní krásnou kytku z růží uvitou!

—

Divíš se těm perlám v šátku mém?
Ano — na paní jsem hrát si chtěla,
bych i perly měla do šátku,
setřela jsem si je s tvého čela.

—

Říkali, že's srdcí zlodějem!
A když se mne soudce na to ptal,
řekla jsem, že's ovšem srdce vzal,
že jsi mně však krasší za ně dal.
Říkali, že's nocí zlodějem!
A když tázala se světská moc,
řekla jsem, že jsi mně v jasný den
proměnil vždy každou vzatou noc.

—

Jaktě živa jsem to neviděla,
jak ten krásný mladík mluvit umí,
každé slovo jest jak perla skvělá,
celá řeč jak mocné proudy šumí!
Jak ten krásný mladík mluvit umí,
jak živa jsem věru neviděla —
vymluvil mně moje srdce z těla
a já o tom ani nevěděla.

—

Dost dlouho jsem ten klíček nosila,
jenž moje srdce otevříti měl,
a dlouho, dlouho jsem tě prosila,
zdaž bys ten klíček k srdci převzít chtěl, —
teď vyslyšel's a skončena jsou muka,
vždyť má jej nejmužnější v světě ruka!

—

Aj, každý člověk má prý srdce troje,
jež spoutána jsou v zlaté sponky tuhé, —
svým rodičům jsi dal to nejsvrchnější,
a bratrům, sestrám dal jsi srdce druhé,
a pro mne nechal's srdce nejvnitřnější —
však za to už jsem celá, celá tvoje!

—

Co otce svého chci tě poslouchat,
co na bratra se vždycky spolehat,
co matce se ti nikdy nerouhat,
co se sestrou si k písni zaskákat,
co s přítelkyní s tebou zaplakat
a co své blaho chci tě milovat!

—

Nevím, zdaž mne políbením zbudil —
vím však, že jsem při svém nejprvnějším hnutí
v jeho měkkých loktech spočívala
a že na spaní už ani vzpomenutí!

—

Dej mně své srdce, drahý, prosím — prosím,
ať na svém srdci po věky je nosím;
ať na srdci je nosím po vše věky,
jak skvostný klenot, jako drahé léky;
jak skvostný klenot, ze všech nejkrásnější,
svou krásou nad královské úžasnější;
jak drahé léky ze všech nejmocnější,
jež každou bolest mžikem ukonejší:
a umru-li, nuž vezmu srdce s sebou,
bych mrtvým též se mohla chlubit tebou!

—

Žlutá voda, žluté nebe,
vždyť scirocco krajem vlaje —
palný vítr, palnější však
ve prsou mých nyní plaje!
Srdce bolem utrhlo se,
jako lístek se teď třese —
a scirocco za moře je,
za vzdáleným milým nese.

—

Zdaž jsi slz mých nezatušil,
nezasesknul, když si v dálce
s vánkem mladá tvář tvá hrála,
s vánkem, jenž mé slzy sušil,
v něž jsem srdce vyplakala?

—

Moje láska, vdova mladá,
ruce svoje k prsoum skládá,
pláče nad sirotky svými,
nad truchlými dětmi tvými:
nad lesem, jenž nyní vzdychá —
kde jsme spolu šeptávali,
nad loukou, jež nyní tichá —
kde jsme bujně zpívávali,
nad domkem, jenž opuštěný
a v němž némé nyní stěny,
a v němž okno — vdoví oko,
jímž jsme se kdys vdívávali
v modré nebe přehluboko.

—

Umru touhou, není pochybnosti,
kdož by žíti mohl bez tebe —
dej mně smrt, o milosrdné nebe,
třeba prožila jen krátkou dobu!
V prsou svých mne milý pak uhostí,
v prsou svých — v překrásném, teplém hrobu.

—

Připoutány jsou mé ruce
k prsoum mým a k jejich muce —
k divné muce, zdaž tě jiné
milé nepoutají ruce!

—

Na krajinu padla první letos mlha —
první slza letos moje oko zvlhla.
Ach kéž nepřijde hned
zima po té mlze —
kéž se neutopí
láska v první slze!

Také růže smrť.

Můj první máj, můj první máj,
jak byl tak blahý, jasný,
on posud stkví se v duši mé
co démant nad vše krásný.

Ach tenkrát slunce vinulo
kraj zlatý k srdci úže
a zkvetl krásný, teplý máj
a májem zkvetla růže.

Já díval se a díval zas
až leskem zrak mně přešel
a zlatý kraj a teplý máj
i s růží v srdce vešel.

Evangelium své lásky
psal jsem v knihy černé,
knihy černé — noci tmavé,
písmo — hvězdy věrné.

Čtěte je a počne-li snad
zhasínat hvězd plamen,
vězte, že je s mojí láskou
dávno, dávno amen!

—

Máj tak krásný, jak jen první
láska býti může,
a v něm vypučela mladá
z poupěte mně růže.

Mlaďounká ta růže krásná,
krasší než vše kvítí,
že mne příliš milovala,
musela umříti.

—

Pláče matka nade hrobem:
„Vrať mně moji dceru.“ —
„„Nejsem její smrtí vinen —
nejsem! — na mou věru!

Co mne jen kdys milovalo,
má už strhlé zraky,
a že miluju sám sebe,
umru brzo taky.““

—

Na rozcestí jinoch bledý
šeptá tiché noci —
„Divno je mně, jako bývá
bezdětnému otci.

Nepřirozený to zákon,
  že, když láska hnije,
ještě její otec třeba
  dlouho, dlouho žije.“

—

Z hrobu volá mrtvá láska:
„Chladno je tak v hrobě,
vezmi mne, můj drahý otče,
vezmi mne zas k sobě.“

„„Nemohu, mé dítě, za to,
že už ležíš v hrobě,
jsi-li moje dobré dítě,
vezmi *ty* mne k sobě!“ “

—

Každá písnička ta malá
teď se na mne dívá,
jakby věděla, že jesti
v každém slově lživá.

Složeny jste, milé písně,
hodné pro mládence,
snad též k slzám pomůžete
mnohé ctné panence!

———

Z mělnické skály.

Z tvých vlasů ruka přírody
si půvab ráje spředla —
mělnický kraji, milko má,
ty's mne až k slzám svedla.

Tvá krev tak prudká, ohnivá,
že prorazila skály
a po skalách se ohnivé
nám révy rozesmály.

V tvém lůně chci být pohroben,
pak aspoň umru v ráji —
kdož neni milky otrokem,
když krví ho napájí?

—

Aj, jak se víno červené
ve sklenkách jasně blyští,
ba jak ta lidská rudá krev,
když ze srdce se pryští!

Snad se to všech těch bláznů krev
nám do lahví zde shlukla,
jimž pro nějaký marný žel
kdys marně srdce pukla.

Snad našich nepřátel to krev,
již myšlénky se bojí
a proti všemu pokroku
jak čínské copy stojí.

Nuž pijme, pijme! — pitím snad
krev špatnou předěláme,
a snad se pitím bláznovství
po světě celém zláme!

—

Pojď, Míno, sem a na klín můj,
není to na poprvé,
já k vínu musím rty tvé mít,
jeť obé jako z krve.

Jsem zvyklý vína oheň pít
a mladé líbat líce,
až nerozeznám blažený
rty tvé od vína více.

A ty's tak dobra! — ku konci
když ospalý pak sklesnu,
tu trpíš, že na klínu tvém
jak malé dítě zesnu.

—

Ten český granát ohnivý
jak české, rudé víno, —
já vše, co české, miluju —
ba také tebe — Míno!

Jen pro víno mne nekárej,
má praslovanská Míno!
ty na hrdle chceš granát mít,
já do hrdla chci víno.

—

Mé víno je tak ohnivé!
Snad révy slunce vssály,
když jeho palní prškové
v kraj vinní ostře pláli.

Chuť pikantní se k lehounké
trpkosti mile kloní —
když tvář už prací hořela,
snad tekla slza po ní!

A skluzké tak, až milo pít —
snad pot v něm s lůzy čela,
když po vinicích ku práci
svá vlékla mdlá už těla!

Ba nač by byla lůza ta,
ať dělá — posnídáme!
ať třeba oči vypláče,
jen když my víno máme!

—

Vím, proč se vína bojíte —
že jazyk rozvazuje
a nám, že jenom herci jste,
pak jasně dokazuje.

My, již jsme k bratrům poctivi,
svých slov se nebojíme,
vždy stejný směr a stejný hlas —
my víno směle pijme!

—

Kdo nikdy vína nezkusil,
zaslouží vždy jen vodu pít;
kdo nikdy hlouposť nechvástal,
jak může někdy moudrým být?

Já chvástal dost už hloupostí
a pil a byl jsem ještě mlád,
a teď jsem velkým mudrcem —
jsem tomu rád, ba tuze rád!

—

Každého jara kmeny rév
přehořké slzy lijou,
že těch tak málo ve světě,
již jenom víno pijou.

Mně vše už jedno, zda-li svět
teď stojí neb se točí,
jen nad osudem truchlých rév
zas pláčou moje oči.

—

Já Němcům jenom závidím
ty jejich vinní sklepy,
ve sklepích mají milou tmu
a člověk prý jak slepý.

Tu piják aspoň nevidí,
kde vedou ven zas dvéře
a mnoholi as pitím svým
zas bratrům pití béře.

—

Už věřím tomu, víno že
ve mlhách lépe zraje,
vždyť po víně mně mozkem mým
vždy lehká mlha hraje.

A mívám pěkný, krásný čas,
když mlha k zemi sklesne,
však když jde k výši, hlava má
pod těžkým mrakem zesne.

—

Ve první knize moudrosti
hned první hlava praví:
kdo rozum měl a pozbyl ho,
jen ten měl rozum zdravý.

Můj rozum je tak churavý,
že mne to nutí k slze,
vždyť jsem ho dosud nepozbyl
v své každodenní mlze!

—

Jen smějte se, že v křivo jdu,
po víně nemůž' jinak být,
a kdo je nad vás moudřejším,
můž' toho také odznak mít.

Být nechci, jak ten hloupý lid,
jenž hrd už chladnou chůzí svou —
po hlavě chodit neumím,
nuž tedy špatně po nohou!

—

Já nechci nikdy pivo pít,
chci červené jen víno,
po pivě bývá v myšlénkách
mých skoro strašně líno.

Pro pivo v českém pokroku
jde vše až hrůza líno,
a chcem-li pomoct lidstvu dál,
nuž víno — víno — víno!

—

O nechte mne v mé hospůdce
jen tiše dále píti;
když mně nic po vás, nač má vám
přec po mně něco býti?

Vás ke všemu, co svatého,
ctižádost jenom víže,
však já — já nejsem schopen té
nečestně čestné tíže.

Z vás vždy je jeden polobůh
a druzí blbí skopci,
již přisahají na slovo
a slepě za ním hopcí.

Já nemám sebe za boha,
vím ale, co z vás žádný:
když plný džbánek vypiju,
že nejsem pak už prázdný.

Já v hospůdce své králem jsem
a vše mne zde poslouchá,
třeba mne někdy sklepnice
z přátelství loktem šťouchá.

Mé království je chudé jen
a není pozlaceno,
však všechno dobré i vše zlé
poctivě zaplaceno.

Až přijde ale činů den,
však já vám leccos zkazím —
pak hybaj, sic vám kovaným
svým džbánkem hlavu srazím!

Vším jsem byl rád!

Ba nač bych osudu snad svému lál,
že zahrával si mnou zde jako míčem,
že hned mne hladil, hned mne šlehal bičem,
že ze mne ledacos už udělal
od skromné otázky až hrdé ku odvětě,
že padl jsem a vstal zas nastokrát —
já ledačím už byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Mne osud do kolébky tvrdé dal,
pak na kazajku záplatu mi přišil,
pláč trpký novým jenom pláčem tišil
a jenom zkrátka mne vždy spořádal.
Však kolem pýcha, pýcha — ach ta krutě hněte!
já začal jsem do panských synků prát —
ba ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

A k bídě zas mně osud sílu dal,
že vykročil jsem v život volným krokem,
a síla rostla každým dnem a rokem,
až z chlapce zcela svůj se muž pak stal,

muž skromný v otázce, však hrdý při odvětě,
jejž nikdo nesmí v nízkou službu brát —
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Když tedy byl jsem, co tak sluje muž,
hned pěkné dívky — přírody jak zvykem —
mne učinily svojím zahradníkem
a luzně prály: služ nám, muži, služ:
nadšeně pěstuj, co tak mile na nás kvete,
kvést věčně chce a přece musí zrát —
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Však osud pravil: Do jistých jen dob!
Až přijde ti to velké milování,
smrt vyrvi dívku tvému celování,
ty žij a v prsou svých nos její hrob.
A třeba touha, mráz i hloupý výsměch hněte,
ty sám a sám se máš jen žitím brát —
já ledačím jsem byl v tom božím světě,
též kryptou musím býti rád.

Mně řekl osud: Českým pěvcem buď,
pěj jen, co sluší nešťastnému lidu,
stesk zoufalý a žhavou jeho bídu,
tvá píseň lásky trpkosti svou rmuť,
buď krutě zimna v nejparnějším lidstva letě,
tvůj lid má hojit, tobě srdce drát —
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

A dále řekl: Prostý voják buď!
Co přední stráž stůj v stálé pracné tísni,
nepřátel slina oko tvoje třísni,
a kámen zloby v tvoji bouchej hruď.
Cit s sebou vše, co národ tvůj kde bolem hněte,
tisíckrát raněn zmírej nastokrát —
já ledačím jsem byl v tom božím světě
a čím jsem byl, tím jsem byl rád.

Snad osud lecjaký má ještě sen:
však stál jsem vždy, kde svaté stálo právo,
a v mysli mé i v prsou všechno zdrávo —
nechť nový cíl dá tedy nový den,
zas začniž znovu osud, jak by od dítěte,
jinými do mne, mnou do jiných prát —
nechť čímkoli jsem ještě v božím světě,
čím budu kdy, tím také budu rád.

Vnitřní život.

Kdo's ještě schopen vnitřně žít,
střež se co křišťál měkký,
sic vryje svět ti v duši tvou
ach útrap dlouhověký.

Vystoupíš sotva v cizí svět
a jsi sám sobě cizí,
a všechen jemný duše květ,
ba duše sama mizí.

Jen v nitru vlastním celý svět
a širé, volné kraje,
jen v něm myšlének volný let,
jen z něho čin vyzraje.

Jen v nitru vlastním můžeš vždy
se k velkému povznesti
a idealův démanty
v korunu slávy snésti.

Ach vnitřní život — život sám,
jen v něm je volná hlava,
a mimo něj již klopýtáš
přes sousedů svých práva.

A strkán sem a strkán tam
jsi brzy zmámen celý
a v bujném moři lidstva jsi
co kámen osamělý.

—

Jen vnitřní život — svatý klid,
jen v něm jsi beze sporu,
v něm na obrovskou vyrůstáš
úžasnou, pyšnou horu.

Však přijde pak ten lid již sám
a bude se ti klonit
a stříbrnými zvuky pak
tvou slávu světem zvonit.

—

Zevnitřní svět má pestrý háv
a sirenin hlas zrádný,
již mnohý vyšel za ním ven —
a nevrátil se žádný.

Kdo vyšel, stržen v divý rej,
po reji v těžké spaní,
a vnitřní prázdno samo pak
již další reje shání.

—

Jen dovedeš-li vnitřně žít,
dovedeš také zpívat —
ach, jsi-li pěvcem bratře můj,
chtěj věčně vnitř prodlívat!

Žij věčně život vnitřní jen,
a neopouštěj prahu,
za každou radost světa dáš
kus nitra, samovrahu!

Já probil vnitřní život svůj,
s ním všchny písně svoje,
se zpěvem zase život sám, —
nač, srdce, tluky tvoje!

—

Zapěl jsem píseň poslední
a stranou kladu lyru,
vždyť nemám více v struny ty
ni v sama sebe víru!

Ty struny zní tak bolestně,
jak by o zvadlé kráse,
o promrhané mladosti,
o pohrobeném čase.

Jsou zpuštěny a ztrhány,
jak vlasy siré vdovy,
a přece zní tak šíleně
jak žaly Aeolovy!

Starý dům.

Tak vetchý dům, tak starý dům,
a je mi posud milý,
že zažil jsem v něm nejprvších,
nejsladších světa chvílí.
Jak často na ten starý dům
mé oko se zadívá,
ach divu-li, že oko to
pak slzou se zalívá!

Mně bývá, jak by starý dům
mluvíval matkou ke mně,
a jeho slova, ach ta zní
jak lásky šepot jemně.
On zná mé srdce skrz a skrz
a před ním pýcha hyne,
vždyť modlíval se se mnou vždy
mé modlitby dětinné!

Mé efemérky.

Zas v dumání jsem prožil den,
byl pěttisící asi, —
ach teskno, teskno pohlédnout
na všecky ty mé časy!

Jako bych v plané pole zřel,
je bolno mému zraku:
den vedlé dne co hluchý květ,
květ divokého máku!

Co jednobarvý máku květ,
jenž skloněn sám tak v sobě
v půl myslí jen na žití slast
a v půl již o svém hrobě!

—

Duch můj jak tichý větérek
nad polem tím se nese,
tak rád by květy rozhoupal
a přec se před tím třese.

Vždyť kdybych živým dotknutím
snad lístky setřás' s květů,
co zbylo by pak ze snů všech,
a čím jsem já byl světu!?

Proč neumírám, dokud teď
den hravě k dni se pojí,
a lehkovážné žití jen
se snem a snem zas kojí?

Proč teď ne, pokud budoucnost
zde se svou pravdou není, —
vždyť vím, že bude smrtí mou,
trénásob zlou a bolestnou,
až přijde probuzení!

Našel jsem se!

(Za zimy 1871.)

Stržena rouška — náhle prchnul sen!
Jak smrt by sáhla, sedím poděšen,
se zrakem zjitřeným a chvějícíma rtoma — :
„Jsem já to, já? — a zde v těch stěnách doma?“ —
Naslouchám odkud odvěť zahlaholí. —
Však slyším hukot těžké hlavy jen
a srdce — srdce bolí!

Což nejsem mlád víc? což již přesněn ráj?
Vždyť než jsem zasnil, byl přec květný máj
a zem i nebe dýchaly mi něhu! —
Kde je můj máj? — vždyť plno venku sněhu,
tam noha dupe po umrzlé roli,
zde hlava v jíní má jak stará báj,
a srdce — srdce bolí!

Chci sebrat se a myslím dál a dál.
Což žil jsem život, či se mně jen zdál?
Vždyť zdá se mně, že k velikému dílu
jsem velkou vůli měl a celou sílu —

kam teď jen vzhlédnu — kvítí cizích polí,
jsem žebrák jen a chtěl jsem býti král —
a srdce -- srdce bolí!

A vím, že jsem chtěl také šťasten být
a sluncem v okeán se lásky vpít,
že chtěl jsem dětské hladit hebké vlásky —
ach bože, bože — kde to moře lásky!?
Sám sedím zde a trapné u nevoli,
zrak pustý v pustém hledá koutě klid,
a srdce — srdce bolí!

Hej jak to bije ve zimničný sluch!
Tam venku po ulicích bujný ruch,
tam masopůst si víří v městě dole
a smích a hřích se točí v šumném kole,
tam láska, mládí skočnou vyšveholí —
mně smutno, k smrti smuten je můj duch
a srdce — srdce bolí!

- - - -

Lístky »Hřbitovního kvítí«.

I.

Ze srdce.

Ach jakž to srdce divně v prsou bije!
Hned jak by předhánělo mračné povětří,
hned jako hoch, jenž dechu nešetří,
tak tlukotem svým horou, dolem kráčí,
že sotva stín mu věrný jeho stačí.

A náhle v nejdivějším, nejmocnějším hnutí
se zase zastaví,
jak by to hloupé srdce přemýšlelo,
zda má bít dál, zdaž jíti na odpočinutí.

Když nás srdce pobolívá,
náhle se kdys ztiší,
stane jako v přemýšlení,
pak zas dál pospíší.

Tak si srdce hraje jako
tiché dítě stále,
chvilkou tiše — tiše stojí —
pak zas bolí dále.

Mocná řeka krve proudí
srdcem mým se — mocná řeka!
Mnohý s čistými však proudy
písek, mnohá hlína vtéká.

Jakž by mohla čista býti,
když z všech úhlů světa přišla,
když snad z nejkrajnějších světů
na své pouti ke mně vyšla.

Jakž by mohla čista býti,
když se staletími vlekla,
nežli v to mé mladé srdce
jako potok bujný vtekla.

Kdyby potok jenom obraz
všech těch krajů, všech těch lidí,
které zrcadlil, přinášel —
dost by nesl s sebou bídy!

—

V mém srdci je už mrtvo tak,
že těžko říci slovu,
když se kdys srdcem procházím —
jak bych šel po hřbitovu.

A všude pusto — jediná
zde kvete ještě růže,
a ta je krásna — krásna jak
jen z krve vyrůst může.

Kde ona roste, krvavě
vždy lístky rozekládá,
ta růže — láska k lidstvu je
a vždy si krve žádá.

Chtěl jsem ji často vyhubit
a dostál svému slovu,
však v zemi zbyly kořeny
a přes noc vzrostla znovu.

Teď každý žijem truchle pro sebe,
a přece tužeb našich jedin květ,
by v rovnosť, v lásku splynul celý svět
ach dlouhá cesta ještě do nebe!

Druh druha maličkostí klamáme,
co nepřátelství, kolik trapných chvil,
a veliký přec máme, svatý cíl
jak dlouho ještě, než se seznáme!

To jaro letos ani nepřichází,
již duben zde a matka ještě topí
a venku zimní vichr sebou hází
a dláždění déšť drobný, chladný kropí.
U okna dechem omženého sedím
a na ten divný, oranžový žár,
jenž z kamen litá, v zamyšlení hledím:
tam v kamnech jiskry sem tam litají,
snad jsou to snové zašlých z jar,
již v dřevě spali dlouho potají.

Svým světlem ve mhlu oken růže kreslejí
a z růží máj a mládí kouzlejí. —

„Ty starče vetchý, nač tam v dešti stojíš?
Tvé staré kosti mrazík prochvívá
a v šedý vous déšť kroupy nasívá, —
což o přístřeší poprosit se bojíš?
Vždyť v světě dosti ještě dobrých lidí
a uvědomělou je u nich dobrota,
a klejou, jak je v světě mnoho bídy
a nevděčnou jak chudá holota.
Ba dobře máš, že o lásku neprosíš
a co ti souzeno, že pevně nosíš.
Nač bys měl shýbat stříbrný svůj vlas
Ach vlas tvůj! — věru se mi podobá
jak v bujném mládí náhlá choroba.
Snad ještě nevypršel mladý čas,
a velká starosť spíš než velké stáří
si cestky vyhloubala v sešlé tváři? —
Tvé oko podivně mnou zatřáslo,
jak nedávno by bylo vyhaslo,
nedávno bylo v posled zalesklo,
než nade vším si k smrti zastesklo!
A ret tvůj bledý jak fialka mroucí
nedávno se snad červenal jak růže,
nedávno dával políbení vroucí,
tak vroucí, jak jen mládí dávat může!
Teď zub se bolem ve rty zatíná —
Jdi, starče, jdi, a jen mne nezarmuť,
mám měkké srdce a teď věru chuť
si zahrát na svatého Martina.
Zde plášť můj, vezmi jej a skryj svou nahotu,
zde stříbro, opij se, nač myslet na psotu!“

A kolem rtu mu hraje úsměv skoupý,
a k posměchu se otevrou rty zchřadlé:
„Což více neznáš mne, ty blázne hloupý?
vždyť jsem tvé vlastní srdce pouvadlé!“

—

Jen matko „Naděj“ zůstaňte,
syn zná už cestu k dáli,
a na ulici loučit se —
toť by se lidé smáli.

Uzlíček malý, zbytky v něm:
půl bývalého mozku,
a svadlé věnce z jarních dob,
a půle srdce z vosku;

košilka bílá k neděli,
to z bílých, milých ze snů;
z myšlének rubáš spletený,
až po práci kdes sklesnu!

Z uzlíčku boty čouhají,
a mají podšvy silné,
vždyť jsem si na ně kůži dal
z své pýchy neuchylné!

—

To věčné bolův polykání,
ta věčná stejnost na pohled
to věčně udusené lkání,
ten v tváři kámen — v hlasu led!

Ach jakž bych leckdy člověka rád
si k prsoum tužným přilákal,
na prsou jeho zas jak dítě
se do uspání vyplakal!

Však pak bych nejspíš bratru svému
jed do poháru připravil,
by lidem o hodince slabé
a o mých slzách nepravil.

—

Až umru, přátelé, kéž je to dnes,
ach pohřbete mne někam v temný les,
kde šedé šero v nejjasnější den,
kde chlad a chlad je v nejparnějším letě,
kam slunce padá hravým pruhem jen,
kde v mechu nejdrobnější zvonek kvete,
kde zřídka jen si ptáče zavzlyká
ne píseň víc, spíš bolné varování,
a kam se z lidstva jenom utíká
to nešťastné a němé milování.

Sám, sám jsem životem jak lesem šel,
o štěstí, lásce měl jsem jenom sen,
a píseň pěl jsem ve stesku si jen, —
rád bych i mrtev o samotě dlel!

———

II.

Z divokých lásek.

Tak velemoudře ze záhonu
se růže na mne dívala,
zašeptla leccos z moudrých lidí
a myslím, že i zívala.

„Mé srdéčko, má drahá růže,
o krásná růže, vyber si,
zda žádáš žhoucích políbení
či duchaplných aperçu!“

Zde ležím churav horkém na loži
a jsem tak zemdlen, rád bych spal,
jen kdyby jiskrný proud myšlení
mně také jednou pokoj dal.

Nad ložem podobizny milá tvář,
tvář zemřelého přítele,
a usmívá se — pochybuješ snad,
že zdráv zas vstanu z postele!?

O jak's byl hloupým v lásce své,
že jsi se láskou zmořit dal!
Jak jsem já mnohem moudřejší —
umořím lásku, žiju dál!

—

Moje srdce jest jak pozdní podzim zvadlý,
jest jak vypálená, šedá sopka stará,
za ním kraj pln krásných, mladěvroucích citů,
kolem něho bezcitnosti noc jen chará.

Odpusť, děvče, že jsem lhal ti lásku vroucí,
že jsem rozžeh' nevděčný tvých prsou plamen,
sám jsem věřil, milovat že vřele mohu,
nevěděl, že píseň lásky došla v „amen".

Ukradl jsem bohatství ti mladých citů,
odpusť, můžeš-li, a nenazvi mne lhářem,
lhal jsem bezvolně a kradl bez účelu —
nejsem špatným, jsem jen chudým bankrotářem!

—

Ach přišla láska s milým žebroněním
a zaklepala stoudně na mé dvéře,
já vroucí dívku chladným okem měře
ji hrubě odbyl: „Později!"
A přešla léta, s tklivým žebroněním,
svou všechnu naděj mdlým už okem měře,
jsem klepal sám na lásky bílé dvéře,
a z vnitř to znělo: „Pozdě!"

—

III.

Při zpuštěných strunách.

Znám vás prsa pěvná, tužná,
a v těch prsou, srdce, tebe,
vycházejíť písně z tebe,
jako andělové z nebe.

Vycházejí buď v své nahé,
buď ve zahalené kráse,
jedny k mému zatracení,
a ty druhé zas k mé spáse.

Vy děti lásky, chudé písně moje,
zdaž za otce se svého nestydíte,
že odmrštěny — sotva narozeny —
se za žebrotou k cizím odklidíte?

Australská žena, když jí dítě zemře,
ty drahé zbytky všije do koží,
a ve dne mrtvolu na bedrách nosí,
svou hlavu večer na ni uloží.

A když jak lístek uschlo, pohrobí je,
nad hrobem hrudou prsa rozerve,
vždyť je to zvadlé kvítko její lásky,
a píseň mrtvá živé ze krve!

IV.

Ze hřbitova.

Já věru lituju všech našich „bohů“!
být dokonalým, jaké neštěstí!
a ve všem znát se, nikde bezcestí —
jak šťasten jsem, že často bloudit mohu!

Vše chválí je, a bozi to vše znají,
já bláznil bych při chvále toliké,
a věru štěstí jejich veliké,
že přec je lidé někdy proklínají!

———

KNIHA VERŠŮ ČASOVÝCH A PŘÍLEŽITÝCH.

Z času zaživa pohřbených.

(Roku 1852.)

Rád bych zapel novou bujnou píseň
nešťastnému svému národu,
ale každý ton se vzbuzující —
mrtvé dítě — zemře v zárodu.
Rád bych zapěl píseň, jež by bratrům
línou krev ve plamen rozproudila;
ale prsa jak by křečovitě
přede slova mrzké hradby zdila!

Co mám zapět! Mám pět otců slávu,
mám o slávě předků zazpívat?
o dobách, v nichž lid náš ještě uměl
pro svobodu krev svou prolívat?
Nesmím myslit na ty boje slávy,
nesmím myslit na tu velkou dobu,
svoboda, již národům jsme dali,
bídně přivedla náš národ k hrobu!

Zašlost naše — pancíř zrezavělý,
v němž se mnohý kluk teď kolíbá,
kterýž, sotva kolébce že odrost',
pro chléb psotě nohy zulíbá.

Snad by bylo líp bez vší té slávy,
velikouť má hanby naší vinu,
sen o slávě prchnul by co mlha
a přemnohý přikročil by k činu!

Mám pět o nynějšku bratrům písně,
mám pět tklivou jara obnovu?
Jakž to možno, když už za odměnu
slyším v píseň řinkot okovů?
Smíme dýchat, ne však o tom mluvit,
smíme mluvit, ne však vlastní řeči,
smíme žíti, však jen skromně, skrytě,
bojovat též — ale v jaké seči!

Mám pět budoucnost? Ach zrak můj teskný
děsná mlha náhle obklopí,
a z té mlhy proud přehořkých slzí
náhle mořem zpěv můj zatopí.
Myšlénky tvé, lide — mrtvé děti —
budoucnost tvá zrádcům sluje zráda,
a kdo v budoucnost chce věřit pevně,
ten nechť napřed k špalkům hlavu skládá.

Národe můj, národe můj milý,
rád bych zapěl zpěv svůj labutí,
rád bych zhynul, kdybych věděl, že tím
zdržím chrámu tvého sesutí.
Národe můj, lide přenešťastný,
zašlost tvá už ztlívá někde v koutě,
budoucnost tvá pod katovým mečem,
přítomnost tvá v těžkém, bídném poutě!

—

(1858.)

Což chcete s naší lůzou zmalátnělou
snad jakous myšlénku kdys provést smělou?
Což myslíte, že našich mužův síly
jsou tytéž posud, jaké jindy byly?
O slavná druhdy mužův mysl smělá,
jež pro myšlénku svět sám zbořit chtěla,
jež slabou ženu silou rozjařila,
že hrdinami muže obdařila
a dcery dala, jimžto doba skvělá
i krví pobarvila bílá těla —
ta mysl zašla — není sjednocení
a pro věc velkou více zanícení!
Teď na lebky se klade těžká kletba,
že nikdo více o své bratry nedbá,
že o věci dbá jenom každodenní,
že žaludku si výše hlavy cení,
a doba pro muže jen bouřky líhne,
jimž s deštníkem se bezpečně už vyhne!
Aj každý muž je jako žena slabý
a místo žen nám dány panské baby —
a s lůzou tou, staletím zmalátnělou,
snad chcete myšlénku kdys provést smělou?

———

České verše.

My neumíme ještě umírat
pro vlat, pro národ, zlatou pro svobodu
a proti všemu vlasti prospěchu,
kramářsky vážíme svou vlastní škodu.

My neumíme ještě umírat,
a neumíme ještě býti mužem;
však umře-li ta naše krásná vlasť,
zdaž my pak ještě dále žíti můžem?

—

A chceš-li ještě, osude,
za volnost mého lidu
mít bledé, suché oběti,
nuž, mne uvrhni v bídu.

A chceš-li, mocný osude,
snad život ještě míti,
nuž, můžeš ruce krvavé
v mém srdci sobě smýti.

A drahou matku žebrat nech
a pohaň otce v hrobě,
jen svobodu, ach svobodu
dej bratřím v brzké době.

A vyrvi lásku, královnu
z života mého bájí,
jen svobodu, ach svobodu
ať bratři moji mají!

—

Náš lid jest jako žid! Dej těžké břímě,
že skorem ku zemi ho tíží stlačí,
on nemá síly, by to břímě svrhnul,
však duchem svým ti přece dobře stačí.

Však hůř, že lid též jako cikán bludný,
že všude nejista jest jeho noha,
že všechny jazyky on světa mluví
a v každém kraji jiného zná boha! —

—

Předlouho tíží osudův nás ruka,
však nás ta ruka sotva umoří,
a třeba chrám, jejž za dne vystavíme,
zas za tmy noční zrádně rozboří.

Aj každá osudův ta těžká rána
nám musí k nové radě pomoci —
nuž učme se, když noc nám chrámy boří,
v den pracovat a bdíti za noci!

—

Aj z čeho asi musí být
ten pomník české slávy,
že posud nevyhubil ho
čas krvavý a žhavý!?

Ten nemůž' z měkké hlíny být,
ba z mramoru snad ani,
sic by byl českou slzou už
vyplakán k nepoznání!

A nemůž' ani z žuly být,
sic by co písek štvaný
byl českým vzdechem roznešen,
roznešen na vše strany!

—

My celý svět jsme bili v tvář
a celý svět tlouk' v lebky nás,
my pohřbili jsme mnoheho
a mnohý moh' už pohřbit nás;
my sklesli choři — přišel čas
a zdrávi jsme a silni zas —
urá, šuhajci, my ještě žijem
a dlouho a dlouho se nevybijem!

———

Popěvky k vlasti.

V každém zvonu srdce
na dvě strany bije,
a na jednom keři
dvoji kvítek žije;

ve úzkém mém srdci
žiješ Ty a žiju já,
dvěma bohům srdce
zpívá své hallelujah.

—

Věř mně, děvo, že jsi churava!
Lež jen tiše, pobavme se spolu,
chci Ti vypravovat dlouhou báj
o Tvém divném, věkovitém bolu.

Usnout nesmíš, — spánku tvého dech
rozhoupal by umíráčka k znění,
Ty jsi, nebohá, snem dětským už
odbyla pro celý život snění!

—

Ty's jako kytka z krajin tropických,
kde slunce pal si divy vytvoří —
ach jaký div, že se ta krása Tvá
až ke komůrce moji pokoří!

Však zdá se mi, když rána milá zář
mé osamělé lože polívá,
že tíži cítím na své lebce mdlé
a že mne hlava tuze bolívá.

Ba věru, podivná Ty květino,
Ty mne svou silnou vůní otrávíš,
a o mé spaní, o můj mladý sen
a o můj rozum ještě připravíš!

—

Nehněvej se, že se Tobě směju,
že i o chybách Tvých písně pěju,
kdybych snad Tě méně miloval,
vše bych chválil, v všem si liboval.

Slepá láska mizerná je páska,
uvědomělou je pravá láska,
směju chybám svým se nastokrát,
a mám sebe přece tuze rád.

—

Jen mne kopej, milko, jen mne trýzni,
však mé srdce sotva umučíš,
leda že mne nejspíš ještě více
milovati Tebe naučíš.

Kdybych obdržel byl na počáku
lásky plnou lásku od Tebe,
byl bych dávno odkop' nebe blaha,
klid ten rajský hrdě od sebe.

—

Zdá se mně věru tancem být Tvá láska!
Jak bys teď starou quadrille zpívala,
při sole sběhla k protějšímu pánu
a na mé solo se teď dívala.

A nevím, mám-li nyní tančit solidně
a bez myšlénky oko k zemi sklopit,
či z „kozáka“ snad skočit solo divoké
a vztekle k radosti Tvé blázna tropit.

—

Poslání na Slovensko.

Slovenko, Slovenko, matka naše pláče
a Tvůj zpěv po horách jak vesele ptáče!
matka pláče, volá: „Kde jsi, dcero moje?“
a Ty z chladné dálky: „Nejsem více Tvoje!“
Kdo, když matka pláče, vesele si zpívá,
kdo, když matka volá, chladně jen se dívá,
kdo se sříká vlastní staré matky svojí,
toho se i samo slunce dotknout bojí!

Matka vlast tak chuda, ztrmácena!
dlouhou prací ruka její třesoucí se,
dlouhým žalem hlava sněhem lesknoucí se —
což Tvým srdcem nehne ubohá ta žena?
Hanba nám když sami matku nešživíme,
věru že my pomoc také neprosíme!
ale matka volá, ruku k srdci klade:
„Pojď již, dcero, nechť Tvé čelo slíbám mladé!“
Vždyť jsi v srdci dobra, nebuď v dálce chladné,
sic Ti vlastní srdce jednou hořem zvadne!

Chuda jsi, však mlada a máš oko jasné
a v Tvém srdci bují staré písně krásné —
nechceš s matky čela zahnat mračno tísní,
nechceš její staré srdce zahřát písní?

Či snad z chudoby Tvé, sestro naše tichá,
vzrostla Tvoje cizá a mrazivá pýcha?
Nejchudší jsi ovšem z chudinké rodiny,
ale sestrou naší slední do hodiny,
slední do hodiny, k vzdechu poslednímu
můžeš bratry vinout ku srdci svojímu —
či nemáme dosti ran po těle celém
z bojů, v nichž jsme Tebe chránili svým tělem?!

Či se za cizího hodláš, sestro, vdáti,
za cizincem jíti a nám s bohem dáti?
My tu ovšem vzdechnem: „Dej Ti pánbůh štěstí!“ —
v oblacích však havran jinou píseň věstí!
Nevidíš, že vůkol země žízní prahne,
a že od západu černé mračno táhne?
Věru než se Tvoje nevinná šíj sehne,
slovo času v Tatrách již se v hrom rozlehne!
Má tatranský orel paní své se ptáti:
„Či smím s bratry Tvými v jednom šiku státi?
či mám s bídným supem trvat u pokoji
a pak oči klubat mrtvolám po boji?“

Slovenko, Slovenko, bojím se o Tebe,
sestro moje drahá, chraň Tě dobré nebe! —

Na peštské Kalvariji.

Mimo města konec, kde víc dusu není,
stojí pahrb tichý, „hora utrpení“.

Jenž jsi v jaře, též však ještě ve pašiji,
bidný lide, sem pojď k hoře Kalvariji!

Stál jsem na hoře té v jarní chvíli drahné,
hleděl, jak sem Slovák v zpěvných houfech táhne:
jedním vroucím dechem pomodlit se spolu,
pozpívat si spolu, ulevit si bolu.

Muž jim předříkával, druzí zpěvně za ním,
písní začali a — ukončili lkaním.

Dlouho hora lkála, je již pozatměno,
muž zve naposledy trpitele jmeno:
„Pomodlem se ještě za dušičky také,
pomoci jež nemajú zde pranijaké!“

Ustaň! — slovo k srdci žhavým uhlem sáhlo,
hrdlo mně to stáhlo, dech se palně úží —
cos to pořek', prostý, slovenský ty muži!?
Bože, věčný bože, *tak* jsme milovali,
kam jsme jen tu lásku, kam ji pochovali —
posud na Kalvariji Čech Slovák dlíme —
bratr za bratra se více nemodlíme!

Karlu Havlíčkovi Borovskému.

(K slavnosti borovské.)

O mocném reku nordická dí báje,
jenž svobody svých rodných bratří háje
poslední v boji setrval co skála,
když dávno již se bratří mysl kála.
On neustoupil, raděj zhynul v boji —
ach svobodo, jediný síly zdroji,
zdaž rekem, pro tě zhynout kdo se bojí! —
Však pádem svým povzbudil k nové síle,
a krásné, volné vzešly zase chvíle,
a národ snášel vrchy ku mohyle.

Ty's větší rek, vždyť jsi Ty nejšťastnější,
ač neštěstím-li, trpět pro svobodu,
a veleben být věčně od národů
a dobyt slávy věnce nejslastnější! —
Když rozhodnuta již ta strašná seč,
a bratrův část již v poutech úpěla,
a jiná v mrzké bázni ulpěla,
tu ještě šípy metal's, vznášel's meč.
Však padnout nebylo popřáno Tobě,
pochován být ve širém hrdin hrobě!

Ach spoutána Ti musila byt ruka,
bys Prometheova pak zažil muka:
že slunce svobody chtěl's k lidu snést,
z stověkých skal spěchali řetěz splést,
a musili mít věru alpy celé,
by přikovali k nim Tvé čelo smělé!

Tě, muže činu, opěvovat spěji
ve jmenu všech, již *volné* písně pějí,
již jako skřivánci již přede dnem,
když lidstvo ještě sklíčeno zlým snem,
s červánky mladě ku nebi se nesem
a nový den vítáme zpěvným plesem.
V červánkách svobody my hodujeme
a světlo přede dnem již zvěstujeme,
však právě proto zdá se zpěv náš jen
přec býti ještě pouhý krásný sen.
Jen bílý den nám plné, volné slovo,
jen bílý den nám svobodný dá čin.
Ty's mužem dne, Ty's pronesl to slovo,
Ty's vykonal ten volný, velký čin.
A je-li básník jinochem pověčným,
jsi Ty, náš Karle, *věčným mužem* jmín,
ne pěvcem mnou, však národem svým vděčným.

Snáž jest, jak básník mnohé zamlčovat,
obrazně vyznačit myšlének příval,
neb ku vlastnímu třeba prospěchu
jak mnohý již, své city potlačovat:
však pak bys nebyl ani *Čechem* býval,
kdybys byl při národa povzdechu
bojácně za němé se stěny skrýval!

Ty's pravým synem toho národu,
jenž krví svou dal jiným svobodu.
Ty's nebyl svobody jen apoštolem,
Ty's předním svobody byl bojovníkem,
Ty's byl i svatým jejím mučedníkem!
A již zde stojíme zas branným polem,
Tvůj národ, hrdino, za Tebou kráčí,
a obraz Tvůj v oblaka vznešený
nám vítězství i cestu k němu značí.
A bychom snad zde zase padnout měli,
nás neuzří víc nikdo zděšeny;
„nepopustíme!“ volá národ smělý,
„nepopustíme!“ třeba zhynul celý
a zmořen osudu zlým úkorem
zde rozložil se mrtvých táborem!

My neklesnem, my nezhynem,
my nejsme více sami,
a když teď znovu k předu jdem,
jde celý svět již s námi.

Již pádu více nebude,
Čech „nedejme se!“ zahude
a za ním v světa chóru
zahučí píseň vzdoru!

Boj nynější jest boj již poslední,
dřívější tma již nevrátí se zpátky,
a brzy bude v záři polední
své svatodušní slavit lidstvo svátky.
Aj, lidstvo věnčí již své pyšné čelo,
jež otroctví znak věčně nésti mělo,

a korunu si posazuje svatou,
to z drahokamů věčných činů spjatou.
O blaze nám, o blaze, bratři, nám,
my vsadili již mnohý drahokam,
a věčnost Tobě, Karle, reku pravý,
Ty's démant ve koruně lidstva slávy!

Ve východní záři.

O lidstvo! Stověký tvůj o svobodě sen
se mění v skutek, v bílý volný den,
noc chmurných porob k západu se plíží —
hoj lidstvo — lidstvo, den tvůj již se blíží!

Obnažte hlavu, sehněte svou nohu,
bijte se v prsa, plná panské pýchy:
kněz Slovan sloužit národův jde bohu
a odpuštění ždá za vaše hříchy.

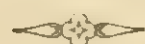
Bůh stvořil člověka a člověk splodil Kaina,
Kain splodil bratrovraždu, porobu,
poroba vrhla v lidstvo chorobu,
a vzrostla podlost z ní ta všeprodajná.
Ach vlny lidstva, dříve zrcadlny,
jež kdys jen mír a volnosť, lásku pěly,
se rozzuřily nyní, rozkypěly,
zášť — zášť jen hučely ty strašné vlny,
brat stisknul bratra z panské choutky pouze,
lid proti lidu hnal se v kanibalské touze,
a místo hymnův luzna zapění
o klenby nebes bilo úpění.

Rozsázený jak proutí podél břehu
stál Slovan v udivení ztrnulém;
mír jeho vítán byl v tom boji zlém —
svou vzteklou pěnou jste ho potřísnili,
tak mnohý kmen jste urvali mu v běhu,
i plnou záhubu jste jeho snili —
o nesmírny jsou černé vaše hříchy,
obnažte hlavu, sehněte svou nohu,
bijte se v prsa plná hříšné pýchy:
kněz Slovan sloužit národův jde bohu
a v oběť zápalnou u zbožném chvění
sám klade na oltář své velké odpuštění!

Již samo srdce boží tím se rmoutí,
že svoboda je lidstvu věčný sen,
i vdechl bůh v to hybké slávské proutí
a mžikem srostlo v obrovitý kmen.
Jen dechem božím, čistou myšlénkou,
ne násilím kmen povznes' hlavu svou,
však je tak obrovitý světa pán,
že kdyby v rozlíceném, mocném běhu
stoup' nohou svojí v lidstva oceán,
vy jako pěna vystřiknete z břehu.
Než — nebojte se — máte odpuštění!
a třeba u vás lásky k Slávům není
a třeba na nás posud plil váš ret —
ne pomstu — *boha lásky* rodí Nazaret!

Ten bůh, ten nechce panstva, nechce poroby,
bůh lásky nechce přepychu ni chudoby,
chce volnost, rovnost všech a všude — všude!
A volnost, rovnost v světě širém *bude*,
neb lásky bůh, by skojil touhy odevěké,

již vdechl žhoucí život slávské duši měkké
a milliony slávské lidstvu dal ku stráži.
Když *Slovan* střeží, víc se jistě neodváží
již nikdo rušit lidstva volný smír
a strhnout volnost v starý hnusný vír —
o lidstvo, stověký tvůj o svobodě sen
se mění v skutek, v bílý volný den,
noc chmurných porob k západu se plíží —
hoj lidstvo — lidstvo, — den tvůj již se blíží!

PÍSNĚ KOSMICKÉ.

PODŘIPSKU

VĚNOVÁNO.

„Vlnek chtěl jsem nabrat z hbitých proudů,
z okeánu v bouřné jeho době,
donesl jsem ale sobě domů
tichou vodu jenom ve nádobě.“

Leander.

I.

Letní Ty noci zářivá,
jakž Tebou srdce okřívá —
ve dne tak sladkobolno,
a teď tak volno, volno!

S oblohy bílý měsíček,
starobný nebes tatíček,
stříbrné světla pýří
po celém světě šíří.

Dokola jeho dětičky,
drobounké, smavé hvězdičky,
dukátkovými hlasy
zvoní na krásné časy.

II.

Když k Vám vesel hledím, zlatá Vy kuřátka,
slyším naše písně, česká zřím děvčátka.

Naše dívky slunce rannější bývají,
ve potoku chladném oči si mývají.

V noci krásné hvězdy do vody naprší —
běda hochu, na nějž oči ty zasrší!

III.

Ach, jaké to blaho: poležet
zde na drnu poblíž boru,
a s zlatými dát se hvězdami
do šeptného rozhovoru!

Ty třepotné, smavé hvězdičky
tak čiperně na mne hledí —
ach prosím Vás, je to pravda vše,
co lidé prý o Vás vědí?

Že maličké Vy prý hvězdičky
jste obrovská samá těla —
a od jedné k druhé prý sto let
a k některé věčnost celá?

Což nevidím, jak jste drobounky
a v jakém jste k sobě skladu? —
já — nahoře být — bych kamenem
Vás přehodil celou řadu!

A že prý jste věčném ve reji
a přes steré skokem míle?
ej musilo by tu hluku být
a šumu za noční chvíle!

A zatím tak němě spřádáte
svou života tichou dumu —
když vesele prstem zaluskám,
je věru v tom více šumu!

IV.

Což třepotá se to tu hvězdiček,
jak včeliček ve vzlétlém roji! —
proč asi ta jedna jediná
tam samotná povzdál stojí?

Tak dumavě chvílemi v dáli zří
a bleďoučké její jsou tváře,
je patrně hvězda mlaďoučká
dle dětinné v očku záře.

Jen někdy svůj douřavý vyšle hled
a stoudně zas do sebe mrká —
ba myslím, že také hvězdička
jak hrdlička láskou vrká!

V.

Snad jiní jinak uvidí —
já myslím nebe širé si jak naši zemi
a při hvězdách si myslím na lidi.

Vidím tam různotu skupení,
velkosti, tvarů a záře —
to musí různé osoby
být, kde jsou různé tváře!

Planetoidek tam havěť zřím
— uličnických to zmetků —
jež hvězdám nám již stárnoucím
bab nadává a dědků;

hvězdičky na šňůře pupečné —
embrya — mléčné símě —
též nebe je zas v naději
a nosí sladké břímě;

panenky růžově planoucí,
mládence hledů zbrklých,
roj mužů světla klidného,
roj babic žlutě scvrklých.

Běhají spolu a přece je
každý svých práv si bdělý,
jak lidi nás zde chladná zášť,
je chladný aether dělí.

Životem různým se nebe skví
— dosti však tam též rovů
a svaté ticho v koutečkách,
jak sluší na hřbitovu.

Co světů Svět as pohrobí,
jež — jako naši velcí mrtví — zraku zmizí
a přec svou váhou dále působí!

VI.

Věřte, že také hvězdičky
mnoho, ba mnoho bolí,
každá si s námi naříká
slzavé na oudolí.

Mají svou drsnou lopotu,
točí se, běží, svítí,
stotisíc mil vám přeběhnou
pro kousek živobytí.

Do únavy se lopotí,
trýzní svá zlatá těla,
kosmický prach si stírají
se vznešeného čela.

VII.

Po nebi hvězdic je rozseto,
lesem jak zvonců vřesných,
dech času je měrně provádí
v jásavých kruzích plesných.
Vidíme plesu jenom cíp —
zkoumej a čítej sebe líp,
mistře v početním cviku,
nespočteš tanečníků!

Vesele se Zemí Měsíc jde,
Země zas v mocném kruhu
se okolo Slunce otáčí
v zářivém planet pruhu.
A i to velké Slunce zas
kolem většího vede nás —
a toto slunce jeho
kde jde? — a kolem čeho?

Mysli se nejvýš — a nad tebou
hvězd jako vřesných zvonců —
a kdybys byl jako Slunce stár,
nedomyslíš se konců!
Klečím a hledím v nebe líc,
myšlénka letí světům vstříc —
vysoko — převysoko —
a slza vhrkla v oko.

VIII.

Poeto Světe! co jsi aeón prožil,
než hvězdu k hvězdě v zvučný verš jsi složil,
než každé slunce s planet květem různým
jsi v sloku sloučil uměním svým luzným,
než z chaosního myšlének svých víru
jsi slunce k sluncím uveď v zpěvův míru —
než mladé zemi řekl's: „Oživuj!“
po prvé nechal mladé srdce tlouci,
odevřel oko lidské: „Obdivuj!“

Poeto Světe! Hymnus Tvůj je věčný!
Tvá každá sloka má svůj život pučný,
a když jej vykvete, dá mrtvol zvučný
v Tvé ruce zpět co zárod nově vděčný.
Poeto Světe! Kam se hymnu křídla
přes hlubné tmy, přes všechna světel vřídla,
kam, kam se křídla hymnu rozkládají?!
Když mořem vanou, moře z dna se bouří,
když zemí vanou, země k nebi kouří,
když nebem vanou, světům dech se tají!

Poeto Světe, co Tvůj hymnus kryje,
co vše v něm mře, co nesmrtelno žije!
Ba není krásy, by v něm nekvítala,
a není zoře, by v něm nesvítala,
a není jasu, by se jím nešířil,
a není květu, by se v něm nepýřil,
ne ptačích hrdel, by v něm nezapěla,
ne dětských smíchů, by v něm nezvonily —
a není slz, by jím se neronily,
ne zoufalosti, by v něm nevzkypěla,
a není boje, by v něm neburácel,
ne mučedníka, by v něm nekrvácel —
a není touhy, by jím nevanula,
a není lásky, by v něm neplanula,
a není srdcí se vším citem svojím,
by netloukla v tom velkém hymnu Tvojím!

Poeto Světe! Poetův jsi bohem,
a přec — jsi poetou jen všech poetův slohem.
A byť Tvůj hymnus velký jako nebe,
co dáváš v něm? — vždy jen a jenom sebe!

A čtoucím nám byť nadšením až vzplály líce,
my cítíme: poeta cítil více!
Ty s tvůrčí rozkoší máš tvůrčí trýzeň spolu —
a kdo se z čtoucích ptá, co hymnus stál Tě bolu!

IX.

Stárnoucí lidstvo čte ve hvězdách,
jak dědeček ve kronice,
vždyť čteme tam samou jen minulost,
co bylo, co není snad více.

Čtem o nesmírnosti prostory,
a mysl nám trne, žasne,
že papršlek světla než sletí k nám
snad hvězda již zhasla, snad hasne.

Čeho my ještě se dožili!
ba na stará kolena divy:
nám minulé vidět lze přítomně
a mrtvy zřít jakoby živy!

X.

Paprsku s Alkyony mé,
světelný šípe, znášli,
čím si Tvá paní líbezná
luznou svou líci krášlí?

„Ach snad už líc ta povadla,
snad už je po všem vděku,
vždyť já k Vám světla s poselstvím
letím již na šest věků!“

Poslíčku říše Mlékové,
po jakém po zákonu
kupí se světův millión
světelných do záhonů?

„Ach snad už zhasly světy ty,
snad už je po všech veta,
od mého vzletu vrší se
v tisíce věkův leta!“ —

Jako ta lidská myšlénka:
po věcích teprv hřímá,
po věcích lidstvem zachvěje —
myslitel dávno dřímá.

XI.

V pusté jsme nebeské končině,
Slunce i se planetami,
jinde je světů jen naseto,
my jsme tak světově sami!

My když i nožičky vyšvihnem
do šipkých světelných skoků,
letíme k nejbližší sousedce
přece jen trojici roků.

„Paničko Alfo Kentauri,
poptávce dovolte ňáké,
matička Slunce se dává ptát,
máteli dětičky také.

Nás je Vám, stydno až vyslovit!
je nás tam doma jak smetí,
matička zvláštní má „hvězdáře“,
kteří jí sčítají děti.

Některé z nás, ty už umřely,
některé ještě se rodí,
některým mladicky do skoku,
jiné jak o berlách chodí.

Uran a Neptun — tak pro příklad —
dávno jak rampouch jsou tuhy,
vedlé nich v posledním tažení
Saturn i se svými kruhy.

Jupiter také už zvadlý kmet,
pleť jeho žlutě tak září,
ledové ruce, líný chod,
široké vrásky ve tváři.

Promrzelý je to kolohnát!
ač že Vám sotva se plazí,
my když se nejpěkněj točíme,
on nám to, habán ten, kazí.

Mars — no ten ještě by prošel přec,
jen kdyby nebyl tak rudý,
to je to: hbitým že pijákem —
voják as po světě vsudy.

Země — ach země! toť ženuška!
při práci věčně jen hravá,
plna je květů a písniček
mladá jak lípečka zdravá.

Ještě pak: holčička Venuše,
kypící, bující poupě,
a skoro matce až na klíně
Merkur, to nemluvně hloupé.

Je Vám to pečlivá matička,
kol sebe drží nás mladší,
ale i postárlé propouští,
jen až kam zraky jí stačí.

A jsou i planety takové,
které už před časy zvadly,
jejichžto trouchnivé mrtvoly
v komety již se rozpadly.

Odlétly, ve hvězdách zmizely,
už se i rozprchlé zdály,
matička na ně jen vzpomíná
v světové myšlének dáli.

Někdy se po nich však roztouží,
náhle je stáhne až k sobě,
ohnivé slzičky žíhají
po nebi v němé té době."

XII.

Všechny ty vířivé planety,
s měsíci přílepky,
vylétly do světa širého
ze Slunce z kolébky.

Všechny ty vířivé planety,
za svoji za dobu
slétnou zas ze světa širého
do Slunce do hrobu.

XIII.

Také to Slunce ohnivé
pomalu pousíná,
přijde i jeho hodinka,
zhasne a mrtvě zsiná.

A jen když za čas planeta
na prsa zpět mu skane,
zase pak dávným plamem svým
na chvíli ještě vzplane.

Ach což ta láska mateřská
přes časy, přes hrob hoří,
neumrazíš jí na horách,
neuhasíš jí v moři!

Matičce dášli do hrobu
na prsa dítě její,
ještě se vpadlé, ztlelé rty
radostí pozachvějí.

XIV.

Zem byla dítětem; myslela,
ona že vesmíru pyšný střed
a k vůli ní Slunce i obloha
a celý širý Svět.

Přišlo jí také už poznání,
divně se chvěje jí srdce dnes,
a je jí jak panence rozkvetlé,
když vešla v první ples.

Po sále hvězdy se chechtají:
„Velký svět není jí ještě znám,
však — hezounká, milounká panenko —
Ty's za to známa nám!

Na Tebe my jsme už hleděli,
když byla's v poupěti drobný květ,
když rostla jsi do krásy — samý sen
a sobě celý svět!“

Měsíček čekal hned u vchodu:
„Panenko, žádám Vás — ať tak dím —
za taneček první a poslední
a za ty mezi tím!“

XV.

Měsíček, pěkný mládenec,
s jemně zářící lící,
oblétá Zemi panenku,
jak holub holubici.

Když ji hled jeho políbí,
zvlní se ňadra její,
oheň se vnitřní rozkypí
a rty se žárem chvějí.

Přece se věčně upejpá,
ret její vždy zas chladne,
stoudně si vede v povzdálí —
a Měsíc schne a vadne.

Znej Ty panenky jako já,
budeš si vést jináče:
ve dne se každá upejpá —
a v noci blahem pláče.

Panenka Zem po celou noc
hledí k Tvé sličné tváři —
k ránu je plno rosných slz
jak dívčím po polštáři.

XVI.

Báječně krásný to přec byl sen,
vše že se Zemi koří,
tisíce světů že kolem ní
  se točí a láskou hoří.
Krásný to sen a přec jen sen,
ze světů zbyl nám jeden jen —
  jen Měsíček náš věrný.

Měsíček ze všech sám a sám
okolo nás se točí,
sprovází zemi životem
  a nespouští jí s očí.

Děvčátko, lidské poupátko,
Měsíčku sobě všimni:
snad se Ti tisíc kořit zdá —
  jen jeden je upřímný.

— —

XVII.

Měsíček že je mrtvý muž?
  A jeho pilné zaměstnání
při svaté lidstva osvětě?
  Pak není širém ve světě
  nad takové skonání!

Chtěl bych, až jednou dokonám,
— odpusťte hvězdné touze —
jak Měsíc svítit lidstvu dál —
tak dlouze — ach tak dlouze!

XVIII.

Měsíc mrtev. Při něm ve prodlení
den se s nocí střídá jak dvé mnichu,
jak dvé mnichů, ne víc ku obsluze,
jen co mrtvých stráže na modlení.

Střídají se v svatém, hlubném tichu,
beze smavých červánkových hříček:
den tam neodvírá růžově svých víček,
náhle plane v plamenné své hrůze.
Jeho krok je němý, bez pospěchu,
nejde v ranních písních, v šeptném šumu stromů,
nekráčí po bouřích, s třesknou hudbou hromů —
mrtvol nemá dechu ani slechu.
Slunce žhavě v černém visí nebi,
dolů s něho střely ohně srší,
proudy ohně dolů s něho prší,
ohně okeán se dolů lije —
mrtvá půda příšerně se šklebí,
s žízní děsnou, zimničně horoucí
žhavé proudy ohně lokem pije.
Kdyby bylo oko tam živoucí,
jediné je zžehne slunce políbení,
ale není tam to oko — není!

A ta noc — to hrob v svém rozšklebení!
Bez rosy noc, jež by vandrovníku
perel do kadeří navěsila,
beze snů noc, jež by milovníku
milých kouzel srdcem rozesila.
Hvězd tam plno, plno v černém nebi,
kdož by sčítal vše je světlonoše!
ale všechny planou bez rozkoše,
bez hravosti, chvějné bez sladkosti,
svítí jako drobné bílé leby,
jak když z černé země bílé svítí kosti.
Ach ta noc! ta není obraz milosrdí!
jedním dechem plamy v ledy tvrdí —
zima, zima, mráz až v báj rostoucí —
by tam bylo srdéčko kés vroucí,
v jednom trhlo by se okamžení,
ale není tam to srdce — není!

Měsíc mrtev. Siná jeho stále
tvář sem na nás hledí v stejném příznaku,
jak když mrtvý v rakvi leží na znaku.
Pohřeb zvolna kráčí Světem dále,
světla slavně kolem něho víří —
Měsíčku, by bylo citného Ti zoru,
dnem i nocí zřel bys na obzoru
vdovu Zemi vlhkém ve šlojíři.

XIX.

Oblaky Zeme jsou synové tkliví,
matičku Zemi si krví svou živí,
slzami smývají starobné vrásky,
mladí jí líce a svěží jí vlásky,
ve světův závratně vířivém honu
od věků přes věky do časův skonu
nesou si matku jak v bavlnce měkce.

Oblaky, oblaky, labutí křídla,
šedivé hádanky, mlhová vřídla,
jiter a večerů zlacené znaky,
růžové kolébky, rakevní mraky,
nesete praotců poslední vzdechy —
nesete potomkům první jich dechy —
zdravím Vás, zašlosti, přišlosti lidská!

XX.

(*Mluvíval člověk:*)

Čím člověk já ve světů kruhu jsem?
mně skromnost má jazyk víže —
však pohleďte někam ke dvoru,
hned znáte, kdo sluha, kdo kníže.

Já Slunci a Siriu říkám „Ty“,
a ony! — vzdor skvělé záři
vždy pokorně stojí opodál
se služebným úsměvem v tváři.

XXI.

(A mluví člověk.)

Jak lvové bijem o mříže,
jak lvové v kleci jatí,
my bychom vzhůru k nebesům
a jsme zde Zemí spjatí.

Nám zdá se, s hvězd že vane hlas:
„Nuž pojďte, páni, blíže,
jen trochu blíže, hrdobci,
jimž hrouda nohy víže!“

My přijdem! Odpusť, matičko,
již jsi nám, Země, malá,
my blesk k myšlénkám spřaháme
a noha parou cvalá.

My přijdem! Duch náš roste v výš
a tepny touhou bijí,
zimniční touhou po světech
div srdce nerozbijí!

My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světů dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my ji rozbijeme!

XXII.

Seděly žáby v kaluži,
hleděly vzhůru k nebi,
starý jim žabák učený
odvíral tvrdé lebi.

Vysvětloval jim oblohu,
líčil ty světlé drtky,
mluvil o pánech hvězdářích
zove je „Světa krtky“.

Pravil, že jejich hvězdný skum
zvláštní je mírou veden,
dvacet že millionů mil
teprv jim loket jeden.

Tedy že, řekněm pro příklad,
— věříme-li v ty krtky —
k Neptunu třicet loket je,
k Venuši jen tři čtvrtky.

Rozmluvil se pak o Slunci
— žáby jsou divem němy —
ze Slunce že by nastrouhal
na tři sta tisíc Zemí.

Slunce že velmi slouží nám,
paprskovými klíny
štípajíc věčnost na rok a
směnkové na termíny.

O kometách že těžká řeč,
rozhodnout že to nechce,
míní však, že by nemělo
soudit se příliš lehce.

Nejsou snad všecky nešťastny,
nejsou snad zhoubny všecky,
o jedné ale vypráví
sám rytíř Luběněcki:

sotva se její paprsky
odněkud k nám sem vdraly,
v skutku se v glinské hospodě
hanebně ševci sprali.

O hvězdách potom podotknul,
po nebi co jich všude,
skoro že samá slunce jsou,
zelené, modré, rudé.

Vezmemli pak pod spektroskop
paprslek jejich světla,
že v něm naleznem kovy tyž,
z nichž se i Země spletla.

Umlknul. Kolem horlivě
šuškají posluchači.
Žabák se ptá, zdaž o světech
ještě cos zvědít ráčí.

„Jen bychom rády věděly,“
vrch hlavy poulí zraky,
„jsouli tam tvoři jako my,
jsouli tam žáby taky!“

XXIII.

Že skály již Země plameny
v nezdolná pouta kují?
Vždyť já je zřím, ty plameny,
vrch Země poskakují!

Vidím je svítit po keřích
ve vonných růží tvaru,
slyším je v ptačích hrdélcích
klokotat v plném varu.

Děvčátko když si mlaďounké
ku prsoum mocně vinu,
cítím, že vinu ohně sloup
žhavý, až žárem hynu.

A když si lidstvu nahlédnu
do zníceného oka,
do oka, jež jak hvězdná tůň
bájně jde do hluboka;

do oka, ježto v mžiknutí
rekovným ohněm zjásá,
voláli voj svůj do boje
svoboda, pravda, krása;

v něž při slově lidsky šlechetném
vpryskne hned slzná něha:
cítím, jak vlastní plamen můj
vzhůru až k nebi šlehá.

XXIV.

Dík budiž Vám, zlaté hvězdičky,
dík za jeden ze všech darů,
že umím lidmi zatočit
  vesele do rozmaru!

Že dovedu někdy alespoň
mžik mladistvé ranní záře
a živý poblesk radosti
  do české vkouzlit tváře.

Což — což je ta mysl národa
tak ztýrána, potrápena,
bojácná jako děťátko,
  tichounká jako pěna!

Což — což je ta lidu mého líc
tak zsínale, mrtvě bledá,
kdo jednou na ni pohlédnul,
  více mu spáti nedá!

Ach když po té tváři dojemné
jen okamžik úsměv skáče —
co na tom, že pak humorist
  do koutku jde a pláče!

XXV.

„Vlast svou máš nade vše milovat!“
to ve hvězdách zlatě psáno
a krassího hvězdám nad zákon ten
zákona není dáno.

Proto má planeta slunce své,
jež k druhům ji měkce pojí,
a každý má hvězdnatý nárůdek
odvěkou oblast svoji.

Proto i kometa jiskrná
tak dlouze své tělo plouží,
že do světa zahnané atómy
po vlasti nazpět touží.

XXVI.

Vzhůru již hlavu, národe,
k nebi své vzdvihni oči!
viz: jsou tam i malé hvězdičky,
kol nichž se velké točí!
  Toť prostě tím: ty maličké
  z jadrného jsou fládru,
  ale ty velké a poslušné
  jen z plynových jsou hadrů.

Troufám, že při té myšlénce
srdce ti povyskočí —

nuž — buďme tou malou hvězdičkou,
kol níž se velké točí!
  Jde to, ach jde! jen každý hleď
  k vlastnímu dobře jádru:
  bude-li každý z nás z křemene,
  je celý národ z kvádrů!

XXVII.

Kdo měkkým je, ten bídně mře!
Aj, lide, vzhůru k nebi zrak:
velká ta světla — samý drak —
    had hadali nepozře,
    drakem se nestane!

Boj, všude boj, kam oko zře!
I věčné slunce, chceli žít,
musí se kolem s slunci bít —
    had hadali nepozře,
    drakem se nestane!

Klam, v národech že láska vře!
Ach neposlouchej hravých vnad,
živli chceš být, buď lačný had —
    had hadali nepozře,
    drakem se nestane!

XXVIII.

Slunce je hvězda proměnná
a člověk jeho tvorem —
jak krásný je ten člověk přec
s svým ideálním vzdorem!

Vždyť i to Slunce oslnné
je samá, samá skvrna —
a člověk sám chce v světě být
jak z křišťálného zrna!

V jistém vždy Slunce období
se širším cloní kalem —
a člověk zas čím dál tím víc
chce stát se ideálem!

XXIX.

Měsíček mrtvý — budoucnost,
a Slunko — minulost naše,
mezi oběma polétá
myšlénka života plaše.
Vířivé časy se valí,
minulost, přítomnost, budoucnost —
ach jedna se ve druhou halí.

Někdy se mezi Měsíček
a Slunko stavíme směle,
rouškou zastřem si budoucnost,
žijeme až převesele;

někdy zas vráží se klínem
Měsíček před Slunko života,
a mysl je zastřena stínem.

XXX.

Děj Země je krátce jen vyprávěn,
jak píseň se krátce skládá:
vylétla jiskřička z plamenu,
a zčernalá zpět zas padá.

A v jediném světem tom mihnutí,
v tom kratičkém jiskry plání
všechen si vyžije lidstvo boj,
ba všechno i milování.

Tak krátká to, kratičká písnička,
a může být ještě kratší,
veliký lidské je lásky bol
a několik slov naň stačí.

Snad stačila sloka by jediná,
snad jediné slůvko pouze,
do písně se to tak krátce dá –
a žije se to tak dlouze.

XXXI

Zelená hvězdo v zenitu,
    sviť vesele, vesele!
Když si tak někdy vzpomenu,
    jak staří jsme přátelé!

Před lety jsi mne slyšela,
    jak jasně jsem zavýsknul,
když jsem své děvče poprvé
    si na prsa přitisknul.

Před lety jsi mne viděla,
    jak děsně jsem ublednul,
mrtvou když její ručinku
    jsem k ústům svým pozvednul.

To jsou jen drobty života,
    jen bubliny pramene,
člověk si na ně během let
    tak náhodou vzpomene.

Radost i žal my přežijem,
    my přežijem cokoli! —
Nač ale náhlá slza ta —
    vždyť mne to už nebolí?

———

XXXII.

Myslím, že malý Měsíček
poety měl jen malé,
naše že Země veliká
poety má již krále.
Až i to Slunce obrovské
života květ pokryje —
jaká tam budou srdce as,
jaká v nich poesie!

Jací tam velcí tvorové,
jaké jich touhy vzdorné,
jaké v jich očích myšlénky
nezdolné, světoborné!
Jaké tam citů záchvěvy,
jaké tam v prsou běsy,
jaký zas výblesk radosti,
výskavé, šlehavé plesy!

Jaká tam slova hluboká,
jaká v nich nadšení záře!
Jaká tam bujnost mladých těl,
jaké tam oslnné tváře!
Jaké tam jásavé naděje,
jaká tam lásky tíseň —
chtěl bych za cenu života
procítit slunečnou píseň!

XXXIII.

Již vyznám se ze všech hříchů svých,
rád dívky že za pas beru,
a miluju-li já k smrti rád,
že ještě se raděj peru.

Vím, vím, že je krásným coelibát,
též humanistův ctím víru,
již myšlénkou čistou pracují
ku „věčnému“ v lidstvu míru.

Však mateřské Slunce prajinak
náš osud kdys upravilo
a Zem mezi Marsa, Venuši
tak doprostřed postavilo.

A marno je všecko kázání
a marna je všechna práce,
nám hvězdami pro vždy souzeno
ach! milovat se a prát se.

XXXIV.

Promluvme sobě spolu,
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!

Kde rozvoj je, je boj — po světě boj je všude
a bez mrtvol zde nejsou přetvary,
i hudba sfér jen války píseň hude
a věčně v útok znějí fanfáry!

Ta slunce veškerá, než vojevodí,
se slunci kol titánské boje vodí,
a každá planeta jich s druhou v turnaj ješí,
než šťastna, vítězna se domovině těší;
tak zuří boj až k drobným žhounkám dolů
po nebe klenu hlubokém —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!
A naše Zem? Kde nové vzrůstá, staré hyne,
ach celá Zem je mrtvých oudolí,
skrz mrtvých troucheň květ se k světlu vine —
kdo doveď zde by sčítat mrtvoly!
Zde válka běsná. Z krve dravec tyje,
i slavík sladký v úkor jiným žije,
tvor tvora beře v plen i jeho celé žití
a žádný neptá se, zda druhý tvor též cítí.
Co horou zde, to hromada je kostí,
co údolem, to šachta budoucnosti,
a čas v ni hází ve dnův běhu divokém
mrtvolu na mrtvolu —
co je v tom světě širokém,
co je tu, co je bolu!
A člověk — člověk! Štědrá byla ruka,
jež ohně vrhla lidských do stanů —
co srdce cit, to žhoucí lidská muka,
co myšlének, to lidstva katanů!
Ach pokrok lidstva! Člověk v před se plíží,
svou krví nohu k strmé stezce klíží,
a napřed ví, než vrchu se doplazí,
že zchladlá Země všechen život zmrazí.
A naše láska! Mrtvých spalování!
Jen ranní sen je všechno milování,
den jsou dvě srdce lidská šťastna spolu.

v den druhý štěstí prchá poskokem
a obě srdce letí v propast dolů —
co je v tom světe širokém,
co je tu, co je bolu!

XXXV.

Přijdou dnové, léta, věky, věkův věky.
Kolem Slunce mdlobou hasnoucího
kroužit budou planet mrtvoly.
Země bude siná, tichá němá.

Dávno bude po všech lidstva synech —
v prach a jíní rozpadla se těla,
dávno bude po všech slávy činech —
touha někam v vesmír odletěla;
dávno po srdci i jeho bolu,
dávno dohořelo milování,
jásot odvanut i žalování,
dávno, dávno, poslední co píseň
zoufalou svou vzduchem chvěla tíseň —
všechen život v mraznou stuhnul plíseň,
bol i radost v kámen stuhly spolu.

K příkrovnímu, lhostejnému nebi
povrch Země příšerně se šklebí,
Zem je samá dlouhá, hlubná vráska
Mrazný aether do povrchu pere,
šklebinou se k Země nitru dere —
Země puká tiše, nezapraská,
Zem se trhá, tiše, beze zvuku,
Zem je němá, dožila svou muku. —

Přejdou dnové, léta, věky, věkův věky.
Šerou prostorou jak černá rakev
Země krouží slabnouc, slabnouc v letu,
jak když orel těžce postřelený
ve spirále děsně obrovité
dolů letí — letí — letí —
Dopadne Země k Slunci zpět,
ze Slunce šlehne plamův květ
jak života na úsvitě,
a vzdálené hvězdy a širý Svět
zví, že se tu naposled — naposled
líbají matka a dítě.

— —

XXXVI.

Aj, tamhle dřímavých jiskerek,
jak když rukou rozhodí květů,
to letí prostorou kometa,
kostnice umrlých světů.
Hvězdo, oděná rubášem,
dumnou nám píseň hudeš,
v ní veliký obsah, málo slov:
„Ty popel jsi, popel budeš!“

A tamhle zásvit zas jako sen,
jak když den se rozbřesknout bojí,
tam prach se k novému životu
v nebeském zákoutí pojí.
Příštích světů Ty zábřesku,
mlžino mladě žhoucí,
jakž ku srdci sáhá píseň Tvá:
„Zas vstanete s lící skvoucí!“

O hvězdy, hymny Vy zářivé,
naslouchám Vám v roznětu svatém,
nechť smrt či vzkříšení hlásáte,
duši mi plníte zlatem!
Srdce celičké vystláno
nesmrtelnosti kvítím —
co potřebuju já věčným být,
když věčnost již teď procítím!

XXXVII.

Ty věčné hlasy proroků,
že také mrtvi budem,
nuž ano, ano, víme to —
my Světa nepřebudem!

Co rozkvétá, to odkvétá,
co vzešlo, zase chřadne,
a Zem i s lidstvem rozkvetlým,
jak bílá růže zvadne.

Však proto smrti myšlénkou
my srdce nezbodáme!
my vyžijem a dožijem
a Světu příklad dáme!

Dřív Světa původ seznáme
a sil všech tajné zdroje,
dřív na dno časův sestoupnem
a sečtem světův roje!

Před žádnou, žádnou záhadou
své šíje neskloníme,
o nebes klenby nejzazší
svým duchem zazvoníme!

My umřem, avšak dříve si
hrob vysteleme slávou,
Svět celý musí nad hrobem
stát s obnaženou hlavou.

XXXVIII.

Až planety sklesnou k Slunci zpět
a mrazem se Slunce rozskočí,
až drobty ty, smrtí poštvány,
si v divokou ellipsu zabočí,
až pohřební, truchlý průvod ten,
pln hrůzy, prost života vděků,
se vesmírem dalekým promete
přes millión, millión věků:

až konečně někde v koutečku
se po letu dlouhém zastaví,
a prášek z nás světů bývalých
se ve nový chaos tam rozžhaví,
až v chaosu tom boj plamenný,
boj titánský poznovu vzplane,
a z plamenů žárných až nový svět
jak čarovný fénix zas vstane,

až na novém, kyprém světě tom,
boj ustoupí mladu životu,
a luh bude samý barev smích
a háj plný sladkého šumotu,
  až na světě tom zas vypučí
  tvor se srdcem, se zpěvnou tísní:
  pak snad zase drobounký atóm můj
  tam zazvoní kosmickou písní!

BALLADY A ROMANCE.

Volím slovo prosté,
chci tu báji vypravovat,
z úst jak lidu roste.

Ballada pašijová.

Byla rada kol božího trůnu
svolána, by Satan měl svou vůli.
Slétli andělé se s nebes končin,
vzlétl také Satan šumně zdůli.

A Bůh kynul. Bylo ticho, ticho.
„Satane, nuž prones slovo svoje!“
Anděl děsu uklonil se pánu:
„Pozdravena koruna buď Tvoje!

Vznáším žalobu před tváři nebes,
žalobu na Tebe, Hospodina,
že's dal zrádně lidstvu na spasení
královského Mariina syna.

Dal's mně lidstvo darem za hřích jeho,
bych je spoutal žalem, věčnou nocí,
zželelo se Ti zas lidstva toho,
a Ty saháš na kořen mé moci!“ —

„Dávám syna svého jediného,
jeho život lidstva za spasení.
Není, Satane, to cena plná?“ —
Satan volá: „Není, Bože, není!“ —

„Nuže přidej ty, a přidej dále
každý anděl, co jich po mém nebi,
muk mu velkých, nežli na kříž smrti
přibijí ho studenými hřeby!“

Vystoup' Cherub: „Dej mu v kalich nevděk,
onen nevděk, jenž až k nebi křičí,
že ti, pro něž mladý život dává,
sami „Kamenuj!“ a „Na kříž!“ řičí!“

Vystoup' Seraf: „Dej mu bolest onu,
která srdce bodá nejlitěji:
ti, jež k sobě vinul nejtoužněji,
že ho zalhou, zradí, opouštějí!“

Vystoup' Trůn: „Nech pocítiti jeho,
že ho opustilo celé nebe,
nech ho zoufat, že's i Ty odvrácen,
a že ztratil, Bože, také Tebe!“

A Bůh kynul: „Satane, ty slyšíš!
Je to dosti lidstva za spasení?“
Anděl děsu rozpřáh' křídla chará,
volá nebem: „Není, Bože, není!

Jedna bolest nad bolesti všechny,
jedna muka nade všechna muka —
pod křížem stůj matka, by syn viděl,
jak to její srdce hořem puká!“

Ballada horská.

„Řekněte mi, babičko má, co že rány svírá,
po čem člověk, těžce raněn, přece neumírá?“ —
„„Rány hojí otevřené na tom lidském těle
jenom čarodějná jarní šťáva z jitrocele.““ —
„Řekněte mi, babičko má, co se dobře dává,
je-li ochořelá hlava bolestí až žhavá?“ —
„„Na tak těžký úpal hlavy pomoc jiná není
nežli mladé jarní listí z lesní jahodení.““

Dítě z chaty vyskočilo, do sousedních polí —
„Daruj šťávy, jitroceli, na vše co kde bolí!“
S pole spěchá ku lesině, přes trní a hloží —
„Dej mi to své mladé listí, jahodino boží!“
Co kde chtělo, rychle mělo, ke kostelu běží:
na kříži zde před oltářem Kristus rozpjat leží.

„Potírám Tvá svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý —
kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičku Tvou bodat úpal více!“

Nad kostelem velké zvony do vůkolí zvoní,
lid se sbíhá, v prsa bije, zázraku se kloní:
jak to dětská duše snila,
vůle boží vyplnila.

Podnes mají v horské vísce obraz Trpitele,
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele,
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle.

———

Ballada dětská.

Matka zdřimla na úsvitě.
Dítko vyjeveně hledí —
v nožičkách mu Smrtka sedí.
Malá Smrtka, sama dítě,
na hlavičce věnec bílý,
ve košilce drobné tílko,
v ručkách drží hravé sítě
jako k honbě na motýly.
A ty ruce jako hůlky,
žluté jako z vosku čílko,
místo oček modré důlky.

„Pojď děťátko, pojď holátko,
na chvílečku, jen na krátko!
Zahrajem si na Hélice
andělíčkův při muzice
co dvě bílé holubice.“

„„Matička mně nedovolí,
a mne tělíčko tak bolí!““

„Pojď děťátko, holoubátko!
Přišla jsem ti ku pomoci,
nemoc nemá více moci,
venku ve andílkův kůru
poletíš až k nebi vzhůru.“

„„Matička mně jíti nedá —
myslím, že už hlavu zvedá.““

„Pojď děťátko, pojď babátko!
Posílá mne Jezulátko,
posílá královna nebe,
abych přivedla jim tebe,
posílá mne ta tvá svatá:
„Ať už jde má dcerka zlatá!““

„„Pojďme, pojďme — ale z ticha,
ať se matička nevzbudí!
Něco těžkého ji trudí,
i když dřímá, těžce vzdychá,
ňadro bolestně jí skáče,
a když vzhlédne, ihned pláče.““

Ballada česká.

Žil jednou v Čechách smavý rek,
Vám známý rytíř Paleček;
on samý šprým a nápad byl,
rád dobře jeď a dobře pil,
  a lidem dobře činil.

Rád jeď a pil, jak povídám,
však ještě něco dodat mám:
on též rád bloudil po Čechách —
a pak byl vždy jak v mátohách
  a nevěděl, kde stojí.

„Nu, nu“ — kdys zazněl náhle hlas —
„pan rytíř je už ve snách zas?“
a Paleček jak přimražen!
Aj před ním kolo bujných žen,
  a v prostřed Vesna sama.

„Jen neboj se, ty's celý muž,
ty se mi ze všech líbiš — nuž
mé slovo k smělosti tě zve,
rci jakékoli přání své —
  však vtipně jen a hbitě!“

Již rytíř bez všech rozpaků
si hodil hlavou: „Tedy řku
a prosím: až bych jednou zdech',
mne výročně vždy ožít nech,
  na osm dní — to s jara!

Když svět zas jednou krásným je,
když zem se celá rozsměje,
pak, Vesno, milostiva buď,
na osm dní mne jenom vzbuď!“
  A Vesna kývla: „Staň se!“

Od časů těch, děj se co děj,
fialek vůní budí jej,
slavíkův ven jej volá hlas,
pan rytíř vstává bujný zas
  a rozkročí se krajem.

Kraj česky, jindy smuten, tich,
je pojednou pak samý smích,
a celý ten náš český svět
je samý zpěv a samý květ —
  však krátce jen, ach krátce!

Vždyť umluvil si rek náš s ní
jen blažených vždy osm dní!
Pak vrací se zas v dumnou říš,
a Vesna dá mu medu číš —
  on opiv se zas usne.

Romance o Černém jezeře.

Starý motiv.

Tak tichá voda, hluboká a k smrti smutná!
Les kolem tichý, temný jako myrta rmutná,
břeh zadřímlý a po něm mech jen roste hnědý,
a je-li v mechu květ, je jako z vosku bledý.
Zde nezní včelek šum, zde není zpěvný pták,
jen šedý dravec někdy v prázdné výši kráče,
a zní to v ozvěnách hor kolem truchle tak,
jak v dáli náhlý škytot z dušeného pláče.

Můj zrak, sny opleten, se v černou vodu vrývá —
ta nezměřená tůň, ta něco dole skrývá!
Snad česká pohádka tam, z krajů vyhostěná.
Snad dávných bohů kruh ta kryje sklenná stěna.
Snad dlí tam českých našich hrdin slavný tem —
Vy bohorovní, úžasní vy hrdinové,
již na vás zapomněla sirá česká zem
a zapomnělo všechno pokolení nové!

Ti kdyby zaplakali pro národu hoře,
to černé jezero by vzrostlo v černé moře,
ti kdyby z živých prsou vzdechli, pozaštknuli,
svým vzdechem jezero by z břehů vymrsknuli!

Ach nekliden je asi pod vodami sen
a porván vzdechy těch, již spolu dole leží,
však jsou to umrlců již tiché vzdechy jen,
a povrchem to jako lehký mrazík běží.

Snad podsvětí nás všech zde v podjezerním šeru.
Já zíral k horám kdysi v letním pološeru
a zřel, že lesní strání, hlubnou v skalách slují
kés divné postavy jak voje sestupují.
Ne lidské podoby, jen proutky mlhy spíš
skrz kmeny tiskly se a s větve k větvi nesly,
než oko dostřehlo, již byly blíž a níž,
až jako šedý oblak na hladinu sklesly.

Ach smrt jich sílá denně od živoucích stolu,
že nestačí noc celá k podsvětí jim dolů,
a ranní hodiny když bílé světlo tkají,
ty zbylé stíny v lesy kol se utíkají.
Ba kdykoli jsem vstoup' v těch černých lesů lem,
hned divné šepoty jsem slýchal v kroků ruchu
a v náhle nepokojných tepnách cítil jsem,
že na mne z tmavých houštin zírá oko duchu.

Jen nahni se a zři ty hnědé rostlin nitě,
jak pod vodou se předou v pestře krásné sítě —
tam musí něco být, v té vodě nezčeřené,
a musí se cos krýt v té tůni nezměřené!
Jak lehký byl by skok, jak měkký dolů pád,
a člověk přistoup' by ku čárných bájů kolu —
já vím, já pevně dím: tam musí něco spát,
tam musí něco být — a mne to táhne dolů.

— —

Romance o Karlu IV.

Král Karel s Buškem z Vilhartic
teď zasedli si k dubovému stolu —
ti dva už pili mnohou číši spolu
a zapěli si z plných plic.
„Nuž dej sem zlaté číše, páže,
a nalej vína — dolej výš —
dnes, pane Bušku, čehos zvíš!“
král Karel vesel káže.

„Zde po tom víně, Bušku, slyš,
domácí slunce naše vloni hrálo —
toť první víno, které v Čechách zrálo —
aj tedy vzhůru, pijme již!“
A pili — král však náhle prsknul —
„To že je víno? tenhle kvas?
vždyť křiví ústa, láme vaz!“
a zlostně rukou mrsknul.

„Eh — vezu révu z Burgund sem,“
král dál a dál si v zlosti svojí vede,
„a takovouhle peluň mně z ní svede
ta velebená česká zem!

Jsem přesvědčen, když broskve vsadím,
že sčesám trpké trnky s nich,
a chceš-li klidit pustý smích,
zde růže sázet radím!

Však jaká země — taký lid!
vás kdyby učit chtěli všickni svatí,
zda všimnou si jich Češi paličatí —
buď svatý rád, když není bit!
Jak bych zde mlátil otep slámy!
Nechť chci co chci, za krátký čas
se všechno jinak zvrtne zas —
mám já to bídu s vámi!“

Přec zase číši k ústům zdvih',
a napiv se své velké dobré oči
teď kradmo přes stůl po soudruhu točí,
ten však je jako pěna tich.
Jen — aby marně nezahálel —
pan Bušek máčel zub a pysk
a víno ku půnebí tisk'
a po jazyku válel.

„Ba je to bída,“ děl zas král
a rychle zavdal sobě vína znovu,
tak rychle, jak by bránil zlému slovu:
však kolem úst již úsměv hrál.
„Mám žízni umřít? — na mou víru,
Ty's oslep', paže — nevidíš,
že přede mnou je prázdná číš? —
a dej mi dobrou míru!

Pij, Bušku — již se nezarmuť —
a poslyš, co ti král tvůj moudrý praví:
můj jazyk je jak známo vybíravý —
a našel již v tom víně chuť.
Víš — zkoumat třeba, Bušku milý!
to víno má svůj zvláštní ráz,
zprv trpké, ale milé zas —
my, myslím, se už vpili!“

„„Nu vidíš, králi: tak náš lid!
Má duši zvláštní — trochu drsná zdá se —
však kvete po svém, v osobité kráse —““
teď přerušil svůj náhle klid
hned rozveselen Vilhartice —
„„ach přibliž k tomu lidu hled
a přitiskneš svůj k němu ret
a neodtrhneš více!““

Romance o jaře 1848.

Čas oponou trhnul — a změněn svět!
Kam, kam padlo lidstvo staré?
Ej kamkoli tázavý letěl hled,
vše nové, tak mladě jaré!
  A ve vzduchu šuměla divná báj
  a pěl nám ji sad, pěl ji haluzný háj,
  i pěl nám ji údol i horstva tem,
  a pěla ji celá nám širá zem
a pěli jsme: „Volnost — volnost!“

Tak lesklá teď čela, tak kyprý ret
a pohled tak vlhce řásný,
krev na rubín mladla, sval změnil se v květ
a každý byl člověk krásný!
  Nám ve jedno splývala noc a den,
  den samá byl tužba, pln záře sen —
  my chvěli se, nevěděli oč,
  my smáli se, nevěděli proč —
ach příznaky první lásky!

Jak ku svatbě hluknul se mužstva roj,
druh druhovu ruku třímal,
a jásavě ku předu šel ten voj,
byť osud i v děla hřímal.
  Kde klobouk tam péro, kde bok tam zbraň —
  kdo tyranem, prchni, chraň se, chraň,
  jeť ztracen, kdo ve smích by statnost bral,
  z těch každý by stokrát život dal
„Za národ i lidstvo celé!“

I příroda všude se leskla kol,
den každý jak vyhejčkaný,
měl modroučkou na sobě kamizol
a zlatem byl obetkaný.
  Kraj celý jak bálová síň se skvěl,
  kdes pod zemí hudba, vždyť tančil, kdo šel —
  sám pánbůh nás pokynem k tanci zval
  a blažen se nad námi usmíval:
„Nuž konečně lidmi tedy!“

Romance italská.

Ugo Bassi, mnich a republikán,
chycen Rakušany, vydán Římu;
odsouzen jest k ztrátě posvěcení
a pak k smrti v sedmi pušek dýmu.

Vyvedli ho, čtverhran rozstavili.
Katan kněz naň vskočil jako saně,
hrubou cihlou drhnul šíji jeho,
drhnul do krve mu jeho dlaně.

„A teď jdi — a klepej na nebesa,“
dí pak katan kněz ve pustém smíchu,
„nepozná víc Kristus sluhu v tobě,
jak ty jeho nepoznáš v svém hříchu!“

Pušky cvakly. Mnich se náhle vzpřímil,
hrdě na prsa své ruce loží —:
„Myslíš, že se tobě, bídný cháme,
zjevila kdys svatá vůle boží?

Však mne pozná Kristus, pozná mžikem,
jak já mžikem jeho, mistra ctného:
podlé lidstva reků kolem něho,
praporu dle nad ním červeného!“

Romance helgolandská.

Bouř žene koráb u divokém běhu.
John lampu klamnou k skále přivěsil
a dí: „Bůh žehnej břehu!“

A koráb k světlu žene se a v trysku
se náhle přes úskalí překotil,
a stěžněm vězí v písku.

John zavejsknul si ve syčící pěnu:
„Má dceruška si chystá veselku,
dnes pomohu jí k věnu!“

A člunek jeho jako liška běží
po těžkých vlnách tam, kde zvrhlá loď
jak černá rakev leží.

John nenavykl marně tratit času,
svou sekyru hned v koráb zarazil,
v tom z nitra doslech' hlasu.

„„Jen pospěš, pospěš!““ zní to dutě zdůli,
„„a všeho zboží půli dostaneš,
i všeho zlata půli.““

John naslouchá a vytřešťuje zraky —
„Aj pakli jedna půle bude má,
toť bude druhá taky!"

A rychle s člunkem ku břehu uhání.
Po celou noc se k lodi nevrátil,
až teprv po svítání.

Až po svítání, v bílé ranní době
zas sekyru svou v koráb zaráží,
a uvnitř již jak v hrobě.

Již voda otvorem si cestu klestí,
teď vyhoupla si první mrtvolu,
John rychle po ní pěstí.

Tvář mrtvou k sobě obrátil: „Eh kletě!
je po svatbě — já tady za vlasy
mrtvého držím zetě!"

Ballada zimní.

Čaroděj šel po silnici
v mrazné zimní chumelici,
došel k šeré šibenici.
Šibenice trojram lysý,
na ní tři zloději visí.
Usednul. „Zde dobré bydlo.
Máte, hoši, pěkné sídlo! —
ale teď už honem dolů,
ponoclehujem tu spolu!“
Zaklel, máchnul rukou v kole
hup! a již jsou všichni dole.

Zasedli kruh ve příšerný.
Hlavy sobě napravují,
mistra chvalně pozdravují.
První jako pes je černý,
kde ramena tu kolena,
brada věky neholena;
druhý s hlavou rozsochatou,
s nohou dřevem podepjatou;
třetí — pánbůh budiž s námi! —
celý nahý — v očích ledy,
po tváři je jíním šedý
a po těle střechýl samý.

„Vzkřísil jsem vás, dále žijte,
tropte dál svou lotrovinu,
za to mně dnes posloužíte.
V šibenice nočním stínu
pospolu se pobavíme,
vínem spijem, povyspíme.
Vzhůru, sneste, čeho třeba,
jeden peřin, druhý chleba,
třetí vína — kapka stačí! —
vzhůru, lećte, plémě stračí!“
Vzlétli jako hejno ptačí.

Vzduch jen hvizdnul divým letem
a již první snes' se zpátky.
„„Nesu polštáříček malý,
uzmul jsem jej vdově chudé
churavícím pod dítětem;
trochu na nás bude krátký —““
„Však ho na nás dosti bude!“
mistr tovaryše chválí;
říká slova, statek množe:
už tu čtvero měkké lože.
Nad hlavami teskné vání,
jako dálné žalování.

A již je tu nazpět druhý.
„„Nesu víno, šel jsem zchytra
na skříň kostelního sluhy,
mělo ku mši sloužit zítra;
jen že je ho málo trochu —““
„Stačí nám, můj dobrý hochu!“
Mistr říká svoje bludy,
a již vína kolem sudy.

Ve vzduchu to lačně hučí,
jak když šedí vlci skučí.

Třetí tu a volá v plesu:
„„Svěcenou ti hostyj nesu!
Vyrval jsem ji knězi ctnému.
nes' ji k smrti nemocnému
na poslední posilnění!““
„Dobrý chléb, když jiný není —“
Hrom v tom bouchnul. — Co se děje?
zem se pod nohama chvěje,
vzduch jak hlína, plný chmýru,
vše se točí v náhlém víru,
co kde leží, co kde stojí,
vzhůru dolů lítá v roji,
a ti čtyři v divém kůru
letí jako plevy vzhůru.
Ještě zavzdechnutí táhlé,
a zas ticho, ticho náhlé.

Zimní ticho. Přišlo ráno,
s nocí den se plavě mísí,
nad silnicí trojram lysý,
na něm čtyři chlapi visí.

Ballada stará — stará!

Rukama lomila, po břehu chodila,
na kámen poklekla, dceru porodila.

„Chceš ty, matičko má bledá,
bych ti rybek nalovila?"
— Jak bys sítě rozhodila,
vždyť se's sotva narodila! —

„Chceš ty, matičko má bledá,
bych si plinky vybílila?"
— Zanech plinek, dlouhá cesta,
čas, bys sobě popílila! —

„Vlna s vlnou v rozhovoru,
mám se po vodě dát dolů?"
— Po vodě se dáme spolu,
zastavíme mlýnská kola,
aby mladý mlynář věděl,
kdo ho před soud boží volá! —

Ballada tříkrálová.

Při sterých dětí vřískotu a lidských houfů hluku,
při mocném kotlů víření a táhlých trubic zvuku
tři králi vjeli v město Betlehem.
A řekli lidem: „My jsme přišli sem,
by hlavy naše pánův před pánem se uklonily,
a bychom slzu radosti zde spolu uronili.“

Hned městem zas se berou dál, až k chudobnému stáji,
tam s velbloudů svých slézají a řadou poklekají
a mezi tím, co služebníci v chvat
po zemi rozstírají s dary šat,
král řečník zvolený — ten, jenž hned první s kraje klečí —
svou úctu svatým pronáší, to tuze pěknou řečí.

Pak druhý lichotivě dí: „Ó matičko Ty jasná,
jakž je to dítko půvabné — již očička ta krásná —
toť věru celý panímámin zrak!“
A třetí k Josefu dí právě tak:
„No je to radost nad radost — jakž, ctěný pane mistře!“
Však Ježíšek kýv' z jeslí prstem svým a pravil bystře:

„Vy králové jste přišli sem, že já jsem ještě dítě,
vyť apoštolům svobody se kdys i ukláníte:
    však až já ponarostu v celý muž,
    a žáků půjde za mnou houfně už,
hned sestrčíte hlavy své pak v strachu dohromady
a budete i tupých od biřiců bráti rady.

Teď přišli jste sem s poklonou z té světa někde dáli,
a sypete mi zlata lesk a kadidlo i chvály,
    pak — byste zachovali zlatou svou —
    mně korunu necháte trnovou,
a k poslední mé cestě skalní ku Golgatě
z vás tří se nedostaví žádný — dím to svatosvatě!“ —

Král řečník s čela korunu si honem k uchu šoupnul,
rád řek' by něco, neví co, a zdá se mu, že zhloupnul.
    A na to v tajený se dali šept,
    druh druhu ve královské ucho rept':
„Že z tesařky je přece jen, on každým slovem jeví!“
To ví se: přišli se slávou — jak odešli, se neví.

Romance štědrovečerní.

Petr usne, sotva lehne;
sotva usne, sen se zvedne:
náhle světlo po krajině
a tak jasno jako ve dne.

Petr celý vyjevený,
rodinu zří v prostém stáji,
dítě zrovna sluncem září —
v Petrovi až dech se tají.

Vzduch je plný andělíčků,
třpytí se a křídly šumí,
každý zpívá haleluja,
krásně, jak jen anděl umí.

A hle, od vesnice spěchá
všechen lid s radostnou tváří,
napřed muži, staří, mladí,
v čele naši muzikáři.

Vašek velký buben tluče,
Matěj troubí, Martin hude,
Vojta na klarynet píská,
Kuba měchem bas jim dude.

Aj ti hrajou — jako nikdy!
tváře dmou se, lítá ruka —
písnička tak mlaskně skočná,
že až Petru nohou cuká.

Zmlkli. Z řady vystoup' Brichta,
vyšnořený, oholený,
býval kaprál u hulánů,
dnes je řečník vyvolený.

Postavil se, salutuje,
hrubě spustil: „Kriste pane, —
my nevíme, co je psáno,
ale víme, co se stane.

Ty jsi — já jsem — ba jsme všichni —
povídáme — k boží chvále —“
v tom se zajik' — jazyk ztrnul
a nemůže o hles dále.

Ruka v úzkostech se svírá,
ret se jako lupen chvěje —
„„Ty's to vyved'!““ Petr nahlas
ze sna hulánu se směje.

Ježíšek však milostivě:
„Všichni jste mé hodné děti,
vaše duše po skonání
hupky na nebe si vletí.“

A teď houfně zpívajíce
předstupují hospodyně,
podávají v pytlích, koších,
dobrého co po dědině.

Máslo, jabka, marcipány,
plátno, šátky, věci steré,
Maria jim přikyvuje,
Josef od nich dary bere.

„„Co je tohle?““ Petr náhle
poulí svoje oči šedé.
Dvanáct panen třináctou si
na růžové pentli vede.

Dvanáct panen, dvanáct růží.
„Děťátko Ty nejjasnější,
přivádíme Anduličku,
že je z nás všech nejkrásnější.“

„„To si myslím!““ Petr mručí. —
„Anduličku k Tobě vedem,
aby za nás všecky dala
hubičku Ti jako s medem.“

Andulička přistupuje,
sotva ale hlavu níží,
Ježíšek už ručky svoje
kolem její šíje kříží.

Jak se směje, jak ji hladí,
jak se k Andulince tulí —
sotva dostal polibení,
už zas znova rtíky špulí.

Petr sebou hází, bručí,
jako medvěd když se brání:
„„Matka na to mlčky hledí? —
je to pěkné vychování!““

Ballada májová.

V bílé míse vodu vaří
s úzkostlivě bdělou tváří —
pěkná holka, lepých tvarů.
Voda v míse v plném varu,
bubliny jak v dešti chrlí,
a jak holka varu slouchá,
voda kloktá, syčí, hrčí,
jak když cvrček v hroudách cvrlí,
jak když oknem bzučí moucha,
jak když v dálce povoz hrčí.

Houkla půlnoc. Holka klekla,
prsten rychle s ruky svlékla,
hodila jej varné v lůže.
„Svatá panno Petronillo!
Dnešní májové své noci
máš náš osud ve své moci,
činiš cokoli ti milo —
prosím, prosím, dej mi muže!
Zajisté že muže svého
každého z tvé ruky beru,
nepředpisuju ti věru,
svatá panno, nevybírám,
nemysli si, že se vzpírám —
jen ne, probůh, zrzavého!“

Z mísy vrch se páry valí,
a jak holka blíž se kloní,
z páry líbezně to zvoní
jako sříbrem z dálné dáli:
„„Vidíš, holka, mám tě ráda!
Ve kostele ráda býváš,
tenkým hlasem „Ave“ zpíváš,
dala bych ti kamaráda —
ale koho dát ti, koho?
Je vás ve vsi trochu mnoho —
zbyl jen hajných synek chudý,
a ten je jak liška rudý;
sivé oči jako liška,
tělo vychrtlé jak tříštka,
a je —““
„Dej mi tedy toho!“

Ballada rajská.

Šla Maria, šla do ráje,
  Kdo ji potkal, pěkně klekl,
  uklonil se, „Zdráva's!“ řekl.
Jenom svatá Eližběta
  nepoklekla, nezdravila;
  Maria se zastavila.
„Poslouchej ty, copak je to?
  vypadáš jak neduživá —
  i tvá záře celá křivá —
oko mdlé a chůze líná —
  vždyť jsi jako umučení,
  což ti v nebi zdrávo není?“
Svatá s výčitkou se staví,
  kysele dí: „„Bože milý,
  já mám strašně dlouhou chvíli! —““
„Dlouhou chvíli, dlouhou chvíli!
  každá patronka své lidi
  opatruje, v lásce řídí —
koho pak jsem tobě dala?“
  Svatá vzdvihá oči černé
  a dí smutně: „„Ženy věrné!

Pět set let jsem zde už svatou,
  hledím, pátrám, jak se sluší,
  nemám ještě jednu duši.
Jenom jednou přišla zpráva,
  že kdes v Čechách žena jistá
  je jak anděl věrná, čistá:
než však zrak můj sletěl dolů
  na ochranu její cnosti —
  bylo už zas po věrnosti!“ “

Ballada o duši Karla Borovského.

(Z pola, ano i zcela národní.)

Po lučině slz a vzdechů
šly dvě duše v pilném spěchu.

Za nima pak třetí duše,
hříšná duše těžce kluše.

Když až k ráji dostupaly,
na dvéře tam zaklepaly.

„Vstaňte, Petře, s klíčem jděte,
kdo to tluče, pohledněte.“ —

„Pane, jdou dvě dobré duše,
za nima však hříšná kluše.“ —

„Dvěma dobrým přístup dejte,
však té hříšné nic nedbejte.

Ukažte jí širou cestu,
kudy k pekelnému městu.“

Sotva všichni svatí spolu
k zlatému zas sedli stolu,

už zas znějí pádné rány
buch, buch! od nebeské brány.

„Vstaňte, Petře, s klíčem jděte,
kdo to tluče, pohledněte.“ —

„Je tu zas ta duše hříšná,
zarputilá, tuze pyšná,

opírá se celým tělem,
do vrat našich buší čelem.“ —

„Hned ji odtud vyprovoďte,
do propasti mně ji shoďte.

Hoďte ji tam vlastní rukou,
ať se setká s pekel mukou.“ —

„Ne tak, ne tak, milý synu,
odpusť hříšné duši vinu!“ —

„Zeptej se jí, matko milá,
dobrého co učinila!

Kolik svátků posvětila,
kolik pátků postem ctila,

zda-li také modlitbičku
posílala ku nebíčku?“ —

„Já jsem svátků nesvětila,
ani pátků nepoctila,

jenom jednu modlitbičku
poslala jsem ku nebíčku." —

„Tedy, duše, pěkně klekni,
modlitbičku svou nám řekni!" —

„Svatý Jene z Nepomuku,
drž nad námi Čechy ruku,
by nám Bůh dal, co dal tobě,
náš by jazyk neshnil v hrobě!"

Usmál se pán Ježíš trochu:
„Inu — je to divné, hochu!

Ale přec ta modlitbička
pomáhá ti do nebíčka.

Sedni vedle tam té vdovy,
ať ti, zač sem přišla, poví." —

„Almužny jsem grešli dala,
nebešťankou jsem se stala.

Grešlička, almužna malá,
do ráje mně pomáhala."

Ballada o polce.

Dle vzdáleného motivu.

Na návsi je převeselo! Polka sedí v zlatých saních,
před nimi dva vraní koně, plno pestrých pentlí na nich.
nad nimi jak v mladém jaře tisíc písní vzduchem jásá.
kolem nich se tisní. víří, skáče, plesá veská chasa.
Polka sedí v zlatých saních, chce až k vzdálenému
městu —
„Nuže, jeď už, milá polko, šťastnou cestu, šťastnou cestu!
Ti se budou v pyšném městě, co to přišlo ze vsi, dívat,
budou nožičkama šoupat, boky vzpírat, bujně zpívat!“
Polka jede — polka jede.

Hlasně bičem svojím práskla — je to cesta, je to jízda!
Pod saněmi sníh si zpívá, po stromích kdos písně hvizdá,
kámen radostí se válí, ba i tam ta hora šedá
bok si skalnou pěstí vzpírá, podle taktu hlavu zvedá.
A ta polka — je to holka! je-li pak kde druhá v světě,
v očích hvězdičky jí hoří, po tvářích jí růže kvete,
veselostí v mladém těle každá žilka jinou hraje,
věčně je jí do zpívání, do skoku a do mumraje.
Polka jede — polka jede.

Dořičeli pozdě k městu, koníci už samá pěna —
ej jakž večer město smutno! vrata zimně pozamčena,
náměstí jak vymeteno, ulice tak hluše pusty,
pod střechami tma jak v pytli, nad střechami mlhy husty.
Polka na zem seskočila, sníh si s lesklých tváří stírá —
„Což tu není nikdo kolem, kdo že hostem odevírá?“
rozhlídla se po staveních, přistoupila ku okénku,
uvnitř hlas se ozval hrubý: „Kdo to na nás klepá venku?“ —
„Polka jede — polka jede.“ —

„Slyšíš, ženo, polka jede! Vejdi dál, můj milý hosti,
doufám, že ti dům náš celý bude ihned po libosti!
Hned tu budeš jako doma: mladý muž a žena mladá,
pod krovem nám dudy visí, strop se z samých houslí skládá;
stěny plny klarinetů, v každém koutě basa bručí,
dvéře do noty nám vržou, kamna k tomu fagot hučí.
Honem, ženo, pospěš městem, sezvi bohaté i chudé,
sezvi nám sem staré mladé, ohlašuj a zvěstuj všude:
polka jede — polka jede!“

Přišlo k polce město celé! „Pěkně vítám,“ chudý řekl,
bohatý vzal klobouk s hlavy, král i korunu svou smekl.
Jak se polka roztočila, král chyť královnu, kníže kněžku,
Jozífek vzal Kačku za pás, Toník kýv' si na Anežku.
Hej ten výskot, hej ta vřava! tisícům se svítí oči —
je to přelud nebo pravda — vždyť i světnice se točí —
stěna sem tam otáčí se, kamna sem tam potácejí,
lavice se nadzdvihují, trámy v stropě obracejí
polka jede — polka jede!

Ballada o svatbě v Kanaán.

Po celém Kanaánu víří svatby ruch!
Šest dní tu byli s rozmarinou vycházeli zváči
a poslíčkové až se prohýbali pod koláči,
však za to sešel se též slavný hostí kruh!
vždyť dostavil se, slyšte, s Matkou svou sám Pán,
ten slavný kazatel, jenž vyšel z Nazaretu —
a lidé kývali a šlo to od rtu k retu,
že nebylo tu ještě také svatby, co je Kanaán.

Kol domu žen je žádostivých jako much,
a každá živě povídá a každá ráda slouchá,
co na vozy se naloží pak nevěstina roucha,
a při tom nechat může každá zrak i sluch.
A zase, jaký náklad na hostinu dán,
pec chlebovou že po měsíc již topí denně,
ba pětkrát že ji topily jen na pečeně,
a výsluhy že uchystáno je pro celý Kanaán.

Pak zvědavy zas k oknu obracejí tvář:
jak ženich uvnitř hledí ostýchavě, jen jak kradbí
svou na nevěstu, jež tu trůní vedlé starosvatbí;
jak nevěsta je krásna, samá zlatá zář,
a v štěstí němá, jak by ret byl ukován;
jak družbovi, když družičce své mlsku nese,
se černé oči svítí, ruka jak se třese —
snad brzy zase uzří novou svatbu rodný Kanaán!

V tom náhlý křik a již jsou ženské v jednu hrst!
Bylť šibal starosvat všem zevlujícím ženám venku
potajmo ostrou jehlou přišil sukni na sukénku,
pak hrnek s vodou vzal a jak by na ně chrsť!
Ty chtěly uskočit, kde bezpečnější stan,
však v klubko sešity jak zběsily teď skáčou,
a tančí, hulají, až všecky smíchy pláčou,
a bujný vřískot jejich přes celičký letí Kanaán.

Však také hosté vnitř pojednou mění vzhled —
vždyť po stolech se šeptem nese nevítaná zpráva,
že mimo nadání se v džbánech vína nedostává,
a každý, náhle žízniv, mrzut věsí ret.
Též panně Marji apoštol to sdělil Jan.
Ta dí však: „Ticho — ticho! Povím já to synu
a co vám poručí, vy rychle dbejte činu,
a starý rozveselí se nám znova zase Kanaán.“

I ptal se Ježíš: „Zdali prázdné štoudve mám?“ —
„Šest prázdných zde!“ — „Nuž ze studnice vody do nich vlejte,
ať každá k přetékání plna, při tom dobře dbejte,
a přineste je sem, nechť já jim požehnám. —
Teď panu starosvatu první dejte džbán!“ —
A starosvat již rychle po plném si sáhnul,
a napil se a v udivení ruku vzpřáhnul:
„Aj, takového nikdy vína neurodil Kanaán!“

A již zas ozdobných měl řečí dost a dost:
„Nuž, páni muzikanti, nástroje své sesbírejte
a vemte dobrou notu si a pěkně vivat! hrejte -
ať žije s matičkou svou převzácný náš host!

Nechť brzy má svůj dům a při něm pole lán,
a v domě hospodyňku, krásnou jak to kvítí,
jež ve dne myrhou dýše, v noci hvězdou svítí —
a my pak všichni vzpomeňme si dnešní svatby v Kanaán!“

Je ticho kolem. Matka smutně hledí v klín,
jeť vidět, zlá že tucha dobrou duši její tísní,
a proto každý na starosvata se tuze přísní
a zvědav čeká, co as promluví teď Syn.
Však úsměvně svůj okřín s vínem pozdvih’ Pán:
„Tuš! páni muzikanti. Račtež všichni píti —
kde dobří lidé jsou, je vždycky dobře býti —
já dím, že věčně vzpomínáno bude svatby v Kanaán!“

PROSTÉ MOTIVY.

(1879—1882.)

Dám Vám to, jak to v torbě mám.
Mnohé se k sobě nehodí —
však co mi po tom! Radím vám,
vy zpěvy, hleď si každý sám,
jak u koho kde pochodí.

JARNÍ.

I.

Byla to zima překrásná!
Kolkolem všude božský klid —
ta příroda v kámen spoutána,
zněmělý všechen, všechen lid.

Ach zas je po všem! Pojednou
vejskly si větry, zvlhnul vzduch,
a po kraji dříve tichounkém
šílený víří jarní ruch.

Nevrle hledím oknem ven —
nechte mně led můj, nechte sníh —
vždyť nechápu více, nač ten rej,
k čemu ta vřava, spěch a smích!

Do větrů, dešťů šlehavých
obrací člověk smavou líc,
i vrána té bouři stříkavé
s jásáním křídly bije vstříc!

II.

Binokl na očích, v ruce hůl
  kráčím si květnatým dolem,
vážně jdu, jako bych neviděl,
  jaro co tropí zde kolem.

Vždyť je to všechno zas na vlas tak
  jako před čtyřceti lety —
po nebi známý ten ptákův zpěv,
  po stromech známé ty květy!

Zase kol děvčátek skotačí
  hošíci nezralých boků,
děvčátka písničky zpívají
  tištěné tohoto roku.

Není, ach není v tom postupu,
  všecko jde dávným svým krokem —
bojím se, jenom my starší že
  moudříme každičkým rokem!

Bojím se, tak že to bude už
  do světa skonání všude,
jaro že povždy ty květy své,
  mládí své písně mít bude!

Kráčím kol hochů a děvčátek,
  šveholem, zpěvem až zmámen,
binokl na očích, v ruce hůl,
  s nehybnou tváří co kámen.

III.

Teď v zrcadlo hledím a sobě v zrak,
a studuju vlastní své rysy:
ach vidím, že v skutku jsem ještě živ —
já zapomněl umřít kdysi.

Však vypadám! Na sklo ať nadychám
a jak chci je hedvábem stírám —
pleť zvětralá, zmodralý, suchý ret,
a v zkalené oko jen zírám.

Ach vypadám! Jak bych byl v almaře,
to po jara, po léta zpátky,
kdes visel, a ve vzduchu trouchnivém
tak vyšel již z módy i látky.

Mé vlasy a vousy jsou chvějná chmýř,
jak moly bych kolem byl zplašil,
a kdybych se potkal — já vyhnu se,
jen abych se nepoprášil.

IV.

Já zanevřel na svět a v samotu
hor zanesl šedou svou chmúru.
Však jaro svou dcerušku navedlo:
„Jdi pomalu k němu vzhůru!“

A dceruška Zeleň hned šla a šla,
a žebroní s slzičkou v oku —
co dělat s tím nevinným dítětem!
jdu — po jeho jdu už boku.

Kde který je strom, honem setřásá
mně na ruce květy své svěží,
kde které je žitečko na poli,
mně radostně v ústret běží.

Kde který je ve větvích zpěvný pták,
mně nad hlavou písničku zvoní,
kde který si povídá šumný les,
hned tichne a mně se kloní.

Jsem pohnut. „No víte, ta srdečnost
— to musím říc' — to je vám ku cti!
kdo miluje člověka řádného,
tou láskou i sebe uctí.

Já v prsa si zkoumavě nahlédám
a šedou tu chmúru v nich plaším —
no víte co? — já se vám poddávám:
jsem tedy zas letos vaším!“

Jak pahrbek vedlé to uslyšel,
hned radostí na nebe ječí:
„Vem honem svůj bukáč a dělej hrom,
ať sláva je ještě větší!“

V.

Co už v tom mém živobytí dnů mi jako tráva svadlo,
co už mi tu povyrostlých, porozvitých květů spadlo!

Co se písní v hrdle zalklo, tužeb marně zaplanulo,
co mi vzdechů odvanulo, a co slzí zakanulo!

A přec, sotva po noci že šero nový den mi věstí,
volám do mrákavé dáli: „Kde jsi — kde, ty moje štěstí!"

VI.

Kde jsem se to octnul! Veřejně ve zahradě:
ženských tu naseto valné jak ku poradě,
a vedle nich, kolem nich hemží se děti —
jak vřeští, jak piští to lidské smetí! —
a já tu prostřed sedím!

Ach — hlava jde kolem, sluch můj je rozechvělý,
zrak můj už znaven a mozek už zmámen celý —
vše točí se, běhá a tančí a skáče,
vzduch plný je výskotu, smíchu, pláče —
protivné, děsné hlasy!

A teď — je to drzost! Dvouleté asi robě
chytlo mou nohu a opřelo ručky obě —
ne! na místo kloubů mu důlky v nich sedí! —
a pitomě, tázavě na mne hledí
veliké, modré oči.

Mám trestat je rukou? houknutím zahnat robě?
rozpaky rostou, já nevím co počít sobě —
a pojednou — pravím vám, z nenadání,
jak stalo se, neví snad Pánbůh ani —
držím to dítě v klíně.

A tisknu je k sobě — měkké mu hladím vlásky,
hlasem pak kdysi jak za doby první lásky,
když panence vyznání činil jsem štkavě,
teď tážu se plaše a zajikavě:
„Děťátko, máš mne rádo?“

VII.

Mně dech se v hrdle ouží
a oči mne tak tlačí,
a teskno je mi do hlubin mé duše,
ba myslím věru, že je mi až k pláči!

Snad je tak děcku z rána,
když z nočních mrákot vstává,
a s pláčem šíji matky své ovíjí,
až srdéčko mu v ňadrech usedává.

Snad je tak louce z jara,
když nad ní slunce svitne,
a po travině, mladé po rostlině
zas první rosy visí perly třpytné.

VIII.

Jsem zaleknut, jako bych při hříchu
byl pojednou přistihnut býval,
však stalo se, od let co nestalo —
já věru teď nahlas si zpíval!

Vždyť ale snad sám za to nemohu,
proč tedy ta v zápětí tíseň?
jak padl mi jara květ do oka,
tak do duše národní píseň!

Ach, sladká nota!
nechť třeba se tesknota v prsou šíří,
ta písnička znovu zas hrdlem víří,
až zaklokotá.

Jsem ptákem v kleci:
když přistoupíš, v strachu on sem tam lítá,
však z hrdélka píseň už porozvitá
se tlačí přeci.

IX.

(Po přečtení čudských písní národních.

Ty srdce lidské, mistře zpěvů všech,
tak rád bych zpívat uměl!
A jdu se tebe pooptat,
kdy zpěv má jenom šepotat,
kdy líp zas, aby šuměl?

„Když cestou člověk kráčí znavený
a tíž mu hlavu střásá,
mdlý jeho krok a bledá líc —
tvůj ret se rozpěj víc a víc,
až zvonem pozajásá.

Však když jde vandrovník kol veselý.
má v oku plno smíchu
a na rtu písni bujných rej —
tvůj ret pak jenom šepotej
a píseň vlň se v tichu.“

X.

Buď požehnán, ty lístku první,
jenž ve smaragdu bujné zdobě
jsi zrak můj s životem zas spoutal
po té tak teskně dlouhé době!

Buď požehnána, písni první,
jež vylétla's z lesního houští
a zvonkovou svou mannu sila
po srdce mého zprahlé poušti!

Buď požehnán, paprsku první,
jenž s oblohy v má prsa skanul —
vždyť tebou duch můj ztrouchnivělý
zas v tichý modrý plamen vzplanul!

A je mně teď, jak vzduch by nesl
na vlažných vlnách bájne hlasy,
jak po slunce by zlatých prškách
se třepotaly dávné časy.

Jak kolem hlavy šplounaly by
zas dětské písně, smavé zkázky,
jak žila by zas matka moje
a hladila mi černé vlásky.

Jak by se ke mně naklonila:
„Jsi mi tak bledý, dobrý hochu,
hleď, kolem vše se směje, volá —
jdi, dítě, ven a hraj si trochu.“

XI.

Hej uvidíš, přírodo, uvidíš,
  my ještě cos vyvedem spolu —
ty's od kořen do vršku změněna,
  já od hlavy po patu dolů!

Můj krok je tak lehký a v nohou mám
  teď jakousi žilečku hravou:
kde mohu jít pořádně pěšinkou,
  já brouzdám se vedle ní travou;

kde potkám se s bublavým potůčkem,
  hned chvilku s ním v hovoru chodím;
kde zahlídnu lučinu, na pozdrav
  již klobouk svůj do výše hodím.

Když kvete mi na cestě mladý strom,
  já pochvalně po pni jej hladím,
a zpívá-li na větvi pěkný pták,
  já pod ním svůj baryton ladím.

Ať dělám co dělám, ať jdu kam jdu,
  já musím mít nějakou hračku —
teď sloupnul jsem s rozvité růže list
  a pískám naň odrhovačku!

XII.

Kdykoli ptala se babička:
„Nuž — jakou pak chcete dneska?“
již volal jsem: „„O malém Palečku,
ach, babičko, ta je hezka!““

Pánbůh ví, proč jsem se myšlel vždy
sám Palečka ve podobě,
a proč jsem vždy sousedku Márinku
si v pohádce pojil k sobě!

Na jejím bělostném rameni
jsem v myšlenkách sídlo své míval,
či z ňader jí, ukryt v nich po bradu,
jsem na svět se ven usmíval.

———

XIII.

(Motiv dívčí)

Jaro se ozvalo ve prsou,
srdce tak buší a tepe,
že dívčice naslouchá, zdáť se jí,
někdo že na dvéře klepe.

Skočila, za kliku chytila —
zavanul větříček chladný —
již klika zas cvakla a dívčice
zavzdychla: „Ba ještě žádný!“

XIV.

Zem, sotva ji sluníčko ohřeje,
již do barev, do zvuků vzkvítá —
a sotva že srdce mé ožije,
již touha mu lesklými nitěmi,
a milost mu zlatými sítěmi
zas na ňovo osidla splítá.

Jak padl mi jara květ do oka,
jak do sluchu národní píseň —
tak padlo mi děvčátko na prsa,
s ním celá ta zaleklá, šveholná,
ta sladká a náhle zas úbolná,
ta bývalá lásky tíseň.

XV.

Teréze.)

Ty utýráš mne chladem svým,
ty umučíš mne vzdorem —
já chvěju se, že svatá tvá
je ve všem tvojím vzorem:
Teréza à Gesu.

Ta byla krásna, světa div!
a zbožna byla! znáš-li,
když umřela, že v srdci jí
pak crucifixum našli —
Terézo à Gesu?

Ty's krásna jak ta Španělka
a žiti ach tak ctného —
až umřeš, najdou v srdci tvém
mne ukřižovaného —
Terézo à Gesu!

LETNÍ.

I.

Již lučina je zkosena,
jaká to, jaká vůně!
hle, klásky blednou, blednou stony,
a nad tím celý oblak vonný
se vznáší jak by z bájné tůně.

Ach takhle, pěvče, zahynout
jako ta luční tráva!
Ret bledni již, tvůj skon ti věště,
a na něm nech ti píseň ještě
v omamnou sloku povyzrává.

II.

Čtu ve měkké kůře březové,
na stromě v houští skrytém,
dvě jmena mně osob neznámých
ve srdci prostě vrytém:
Maria, Josef.

A houštím si šlehá po bříze
  sluneční záře hravá —
a písmena jedna pošmúrna,
  druhá je zlatě smavá:
          Maria, Josef.

Ach kolik zde bydlí asi let
  lidé ti v srdci vrytém?
a jak as je osud v životě
  přešlehal různým kmitem?
          Maria, Josef.

Měl jeden z nich parný červenec,
  druhý snad mrazný leden?
Či dosud jsou srdcem spojeni,
  srostlí jak ve strom jeden —
          Maria, Josef?

Když na večer přijde otec zpět,
  smějí se květné oči?
a které as z obou poupátek
  na krk mu dříve skočí?
          Maria? Josef?

III.

(V březovém lese.)

Co vše mi vypráví ten les,
co hovorných tu stromů,
co vše sem lidé napsali
a nevěděli komu!

A já mám též už břízu svou
a píšu, nevím komu:
„Vždyť jsem chtěl také šťasten být,
však pánbůh nechtěl tomu!“

IV.

Slunce je jak velký žernov, pánbíček jím den svůj mele,
samou záři, samé zlato po horách a dolech stele;
sotva za rána že začal, již se krajina ta celá
— jak na zlaté půdě obraz — bájnou krásou rozeskvěla:

Co tu letní den nám dává! co tu šperku, co tu lesku!
brilianty posypal mi celou tu mou lesní stezku,
lesu šat dal safírový, vedlé něho bujné mlází
zlatými si šípy hraje, stříbrnými míči hází.

Na potoce vlnky pyšně v stříbrných korunkách plují,
nad potokem drahokamy bleskně vzduchem postřelují,
ode břehu po dědině modrounký se závoj třese,
přese celý kraj ten širý, po celé se hoře nese.

A na hoře u temene paprskový šlehá plamen,
zakletým tam nad pokladem snad to hoří „boží kámen“,
nebo to tam divé ženy na těch horských bylin vůni
z dumných jeskyň vynešené, drahé šperky svoje sluní.

Tělem sladké teplo běží, jak když děva v rty mne líbá,
tvář se moje pousmívá, hlava chvilkou zakolíbá;
na tu krásu, na to modro v blaženosti ústa špulím,
ve stínu se k mladé lipce vroucně jako k milce tulím.

Je mi blaze, je mi krásně v letním teple, v slunné záři —
jak bych seděl v mléčné lázni, na máslovém na polštáři.

V.

Je tak teplo — je tak ticho!
Vlnky jenom šepotají,
nad nimi se němým vzduchem
lesklá šídla třepotají.

Ametystové ty jehly
sem tam, sem tam polétají,
oči mé mně zašívají,
mysl moji oplétají.

Ba já cítím, že má duše
někde je už v limbu branách —
pán Ježíš mně postůj v hlavách,
andělové po všech stranách! —

Spal jsem; pojednou však jak by
bylo se mne něco tknulo,
oči se mně rozevřely,
celé tělo sebou hnulo.

Hledím, trnu — ach ta radost!
tedy přec to pravda jesti:
koho pánbůh pomiluje,
že mu dá i ve snu štěstí!

Zlaté slunko — mezi tím co
tak se mně to slastně spalo —
skrze listí mladé lipky
dukáty mne posypalo!

VI.

Náš kraj se ženil dnes, bral oblohu si sličnu,
a vyzkušení lidé staří praví,
že kdo chtěl přihlídnout, moh' vidět tuze,
jak oba dávno již jsou láskou žhaví,
moh' lesklé zřít jich hledy, slastné chvění,
moh' pozorovat, jaké mají schůze
za lesův obzorem, ba až tam hory na temeni.

Hned z rána obláčkové, bílí jako z vlny,
po širém nebi sem tam houfně stáli,
a na to k pochodu se seřadili
jak šňůry perel, v nekonečnou dáli.
Pak na nevěstu šlojíř dali barvy šedé,
a na vůz s vranými ji mraky posadili —
prach ve kotoučích letí po zemi a svatba jede.

Před svatbou muzika svou jásavou hrá píseň,
bouř do koní svým modrým pere bleskem,
hrom na nebesích z těžkých kuší střílí —
a svatba k předu jede s divým třeskem.
Kde lidská obydlí, již okna otvírají
a honem za svatbou si povyhlédnout pílí
a šepcí s úsměvem si blaženým: „Bůh žehnej kraji!“

Již svatba přelítla, jen skvoucí deštná vléčka
se za nevěstou táhne ku obzoru.
Jak vínku zdoba v půli roztržená,
od hory temene až dolů k boru
hle! kvetoucí se duha oble kloní,
a pod ní, bouřným deštěm osvěžená,
zoraná pole krásně jako čerstvý chleba voní.

VII.

Nesmějte se pavučínce
na mých vlasech, kamarádi,
nesmějte se do očí nám,
že se máme s mladou rádi!

Třeba bylo pozdní lásce
jako v sadě na podzimi:
kapky mlhy po travině,
bílé kvítko mezi nimi —

přece i to pozdní kvítko
ještě těší mladou duši,
pěkně hustým vlasům dívčím,
pěkně plným ňadrům sluší.

Bílé kvítko jahodové,
sedmikrása bělolistá —
a má zšedlá hlava má snad
na těch ňadrech také místa.

VIII.

Jak dobře, že z ráje vyhnal nás
kdys všechny ten pánbůh milý!
i žehnáme otcům, praotcům,
že hříchem nás podědili!

Tak vesele se to vandruje,
ve uzlíčku hřích dědičný —
ach bez hříchu by ten květný svět
již spola tak nebyl sličný!

Ba nebýti jeho, zda zněly by
kdy po stráních jarně zpěvy?
zda těšil by kdy nás růží květ
a kyproučké panen zjevy?

Zda bychom si někdy výskli tak,
když „ku tanci!“ hudbě kynem,
zda bychom se štěstím chvěli tak,
když děvu si k prsoum vinem?

A ptejme se pánů nebo sluh,
z měst slečinky, dívky veské,
a každý nám chvějně přišeptne,
že hřešit je ach tak hezké!

— —

IX.

(*Motiv cizí.*)

Já umírám láskou. Loučím se
již se vším tím světa pychem —
ach zazvoň mi, děvče, k hodince
svým nejstříbrnějším smíchem!

Hrob vykopej na své postýlce,
šest střevíců dlouhý asi,
a místo těch tříštěk borových
v něj nastlej své zlaté vlasy.

Tak měkký to hrob, tak milounký — :
dvě nad hrobem očka svítí,
dva rty kvetou jako růží keř,
dvě líce jak z ráje kvítí.

Však vdova ty žíti nemůžeš,
nuž ulehni ve hrob ke mně,
a bůh nám dej sladce spočinout
a lehká nám budiž země.

———

X.

Má poesie — dívčina
a mžikem láskou plápolá:
  jak spatří oči mladé,
  již ruku k srdci klade
a hlava jde jí do kola.

Hned chystá roucho svatební
jak padlým sněhem vroubené,
  a chystá závoj řásný
  a bleskný šperk si krásný,
i vozy, věnci zdobené.

Již svatba v plném rozletu —
v tom rozum v cestu vyrazí:
  tři stará slova vrhne
  a šátek v uzel zdrhne
a rázem svatbu přimrazí.

XI.

(*Zpomínka na Hálka.*)

Teprve srpen. S oblohy
záře a teplo jen srší,
a přece již s agátu před domem
vše listí jak v podzimi prší

Sotva že větérek zavěje
a sotva že větev se skloní,
již ku zemi sežloutlé listí to
jak zlacený deštík se roní.

Zamyšlen dívám se oknem ven
a chvěju se, podoben věchu — :
musí to přece být pěkné jen,
když člověku prchnou dny poslední
tak v plničké záři, tak v spěchu!

PODZIMNÍ.

I.

Náš Boubín má šedivou čepičku
a zvolna si z dýmky kouří,
on pánem teď, hledí si do kraje
a lenivě očima mhouří.

Vše vidí: jak jeho že ženuška
si lesní svůj vrkoč plete,
jak větrným, měkounkým chvoštětem
sníh skalního s úbočí mete.

A vidí, jak kolkolem po řekách
ti trpaslí synci malí
si po vodě dolů a nahoru
své mlhové balvánky valí.

Jak šedivé ze skalní kotliny
výš výše se kotouč paří,
kde trpaslí dcerušky pro lidi
z mlh dešťovou polívku vaří.

A jiné z nich plátna zas utkaly
    a věší je za strom všady,
že vandrovník náhle se zaráží
    a neví již, kam že a kady.

Zas Boubín se ku řece zahleděl —
    tam věru už stavba celá,
a od břehu k břehu se z mlhy most
    jak z mramoru do dálky bělá.

A na břehu stojí lid spěchavý
    a radí se zdiven spolu,
a který z nich mamidlu uvěřil,
    hrš! sklouzl a sletěl až dolů!

A Boubín se hromově rozchechtal:
    „Ne, mámo — ti kluci tvoji —
ej mají ty děti teď nápady,
    že člověku rozum až stojí!

No mládí je mládí a stvořeno,
    jak myslím, jen ku radosti —
hoď, mámo, jim mlhy té ještě kus,
    vždyť máme jí, chvalbohu, dosti!

II.

Já hnal se pestrým, luzným za motýlem,
byl samý nach a plný zlaté zdoby —
však trhám zpět zas zelenou svou síti:
kam on mně used', bují tořič — kvítí
    umrlčí hlavy do podoby.

Já vesel hledal sněžnou parnassii,
má květ tak milý, srdce do obrazu,
a našel ji — však ruka zpět se veze:
kol kvítka můra smrtonoška leze,
s umrlčí lebkou ve svém vazu.

III.

Když nad střechou osad se zmítá bouř,
tu přemnohá svém ve přístěnku
si zavzdychne dobrácká dušička as:
„ta nebohá ptáčata venku!“

Ach prosím vás, pražádnou lítost jen!
nám, kteří svá nemáme hnízda,
je nejvolněj, nad námi, pod námi bouř
když válečnou muziku hvízdá.

Když kolíbá les se jak na vlnách
a k zemi až shýbá své témě,
a blesky se třískají o čela skal,
až třese se kolkolem země.

A urve-li nás to a smete nás
a rozrazí prsa o kámen —
bouř zahučí velebný pohřební žalm
a příroda zavzdychne amen!

IV.

(Motiv dívčí.)

Ty naše hodiny
jsou jako z rodiny!
Když jsem s hochem bývala,
kolečka si zpívala,
repetila cvaky cvaky —
když jsme se my políbili,
kolečka si mlaskla taky.

Ach — hocha odvedli,
mně tváře pobledly!
Hodiny teď jdou a jdou
líně jedna za druhou,
a kolečka cvaky — cvaky —
když si vzdychnu na posteli,
kolečka si vzdychnou taky.

V.

(Motiv italský.)

Kdy láska přilétá?
Když jaro dýchá po horách,
ze země mízu loudí,
a labuť, jinde zrozená,
po našich vodách bloudí;

s břehu když do vln bublavých
měkounká pomněnka se dívá,
a lidem vonných za nocí
v každinké žilce zpívá . . .

Kdy láska odlétá?
Když nad oblaky nahoře,
labuť své mladé volá,
a dole vítr v strništích
vzdorná si hvízdá kola;
v zpáteční vodě pod mlýnem
když žlutavá se stříže točí,
a lidem němých za nocí
i ve snu chladem vlhnou oči . . .

VI.

Podzim je zde a krátký den,
svět jak by k spaní byl odstrojen.
Již širý kraj zhnědnul a hory jsou
jak holé zdě,
a vzpomenuv jara nevíš víc,
nač bylo zde.

Zkouším si myslet jaro zpět —
těžký je myšlének zpětný let!
Kdo uhoď by němém tom o lese,
že zpěvem zněl,
kdo o nahém keři trnovém,
že růže měl?

Zimavá třesoucí se zář
pobíhá přes země ztichlou tvář.
Já sleduju zrakem ty záchvěvy
a dýchám chlad,
a duší mou chvěje otázka:
byl jsem já mlád?

VII.

Že šedivím, praví váš veselý smích?
Teď vidíte, co že je z boje,
jejž s ledovým svádělo rozumem
si horoucí srdce moje
na hranatém živobytí!
Ach potlouklo! Šedivý hlavy lem —
to není snad staroby měkounký sníh,
to stopy jsou krupobití.

Ba — bylo to jako tam na horách!
Žár od jihu k výši se plazí
a z půlnoční druhé zas strany
se ledový vítr zvedá,
až ve výši u skalní hrany
vír v mlhový oba se srazí —
pak sypou se kroupy jak bohatý hrách
a mžikem je hora šedá.

VIII.

Chtěl věčně bych být jen jak podzimek —
  však jako ten první a zdravý:
má z železa svaly, z žuly hnát,
  při tom jak dítě je hravý.

On na každou skulinu hvizdne si
  a šustí si v každičkém chrastí,
on mlhy si chytá na větev,
  větry do skalních si pastí.

On balvany mlhy si do výše
  až k temeni Boubínu vleče,
a pranic si z toho nedělá,
  v kapkách že vše hned zas steče.

On do kraje smečku si vypustí
  svých drobounkých vírových dětí
a do cesty sfoukne jim pro hračku
  písek a listí a smetí.

Pak zase kams do dálky zavolá,
  a zní to jak dělová rána —
kde vzala se, vzala, už je tu
  obrovská smršťová panna.

A panna hned do kola — do kola,
  v důl, na horu nohu svou sází
a podzimek střechy a vývratě
  dvorně jí v zástěru hází.

Zas hvizdne si — kosti to projímá —
na mračna, jež nesou si hromy,
a vymknuv jim hromový z rukou klín
po lese štípá jím stromy.

I vyrve jim oheň ze záňadří
svou divoce nezdolnou silou —
„Chci pořezat všechny ty hlavy skal
zubatým bleskem jak pilou!“

IX.

Však nechtěl bych být jak ten podzimek,
když blízko už k zimě se kloní:
je dětinský, svět-li se zamračí,
hned po tvářích slzy mu roní.

Vždyť po nebi už i to sluníčko
pak smutně o berličkách chodí,
a podzimku starci se každý den
jak ve mlýnském zákalku rodí!

Když krajem jde, chvěje se zimnicí
a každý mu větérek ostrý,
když lesem, krok chrastí, jak vyschlá když
mu kůže se tluče kol kostry.

Když trochu chce vesele vykročit,
hned zarazí, schází mu dychu,
když k zlosti se krev chce mu rozvařit,
je vášeň ta jenom už k smíchu! —

Já hledal jsem stařeckou pro vášeň
si obraz, už přec jsem jej našel:
toť na zimu bouř — blesk blikavý
a hrom už jen jak by kašel.

X.

‚Jeď!‘ — „Kam?“ — ‚Kam chceš, jen z města ven!
Ať někam ve přírody dóm
se rychle, rychle svezu,
a trávník vidím zas a strom.‘
My dojeli. ‚Teď slezu!‘

Tak nač jsem vyjel!? — Slunce plá,
však po paprscích spavá rmuť.
Na vodě vráska líná,
po stromech všude, všude žluť,
a z trávníku čpí hlína.

Zde lávka. Vyndám zrcádko —
ne, ne — leť ke všem čertům jen!
Již o strom sklo se drtí —
což vyjel jsem si z města ven
zřít toilettu smrti?

XI.

„Pojď — pojď!“ to ve výši kdes volá
a zní to jako ptačí skřek;
já rozhlídl se: černá vrátka
a malý veský hřbitůvek.

A zase slyším: „Pojď — nu pojď již!
víc nehleď světa na mumraj:
vždyť přelítl jsi světa koncem
a dosud neznáš blahých kraj.“

Já naslouchám a srdce buší,
a hlava klesá níž a níž,
a pojednou tak luzně hledí
ty hnědé hroby, rudý kříž.

Je pravda! Nač se plavit mořem,
nač slézat strmých horstev lem:
zde zcela nízký pahrbeček
a za ním zcela nová zem!

ZIMNÍ.

I.

Své čelo mi do okna vtlačila
a bílým svým okem se dívá —
já vidím ji, zimu tu paní zlou,
jak mlhavým prstem svým kývá.

Je ticho, je mráz, a mdlá noha má
si na prahu vykročit váhá,
však zima po horoucí dlani mé
již mlhavou rukou svou sáhá.

A pozvolna ruku tu pozvedá
a klade ji kolem mé šije —
ta vražedná žena! vždyť cítím již,
jak ze prsou dechy mi pije!

A cítím, jak v ledovém objetí
tvář bledne, ret rychle jak chladne,
jak tepna se ve skoku zaráží
a srdce jak klesá a vadne.

II.

(*Marii.*)

Znal jsem ji ještě tak maličkou.
Viděl, jak s dětskou svou sesličkou
ku oknu pracně se táhla.
Vystoupla, špulila drobný ret —
kamkoli pusinkou sáhla,
naskočil čisťoučký ledový květ.

Vidím ji dorostlou, rozkvetlou;
rozkvetlou, v oku však uhnětlou,
po tvaři bleďost jí běží.
Ku stolu níží svůj chvějný ret,
na stole v rakvičce leží
děťátko, čisťoučký ledový květ.

III.

(*Motiv národní.*)

Proč vyhlíď jsem oknem teď k lesu ven?
Tam u lesa okno se třpytí,
tam v loni byl sněhový ještě lán
a letos už chaloupka svítí.

Já vsázím se, že se tam za stolem
dvě mladistvé tulí teď hlavy,
vždyť v chaloupce mladý je páreček
a první svůj Svatvečer slaví.

A na nebi nad malou chaloupkou
tak do dálky hvězda se třpytí —
snad aby Tři králové věděli,
kam napřesrok s poklonou jíti.

IV.

V očích mně cos světélkuje,
lebkou mně to lehce cinká —
mojí duší náhle vane
mladá bujná upomínka:

Jasný měsíc, rovná pole,
všude plno sněhu na nich,
a my z chrámu od půlnoční
na zvonivých jedem saních.

V huňaté své kožešině
vedle mne si dívka hoví —
teploučká jak letní vánek,
hezoučká jak dukát nový.

V chrámě jsem se na ni díval,
nosíkem jak v knize leží —
při motlitbě ve dřímotách,
při hubičkách teď tak svěží!

„Dej mi ješte třetí — čtvrtou —
a pak pátou — šestou, dítko —“
tolik medu, tolik vůně
a tak droboulinké kvítko!

„„A teď ty mi navrať všecky,“ “
v smíchu dívčina zas praví —
pěkně se to v saních sedí,
že se nesrážejí hlavy!

Tepny létly, srdce bilo,
jak by rozskočit se chtělo —
rád bych ještě jednou prožil
v myšlénkách vše, co se dělo!

Ale jasný měsíc bledne,
slaběj to vždy hlavou cinká —
za sněhová lada letí
mladá, smavá upomínka.

V.

Přec jen jsem kdysi hlavu sklonil v smutku,
když četl jsem, co dobrý Krylov píše,
— jakž každé slovo jeho pravdou dýše! —
o modré chrpě, jejím o zármutku.

Ta chrpa tichou nocí naříkala,
že hlavu svou již těžko k zemi kloní,
než jitro svitne, ach! že bude po ní,
a teskně nad svou smrtelností štkala.

Ta hloupá chrpa! když tak hlavu chýlí,
že símě její širým polem letí,
že příštím jarem vzkvetou její děti,
že vzkřísí z nich se — hloupá chrpa víli?

Že ten jen na skon smí si naříkati,
kdo hlucho kvetl, bez ovoce přejde,
kdo bez vzkříseni pod tu hroudu sejde —
ba naříkati, třeba zaplakati — —

Co dál? — Nic, nic — ach pranic, moji ctění,
chtěl jsem jen říc' — vždyť též to jiní jistí —
že není dobře vše ve světě čisti
a ještě hůř že: myslit o všem čtení.

VI.

Tak zvolna — tak smutně — tak sám a sám
svou loďku dál životem sunu —
což nechtěla pražádná dušička
sem do mého vsednout člunu?

Ach odpusť mně pánbůh tu otázku,
a nečiň můj hřích ještě větší:
když vesla svá nad vlny nadzdvihnu —
vždyť kanou s nich slzy něčí!

Když na konec kormidla pohlédnu,
vždyť trhnu tak plaše tak prudce:
tam v zadu ty pruhy — toť spínají
se za mnou dvě bílé ruce!

VII.

Když jsem mlád byl — když jsem mlád byl,
jaká vůně byla v lesích,
jaká zeleň po lučinách,
jaké modro na nebesích!
Co si v prsou písní hrálo,
co jich na rtech poletalo —
vše mi v světě v píseň zrálo,
vše a vše se zpěvem stalo!

Myšlénka v zpěv proměněná
zvonila jak ocel zvoní,
šuměla hor nad temena,
jak když orel mraky honí.
Ach jak zněly mladé slohy
jasným zvukem, slyšny všude,
myslím, že z mých zpěvů mnohý
také přes hrob zvučet bude!

Přišel podzim — těžké časy —
náhle les víc nemá vůně,
lučina ne květů více,
nebe modra ve svém lůně.
Přišel podzim, dny s ním rmutné,
šerá rána, noci černé,
myšlénky v nich k smrti smutné,
nedozírné, nedoměrné!

Myšlénka se pírkem chvěje,
hlas se jako lístek třese,
a co teď ret slabý pěje,
víc se přes hrob nepřenese.

VIII.

Když dal osud píseň tobě — jen ne dlouhou, jen ne dlouhou!
Posluchači hlavy věsí,
každý již se poodvrací,
zavzdychne si, zašeptne si:
„Zestár' pěvec — hlas už ztrácí!“

Když dal osud cestu tobě — jen ne dlouhou, jen ne dlouhou!
Poutník pak už sice všaký,
bujně okolo se nesa,
outrpně tě měří zraky:
„Chudáček už už klesá — klesá!“

IX.

Jesenní kraj jsem, znavený
po bujném, úrodném letu,
šerá se po nebi chmůra pne
a písně mé mají se k letu.

Uprostřed kraje je bílý chrám
— tužby mé dosud jej staví —
kol jeho věží se písně mé
teď slétají v šveholné davy.

Zmatený švehol! víc žádný zpěv,
žádné v tom popěvky tklivé,
slyším jen pípnutí tázavé
a vzkřiknutí netrpělivé,

Odlefte tedy, již odlefte
do krajin mladistvě stinných —
s bohem si lefte, já oněmím,
vy lefte si do srdcí jiných.

X.

Den vznesl se z údolu; výš a výš
teď kráčí svým světelným krokem —
„Kam jdeš teď, kam jdeš?“ — „„Vždyť vidíš přec,
že ku výši hory bokem.““

A pojednou ztemněla hora se,
a zhaslo i zlacené témě —
„Kde jsi teď, kde jsi?“ Však ticho kol
a němá je širá země.

Já cítím se pojednou opuštěn —
kam asi se den můj vznesl?!
a v zimničném, v toužebném pospěchu
můj k údolu zrak zas sklesl.

Ach celá má minulost — vždyť to tam
již plujou jen mráčkové šedí —
a mně je tak ouzko, tak tesklivo,
jak měl bych jít ku zpovědi.

XI.

Přede dvorem stará vrba,
pně už vydoutnalé,
samá jizva, samá trouchen —
kdy ji podtít ale?

S jara, když jí zbylá větev
květem pookřeje?
V letě, když své staré tělo
na sluníčku hřeje?

Či snad v zimě? spí pak jistě?
necítí to ani?
Starý strom a starý člověk
má tak málo spaní!

XII.

Řekla vlna k sestře vlně:
„Proč mne stále stíháš?"
Řek' den bratr ku dni bratru:
„Proč se za mnou vzdviháš?"

Řekla bolest ku bolesti:
„Co tu, sestro, hledáš?
Sotva že si někde hnízdím,
již si ke mně sedáš."

Odvětila nová bolest:
„Vždyť jsme spjaty v kruhy,
kam jde jeden toho rodu,
tam jdou všechny druhy!“

XIII.

Liják se v okna boří —
noc divoká a děsná!
Já ležím chorý, bez sna,
a lampa noční hoří.
„Světélko poloslepé,
rci, lampo malá, nač jsi tu,
bych viděl líp svou samotu,
svu bolest cítil lépe?“

Mrkla si ve přístěnku:
„„Ej počkej, chvilku počkej jen,
já kmitám, svítím oknem ven,
těm hladovcům tam venku.

Dost jsem se rozproudila,
by liják znal, kam mráz svůj lít,
by kulich zřel, kam v okno bít,
a smrt by nezbloudila.““

XIV.

Byl pevný koráb to a hrdě vzneslý,
dub stěžeň jeho, boky jako z žuly,
a rovno cestu svou si mořem brázdil,
nechť vlny orkánem se rozedmuly.

Však náhle siný blesk se s nebe snesl
a po korábu jako had sjel k moři —
zvon zaduněl, tak hrozně, žaložalně,
a z lodí kolem zazněl pokřik: „Hoří!“

Jen mžik a koráb letí osamělý --
kdož dlel by tam, kde osud duby drtí —
divokým skokem letí v noční chmúru,
tam někam v dál, kde čeká přístav smrti.

Již stěžeň padnul, s ním ta flaga pýchy,
jak z děla rána po vodách to znělo,
sloup jisker šlehnul k nebeským až branám
a zas se kolem do slepa vše stmělo.

A koráb zase dál a jemu v týlu
saň sedí ohnivá a hladně ničí
oud po oudu i kusy v propasť hází,
a vlny dole varem kypí, syčí.

Již trup se níží, jako sen by dýmný
se rozplývají charé jeho rysy —
jen chvíli ještě, malou, krátkou chvíli
a popel můj se s širým mořem smísí!

XV.

Smrt zvoní: „Na vůz! Čas je — čas!“
a po cestovných běží třas.
Jak divno, na zvonění
že nikdo hotov není!

Mně hůř je: V ruce držím vak
a na zvon vzpírám rudý zrak,
však zvon se nehne ani.
Jsem netrpěliv! Zítra? dnes?
Smrt po sousedstvě hýří kdes
a já tu čekám na ni!

ZPĚVY PÁTEČNÍ.

„Moje barva červená a bílá.“

Ten rudý prapor náš s tím bílým vedle polem —
jak bije, šlehá po svém bidle holém!
Hned plapolavě v rušnou dál se nese,
hned truchle choulí se a zimničně se třese,
a barva barvu v divé honbě stíhá,
až v očích, ve lbi, v srdci se nám míhá.
Viz — viz! teď ve výši se vzdmula krev
a po ní varem tryskla bílá pěna! —
teď vítr zadul — náhle nový zjev —
hle návěj sněhu, krví pokropená! —
a teď jak bílá holubice by se byla vznesla
a mihem do plamenů sražena zas sklesla! — —
myšlénku volá, myšlénku nám drtí
hned vedle barvy života ta hrozná barva smrti.

Ej vždyť ten prapor jak ty naše děje!
Když kroniku svou drahou do ruky si berem,
tu jedna stránka, jak když anděl sám ji pěje
a psána brkem z bělostného jeho křídla,
však druhá psána již zas rudým ďábla perem
a namočeným v kouřná pekel vřídla.
A jaké děje, taký ten náš lid!
zlo — dobro, démon — bůh jej žilobně probíhá,
dnes jak by zářné z úběle byl slit
a zítra tělo ssedlou krví plíhá.

Tvář jeho chvíli červená a druhou chvíli bledá,
dnes bílé křtěňátko — kmet zítra ubodaný,
dnes jasný učitel, jejž lidstvo k nebi zvedá —
a zítra mučedník zas lůze ve psí daný.
Tak kolotáme vratkým životem se stále,
nám každý bílý den se do červánků zmhouří,
a červánky — ach, víme — novou věští bouři:
bij, prapore, jen bij, toť osud tvůj — bij dále!

Dvě číše zvedám květně pozavilé,
v té jedné víno červené a v druhé víno bílé:
vy barvy dvě, dvě světla, přes věky nám svěťte
a národ bojem, mírem k chrámům slávy veďte!
A pakli lidstvo po zemi se hlubným mořem vlní,
Čech bílý, rudý korál buď, jenž moře vzdorně plní;
a pakli lidstvo výší se jak alpstvo nad tou zemí,
Čech buď Mont blanc a Mont rosa a zvýšen nade všemi;
a pakli lidstvo podobá se nebes hvězdné tváři,
Čech buď v ní bílou jitřenkou a rudým Marsem záři! —
Leť vzhůru, prapore náš rudě svěží!
jak Spartáné v svém rudém bitev kroji
pod tebou Čechové ať s mečem v ruce stojí —
ty veď nás, k předu leť a vrahy oslň, sežži!
Leť vzhůru, prapore náš mléčně bílý,
Přemyslův orle plný vzdušné síly —
pod tebou květ se rozlož krásou tklivý:
jak bílý bůh to národ spravedlivý!
Dej osud bojů nám, co muž a rek jich snese,
pak ale nad hlavou ať ráno rozbřeskne se,
z červánků slunce vyskoč, lehni českým polem —
buď v Čechách bílý den a plno růží kolem.

— —

Anděl strážce.

Ne, ne — já nebyl žádným bílým květem!
Já nerozkročil jasný se tím světem,
má cesta nešla krajinami míru:
jak divá řeka, která v skalách bouří,
tak plná pádů, plná byla virů,
dno v černých tmách, a povrch v šedém kouři.
Že přece nejsem skvrnitého čela,
že život nezkován meč na dvousečný,
že duše v propast zhouby nevhučela,
jen Tobě jsem, Ty anděle můj, vděčný

Tys náhle stanul mezi mnou a skutkem,
Tvé oko jako hrob se hlubně tmělo,
jak lilje klonilo se krásné tělo,
a s nevýslovným děl Jsi se zármutkem:
„Což svému k smrti zmučenému lidu
ni chvilkového nechceš popřát klidu?
Chceš klesajícímu pod břevnem kříže
na vyschlá bedra přidat hanby tíže?
Chceš, Tvá by na hlavu mu padla vina,
on studem hořel za Tě, svého syna?“
A zdrcen klečel jsem a v hlasném lkání
mé srdce sbíralo se ku pokání. —

Já nedím: „Bohu dík, jsem lepší jiných!“
Kdož smí se přímit, než se život zhroutí,
než poslední doběhne z hodin stinných,
že cesty kal mu roucho neposmoutí?
Však tolik vím, Ty Jsi-li při mém boku,
že srázem každým pevného jdu kroku.
Tvou ruku líbám, k Tobě vzhlížím slze,
zář tvého zraku veď mne v světa mlze,
Tvé křídlo nadšené mne přenes přes propasti,
anděle strážný, svatá lásko k vlasti!

Matka sedmibolestná.

Na naší Kalvárii, v charém kříže stínu,
hle matka Vlast — syn Národ v jejím klínu.

Do noci skleslo slunce, bouří hnáno,
do prázdna bouř své vyhučela amen,
syn, matka bez pohnutí, jeden kámen —
je ticho, mrtvo — vždyť je dokonáno!
Co matce slunce, co jí nové ráno!
zrak nemá citu, srdce nemá tluku,
mráz smrti ledem pokryl chvějnou ruku
a spálil myšlénky — je dokonáno!
Květ její duše, květ jejího těla,
syn krásný, libý jak vše jara vůně,
muž, jímž se země nebi rovnat chtěla,
bůh člověk, jehož dosud nepoznáno —
zlým lidstva duchem zdáven zas zde v lůně
své matky stlívá — již je dokonáno!

Sám kámen zřím, jak kameníte spolu,
má duše trne, ret můj sotva dýše,
třesoucí ruka k Vašim nohám píše:
„Vy všichni, kteříž božím světem jdete,
krok zastavte svůj a sem pohledněte,
zda jesti bol, jenž tomu roven bolu!“

Ecce homo.

Před skříní výkladní zde stojím v zadumání,
a hlava má se bolně k prsoum sklání.
Dva obrazy tu drží zrak můj v poutu:
Zde „Ecce homo“, tam zas v druhém koutu
„Když na lid český padla persekuce.“
Dva obrazy tak různé ve svém vidě,
a klíčící přec v stejné lidstva muce!
Zde bůh v své slávě — tam lid ve své bidě,
zde rek a vítěz — v zoufalství tam hrdinové,
zde oběť za všechny — tam oběti přec nové.
Zde kazatel, jenž velkým slovem učí,
že v světě volni mají býti lidé každí —
tam jedni v svatém jeho jménu dravě vraždí
a druzí v témže jménu bez vin umírají!

Paprsky slunce po obrazech hrají —
křeč prsa svírá mi a hlava hučí,
ret chvějný zašepotal v divém strachu:
A bude vždy tak, božský lidstva brachu?!

Jen málo jar a let jsem padesáte.
Má mysl letí zpět ku mládí době svaté,
kdy ideálů strom byl bujným květem bílý;

já věřil, každý národ s svobodou že myslí stejně,
kdo zpívá hlasně k ní, že zpívá k ní i tejně,
že celé lidstvo k jednomu již kráčí cíli
a dávno srdcem k bratrství se shodlo.
Ej — cítím podnes, jak to v prsou bodlo,
a cítím podnes kamenitou tíži bolu,
když poprv vítr skutečnosti ledné
ve větvích zahvízd' svoje sloky bědné,
a květy prchaly jak žhavé slzy dolů!

Než — hlava brzy zas se hrdě zvedla:
toť bludná náhoda jen hru svou svedla!
Však neměl jsem již nadál žíti v míru —
zas náhle rozlehly se kolem bouře,
zem s nebem v boji, kol jak plno kouře,
květ sfouknut mžikem, větve utlučeny
a odmeteny ve zoufalém víru —

A přece zase upomínka zbledla,
zas zazelenal strom se pomučený,
a také hlava má se znovu zvedla.
Až nadešel ten souzený mně den!
Blesk za bleskem a nebe otevřené,
hrom náhle udeřil v můj zmladlý kmen
a rozťrh od vrchu jej do kořene.
A duše stromu schla a schla, až schřadla —
a hlava olovem již k prsoum padla —

Ach, nikdo trpčí slovo nevynes':
než „Ecce homo!“ — „Ecce homines!“

V zemi kalichu.

Jinde-li slunce je — u nás je sníh,
jinde-li vánek jen — bouře nás střásá,
zvoní-li po celém světě jen smích,
zoufalá bolest nám srdce až drásá.

Bože, cos' nasil trpkosti do této naší země!
Ztrpklý je širý ten náš kraj, ztrpklé je všechno plémě,
trpce lid žije v palácích, trpko se dýše v chýši,
trpka je naše ornice, trpké je víno v číši.
Trpká je sláva po otcích, přetrpké vzpomínání,
trpká je naděj v budoucnost, že až se hlava sklání,
trpce zní píseň národa, trpce vše slovo naše,
trpké jsou kletby z našich úst, trpké i otčenáše.

Věru, nemohla snad ani jinde povstat báj ta truchle krásná:
Kdesi v temné hloubi lesa kaplička prý stojí jasná,
kaplička prý bílá, se křížovou lodí,
Kristus pán mši svatou denně číst tam chodí;
zvonek sám mu zvoní, vítr píseň duje,
když pán Kristus denně sebe znovu obětuje.

Ach, vždyť nemohla ta báje jinde povstat skor,
nežli v kraji, kde se denně naděj s smrtí snoubí,
v zemi trpké, jižto tvrdý kámen hor
jako kalichem by kol do kola vroubí.

— —

Ukolébavka vánoční.

Spi, Jezulátko, spi!
Zas chudých lidí chudé dítě
jen do jesliček uloží Tě —
ach, kolikrát už lidstvu dáno
a Jidáši vždy zaprodáno,
spi, Jezulátko, spi!

Spi, Jezulátko, spi!
Spi sladce na tom seně holém,
my dech tajíme všichni kolem,
vždyť Tobě, věčné pravdy synku,
je také třeba odpočinku,
spi, Jezulátko, spi!

Spi, Jezulátko, spi!
a nabeř v spánku nové síly,
máš konat ještě mnohou míli:
té cesty lidstva ku spasení,
té ještě dlouho konec není —
spi, Jezulátko, spi!

Spi Jezulátko, spi!
Za Tvé o bratřích naučení
svět vezme tě zas do mučení,
a než se lidstva pouta zdrtí,
je třeba ještě velkých smrtí —
spi, Jezulátko, spi!

Za srdcem.

Já nejsem Robert král, ne Douglas, jeho rek,
  však srdce moje samo ryčně letí
již napřed v plně vzešlý, ve budoucí věk
tam, kde se nejvíc shemží nepřátelé kletí —
  nuž, za ním, k předu, věrné české děti!

A bitvou vysekejte mně to srdce ven —
  toť srdce dobré, dím to sám, však směle,
a věru že vám stojí za kýs horký den,
za paží zdatný vzmach a vlnu krve vřelé,
  vždy srdce české, je-li české cele!

To moje jest, nechť soudí bůh sám v nebesích! —
  zda jindy duše moje blahem výskla,
než když Tvé líce, lide, samý nach a smích,
a zdali jindy slza do oka mi vpryskla,
  než když Tě ruka vraha bídně tiskla? —

A až je vysekáte, zas jím mršťte dál
  přes věků rozhráň, za kynoucí leta
až tam, kde nepřátel nám nový vzroste val:
nám Čechům z žárných mečů věčná dána meta —
  rád byl bych při vás do skonání světa!

Láska.

Srdce to lidské — ach bože, prebože —
za zlobu móže snad, za lásku nemóže!

Že prý jsi, národe, božím tom na světě
jako to bodláčí, v cestě jež zakvete,
jako to děťátko, které se z chudiny
zrodilo za těžké, neblahé hodiny.
Takému dítěti, nouze jež kolíbá,
každý se ve světě z daleka vyhýbá,
a kdo se přiblíží, blíží se v pohaně;
„Kéž jsi se zalklo už, proklaté cikáně!"

Ej co ty řeči! co všechny ty klevety!
letím Ti, miláčku národe, v ústrety,
jako ta dívčice, lidská ta pěnice,
milenci letí vstříc v horoucí písničce:
„Hledím Ti v oči, byť světu se rouhaly.
Hladím Ti ruce, byť hadi v nich šlehali.
Rty moje na Tvojich hladově ulpějí,
byť jsi měl po retech jedových krůpějí.
Rámě mé toužebně hrdlo Tvé ovíjí,
byť Ti zlá choroba visela na šíji."

Nejsi však, nejsi, jak lidé Tě dělají:
ruce a šíje Tvá sněžně se bělají.
Nejsi, jak říkají, zvětřilý v chudobě,
na prsou matky své slýchal jsem o Tobě:
tlouklo tak měkounce srdce to mateří,
ptačí jak srdéčko ustlané do peří.
Nejsi, jak říkají, zlotřilý v porobě,
v očích své matičky čítal jsem o Tobě:
povídka dojemná o zlatém člověku,
jehož bůh zachovej od věků do věků!

Koho bych miloval šírém tom na světě!?
srdce je vždycky, ach, srdcem jen dítěte —
do stáří, do skonu volá si po matce.
Přežil jsem matku svou, žiju jen památce,
přežil jsem lásku svou, měl jí tak na krátce —
všechno jsem oplakal, zase se osvěžil —
Tebe bych, národe, Tebe bych nepřežil!

Ve lví stopě.

Byl podvečer. My v poušti, na oasy kraji.
Tak ticho kol! I Arabi, již jindy bujně hrají,
dnes mlčí schouleni! jak teskný zjev!
„Co je vám, muži?“ — „Pane, zde byl lev.“ —
„Že lev? A kdy?“ — „To, pane, těžko říci,
snad dnes, snad před týdnem, snad před měsíci;
však jisto jest: sem spěla jeho chůze —
snad cítíš, kraj jak po něm ztrnul v hrůze!“

Jak necítil bych! Vždyť jsem z české země.
Ten divný strach, ten promluvil již ke mně:
Kdy nejbujněj jsem vykročil si, v ráz
až k srdci zasáhnul mi náhlý mráz.
Jak by se kolem skalné hory ptaly:
„Co v zemi obrů chceš, ty muži malý?“
jak udiven by pohléd na mne kraj ten němý:
„Jsi sláb – přespříliš sláb jsi na mne českou zemi!“

Pout tíži cítíme a jsme přec na svobodě —
strach běží po lidech, mrak běží po přírodě,
zpěv před věky se naposledy zdvih'
a odletěl a kdesi v modru ztich'.

Vždyť i v ta šerá vlků našich hejna
se zabořila plachá bázeň stejná,
ač věčný hlad je rve a krvežízeň mučí.
ke skále tlačí se a jenom psovsky skučí.

Jak na poušti, kde lev si lehl polem,
po širých Čechách teskno dýše kolem.
jen jednou krajem tím šel národ lev,
jen jednou, před dávnem hřměl jeho řev,
a sama země slouchá s zatajeným dechem,
zda hrůzný hrom ten nevrátí se echem,
a co kde dýše, choulí se v své skrýši
a s chvěním cítí: Jsme zde ve lví říši.

Jen dál!

Z bouřného času jsme se narodili
  a krok za krokem v bouřných mračnech jdem
vstříc hrdě vznešenému svému cíli,
  šíj klonice jen před svým národem.
My věděli, co na nás cestou čeká;
  byť hrom však bil a mráz nám v kosti vál —
toť jenom česká hudba odvěká,
  my při ní půjdem k předu — dál, jen dál!

S tím národem, jenž je tak čistý, jasný,
  jak byl by z rukou božích vyšel dnes;
jenž dosud v prsou nese idól žasný,
  byť byl i před věky již za něj kles'!
Za volnost lidskou — *v nás* kdys rozekvetla! —
  dnes stojí Čech, jak druhdy za ni stál:
ta myšlénka, která nás ve hrob smetla,
  zas k slávě vznese nás — jen dál, jen dál!

Jen dál! Čas nový nové chce mít činy,
  den nový vzešel k nové práci nám,
jeť sláva otců krásný šperk pro syny —
  však kdo chceš ctěn být, dobuď cti si sám!

Kde přítomnost jak dítě pozastesklá,
  vše dávná sláva, byť v ní démat hrál,
je za korábem jenom brázda lesklá —
  napněte lana — vzhůru plachty — dál!

Pryč se vzdechy, již umlkněte, rety,
  že přízeň doby není jasna tak!
což růže neodvírá svoje květy,
  když mezi ní a sluncem rozstřen mrak?
Pryč s klímotem již u kormidla lodi:
  kdo chvíli stál, již stojí opodál,
den žádný dvakráte se nenarodí,
  čin dvakrát nezraje — jen dál, jen dál!

Nám slunce jako jiným skráně zdobí,
  nám po noci jak jiným vzchází den,
jsme jako jiní syny velké doby —
  ta žádá však si celých mužů jen!
Pojď sem, pojď sem, ty milounký náš hosti,
  by truchlý rej náš plesem zas se zdál,
ty zlatá naděj, smavá troufalosti,
  nes prapor náš, my s jásotem jdem dál!

My nevíme, co budoucnost nám chová —
  však ještě žije českých bitev bůh,
a pro vítězství veliká a nová
  je dosud širý dost ten český luh!
A chce-li bůh snad dát kdys nové seče —
  nám stačí hlas husitský na chorál,
dost v zemi železa na dobré meče,
  i v krvi železo — jen dál, jen dál!

Ach, hleďme pilně ke korábu svému,
  jsme jeho planky, hřeb jsme svěrný v něm,
a věrně, toužně přilneme-li k němu,
  zas šťastna záhy bude Česká zem!
Však byť měl Čech již všechno ve svém klínu,
  čeho si v nejbujnějších snech svých ždál —
to lidské moře nezná odpočinu,
Ty též ho neznej, stále měj se k činu,
  dál, Národe náš drahý, věčně dál!

POSLEDNÍ BÁSNE.

RŮZNÉ MOTIVY.

Staroměstská věž.

Půlnoc s věže. Věž v plamenech.
Zář k nebi tichá šlehá
a nahoru dolů rej plamenů
jak klikatým bleskem běhá.

Půlnoc s věže. Věž mžikem je
jak krvavá obra ruka,
a nad ní se plameny splítaji
v kříž, jakoby boží muka.

Někdy v okně jak blyskla by
tvář stará a barvy bledé,
a vzduchem to chvilkami zasyči,
jak po brusu meč když jede.

Požár šlehá tak noc co noc,
kraj světa plá, přes tři věky,
a z dáli sem tázavý hukot zní,
jak ze živé lidstva řeky.

Požár šlehá tak noc co noc
a pod věží blaze, něme
jak v hedvábné kolebce Praha spi —
ta Praha, to srdce země.

1886.

Kýs přišel cizinec v náš český kraj
a rozhlédnuv se stanul udiven.
„Co to tu veselý je za mumraj —
toť věru došel jsem ve šťastný den:
zde každé oko plno bujné chutě
a po všem kraji jako na redutě!

Stožárů pyšných kolem celý les
a „sláva — sláva!“ hřmí to odevšud,
kam pohlédneš, vstříc víří hlasný ples,
zní klarinet a chlípný chechtot dud,
a housle sviští, kolovraty vrní,
že šumem klokotným až hlava brní.

„Hej, příteli, jaký to máte hod?
vždyť samý fábor jste a samý květ!
snad olympickou hru váš slaví rod,
že orlem vznes' se nade chrámem věd?
či srazili jste nepřítele k zemi,
že radost bouřnými vře peřejemi?“ —

„„Ach ne — toť pohřeb, co zde vidí pán!
Zvyk staročeský takto vede nás,
že sotva mrtvý do truhly je dán,
a sotva dozní nad ním „animas“,
my hupky ze hřbitova do hospody
na taneček a rosolečné hody.““ —

„A na čí tryznu jsem to přišel sem?“ —
„„Ach — český národ vznes se v říši duh!
však trpěl dlouho — buď mu lehka zem —““
„Jak? český národ? A co vy — probůh!?“ —
„„My synové — juchjuch! — vždyť zříš, že dbáme
a — jak jen můžem — národ pohřbíváme!““

V železničném kupé.

Vlak chvíli už byl zase v plném spěchu,
a drkot kol a šramot vozních svorů,
chrast kolejí i jiné zvuky tupé
se slívaly zas do táhlého vzdechu —
my v novém byli spolu rozhovoru,
v tom klika cvakla, u našeho kupé
se dvířka otevřela, v beranici
muž stál tu silný, tváře větrem smáhlé —
„Nuž — právě tedy jedem přes hranici!“
a zavřel zas — a bylo ticho náhlé.
Muž, hlava rodiny zde cestující,
chvějící rukou k cloně okna sáhnul
a rychle — rychle do koutku ji stáhnul,
by dychtivému nevadila oku;
choť jeho jako laň se svižně zvedla
a spustivši se k manželovu boku,
na jeho rámě přitiskla se lící;
a dcerka jejich — desíti tak roků —
ku protějšímu oknu hbitě sedla,
v klín dala ručky, zbožně ven vyhledla.
Též já byl tich, můj jazyk pod olovem,
vždyť hřích by byl teď vyrušit je slovem!

Tou náhodou, jež cestovníky svádí
a cizí lid si mžikem skamarádí,
jsme sešli se a sesedli si spolu,
a za řeči jsem brzy důvěrníkem
se stal všech radostí jich i všech bolů.
Před osmi roky touž se cestou brali,
když utíkali z vlasti před zánikem —
zleť drápy osudu zde do nich praly;
dál, dále krok jich pevnou půdu hledal,
jak pták by sedal a se zase zvedal,
až zakotvili kdesi pod Kavkazem:
tam spokojenost sedla zas k jich stolu.
Teď, přivoláni staré matky vzkazem,
se na návštěvu domů ubírali.
Jakž byli nepokojní, rozechvěli,
jakž se jim ruce třásly, oči skvěly,
jak zvláštní tón teď šlehal rozhovorem,
když blížili jsme se již ku hranici!
A proto byl jsem slední na stanici
sám tajně promluvil si s konduktorem,
by v pravý čas nám sdělil, vlak že veze
nás tedy již přes české vlasti meze.

Vlasť, domov — slova kouzelného zvuku!
Tak ticho je, ba jako ve kostele,
když bez kněze a varhan osamělé
se duše choulí a při srdce tluku
bol s blahem jako ve číši se mísí.
Jen kradmo někdy oči svoje zvednu
a krátkým mžikem po ostatních vzhlednu:
ret jejich jako v modlitbě se vlní,
zrak jejich jako ku pláči se plní,
ba na řasách již věru rosa visí!

Vlasť, domov — velká, vskutku božská slova —
jak rázem při nich každá žilka hraje,
jak člověk údivně se při nich chová!
Přec tentýž ráz zde horského je kraje,
jak dříve byl už na moravské straně —
kraj přepůvabný, pravda, tvary různé:
semknuté skály, průzory zas luzné,
kde malá ves se pne po skalní hraně,
jak by tu stály věru jesle svaté,
sníh po údolu bílým stříbrem svítí,
led po smrčinách rudým zlatem třpytí
a nad tím nebe modře rozepjaté —
je krásné to, však bylo dřív již krásné,
a přec těm lidem celá duše žasne!
A já? ač sdílný bývá pocit taký,
já klidný jsem, jsem jenom divák němý —
Vy plačte si, já zatím sedím v suchu!
Já — já — co to? co náhle kypí v duchu?“ —
Pojednou srdce k hrdlu poskočilo,
i zamíhalo se před mými zraky,
jak by tam venku světlo bleskné dštilo,
déšť briliantový tam padal k zemi — — —

Děvčátko vstalo. Čile k matce milé
se přitulilo, ručky otočilo,
a něco šeptá. „Nech mě na pokoji!“
„„Co chce?““ — „Chce . . .“ — však mi nedošlo už k sluchu.
„„Nu dej ji tedy, je teď k tomu chvíle —
proč vychovala jsi tak dcerku svoji!““
A matka, ráda novému as ruchu,
po brašně sáhajíc s úsměvem vstala
a něco vyňala a dcerce dala.

Maličká skříňka, ve obálce bílé,
a dcerka vtiskla na ni políbení.
Já přihlížím. „„„To pamlsek as není!?“““ —
„No pověz pánu, co máš pod rukama!“
Však děvče upřeně jen k zemi hledí,
ať matka nutí, dítě slova nedí.
„Já tedy budu vypravovat sama!
Když stěhovali jsme se do ciziny,
šly s námi staré, věru divné věci,
a mezi nimi — šel i ptáček v kleci.
Byl chocholouš. Ach, pane, jak ten zpíval!
‚Kde domov můj‘ i jiné písně uměl.
A v dáli tam, kde kraj tak cize jiný,
za skrovné zrno, malou za obsluhu
nám útěchou, ba často blahem býval —
když zpěv tak vířivě mu z hrdla šuměl,
nám zdálo se: jsme na domácím luhu.
Až jednou — podzimní to bylo ráno —
v své kleci ležel, a měl dozpíváno.
My kropili jej, hladili a hřáli,
ba prosili — víc oudy neokřály.
Nuž rakvičku jsme tedy urobili,
a když v ní ležel nehybně a němě,
tu jeho kostičkám jsme přislíbili,
že zavezem je zpět do české země.“

Prostý motiv.

Sluníčko, ještě jen jednou tak poskoč si
  z hor východních do oblohy,
jak tenkrát, když z dětské své postele
jsem každého rána tak vesele
  své vyšvihnul mladé nohy!

Sluníčko, ještě jen jedinkrát zasměj se
  tak zplna, a bez ostychu,
jak tenkrát, když oči své pozvednout
a na tebe, sluníčko, pohlédnout
  jsem nedoveď beze smíchu!

Sluníčko, ještě jen jednou tak zatoč se,
  jak tenkráte — prosím tebe —
když den co den, jako by z úkolu,
jsme točili světem se pospolu
  a kolem nás nebe — nebe!

HUMORISTICKÉ BALLADY A ROMANCE.

Adam.

Den soudný! Zem se rozevřena šklebí,
trub hromy letí světem, bijou k nebi,
jež v jasu se jak zlatá brána klene;
a bílé lidstvo spěchá v houfném chvatu,
jak bouř, když bílé páry krajem žene,
k soudnímu místu, skalám Josafatu.
Bůh zasedl, mráz širým lidstvem běží.
„Kde mešká Adam, což snad ještě leží!?“
Však Adama již anděl Uriel
skrz němé řady k stupňům trůnu vede,
a otec Adam — jak by před trestem se chvěl —
má oči splašené a tváře bledé.
„On nespal již, však lestně oči svíral
a ruce mé se ze vší síly vzpíral!“
V tom Adam padl k zemi, na kolena,
práh trůnu čelem bije, žalně stená:
„Ach, pane, pane, milostivě hleď,
a vzpomeň, co se stalo v onom čase —
já sice nevím, proč mě budíš teď,
však bojím se, že oženíš mne zase!“

Romance biblická.

Kdys Filištýny napaď vztek,
že židů král jim něco řek':
„Ne — ne! to nesneseme —
no — my jim nařežeme!

Však kde je milý obr náš
šestiloketní Goliáš?
Bez něho přec to nejde,
ať na radnici vejde!“

Vždyť při muzice vytlouk' ves,
a kdysi vola v pěsti nes',
ba spral i Herkulesy —
ach, Goliáši, kde jsi!?„

„Zde jsem,“ řek' na to Goliáš,
„a smluvíme-li se, jsem váš,
když deset tisíc dáte,
mne na ty židy máte.“

Tu měli radost velikou,
hned otevřeli kasu svou
a dali boubelatých
mu 10.000 zlatých.

On groše do pasu si šoup'
a bručel: „To jsem levný troup!"
pak nahlas řekl: „Pojďme
a krále Saula shoďme."

Tak šli. A přešli země prut,
až došli z rána země Jud,
a armády pak obě
tu stály proti sobě.

Zde vrch, tam vrch a obapol
se rozpínají stany kol —
a obr s vrchu dolů
již sstoupá do údolu.

Měď na lebce a v mědi hnát,
meč vážil centnýř akorát
a nad košilí z kmentu
měl krunýř na pět centů.

Ha! šla to z něho hrůza, hu!
on rozkřik se jak bůvol tu
a smál se, strach jich vida,
a dělal na ně žida.

A v souboj s posměchem je zve:
„Vy breptové, vy maušlové!
já mžikem, na mou věru,
vás židy všechny speru!"

Král Saul se strachy třepetal,
a po táboru hlásit dal,
kdo odhodlá se k boji,
že dá mu dceru svoji.

To slyšel David pastucha
a vesel zvolal: „Chachacha! —
jen co si phrąk svůj nabhím,
já hned then obr zabhím!"

Již prak a hůl svou v údol nes',
tu obr zařval: „Což jsem pes,
že ty jdeš na mne s holi?"
Však David: „Phočkaj — bholi!"

Hned kamenem ho v čelo flek',
a obr padnul, už jen hek'
a více nezamuknul,
jen ještě rukou cuknul.

A David do týlu ho fal,
pak useknutou hlavu vzal,
vzal pás si obrův k tomu,
a šel pak zase domů.

Filištští do bot práskali
a židé hopsa skákali
a do kolen se plácali
a ženy kolem jásaly:

„Král Saul vzal na se thisíc,
však Dhavid dheset thisíc!"

Staří hoši.

„Snad pan . . .?“ — „„Tak jest. A vy? — pan . . .!““
Čtyřicet let
a poznali jsme se zas na pohled,
i podáváme sobě ruce obě.
„Jak jsi se měl?“ — „„A jak se vedlo tobě?““ —
„Eh, všelijak, to víš, však jaké zbytí!“ —
„„Ba — ba, je těžké — těžké živobytí!““

Jdem podle sebe. Hovoříme sic,
však cítíme: nemáme si co říc';
a po chvilkách druh druha pozastihne,
jak oko pátravě se stranou švihne.
Ach, Bože, jaká schudlost šedých vlasů —
ta vpadlá leb — ta drsná chladnost v hlasu!

Však náhle v oku kýs se zjevil mih,
a v hlase vřelý tón a v ruce švih —
ach, ano, ano — zrovna jako v mládí,
když byli jsme tak dobří kamarádi!
A pojednou se úsměv v tváři lihne,
a srdce vře, a celá duše jihne.

A již se přitlačujem k sobě blíž,
a rámě na rameni leží již,
ba právě tak, jak když jsme ještě školu
kdys navštěvovali, pak denně spolu
při hlasném smíchu, při hlučivém slovu
se ubírali svorně ku domovu.

A jako tenkrát věru také dnes
my nedovedem rozloučit se kdes;
vždy zase něco sobě nacházíme,
proč „ještě kousek“ zpět se provázíme,
a poroučejme desetkrát se Bohu,
přec jdem zas ještě „až tam k tomu rohu“!

No — rozešli jsme se. Však náhle zpět
zas hledím, a v tom přítelův též hled
se vrací! Snad ho stejné strachy tíží!
Jáť bál se věru: on že teď se plíží,
jak kdysi od zad náhle na mne skočí
a dá mi „babu“ a už zmizí s očí!

———

Jan Kalvent, klempíř.

Je smutno zase v Čechách. Dusný mrak nás tíží,
kam oko pohlédne, pych se zlobou se páří,
krok za krokem se zpupný Němec s Čechem sváří,
a horší doba ještě blíž a blíž se plíží.
Dřív také nebývalo v Čechách blahé shody,
však Čecha urazit se musil Němec stříci —
než o tom nedobře se mluví na ulici:
    já myslím, abychom šli do hospody!

Pij, bratře! Byl jsi také v Chebu na své cestě?
Nu vidíš! Jméno Kalvent, po tak mnohém věku,
tam v živé paměti a v hojném lidu vděku,
Jan Kalvent, klempíř Čech a v praněmeckém městě!
Jen vyslov jméno to a hned jsou kolem hody;
na každé tváři zablyskne se úsměv hravý,
prst zdvihá se, ret špulí se a chvatně praví:
    „Já myslím, abychom šli do hospody!“

Zle bylo v Chebu kdysi. Vodní strže, žáry
vše vůkol hubily a přední města páni
se sešli na radnici, každý by své zdání
zde pronesl, jak nalézt vhodné k tomu káry.
Den celý seděli a přec jen bez dohody;
tu povstal Kalvent: „Slyšte mého také hlasu —
hřích smrtelný tak mařit předrahého času,
    já myslím, abychom šli do hospody!“

Smích, tleskání a již se všichni hrnou k „Hradu“.
Tam od stvoření světa dobrý nápoj býval,
vždyť vypravují, pilně z konve že tam píval
sám proslavený ten náš Jiřík z Poděbradů.
„Sem, hospodo, té Tvojí ochmelené vody!“
a pili, zpívali a „bratříčků“ se zvali,
Jan Kalvent žil, vždy zase v sboru pozařvali.
„Já myslím, abychom šli do hospody!“

Takž byli vesele až k ránu pohromadě.
Pak vyšli. — „To je mi teď divně!“ — „A mně taky!“
„Mně třesou ruce se.“ — „Mně zkalily se zraky.“ —
„Mně huba drkotá v tom náhlém ranním chladě!“ —
„A kdo tím vinen?“ — „Z Kalventa ty škody!
On radil nám sem jít, ať teď zas dále radí!“
A Kalvent s úsměvem si dlouhou bradu hladí:
„Já myslím, abychom šli do hospody!“

A vskutku zpět se hrnou, znova pijí! — Doma
však zatím zle! Noc nekonečná, beze spaní,
a sotva den se rozbřesk', v houf se hrnou paní
se zrakem uslzeným, chvějícíma rtoma.
„Kde jsou? — „Já nevím!“ — „Kdož zná všecky mužské svody!“
„Jsou ještě v radě?“ — „Odnikud ach ani slova!“
A teď tu přichází též žínka Kalventova — :
„Já myslím, abychom šly do hospody!“

Ten jásot, výskot — městem se to ozývalo!
„Pojď, ženo!“ — „Zlato!“ každý zve si žínku svoji. —
„Sem pro mou holubici honem konev dvojí!“ —
tak blaho v Chebu dosud nikdy nebývalo!

Hle, mužský baret vedle čepce z alamody —
blaženost v tvářích, jiskru ve každičkém oku
a v hrdlech píseň, pak zas zavýsknutou sloku:
„Já myslím, abychom šli do hospody!"

Dej nalít, bratře! — Moudrý v dějinách se učí.
Kde pravý muž, se říká, je též pravá brada,
a často pomohla již krátká, včasná rada
přes všechnu svízel, jež nás třeba k smrti mučí.
Teď v Čechách našich krásných zas se sváří rody —
ach, kéž by náhle povstal muž, muž k zulíbání,
a pěstí bouchnul, hromem houknul: „Slyšte, páni —
já myslím, abychom šli do hospody!"

Romance dvě, a tuze pěkné.

Ta první.

Co to vzdychá, heká, kašle
po ouvoze?
Jede svatba, starý s starou
v krytém voze.

Ona na hlavě má čepec
samou mašli,
by ji mezi babicemi
kněží našli.

On zas v spodkách flanelových,
v zimní čubě,
kolem hlavy rozmarýnu,
citrón v hubě.

———

Ta druhá.

Holka se kaboní, začasto zavzdychá.
a on jen chvilkami dýmku si rozdmychá.

„Každý hoch holce své ňáký dá prstýnek.
nějaký řetízek, pěkný v něm kamínek!“

„„Prstýnky, kamínky, samé jen mámení.
slunce je ve světě nejdražší kamení.
  Prosím všechny svaté: Sundejte je s nebe!
  až to udělají, okrášlím jím tebe.““

„Města by zvrátili, krámy by vybili.
aby si holku svou klenotem zdobili!“

„„Bodejť by všechny ty protivné ošklebý
nemìěy šperků a klenotů potřebí!
  Ach to mne tak bolí, proto nemám spaní.
  že ty nemůžeš být ještě hezčí ani!““

LETNÍ VZPOMÍNKY.

Malostranský feuilleton.

I.

Motto. Co v próse nebylo by nic,
dá do veršů se; není sic
pak ještě ničím také,
však je už prajinaké.

1.

Dlážděni velké a nesjeté,
zelenou prorostlé travou,
dva paláce stojí na levo,
dva paláce stranou pravou.

Budovy rozlehlé, obrovské
v tiché se náměstí spjaly,
a hledí tak šeře a podřímle,
jak spaly by a jen spaly.

Kdykoli odlehlým náměstím
hošík jsem projíti musil,
vždy kráčel jsem mimoděk po prstech
a teskllivě dech jsem dusil.

Jací as spavým těm olbřímům
velicí snové se zdají!
Co asi ty mříže a zákleny,
co mhouravé arkýře tají!

2.

Však někdy nás více si zaběhlo
do „palácového koutku“
a náměstí pojednou oživlo,
jak dotknutím květného proutku.

Pak vesele tam a kurážně
se hlasy nám ze hrdel draly,
a smáli jsme se, jak zvuky ty
kdes do zdí a do oken praly.

A náhle jsme vejskli a slouchali,
kam blabolná ozvěna letí,
a poskočili si a utekli —
vždyť víte, co umějí děti!

3.

Z těch obrů byl jeden můj miláček,
měl tváři až černou, však klidnou,
měl veliká vrata kovaná,
a za nimi portýrku vlídnou.

Jak rád bych byl s obrem hrál si tím
a leckde ho pozatáhnul!
A vskutku se stalo! Kdys v podvečer
jsem drze mu na knír sáhnul.

A sotva jsem zatáh', těžký zvon
vnitř na poplach domem duní,
a ve vratech dvířka se rozlítla
a ve dvířkách portýrka funí.

„Ty nezbedo, čertovo pometlo,
ty ďábelská — odpusť mi, nebe! —
jen dostat tě někdy mých do rukou
a roztrhám, rozmelu tebe.

Já zrovna si uložím dítě své,
v tom banda ta na poplach zvoní,
a chytla-li holka už dřímotu,
má chudinka také zas po ní.“

4.

Já výskal a skákal a točil se
a moh' jsem se popukat smíchy;
však když jsem se octnul až za rohem,
byl pojednou jsem pak tichý.

„Vždyť nemusila's mi tak nadávat,
ty nehodná, hubatá paní;
víš, nech si tu hloupou svou holčici,
a ta ať si nechá své spaní!

Ať ve spaní roste a tloustne si,
co je mně do škvrněte, do ní,
však já ti ji nikdy už nevzbudím,
má ruka už nezazvoní!“

Tak sliboval jsem a potvrdil
vše řečené máchnutím ruky,
a nežli jsem doběhl k domovu,
jsem sepral se s desíti kluky.

II.

1.

Nuž — dorostl jsem a hrdě dost
jsem kráčel po pražském mostě,
a díval se s chodníku na chodník,
kde které jde hezounké rostě.

Kde které jde líbezné rosťátko
a nese se růže jemná,
a má-li pod brvami blankytná
či má-li snad očička temná.

A blondýna je-li či brunetta,
a srnčího je-li kroku,
a obloučká je-li po prsou
a štíplého při tom boku.

A ústa má-li jak maliny —
ach Bože, když člověk narosť,
má pojednou pranové ohledy
a tisícerou pak starost!

2.

Hrome, ten pohled — ta postava!
Jak, v pravo se zatáčí dolů?
Co myslíš, ty andílku, proběhnem
se trošičku o závod spolu?!

Já předešel. Zase tak pohlédla;
však honem zrak sklopila k zemi.
Oslovit chtěl jsem ji, nevím proč
jsem zůstal však přece jen němý.

Aj vida, hledí mi uniknout!
Vždy rychlejší její je chůze,
a přede mnou jak tak pospíchá,
je podobna letící duze.

Již přece zas poněkud slevila
s rychlosti krůčku svého —
a hle, teď zvolna se zatáčí
do „koutku palácového“.

A postála, trochu se ohlédla,
já pozdravil z povzdálí skromně,
a ona se lehýnce usmála
a zmizela — v černém domě.

Zde tedy! A nejspíš že dceruška
té známé mi od dříve paní?
Nu počkej! Ty nevíš, jak umím já
děvčátkům ukrádat spaní!

III.

1.

Neděle, čtvrtky dřív bývaly
dost pěkny pro Malou Stranu:
sad Valdštýnský, krásný a rozlehlý,
svou otvíralť dokořán bránu.

A věříte-li, co v svém popisu
kdys u Haasů vytisk' pan Strobl,
tož bývaly neděle nedělní
a čtvrtkové bývaly nóbl.

Já — chcete-li — rád mu to dosvědčím,
co pamětník sdělím s vámi,
že ve čtvrtek vídal jsem v zahradě
jen staré a nosaté dámy.

A pánové že tam bývali
jen velcí a ještě větší,
a staré že, zkotlalé kaštany
pak slýchaly moudré jen řeči.

Než takový pán se zahradou
tou prošel jen tam a zpátky,
už zvoneček portýrův vzpomínal,
že pozemský den je krátký.

2.

Neděle byly však bez ceny:
lidí tu snad do tisíce,
a všude jen rušivé pohyby
a všude jen prokvetlé líce.

Oproti čtvrteční moudrosti
a elegantnímu tichu,
co lichého pak tu žvástotu,
a co tu pak zvučného smíchu!

A kolik tu růží po záhonech
a kolik tu po větvích písní,
ba tolik se kolkolem cestami
prahezounkých děvčátek tísní.

3.

Tam byly dvě labutě v jezírku,
my mládci z nich sbírali brčky,
a slečinky od nich se učily,
jak půvabně ohýbat krčky.

A bylo tam růží po záhonech,
jak jinde je polního kvítí,
a slečinky od nich se učily,
jak zdobit se a jak se rdíti.

A byla tam veliká drátěná klec,
v ní holubi po tralaři,
a slečinky od nich se učily,
jak cukrují a jak se páří.

4.

Já u klece stojím a cukruju,
vždyť ty jsi tu, žen všech pýcho!
„Ach miluju vás, vy anděle,
vy bohyně svatá!“ — Ticho.

„Jste krásnější než zde ta růžice,
jste štíhlejší než ta jilma —
ach, děťátko zlaté, rcete mi
své slaďounké jmeno!“ — „„Vilma.““

„A slečinka, jež vás tu provází,
ta milounká, tichounká duška,
ten anděl váš strážný, je přítelka
či sestřička vaše?“ — „„Družka.““

„A spolehliva, že hned nezradí,
když někdy vás oslovím, panno?
Když několik kroků vás sprovodím
a trochu vás pobavím?“ — „„Ano.““

* *
*

5.

Mně už se tu nelíbí. Ve čtvrtek
každý se po tobě točí;
v neděli zase tu potkáváš
tisíce všude pak očí.

Těžko se mluví v reji tom,
člověk je jakoby zmámen,
přes oči jakoby visel flór,
na mozku ležel by kámen.

Otázka každá je nesmělá,
odpověď vypadá skoupě,
rád bys Jí řekl cos chytrého,
cítíš, že's řekl to hloupě.

Myslíš, že každý tě poslouchá,
každý tvůj posunek vidí —
ach, co to Pánbůh má ve světě
pradivných, zbytečných lidí!

6.

Také jsem brzy pak hněval se
a hartusil na bohyně,
že po boku každé té bytosti
je nějaká „přítelkyně“.

Taková osoba protivná
jak na ruce, na nohy provaz,
jak na oči klapka, vosk do uší
a na jazyk těžký ovaz.

Ve tváři výraz tak čouhavý,
tak impertinentní mívá —
ta ženská, ať děje se už co chce,
jen věčně se pousmívá!

Slunníkem kreslí svým do písku
a do všechněch stromů jím štouchá,
a kdykoli se jí cos pozeptáš,
vždy řekne, že „neposlouchá“.

Ukrutná tvoje to tyranka,
tvá neuprosná to paní,
a kdyby se v tobě vše vařilo,
přec nesmíš se ošklíbnout ani.

IV.

1.

Já miluju samotu: k poustevci,
jak známo, rád anděl se druží,
a sotva si člověk s ním sesedne,
už srdce se v těle pruží.

A je-li to andílek dobráček,
s tou dušičkou jasnou a hladkou,
má očička jako pomněnky
a hubičku medově sladkou.

A je-li to andělík satanáš,
jenž člověka pokoušet ráčí,
má očička černá a plamenná
a hubičku ještě sladčí.

2.

Jelení Příkop sad rozkošný,
hezčí než každý jiný,
na vrchu květy a ovoce,
v dolině lesíček stinný.

V dolině stromů je šumění,
zrkání potůčků malých,
v letě tam bývalo jeviště
chlapeckých her mých kalých.

Tam stavěl jsem mlýnky, tam lodičky
jsem na dlouhé niti vodil,
tam jsem se k vůli krápníkům
jeskynní studánkou brodil.

Tam jsem se soudruhům osvědčil,
pěkně že po stromech lezu,
tam jsem si shledával kameny,
sbíral si hlemýždě s bezů.

Hlemýždě překrásně zbarvené,
růžové, černožluté,
v placatý koláček stočené,
v růžek zas zavinuté.

Domů jsem nosil ty poklady,
zvláště ty přecenné šnečky,
do rána vždycky pak zasmradly,
a otec je vyhodil všecky.

3.

Též romantiku měl údol ten:
kdys sochař kýs dívku lubil,
a neví se zkrátka, proč a zač,
však ví se, že ji tu zhubil.

Prý teprve po letech našla se
zde v zemi pak její kostra,
a slavný soud našel si sochaře
a spustil si na něho zostra.

A sochař pak kostru tu spodobnil,
jak sídlí v ní žáby a štíři,
a můžete podnes ji viděti
v kostele svatého Jiří.

Ta historka stará vězela
nám hošatům ve kotrbě,
my hledali místo osudné
a našli je při staré vrbě.

„Ba, tady to bylo!“ A pro všechny
už věc to pak zúplna jistá,
vždyť kamkoli jsme se tu ohlédli,
pranikde tak šerého místa!

A jedni se zastali sochaře,
a druzí se stavěli k dívce,
a došlo to k slovům prudkým dost,
ba došlo až ku přezdívce.

Já přivržencem jsem dívky byl
— už tenkrát jsem ženskou ctil něhu —
a přemýšlel o tom případu
a vůbec o světa běhu.

Že neměl jsem výtvarných talentů,
a sochařskou ruku pádnou,
hned tenkrát pevně jsem usnes' se,
že nezhubím dívku žádnou.

4.

Ó, já byl moudrý, to mohu říct!
Byl hoch jsem, sám knihou se mučil,
a přece jsem vážně a důstojně
již menšího hošíka učil.

S ním četl jsem, psal jsem a počítal,
já hodiny jsem si s ním hrával,
a když jsem směl vyjít si procházkou,
vždy hošíka s sebou jsem brával.

Nejraději v Jeleních Příkopech
jsem svěřence svého vodil,
s ním poučně po květných záhonech
a od stromu ke stromu chodil.

A pak jsem ho chytře kams zastrčil:
„Dej pozor na dělníky, služky!“
a učeň když takto stál na stráži,
já mistr krad' mezi tím hrušky.

* * *

5.

Ve zlatém vzduchu včeličky
po záhonech se honí,
při letu jejich křidélka
stříbrným jasem zvoní.

Dávají květinkám znamení:
„Po zlatém voze jedu,
trochu si s tebou polaskat,
trochu ti ubrat medu!“

6.

Líbezné tyto veršíky
skládal jsem z dlouhé chvíle,
když jsem kdys v Jelenich Příkopech
čekal své Vilmy milé.

Parný den! Ticho kol a kol,
přece však v teplém vzduchu
plno je různých šepotů
a zvučivého ruchu.

Samí jen malí tvorové:
po stromech vosy hučí,
po keřích brouci drnkají,
medáci po trávě bručí.

To se to čeká člověku!
Stále se v dálku dívá,
neví, co počít, čím mařit čas,
a zívá, anebo zpívá.

7.

Konečně vyběhla ze brány
ta dívka má medodechá,
já vidím, jak letí jí šatičky,
jak do mého objetí spěchá.

Rád bych jí zaletěl v ústrety,
leč, brachu, měj krok jen volný,
líp, když si pranikdo nevšimne,
že máme spěch obapolný.

8.

Pod lipou sedíme košatou,
toneme v blaženosti,
ohnivá ústa má metají
šípy o lásce a — ctnosti.

Naslouchá Vilma. Pojednou
ret její pracně cuká —
znám to: teď nebohé ukládá
panenské mlčení muka.

Čílko se lehýnce svrašťuje,
oko jak do dálky třeští —
znám to: ten oheň sálavý
moje už vítězství věští.

Obličej celičký zčervenal,
pevně se sevřela ústa,
pak pojednou shrklo jí se rtíků:
„No, to je pěkné — pan Šusta!“

9.

Pan Šusta je před námi. Pěkný chlap!
Nebýt té hněvné záře,
však byly by dosti příjemny
ty červené osmahlé tváře.

Má na puntu, cylindru, fračisku
široké, stříbrné třasky,
má hedvábné kalhoty do punčoch,
má stříbrné na škorních přasky.

Svou patu teď zarývá do písku,
a hrdě se rukou boči —
je vidět, že hraběcí lokaj to,
ba snad to sám hraběcí kočí.

10.

Pan Šusta je před námi. Oči své
jak ve slunci kocour mhouří,
a mohutné tělo se kolísá
jak doubec ve větrné bouři.

A naproti němu Vilmička
jak lísteček schoulena sedí,
a třese se bílá jí ručička
a očka jí k zemi hledí.

Jsem překvapen: cítím že nadešel
teď okamžik přec jen vážný.
Kdo je ten muž? Bratr to Vilmin snad,
či jiný to její duch strážný?

Já vidím: není už vyhnutí,
a něco se věru teď stane!
Nuž spustil jsem: „Nač toto civění —
co chcete vy od nás zde, pane!?“

Ruka se zakývla v oblouku,
rty zachvěly jak dva listy,
a změřiv mne, chraplavě vyrazil:
„Tak to je ten panáček čistý!?“

A zamáchnul znova zas rukou svou,
jak ku ráně napřaženou:
„A taková běhavá fiflena,
ta býti chce mojí ženou!?“

11.

Čtenář už uhod', co stalo se teď:
že ztrnutím byl jsem němý,
pak ale že skočil jsem na chlapa
a oba jsme letěli k zemi.

Že tloukli jsme jakoby do špalků,
navzájem si škubali vlasy,
a po celých sádech že zuřivě
se rozlehly naše hlasy.

Že, kde jaký zahradní pomocník,
kde jací zevlaví lidé,
se sběhli, nás od sebe trhali,
et cetera — jak už to přijde.

No vidí teď čtenář: A zrovna ne!
To čtenář má ze svého čtení!
Zná dobře sic, jak to je ve knihách,
však v životě tak to není!

Nač vypravoval bych dle šablony,
nač hrdinstvím jakýms se třáskal;
vzdyť Šusta měl ruce jak lopaty,
a byl by mne ukrutně zpráskal!

Já k jinému sáhl jsem prostředku,
to prostředku „vzdělaných lidí“,
já k chlapu se zády obrátil —
ať mužnou mou pohrdu vidí!

12.

Ticho. Pan Šusta by ovšem as
cos spustil, však neví, jak k tomu.
Konečně slyším, jak zostra dí:
„Teď, holčičko, v kalupu domů!“

A zase je ticho, tak okamžik.
Pak zaslechnu šustění šatů
a praskání písku, a kroky už
se za mnou teď vzdalují v chvatu.

13.

Já osamě1. Zrak můj zardělý
dvě postavy v dálce stíhá.
Jak půvabně šatík růžový
se zelenou průlinou míhá!

Jak klobouček Vilmin slaměný
se v sluníčku lesklém zlatí —
jak protivně za dívčí postavou
se černé to fračisko klátí!

A mně je tak horko! Ba je mně
jak ve varné vodě v tom vzduchu —
a zdá se mi, plno že posměchu
v tom šepotném vůkolním ruchu!

Po keřích brouci si drnkají,
medáci po zemi bručí,
v květinách včeličky zvonějí —
a hlava mi hučí — ach hučí!

V.

Co dále? Už nic! Ba pranic už!
Až mne to v čele loupá!
Však konec je konec, ať už je
ta historka jak chce hloupá.

Je pravda, já ještě pak náhodou
jsem Vilmičku v městě vídal;
však klopil jsem oči — já styděl se
a ani se neohlídal.

Přec arci jsem mžikem vždy zahlédl,
že Vilmička zdráva a tlusta,
jak bývají provdané ženušky:
vzalť si ji as přec jen pan Šusta.

I palácovému koutku jsem
se vyhýbal mnoho roků —
snad dřímaly paláce pak tím líp,
když nerušil zvuk je mých kroků.

Nechť dřímaly, dřímal ten černý dům
i děsný ten jeho zvonec —
já čtenáři pěkně se poroučím
a připisuju zde: „Konec“.

Tak! Teď je to se mne! Třicet let
již, co mne to občas bolí,
že při své lásce mladistvé
jsem mizernou hrál tak roli.

Už Vilmička arci nežije,
a nejsou, kdož o tom vědí;
však tlačí-li člověka svědomí,
je nejlíp jít ke zpovědi.

Ku nestatečnosti se přiznat kdys,
je mužovi ovšem bolno;
však teď je to venku: hvízdám si —
a je mi tak volno — tak volno!

ROJ EPIGRAMŮ.

Šlechetnost.

Když někdy po Praze se v drožce drdám
a vidím člověka, jenž je jen pěší,
já nikdy člověkem tím nepohrdám.
A když zas jiného v té drožce vidím
a sám jsem člověk tedy jenom pěší,
já nikdy tomu v drožce nezávidím.

Nedůslednost.

Když matka o své vdavek chtivé dcíři
před tváří mužskou samou chválu šíří,
tu mluví se „o matky lásce svaté“;
když ale spisovatel v snaze stejně ryzé
sám do novin dá chválu o své knize,
to je prý „nestydaté“.

Boty — lidé.

Na nové své boty klejem,
na nové se známé smějem,
netrvá však dlouhý čas,
a už klejem v opak zas.

Přání.

Dej, Pane Bože, Vondráčkovi zdraví,
a Kouřimskému humor lehce hravý,
dej Kubištovi peněz jako želez,
a Tomíčkovi nápad povždy pravý,
by nikam k lidem pro výprask si nelez'.
dej Ondřejovi ženu pěknou, mladou,
a věrnost buď té ženy přední vnadou,
dej Komárkovi dlouhá, dlouhá léta,
a Nekutovi všechnu slávu světa,
a mně — že jsem tak hodný ke všem tady —
dej, Pane Bože, vše to dohromady!

Z tobolky cestovatelovy.

„Že do Svaté se Země ubíráte? Nuže
ať hned vás první celník nevysvlíkne z kůže!
A dobrý pozor ať na svoji kapsu máte,
když vůdce vybíráte, koně najímáte!
Jste ozbrojen? Nu dobře! Až k Jeruzalemu
lze revolverem ještě vyzrát na ničemu;
však za Jeruzalemem kdo se tuze brání,
holého živobytí často neuchrání.
A dobrý pozor na nosiče, pomahače,
na zevlující lid a kluky prodavače,
na žebráky — —.“ „„Již dost, jsem úžasem až němý,
což je snad samý darebák v té Svaté Zemi?““

Andělíčkové Murillovi.

Co je tu andělíčků,
co zářivého ruchu,
jak oblak motýlů by
vrh' do modrého vzduchu!

Jsou tvůrkové tak malí:
dvě boubelatá líčka,
dvě křídla jako dlaně
a máš už andělíčka.

Rád anděla-motýla
bych viděl v nebes pláni,
když po květinách-pannách
se mlsavě prohání.

On vidí asi dobře,
kde která zvláště lepá,
a už se lichotivě
jí kolem líček třepá.

A ona tiše stojí
a bez klopení víček:
vždyť chce jen trochu medu
a je to andělíček!

Bursovní.

Jen pravý žid má pravý nos,
kdy „à la baisse“, kdy „à la hausse“,
ostatním všem to k hoři —
viz příklad v Rudém moři:
Žid špekuloval „à la baisse“,
a vskutku šťastně prošel;
však Farao, jenž za ním lez',
ten také doufal ještě v „baisse“,
a přišla „hausse“ a pošel.

„Poslední svého rodu“.

Již vím, proč Mladek ze Mšení
se nežení a nežení:
onť myslí na důsledek.
Rod jeho celé věky rosť,
měl tedy zdatných mužů dost,
však byl to — samý „předek“.
To spravit chce pan Mladek
a být svých předků zadek.

Češpivo praví:

Ten jeden z piva cítí chmel a druhý zase slad,
a třetí cítí pelyněk a čtvrtý rejži snad;
já ale z piva každého — a upřímně to dím —
čuch chytnu ihned z opice, jak sklenku nasadím.

Žalomil zpívá:

Již na třetí měsíc o lásce své
Ti překrásné písničky zpívám;
teď jsem však už mrzut a zchlíplý tak,
že sotva už na svět se dívám.

Jsem jak tam ten kohout, jenž smutně tak
se krčí a otvírá klapky:
již přes týden na déšť kokrhá
a přec dosud nepadá kapky.

Žena.

Ach, Bože, žena, jaký divný sklad,
co při ní krásy a co velkých vad!
Hned jako holubice mile svorná,
hned dupavá a jako ježek vzdorná,
hned uplakaná, hned zas jasně smavá,
hned toužně lnoucí, hned zas odmítavá,
hned obětivá, zas jak skála skoupá,
hned moudrá věštkyně, zas jako kachna hloupá,
hned bojácná, hned jako lvice smělá,
vždy měnivá jak větrem hnaná vlna
a jako dítě sobectví jen plna;
ba — jako dítě celičká a celá —
a proto k ní jak k dítěti se shýbám,
a na klín beru ji a líbám — líbám.

To Adamovo žebro.

I

Všechno je na ženách hladké a jemné,
jako to hedvábí, jako ta pírka,
všechno tak lákavé, k požitku zvoucí,
inu jak — masíčko od žebírka!

II.

Chceš lásku mou k ženám
mi za zlé snad brát?
Kdo rozený gourmand,
má kotlety rád!

Lidská opatrnost.

Ty jistě usmíváš se, Bože náš,
když slyšíš nás se modlit „Otče náš“!
„Buď svatá vůle Tvá“! díl první půle;
však abys věděl, jaká že ta vůle
má být, hned na to v moudrém pohnutí
dá druhá půle — připomenutí.

Na očích lidí.

Jdou ve poledním slunci
muž dobrý, hříchův syn,
a ejhle: špatný s dobrým
má stejně malý stín!
dobrého i ten malý stínek mrzí,
však chlubně vedle kráčí hřích si drzý.

Otázka.

Moh' by bez potůčků, i těch na nit tenkých,
zšumět mocné řeky ruch?
Moh' by bez dušiček, i těch dětsky mělkých,
vyrůst velký lidstva duch?

Jiná otázka.

„Jak voda uplývá mládí — škoda, ach věčná škoda!"
„„Chceš tedy, aby tvé mládí stojatá byla voda?""

Český výtečník.

Hle — přemýšlí! A kývá klidně hlavou.
Je spokojen s tou svou po Čechách slávou.
Však jedna věc ho přece druhdy hněte,
ba chytá ho až křečí:
že Bileamův osel proslul v celém světě,
a také jenom řečí.

Naše pohostinství.

I.

Vše v Čechách je, čeho jen třeba,
je masa a piva a chleba;
nu všechno, co k chrstu a k hryzu;
jen jedno nám schází, to: sůl.
A přece k nám sousedstva půl
jak do žlabu žene se k lizu!

II.

Cizinec přišel. Honem sem židli!
„Abyste spaní nám nevynes'!“ díme.
Sedí. My usneme. Do běla spíme,
a když se konečně přec probudíme,
ejhle — pan cizinec, jak když tu bydlí!
Všechno se hodí mu, všechno mu sluší,
všechno nám vyjedl z komory, sklípku,
uzené z komínu, z kurníku slípku,
leží nám v peřinách, z dýmky nám kouří,
po nás jen panácky očima mhouří.
A my tu stojíme, drbem si uši.

III.

„Host do domu, Bůh do domu.“
Ach neříkej to nikomu!
My máme, čert naši vem vlohu,
v svém domě už dosti těch „Bohů“!

———

Z modlitby horalovy.

(Do památníku vychovateli vysokorodých hrabat ***)

„Marná práce, marné lopocení,
marná trýzeň krve do pocení:
skalná půda,
tvrdá, chudá,
místo klasů rodí bejl a hloží —
těžce na těch výších ležíš, ruko boží.“

Chudoba.

Jsme národ prý jen chudý. Díte pravdu pernou!
Však přece ještě kapsy leckde groše hostí,
a není ještě nejhůř u nás s platem.
Leč mysleme si náhle jinou minci bernou!
Že pojednou by, místo stříbrem, zlatem,
se platilo na příklad: m u ž n o u s t a t e č n o s t í!
Jak zhub' by národ mžikem! Smrskla Praha!
Jak kručel žaludek nám v nahém těle!
A nikde atóm pýchy! Říci by moh směle
druh druhu místo „Bratře!“ —: „Lumpe nahá!“

Výhoda starých.

Stáří když přibejvá,
léta se vejší,
stáváš se den co den
osamělejší.

V dálce svět hučí, ty
sedíš v svém loubí:
můžeš si zaplakat
ze srdce hloubi.

Povzdech.

Dvè uši dal nám Bůh do šumného zvuků moře,
dvě ruce dal nám též do klopotné práce tuhé,
a dvè nám oči dal, by střežilo jedno druhé,
a dvě nám nohy dal, to vzájemné ku podpoře —
proč nedal srdcí dvé, nést všechno to světa hoře!?

Otázka.

„Kdo bohat, slyší o sobě jen lež, však pravdu chudý.“
Mně nadávali vždy a všudy —
tož byl jsem, aniž věda,
náramný boháč teda?

Manželé Adam a Eva Blížní.

Pan Blížný dobrák — cti jej, paní Evo!
On myslí vždy, že sukovitá hůl,
jež na tom onom leží žití půl,
je hotovoučké sladké dřevo.

A paní Blížná měkká, jako z dýmu.
Když zlomíš nohu, přijde návštěvou —
„Ach každý máme tady bídu svou,
já třetí den už, považte, mám rýmu!“

Věřím!

Ba věřím plně v stěhování duší
a každý, dřív čím byl, že dobře tuší.
Jen ptejte se nás českých básníků:
já vsázím hlavu, že se podivíte,
ba ustrnete, bezpečně až zvíte,
co bývávalo v světě slavíků!

Připomenutí.

Ty díš: „Teď věnuju se Apolonu cele!“
Toť příliš mnoho — na mou duši:
Hyperborejci Apolonu v oběť milou
vždy dali z osla jenom uši.

Literární dloužky.

„Čet' Jste již básně moje nové?“ — „„Ano příteli!
Však zarazilo mne v nich cosi tuze. Víte-li,
že první zpěv váš přepodoben je ‚Legendě světa?‘““ —
„Nu možná — náhodou! — „„A druhý jak by opsán
ze Salleta — —““
„Snad mimovolná vzpomínka . . .“ — „„A v třetím
Krasiński že zcela znalý —““
„Ach bože — mezi kollegy — co škodí dloužek malý!“

Sliby.

Já poznal kdysi také člověka,
jenž ve slibech tak si líbil,
že když už pak se světa odcházel,
že „brzy zas přijde“, slíbil.

Scéna z ráje.

H a d.

Jazyk můj jde do dvojema —
chceš si vzít jej ku pomoci,
paní ctěná?

E v a.

Co ty dvěma,
dovedu já jedním zmoci,
vždyť jsem žena!

Dítěti.

Pojď, dítě, nech mne líbat bělost tvého čela,
nech se rtů tvých zas víru ve ctnost pít:
jak třešně květ jsi čerstvoučkého těla,
a oko tvé jak slunný rána svit.

Jen blíž! Již slyším srdéčko tvé tlouci,
a jakž tak z tvých do mojich prsou bije,
já cítím, jara proud že slastně vroucí
a blahý mír již v duši mou se lije.

Jsi čisté, svaté — ba ty's svaté, dítě!
Snad ovšem brzy dost svět potřísní tě
a hřích — ne ne — nač teď ta slova pustá,
ach zdvihni honem bílou ručku svoji
a zavři jí ta moje bledá ústa —
když piju ze pramene v letním znoji,
zdaž připomínám sobě při tom s žalem,
že pramen později kdes se zmoutí kalem?

Přízeň.

Nenáležím k těm, již české šlechtě naší
závidí tu tučnou s medem kaši:
beze činův vlastních, že tak pěkně žije,
z toho, co má po otcích, že břich jí tyje.

Přeju šlechticům, co dědictví jim dalo,
přeju, nezkráceně aby podle něho žili,
přeju, aby jim se ve všem, ve všem stalo,
jak si otcové jich — u nás zasloužili!

Parfum.

„Dnes, matko, rozložím se as již v plném květu,
dej vůně — vůně mi, nechť stačí všemu světu!“
tak v ranním soumraku hezounké škemrá poupě.
Však růže na to hned: „„Ty dítě, nemluv hloupě!
Přes celou ulici nechť sprostá děvka voní,
však růže tomu jen, kdo v touze k ní se kloní!“ “

Moderní zbraň už stará zbraň,

vždyť dobře v paměti své věrné nesu,
za noci jediné a na jediném plesu,
že zamilovával jsem se co mladý muž
i do šesti, ba osmi holek věru —
tu přec je jasno, tenkrát Amor už
že šípy svoje střílel z luku-revolveru!

Důvod příštího života.

Snad jiným zrovna je jak mně, nechť mluví tedy
za mnou,
a nepronesem ke konci as závěrku pak klamnou.
Já jsem již přes padesát let a přece jsem tak mlád!
Jsem s to si ve svých myšlénkách jak malé dítě hrát.
Jak děťátko tu hračku svou si všude s sebou vodit,
ji chránit ve svém náručí, ba s ní i spat si chodit.

Má mysl náhle samý smích, a jako srnče skáče,
a zase je jí pojednou až do teskného pláče,
tu touží pak po matičce, a chtěla by se mazlit — —
ach páni vědci, neračte si proto na mne zazlít —
on musí tedy po smrti být aspoň jeden ještě svět,
kde ze mne jinoch stane se, a pak teprve muž a kmet.

My nebozí humoristé!

„No — pořádná hloupost!“ řekne mnohý,
když čet' cos hodně veselého.
Ach, zdali pak slyší jiný autor
kdys úsudku tak zlého!

A musíme přisvědčit v tom sami,
my humoristé panešťastní:
nás skutečně živí jenom hloupost,
a ani ta ne vlastní!

Praotec humoristů.*)

Že praotec náš Adam
měl dobrý rozmar, hádám,
ba směle svět bych učil:
vždyť když mu žebro vzato
a dána žena za to,
on ani nezabručil!

---

*) Motiv cizí. Opakuju ještě jednou: motiv cizí; ani by mne snad jaktěživo nenapadlo, mít nápad k damám tak nezdvořilý.

Stejná příčina — různý účinek.

Žena přihlouplostí koketuje,
muž se za přihlouplost stydí:
naivnost mládí oba v hlupství vidí.

„Uč se moudrým býti!“

Můj milý český jinochu já v srdci svém tě nosím —
a proto vřele tebe zde: uč moudrým být se! prosím,
a najdeš-li kde moudrosti řádného učitele,
ty zlíbej ruce, nohy mu, a oddán buď mu cele!
Však přijde-li ti „učenec“, jenž tak vykládat umí,
že z lidských zdravých rozumů ni stý mu nerozumí,
ty neutrácej chvilenky pro slovní jeho mihoť,
a hned ho chytni za ucho a kopni ho a vyhoď!

Drobné a široké.

Chceš za široké drobné obdržeti?
Dej lidstvu celou duši do oběti!
Chceš za drobné široké?
Čiň poklony hluboké!

Štěstěna.

Ach, jedno živobytí truchlivé
a samé šedé hloží jen,
a druhé zase v samých růžích kráčí,
to: Štěstěna že kolo své
tak lenivě otáčí.
A nebýt půl již utlučen
a pověrčivý napolo,
již vzkřik' bych na tu můru:
„Chyť kliku, stará parolo,
chci také jednou vzhůru!"

Oslavy.

Nač genia slavit,
že ku mohutnosti
a k velkosti, slávě,
i ku plodné práci
přispívá lidstvu!

Což slavíme veltok,
že do oceánu,
jenž oblačným dechem
svým veltok ten splodil,
a živil a zrodil,
a po světě vodil,
a velčil a množil,
konečně vplývá?

Či moh' by ten veltok
vody své zhltnout?

Česká politika.

Vlakénko pavoučí se hravě vzduchem třese,
je odevzdáno větru, ať je, kam chce, nese,
a na vlakénku, sotva oku znalý,
se nese pavouček jak puntík malý.

Nahoře v modru orli, plní síly,
si hrdě plujou k určitému cíli
a měří cesty mezi světa díly.

K nim pavouček své hravé vznáší zraky:
„Pšt — orli, orli — hečte, letím taky!“

Nejlepší přítel.

1.

Můj národe, já beru Tě již ve ochranu!
Víš co? my vyvoláme v Čechách „třetí“ stranu,
ku vyváznutí z bryndy, vlasti na obranu!
Můj plán: my spojíme se s mocným potentátem,
jenž — bez sněmoven — vládne velikánským státem.
Již také našel jsem ho, pracovalť jsem tiše,
má říši dvakrát větší, než je ruská říše.
Však nač ta tajnost — teď už mohu všechno říci,
náš nový spojenec: král David na měsíci.

2.

Král David v měsíci — nač prázdný o tom štěbot —
je pro nás spojencem nejlepším v světě, neboť:
Jsme samý tanec teď a muzika a sláva,
že se až na to vše dnů nocí nedostavá
a ten prý „drahý čas“ jak pták kol uší frnká;
tu ovšem David král výborný ku pomoci,
on také protlámuje téměř všechny noci
a celý boží čas jen na svou harfu brnká.

3.

Však dejme tomu, že bychom se pozměnili,
ta mysl jehněčí se stala náhle smělá,
vztek vjel nám do prsou, my zuby vycenili —
tu opět David král se hodí pro nás zcela!
Zda není jeho říše jako koule z děla?
Zda kulhá on za novým naším válek ruchem
a nezanáší se už dávno plavbou vzduchem?
Zda nemá kuráže víc nežli jiný mnohý —
vždyť světu napořád své ukazuje rohy.

4.

Dřívější spojenci jsou láskou svou tak skoupí,
a opouštějí nás, jsmeť jim prý „příliš hloupí“;
král David ale — buďme hloupi, že až běda,
ba buďme jako vůl, to je mu pořád jedno!

5.

Ne, ne, jen žádný dík! Má povinnost to pouze!
Chtěl jsem jen vyhovět nynější české touze.
Dnes, kdyby někdo řek': „Drž, Čechu, se jen sebe!“

Čech zvolá: „„Je to troup — ty svrchované nebe!““
Čech s mošnou na ruce dnes u všech dveří klepe,
a bloudí tak vždy dál a mní: čím dál, tím lépe.
Nuž tedy ještě dál! — jsem šťasten, moha říci:
„Nejlepší přítel náš — král David na měsíci!“

Velikonoční.

„Kdo snáší ta červená vajíčka?“
ptá zvědavé se děcko.
„„Mé dítě, zajisté ňáký Čech:
ten snáší všecko!““

K bohyni Euterpé.

Dej mojí mysli dychtivé
— o altissima dea! —
by rostla, kvetla, plodila
jak „Musa rosacea“!

Dej hojnost poupat slibných,
a květů v plné vnadě,
a rostoucího ovoce
i zralého již — vše to pohromadě!

Evangelická skromnost spisovatelova.

(Svatý Matouš: 28, 34.)

Bože, vyslyš prosbu moji:
Staň se, jak to v písmě stojí
„Nebe, země jednou zhynou,
moje slova nepominou!“

Změna.

Dřív tisk' jsem knihy skok a skok,
teď péro má už těžký krok,
a to se takto dálo:
Že ve světě as všechno vím,
vše pronikám hned umem svým,
tak se mi dříve zdálo;
teď ale za to jistě vím,
že toho, čemu rozumím,
je zrovna hanba málo!

Čtenářovi.

Buď spokojen, když z celé velké knihy
do vnímavé tvé duše slovo padne jedno
a zaklíčí a žene v květ:
vždyť „na počátku bylo slovo“
a stal se z něho — celý svět!

Lítost.

Kdo neumí, ba spíš se umučí,
než groše shrabovat se naučí!
Já neumím; však upřímně dím hned,
že lituju, že jsem „pan Nedoved“:
přec jenom přes života širou řeku
se plave líp, když člověk zarost v špeku.

Modlitba.

Patróne věcí ztracených, ó svatý Antoníne! —
Neboj se, já Tě nezdržím, vím: musíš slyšet jiné,
kdybych pak Tebe prosit měl, bys všechno to mi vrátil,
co jsem já, člověk pitomý, v svém živobytí ztratil
(na příklad srdce dvacetkrát, as tisíckráte hlavu),
Ty bys v své svaté kancléři měl náhle pěknou vřavu!

Za jednu věc však prosím přec, té nad jiné mi líto,
kdykoli na ni vzpomenu, mnou celým zatočí to,
vzpomínka pouhá zahání mi z duše smutek škodný,
noci mi mění v denní jas a každou trpkost sladí —
patróne, tu věc zas mi vrať — ach vrať ji — budeš hodný!
čekám již, svatý — svaťoučký — vrať mi jen moje mládí!

Pořádek.

Otcové naši vše konali
dle určité časové sadby,
v úterý tedy na příklad
vždy popravy všechny a svatby.

Shoda.

Pod stromem muž si s mužem tuze naříkali,
že žena zřídka věrna.
Na stromě špaček s havranem se křižovali,
že vrána je tak černa.

Vzpomínka z mládí.

„Ty miluješ tedy? Víš, dobrý můj hochu,“
a matiččin hlas stal se vážný,
„zkus myslit si, zdali as milence tvojí
se podobá Anděl tvůj Strážný.

A je-li ti jasno až do hloubí duše
při každičkém tváři tahu,
pak miluj ji, miluj, a neopusť nikdy,
ta jistě tě dovede k blahu!“

Hana a chvála.

Pohana tupou má jen zbraň!
Od hlavy k patě ty mne zhaň
a sotva se rozladím;
najdu si, tím jsem zcela jist,
na sobě přece tisíc míst,
kde s láskou se pohladím.

Řekneš-li ale: „Hodný muž!“
řekl's a náhlým mrazem už
mně tělo mé zatrne;
zdá se mi ihned věru pak,
tajně že jsem já darebák
a trest že se přihrne.

Nebo když řekneš: „Chytrý kos!“
na mozek v tom už sedne cos
a hlava se zatočí.
Cítím se hlup tak! Náhlý strach,
svět že to celý pozná ach!
krev žene mi do očí.

Slunce a měsíc.

Jeden žije jako měsíc:
sotva že se trochu sebral,
nabyl trochu plných tváří,
už zas hubne, schne a mizí,
až je suchý jako tříšťka,
ohnutý jak žebrák kmet.

Druhý žije jako slunce:
věčně stejně boubelatý,
plný zlata, plný záře,
usměvavý, spokojený —
nebýt na něm trochu poskvrn,
čert by vzal nás ostatní!

Naše čtenářky.

Čtenářky české jsou čtenářky pilné,
pokrmů tištěných jedlice silné.
Kámen by zlouskaly, hřebík by zchruply,
na jedno sedění kravku by sluply:
všechno jim chutná jak smyrnenské fíky,
všechno jde k duhu jim — Pánbůh měj díky!

Pravda!

„Proč nazýváš stále mne ‚andělem‘?“
a špulila pusku svou jemnou,
„vždyť kdybych se pojednou stala jím,
co dělal bys, zlatý, se mnou?“

Životy svatých.

Též Pánbůh milovník je „památníků“.
Každému člověku dá čistou blánu
a člověk na ni píše, dokud dýše.
To jedno písmo mračné je a smutné,
to druhé rdí se studem do krvava,
to třetí je jak samá růže smavá,
a čtvrté je tak jasné, tiché, svaté,
a psáno nejčistším jak bílým mlékem!
Ty bílé blány Pánbůh klade zvláště,
sám sešívá je sluneční pak nití,
a andělům je dává do knihovny.

Co mají stále dělat andělové!?
Nuž přijdou, čtou a tak se rozzívají,
že modré oči pojednou jim pláčou
a lesklé slzy po tvářích jim kanou,
a náhle teplý deštík k zemi padá
a cesty kropí, po krajině běží,
ač slunce svítí na blankytném nebi.

A člověk dole staví krok a vzhlíží,
a vrtí kulatou svou lidskou hlavou.

Útěcha.

Kdo chceš být lidstva učitel
a vidíš marnost svojich děl,
jen nepotrať mi všechnu chuť!
Sám Bůh měl stejný osud:
hned v první den řek': „Světlo buď!“
a ono — není dosud.

Krev a voda.

Stará šlechta, nová šlechta — stejné mravy, stejné rysy,
přece cize žijí spolu, po věcích se teprv mísí.

Jak když hledím s pražských mostů k čeřícím se vlnám dolů!
Vltava tu s Berounkou jdou v širokém řečišti spolu,
cize plynou podél sebe, každá lne ke svému břehu,
pomalu jen, pomaloučku směšují se ve svém běhu,
rozeznáš je, ač již spolu proběhly kraj dosti dálný,
ač jsou obě stejně líny, obě špinavy a kalny.

Básník demokrat.

Raděj umřít beze slávy věnce,
zaniknout radš v dusných vlnách Lethe,
nežli řád mít, titul excellence —
díky, Bože, že já nejsem Göthe!

Pseudonym.

Pseudonymon chceš mít? pojmenuj Josefem se Egyptským,
músa, choť geniův, darmo ti pasti klade.

Kuchaři.

Že spisovatel ***, jak všichni lidé vědí,
sám málo čte a v hospodě jen sedí?
Toť stará litanije!
Vždyť přece vidíš na kuchaři,
že málo jí, kdo jídla vaří,
však skoro pořád pije.

Chuť.

Bůh žehnej našim žaludkům!
Nás svět i nesvět hostí:
kulaté jíme dušičky
a všechněch svatých kosti;
my sníme Boha samého
bez ostýchání všeho,
a v nestrannosti svojí pak
též s medem zrádce jeho!

K + M + B +

Svěcenou křídu čti a zvíš,
že s každým svatým jesti kříž.

Podobenství.

Je k smíchu manžel, který pračkou, křikem
chce vyrovnat se ženy s nápadníkem:
je jako jelen, hloupá zvěř,
jenž v stromy trká, zvrací keř,
chtě shodit paroh starý,
by moh' mu — narůst jarý.

Maloměstské.

Městečko puká, má svůj nový vtipek —
Fojtlova paní je prý „jako šípek“:
„Na hlavě vždycky černou hušku; v tváři
cihelny temně rozžhavenou záři;
v životě statném plno — příštích růží.
deset už dala dcerek svému muži,
a už dá zase jednu,“ praví klípek.

Rostlinná rodina.

Matka jak pivoňka,
otec jak suk,
dcerka jak růžička,
kluk jako buk;
babka jako lístek suchý,
dědek jako pařez hluchý.

Kriminál.

Zde stojí. Krásný! Však nás také stál
už přes dva milióny ten náš kriminál!
A bude prý se ještě stavět dál.

Že ještě dál? Až tedy k jaké dáli?!
Tu myslím přece — a to žádný vtip —
že našim kapsám už by bylo líp,
teď pro poctivce stavět kriminály.

Jako na zemi tak i na nebi.

Co myšlének jsme mívávali v podlebí,
jak asi žíti budeme „tam na nebi“!
Již odpověděly nám na to vědy:
„Zem hvězda je, je částí nebe tedy,
a lidé vy už teď jste nebešťané —
a tedy víte, co že pak se stane!“

Nu dobrá, díky! My už tedy známe,
že mít se budem „na nebi“, jak teď se máme:
že v letě budem orat, v zimě peří drát,
„o švestkách“ vždycky špatné pivo pívat,
„ve čtyrech“ na večer si „maxla“ hrát,
„od času k času“ vyšší činži platit,
své prázdné chvíle pomluvami zlatit,
že ku všem nižším budem hrubi bývat,
však v úctě hluboké se před vyššími kývat,
že zkrátka třeba tam jak zde se chovat —
kde hezké děvče, hned s ním podovádět,
kde hezká žinka, hned ji pilně svádět,
a s mužem jejím pak se pohlavkovat.

Konec světa.

Hned led, hned oheň, mrak a jas,
jak na obvrtlíku asi —
až, drahoušku, přijdeš do nebe,
ach dělej nám odtamtud časy!

Mámť v nenávisti celý svět,
má duše mu vymstít se hoří —
a zavládne-li mu rozmar tvůj,
svět za čtrnáct dní se zmoří!

Modlitba.

Tvé oko temné jezero
a bájeplně vnadné,
jak do něho kdo nahlédne,
omamný sen naň padne.

A člověk neví kam a jak,
a klopýtne pak snadno —
ach Bože, dej mi klopýtnout
a dopadnout až na dno!

Do krásy.

Jen nečiň tak pyšně a vzácně,
jen nepýchej velkou svou krásou,
a neskládej posměšně ústa,
a nekryj tou pohrdnou řasou!

Vždyť zajisté víš, co se říká:
„Kdo miluje, do krásy kvete“ —
a já — já dle míry své lásky
jsem nejhezčí chlapík teď v světě.

Le bouquet de l'amour.

Pravda, já potácím se, vínem jak zpilý
šumivým, jež tak hravě poráží muže.
Zpilý jsem, ale — láskou. Právě jsem chvíli
k svojí se dívce tulil úže a úže.
Nevěříš? Tedy přistup blíže, můj milý,
ucítíš: horký dech můj páchne jak růže!

Lidské srdce.

Též mne kdys omamuje vábný hřích jak blín,
že odvracím se od světla a stáčím v stín.

Však proto nesplítám si nikdy kárnou metlu,
já nesoužím se výčitkami, nehrdlím,
a nenapomínám se k dobru — aj vždyť vím,
jak v okně květina, když někdo v stín ji obočí,
zas sama volně listy své ke slunci otočí,
že též se srdce mé zas samo stočí k světlu.

Zrcadlo.

„Čti v očích lidských! Studuj, studuj lidi."
Když ale oko mé v těch očích mne jen vidí!

Marné přání.

Mám jedno přání věčné, zrovna jako dítě.
Nechť cit a sluch můj jenom na okamžik umí:
pocítit, Zem jak střelou po prostoru letí,
zaslechnout, vůkol nás jak světy v chóru šumí.

Smutná bilance.

Co zbude ze života, drazí moji páni,
když odpočtete od něho vše umírání?!

Říp.

Říp miluju. Je od řeči tak přímý,
jak ovšem každý héros dokonalý.
Vždy, kdykoli jsme vedle sebe stáli,
mně řekl: „Tuž se, jsi mi ještě malý!"

Dvě drahá místa.

(Do Památníku Podřipského Sokola Roudnického.)

Když v cizině steskem
se srdce mi třese,
hned ke dvěma místům
má duše se nese
sem do vlasti zpátky —
jak blesknÿ šíp.

A jak ta dvě místa
se na mysli výší,
již srdce se v těle
jak v kolébce tiší,
a prchají zmatky,
a hned je líp.

Ta zvyšina jedna
je v lůně dvou stráni,
ta vyšina druhá
je v široké pláni —
to rovek mé matky,
to hora Říp.

Slza.

Jak ryzímu srdci se pokoří zloba,
zde povím vám krátkou a dojemnou sloku:
já na hrobě matky své viděl jsem v trávě
i divokou macešku se slzou v oku.

* * *

Proslov ke knize epigramů.

A je-li knížka ta jak louka pestrá,
Ty, čtenáři, buď jejím motýlem,
jenž volně poletuje tam a sem,
a pojednou se někam jinam ztrácí,
však z jitra zase k té se louce vrací!

Doslov ke knize epigramů.

Snad květy jsou na mé louce, jež rodí i jiný luh,
snad řeči jsou v té mé knížce, jež řekl i jiný druh,
já odpouštím to sobě a odpouští mi Bůh:
jeť louka právě louka, duch lidský — lidský duch.

OBSAH.

* Oprava. Poznámka pod čarou v úvodu (O poesii Jana Nerudy) na stránce XVI. má zníti takto: Celkem z 59 čísel původního „Hřbitovního kvítí“ pojato jest do Knih veršů pod záhlaví „Lístky hřbitovního kvítí“ pouze čísel **26**, jeden kus vzal je do veršů časových a příležitých, čtyři do knihy veršů výpravných. Dvacet osm kusů Neruda z původního vydání „Hřbitovního kvítí“ vyloučil.

** Čísla hvězdičkou označená pojata byla Nerudou do **Knih veršů** pod záhlaví Lístky hřbitovního kvítí; čísla s dvěmi hvězdičkami zařaděna byla tamtéž v Knihu veršů výpravných pod názvy v závorkách uvedenými; číslo XLVII. pak bylo pojato v Knihu veršů časových a příležitých na první místo Českých veršů.

Strana

Knihy veršů.

Strana

Strana

Písně kosmické.

Strana

Strana

Ballady a romance.

Strana

Prosté motivy.

Jarní

Letní.

Strana

Zpěvy páteční.

Poslední básně.

Strana

Roj epigramů.

Strana

